

ס פ ר
ר א ב י ת

השגות על ספרו של הרב החכם הבקי המפורסם מהורר
ליפמאן צונץ מברלין

ועל דברי

הרב החכם החרוף המבקר המפורסם מהורר שלמה יהודה ליב
הכהן רפאפורט מלבוב

מאת

רבי אליקים בן יהודה המילואהגי לפ"ק

RABIA.

O F E N.

GEDRUCKT IN DER KÖNIGLICHEN UNGRISCHEN UNIVERSITAETS-BUCHDRUCKEREI

1837.

אעפ"י שחלקי צ"ש כנגד צ"ה, בצרות, ואחיות, וכספק אשת איש בו' לא נמנעו צ"ש מלישא נשים מצ"ה, ולא צ"ה מצ"ש, אלא כהגו האמת והשלום ביניהן, שנא' והאמת והשלום אהבו, אע"פ שאלו אופרין ואלו מתירין, לא נמנעו עושין טהרות אלו ע"ג אלו לקיים מה שנא' כל דרך איש זך בעיניו וחוכן לבות ה'.

(תוספתא יצמות פ"ח.)

ס פ ר
ר א ב י"ה

השגות על ספר הנדפס בלשון אשכנז, מאת המחבר החכם המופלא
הדאקטער צונץ מברלין חספר נקרא גאטמעסדיענסמליכע פארטרעג
דער יודען

מאתי הקטן אליקים
געמצעל ב"ר יהודה
ג"ע מק"ן בראדי

בשנת תקצ"ו לפ"ק

R A B I A.

O F E N

GEDRUCKT IN DER KÖNIGL. UNGR. UNIVERSITAETS-BUCHDRUCKREI

1837.

Imprimatur.

Pestini die 29. Maji 1837.

Jean. Carol. Kohlmann. m. p.

Libr. hebr. Gremial. Censor.

דבר על הקורא

חרב רבמחבר ציקס מאתי להתאמן בהדפסת ספרו זה, כי אין לאל ידו להשיג על הדפוס מגדל המרחק, ויען שחוכן הענין הוא ציקור ספר חדש שהוציא החכם המפורסם מ' ליפמאן פונץ מצערלין, גם ציקור איהו ענינים הנוגעים להחכם המפורסם החרוף מו"ה שלמה לייב ראפפאפורט נ"י אהובי ורעי מקדס, והנה ברוב דברי הביקור לא יחדל איהו פשע ונאצה, לכן גמלאתי לאשר שאלני, למען יאכל להמתיק או למחוק הדברים הקשים שגדמו כהילול כבוד החכמים האלה י ואני יודע ומעיד כי באמת לא היחה צוונת המחבר לכתוב מדורות על החכמים הנזכרים, רק בעת לבש רוח הבחינה, והתנוססה בקרב רגשת המרף, נפלט מקולמסו בלי זדון דברים אשר אולי לא יאוחו למו, וצויאר בהפשו לכתוב ולגמור הבקורת בזמן קצר, כנודע לכל העוסק בלימודים שקן קרה להמבקרים אשר היו לפניו, וכן יקרה עוד למבקרים אשר יבואו אחרינו, אלה הדברים הסודתי מן הספר הזה, כי באמת לא נאזה לחכמי לב אשר כל תממתם לבקש האמת ולהמלט מן השקר, מריבה ומשטמה, וחכמי על בודם על מקום שידי תגעת.

ואחלה את פני כל קורא בסי הזה, וצויאר לחכמים הנזכרים, לכל ירע בעיניהם גם לא יבואו להתחבר, כי הרהיב בנפשו עון לבקר את הסי הנזכר, הן בזמן כזה הביקור הכרחי מאוד, יען כי הסתברו והשתרגו דעות מדעות שונות, כ"י המוני המונים ספרים אשר גדפסו מחדש לאין מספר, וכל מחבר בונה בנתו לעלתו וסותר את בנתו זולתו, והרי האמת נעדרת ואיש אל דעה יסתמו כי אין מי יודע מי האדון ומי העבד, מי החובש ומי המוחץ, מי הנשבע ומי השבעה ירא — המו ראשי החוקרים, מנו ידי האמונים, מוסדי דור ודור ירופפו, אשחוללו אבירי לב ולא ימלאו אנשי מדע ידיהם, ורבים מהשוקדים לחכמה נבוכו במחשבותם כיונה פוחה, מבלי דעת איפו יפנו, אם לתימן או להשמאל — לכן ציקור הספרים החדשים והבחנם דבר נחון הוא בזמנינו אלה, כי עי"ז יתחווירו הענינים ויזרפו הדעות, זה שואל זה משיב, עיני השגיאה יתפורו והאמת תופיע ביפעתה, ויפראה חקן הענינים לאשדור, או אז יבין הקורא מה טוב, ויבחין מה לקרב ומה לרחק, ליבחר את הדרך אשר ילך בו.

והנה לא תלאתי את לבי לשפוט מי תהם יצדק, רק באתי במחלל בעד המחבר הזה ולחוות דעתי על משפטו ומעשהו בלימודים, כי ידעתי אשר ידיו רב לו בחלמוד ומררשים ובספרי הקבלה וחיבר ספרים הרבה, מהם קראתי ומלאתי אותם רבי המועלת ויקרי הערך, כמו פירושו על הפסיקתא רבתי ופירושו על הזהר עם ההעמקה ללשון עברית קל להבין, והקדמה למבוא לחכמת הקבלה הקדומה שעליה נתייחד סי הזהר, שמה יראה רב כחו וציקולתו בחכמה זו, וכמו שהעיד עליו הרב הגאון גדול הדור החרוף המפורסם מ' יעקב ז"ל אביד ליסא, בעה"מח"ס חוות דעת גמ' וחיבות משפט, בהסכתו לפירושו על הפסיקתא רבתי והעמקתו ופירושו על הזהר (* — ויען כי זה המחבר גלתן

(* חלה דברי הסכמת הרב הגאון הנ"ל הועתק איהו בצוות מחבר יד קדשו:

בעברי דרך ק"ק לצוב פגעתו את שש ועשה צדק ה"ה שארי ובשרי הרב החרוף וצקי מ' וחליקים יגטיל בהרב המחבר מ' יהודא לייב ז"ל שרגבו להדפיס מפסיקתא רבתי דרב בהכל עם פירושו הכתמים, ועיינתי בכמה מקומות וראיתי שירר לעומקה של הלכה וידיו רב לו בצבלי ונמחה דברי מערבא ומפדי קדמוניו ז"ל, זאת ועוד אחרת וגדולה היא חלי שהדיב בכפשו עון לפרש כל חלקי הזהר ולהעתיקי ללשון עברי באופן שיבינו אותו כל לומדי משנה ותלמוד, וממחתי מאוד בקראי ב' שנים ושלושה דלתות יאיו ומחמרים מחורים בזהר שגלחו בספרי המקובלים לפרשם, וחקן

מפגעי הזמן ומתפרנס בלעז ואין ידו משגת להדפיס ספריו, לכן תנאתי איני מסובב לחמוך את ידיו הרפות כיד די
הטובה עלי, למען יבואו ספריו אלה בדפוס, אשר כל קורא בהם יאן לי חודה על עמלי, והנני מודיע זאת לכל אוהבי
ודורשי חכמה למען ישמעו ויבואו לעזרתו לקנות את הס' הזה, בכדי שיוכל להדפיס ספריו האחרים, והיה בטוב אשר
יטיבו להמחבר קשה יום הזה, יתנאו חועלת לרבים מעם ישורון אשר נפסם חשקה בלימודים האלה, המה ישמחו
לראות כי יגל האבן מעל פי הכאר וישאבו מימיו בששון לרוות צמאונם בספרים אשר היו לנו סתומים וסתומים, ויאיר
להם הדרך בידעות רמות ונשגבות, ואל גמולות ישלם לנו כפעולתם, וזרעי לנדקה יביאו ברנה את אלמותם.

ישנר בער בלומענפעלד מחושבי ק"ק בראד המפוארה.

לזה בדבר מנזה קא עסיק שחיבר ס' מיוחד לכללות שרשי חכמת הקבלה האמתית על דרך חדש נכון ומסודר מאוד
שלח זו בלבד שטי"ז יוצנו דברי הזהר הקדוש לעומקו אלף שגם שארי ספרי המקובלים קדמאי ובתראי יהי לנו
לעינים להבין שיטת כל אחד ודרכו בקודש, ועסקתי עם הרב המחבר בעינים אלו בע"פ ומנאתיו מלח דבר די
בנגלה ונסתר, אכן שאר ספריו שהראה לי שחיבר לא היה לי פנאי לעיין בהם, ולאשר שראיתי שהוא בקי גדול
ושכלו מיושר חזקתו מתוקן, וכל מן דין סמיכה לנא ומהראוי להחזיק בידן בכל מה דאפשר ומנזה רבה היא וחלילה
להזיק להמחבר הנ"ל לחזור ולהדפיס ספריו צין במדינה זו צין במדינה אחרת צמתכנתו משך ימי חייו של המחבר
בלתי ידיעתו. ולראיה באתי עהה"ת יוס ד' ט"ז אלול תקפ"א.

ה"ק יעקב חוכה ק"ק ליסא.

לוח השעות

תקון	טעות	זרה	עמוד	97
אל הקורא	על הקורא		פתיחה	
בקראי ב'	בקראי ב'		בהסכמת הגאון	
שלטת	השגיאה שלטות	כב	ח	ח
דברי החכם רפאפור'	החכם דברי רפאפורט	יז	ב	
ארבעי"ה ליר"ח אלול לפ"ק	ארבעי"ה לי"ח אלול לפ"ק	יח	ג	
חורבתי סגירתא	חורבתי סגירתא	יוד	ח	ב
ודוד כי אמרה (כי אשרי איש ולמה רגשו לאו מילתא פסיקא עם הס אחת או לא לכן כאן הוסיפו ודוד כי אמרה, ולדעתי	ודוד כי אמרם ולדעתי	לד	ג	
חיבר זה	ליבר זה	יג	ג	ג
כלל, בכל זאת	כלל זאת	ה	ג	ד
המה מפורשים בשם הגדולים כי הכל המה יגיע כפיו:	המה יגיע כפיו		סיף עמוד	
שהכל ללא אחת:	שהכל אחת	ח	ג	ז
(על ענין) האמור	(על ענין) האמור	כה	ב	ח
ג"כ מהטעם	ג"כ מהרעם	מס	ז	
קראו ג"כ	קראו ג"כ	מז		
ומעגלותיו נעו ג"כ במה שמיים שם	ומעגלותיו נעו ממני	לו	ד	יא
<p>ו"ל הרב ר' ישראל מביא (בסוף ראשית חכמה) אגדת פרקא דחסידי עכ"ל זונן ובאמת אין זה ספר כלל רק כך קראו הקדמונים פרק שלישי שבחם' תענית יען שם סיפרו מהנסיים שנעשו להחמידים יעו"ש וכן המתאר הג"ל (שבסוף ר"ח) הוא בפי ג' ממני תענית שם וזה נודע לכל הרגיל בספר קדמונינו וסדר לימודו של זונן נעלם ממני.</p>				
פרק יוד	פרק ב'		ב	יב
ויותר מזה אין אני מחויב	ויותר מזה אני מחויב	ג	ד	טו
בן קנאי בן גילו	בן קנאי בן בנו	ח	ד	כח
בן גילו של גאון	בן בנו של גבון		בהעה	סס

I m p r i m a t u r .

Pestini die 29. Maji 1837.

Joan. Carol. Kohlmann m.p.
Libr. hebr. Gremial. Censor.

בדרך עתותי (תהלים פ"א)

המחברים שהעלו בספריהם דברים אשר נפש היפה לא חקבלם * כי היקר שבעולם הוא הזמן, ואין להחליפו אלא בהיקר כתיבו ומה יחרון לאדם שיעמול לספור איזה ספר, אם לא יהיה מגמת מחברו לפגוע לכבוד האמת.

זה מקרוב ראיתי גבר חכם בעני עמינו הנודע בשמו דאקטער זונז מברלין שהדפיס בשנת תקל"ג חיבור גדול (ר"י דפיס ובו כ"ד פרקים) * ושם מבקר כתבו הקודש ועיניו המדרשים והאגדות והתפלות וספרי הקדמונים וכדומה, אולם אחר שהחכם זונז הודה בהקדמתו שם שטעה הרבה בספרו שהדפיס זה עשר שנים במכתב עת על חייו של רש"י ז"ל וסותר אותם בעלמו, ותקנס פה בספרו שזכרנו לכן הרשות נחונה לכל אדם להראות לו שגם בספר הזה שגה, והן אמת שבספרו הזה הראה החכם זונז גודל כחו בנדיעת קורות העמים ובקראתו בספרי ישראל ובספרי העמים, ואיך עיניו משוטטת בכל תלמוד ירושלמי ובבלי ומדרשים וספרי קדמאי ובתראי ומכין לשון עם ועם, אמנם בכל זאת דברים רבים (ובהם ג"כ החכם דברי ראפאפירט) לריבוי חיון, ובייחוד במקומות אשר זונז בעים רוחו הוליא הגה תפיו דברי נרגן על נביאי ישראל ובתבי הקודש דרך משל בפי ב' כתב שערך הסופר תגום מאוד בדבריו והמליא שמות וענינים וטעה הרבה בסדר הדורות וידיעת הקדמוניות, ואמר רק חלק שמינית מספר עזרא הוא מן עזרא הסופר והשאר הכל מזויף, וכן על יחזקאל הנביא שם עלילות דברים (עח"א ס"י) וגם על המדרש רבה כתב שהמליא מדעתו שמות ומשפחות שלא היו בעולם כלל (ע' להלן) ורבות בהנה אמנם חשבתי למשפט לסדר השגות על סדר חיבורו של החכם זונז לבקרו מראשיתו עד אחריתו, ואגב גררתי יבוקרו ג"כ דברי החכם ראפופרט המובאים רק בספרו של זונז ובמקומות שגבו אברר שגגתם בראיות נודקות גלוי ומפורש לכל תלמוד ומזין, ובאמת יגיעה רבה היא לבקר ספרו של זונז כי במקומות אין מספר שחבי ספרי הקדמונים ומראה מקומות למאות ולאלפים בספרי ספרי תכילתא ירושלמי שאלתות מדרשים וילקוט פסיקתא רבתי ופ"י רמבן על הסורה ובדומה ואינו מביא לא זיון המראה מקומות על סדר הפרשיות והפרקים והביאטם כדרך המחברים אבל זיון הכל על

ד"ק ר"ע די אח הממלכה מידך ויתנה לרעך ללוד (ט"א ב"ח) אמר לו שאול לשמואל כד הוה גבן אמרת לרעך הטוב ממך (לא הודעתני שהוא דוד) וכען אמרת לרעך ללוד, א"ל שמואל כד הווינא גביכון הווינא בעלמא דסקרא ואמרנא לך מלין דסקר לדחילנא מינך * דלמא חקטלוי, ברם אנא כען בעלמא דקאט לא חשמע מיני: אלא מילי דקאט * (מדרש שוחר טוב בשמואל פכ"ד וילקוט: שם רמז קל"ט).

הזקנה היא הגדולה שבחלאים הרעים: העני חשוב כמז ודבריו אינם נשמעים: ואשר מנת חלקו גם שניהם יחד: איז אמת יבגה חכו בלי פחד.

הניא ר"א איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות, שכל זמן שמוכחות בעולם נחת רוח בעולם, טובה הרבה בזה לעולם, ורעה מסחלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב, וי"א יחזיק באמונה יתירה שג' עיני בנאמני ארץ אר"ש בר נחמני אר"י כל המוכיח את חבריו לשם שמים זוכה לפלגו של מקום שנא' מיכיה אדם אחריו הן ימלא ממחליק לשון, ולא עוד אלא שמוטבין אחריו חיט של חסד, שנא' הן ימלא (משנה ומוספתא חמיר פ"א):

הקדמה שגיאות מי יבין (תהלים י"ט)

השגיאה שולטת ברוב אינים מיני שים אדם עלי ארץ, ברשת הטמונה בחדרי משכיותה ילכדו רגלי יושבי תבל וכל המונה ובחבליה חמשך כל בני הלוף, יען מלודחה פרושה על כל החיים כעס ככהן כמלך כנביא יחדיו כלפדים הנאחזים בפח כהם יוקאים בה בני אדם איש לא נעדר, ויש אשר אומה שלימה דור ודורשיו יתפשו במתמוריה, והגסיון היותי תמיד ע"ז וזאת כל פרי הסר הטאחו להתודות על שגגתו ונסלח לו. ואני המחבר מנעורי נתגדלתי על ברני אבותי ורבותי חכמי הדור, ובעזרת חונן הדעת חברתי ספרים רבים, וההשתיי משולם אחרים ואחאפק ללחום עם

* נדפס בלשון אשכנז ויש בו כ"ב לה"ק וקרא סס החיבור בלשון ספרדיים כליכען פארטרראגע דער יודען היסטאריש ענטוויי קעלט, איין בייחערראנג זיך אלטערטהומס: קונדע, חונד ציבלישע קרייסיג, חונד ליטערראטור חונד רעליגיאנס ינעשיכטע.

ה ש ג ר ת

לפנים ועמודים של הדפוסים הישנים שאינם מתיישב במדינתנו
 יען כעת נלפסו כולם בדפוסים שונים ונמספחו ולמו פירושים
 רבים ובגלל הדבר הזה הדפוסים והעמודים נסוגו אחור הרחק
 מאוד מאדם המעיין במקום הדף והעמוד שליין זונן אחד
 מיני אלף הולאי שימלאם וכתו שיעיד הנסיון ורבת שבצתי
 נדודים למנוח אותם והוכרחתי להוסיף בכל מראה מקום
 סך הפרשיות והפרקים והסימנים, בכדי שהקורא חבורי זה
 ימצא מבוקשו ויוביח בין שנינו ובין טוב לרע יבקר ופן
 יחסדני שומע דברי אלה פעם מדבר לשון עקרי ופעם לשון
 משנה ותלמוד לאמור מבלי יכולת בידו לדבר לחיות כחכמי
 הזמן, אין זאת, תודות לאל כל יודעי ומכירי יעידון
 ויגידון שלא יוכל אכתי מהם, אולם אני עמוס התלמות מחשבתם
 בצער מעמלי ויגיע כפי להביא טרף לבני ביתי והיה לי
 היום למלאכה והלילה למשמר משמרת הקודש מעודי עד
 היום הזה להעלות על ספר רעיוני ובגוף החיבר הזה לא
 עסקתי רק בארבעה חדשים, יען מאהבי אינם עלי לאמר
 כלה מעשיך על בן דברי לעו וכן התמו אור ליום הששי
 ארבעה ליר"ח אלול לפ"ק בראשי

שנאי שוימי ד' לנגדי המיד (סנהד' כ"ד) ופר"שי כמין
 קמייע קטנה בכחב דק שהיא קלה לשאת שוימי ד' לנגדי,
 וסיפא דקרא תימיני כל אמוט דוד המלך על סס ס"ח
 שבזרועו אמר עכ"ל רשי, רק שאינו נכנס עמה לבית
 המרחץ ולא לבית הכסא שנאי והיתה עמו וקרא בו, מקום
 הראוי לקרות בו סס (כ"ה), מכאן אמרו המלך יולא
 למלחמה והיא עמו, יושב בדיון והיא אללו מסיב והיא
 כנגדו, שנאי והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ימי חייו
 הימים כל ימי חייו הלילות (ספרי שופטים) * ולכן אמר
 דוד-תה-אחבתי מורתיך וגוי, אני הולך למרחץ והיא עמי
 אני יסן והיא עמי כסם שליחתי והיתה עמו וקרא בו כל
 ימי חייו, וכתיב בההללך הנחה אהך לא הנחתי אותה
 כל עיקר, ולפי שלא הנחתי לא היתה עלי למשא כו' (שחר
 טוב פי קייט אות מס) כרי מפורש שמורה זו נחתימה
 בפועל, ובאמת לולא דברי רז"ל שפירשו וכבב לו את
 משנה התורה הזאת שקאי על שתי חודות, יש לנו לפרש
 המקרא על פשוטו שהמלך לא נטוה שתייה אללו תמיד,
 רק משנה תורה לבד וכמשמעות הכתוב את משנה התורה
 הזאת היינו ספר דברים לבד, שבו מפורש תלות המלך
 וכמאמרם ספר משנה תורה קטרוג עלה ונשטחה כו' עקרני
 שלמה ועשאי פלסתר וכו' (עיין לקמן השגה י"ג), וכבר
 אמרו לנו רז"ל שיש הפרש בין ד' חומשים ראשונים למשנה
 תורה, באמרתם קללות שבחורת כהנים בלשון רבים אמורות
 ומשה מפי הגבורה אמרן, אבל קללות שבמשנה תורה בלשון
 יחיד אמורות, ומשה מפי עלמו אמרן (מגילה ל"א ע"ש),
 ומאן דלא דרש סמוכין בכל החורה, במשנה תורה דרש
 (ביבמות ד') וטעם הדבר יתכן לומר יען ד' ספרים ראשונים
 מגולה נחנו לכן אין מוקדם ומאוחר בהם, אכן משנה תורה
 שכתב משה כסדר, הכל מודים דדרשינן בה סמוכין, ובוהר
 איתא האי דאקרי משנה תורה משה מפי עלמו אמרן (זהר
 ואחטון רמא) ולא עוד אלא שקרא למשנה תורה בשם
 תורה שב"פ, (ע"ש ובתיקוני זוהר בהרבה מקומות)
 מההתחלת אלה הדברים תורים ככה, ובמדרש איתא בשם
 ר' שמעון בן יוחאי ספר משנה תורה היה סיגנן ליהושיע
 כו' כשם שלא דומתיה מזה אף איה דום מלפני מיד
 וידום השמש (ב"ר פ"ו) מלורף לזה שלא תלמי צד' ספרים
 ראשונים לשון ספר ותורה (שהיו ב' תיבות אלו סמוכים
 יחד) רק במשנה תורה ונביאים וכתובים, וכל זה יורה
 על האמור ולפי זה אחי שפיר שספר דברים לבד בתיבה
 קטנה (כפר"שי לעיל) היתה כמין קמייע בזרועו, וקרא
 בו כל ימי חייו, היינו בכל עת האפשרי כמו והגית בו
 ויחם וליילה (ע' מפרשים סס), וכן בלשון הרפשי ואיטלקי
 ושאר לשונות תלת כל לא יורה על כל העת, או על כל
 העולם, רק על מקלחו או רובו, וכן בלשון הקודש, וכל
 הארץ באו תלמימה (בראשית מ"א) כי סוגר כל בית מבוא
 (ישעי' כ"ד) ורבים ככה ומורה זו נחתימה כשטות הכתוב
 שבכל עת האפשרי המלך היה קורא והגה בתורה, ואמנות

לפנים ועמודים של הדפוסים הישנים שאינם מתיישב במדינתנו
 יען כעת נלפסו כולם בדפוסים שונים ונמספחו ולמו פירושים
 רבים ובגלל הדבר הזה הדפוסים והעמודים נסוגו אחור הרחק
 מאוד מאדם המעיין במקום הדף והעמוד שליין זונן אחד
 מיני אלף הולאי שימלאם וכתו שיעיד הנסיון ורבת שבצתי
 נדודים למנוח אותם והוכרחתי להוסיף בכל מראה מקום
 סך הפרשיות והפרקים והסימנים, בכדי שהקורא חבורי זה
 ימצא מבוקשו ויוביח בין שנינו ובין טוב לרע יבקר ופן
 יחסדני שומע דברי אלה פעם מדבר לשון עקרי ופעם לשון
 משנה ותלמוד לאמור מבלי יכולת בידו לדבר לחיות כחכמי
 הזמן, אין זאת, תודות לאל כל יודעי ומכירי יעידון
 ויגידון שלא יוכל אכתי מהם, אולם אני עמוס התלמות מחשבתם
 בצער מעמלי ויגיע כפי להביא טרף לבני ביתי והיה לי
 היום למלאכה והלילה למשמר משמרת הקודש מעודי עד
 היום הזה להעלות על ספר רעיוני ובגוף החיבר הזה לא
 עסקתי רק בארבעה חדשים, יען מאהבי אינם עלי לאמר
 כלה מעשיך על בן דברי לעו וכן התמו אור ליום הששי
 ארבעה ליר"ח אלול לפ"ק בראשי

מודעה אחר שהשלמתי ספרי זאת בשנת ה'תקל"ג
 שלחתי להכנס שאני חשיג עליו הדאקטר המפורי
 מו' ליפמן זונן לברלין הספר הזה ולא השגתי לחזרה עד שנת
 תקל"ה גם היה למראה עיני הכתוב החכם התפ' מ' שלחה ליב
 ראשאש מלבזוב חיבורי הזה, והכנס זונן השיב לי רק על
 ארבעה דברים לבד שרצה לתרן דבריו כאשר יראה הקורא
 בסוף חיבור זה. ע"כ חכמי לבד יאפוטו עם מי האמת:

הישגה א' בספרו (לד י"א) כתב החכם זונן וז"ל
 אין ספק שתקלח התלות שבחורה מעולם לא באו לידי מעשה
 לקיים ככתוב ע"פ פשט המקרא דרך משל.
 א שהמלך מחויב שיהיה ס"ת אללו תמיד, ב שריפת
 עיר הנדחת, ג סקילת בן סורר ומורה ושייך לזה עוד,
 ד מנוסת הרוצח לעיר מקלטו מפני גואל הדם, ה להפגש
 עין חמת עין, ו להזכיר להירא ורך הלבב שישוב לביתו
 מעורכי המלחמה, ז שלא לשוב מלרימה, ח הסגר בחים
 המנוגעים, ט תלות שמיעה עכ"ל זונן: ובהערה שם
 הביא לשון התוספתא (סנהדרין פ"א ופ"ב עיר הנדחת לא
 היה ולא עתיד להיות ולעיין בבלי (סנהדרין ע"א) ואח"כ
 גיין לעיין תוספתא נגעים פ"ו עכ"ל, והגני משיב, מה
 שכתב שלא היה באפשר, שהמלך ישא ס"ת אללו תמיד לא
 ידעתי לתה לא, הרי רז"ל אמרו מה אני מקיים וכתב
 לו את משנה האזירה הזאת (דברים י"ז) בשתי חודות אחת
 שיוצאת ונכנסת עמו, ואחת שמונה לו בבית גניו, איתה
 שיוצאת ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמייע ותולה בארצו

מהשבת ותהר"ת חפ"ז פ' אמור ומפרשים (פ' משפטים) יען
 אי אפשר לפרשו על חסרון אבר מתש של הציבל, בעבור
 שגא' כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו, ומי שחיסר שלישיית
 עינו, איך יוכל לעשות כן בעין החובל אלא הכל ממין:

השגה ז' מה שכתוב שהירא ורך הלכב ישיב לביתו
 לא נתקיים מעולם, ובהערה שם הראה לספר חשמונאים
 ח"א ג' נ"ו עכ"ל, אני אומר שהרגיש בעצמו ביטל דבריו
 כאן, ולכן כתב בהערה שאעפ"כ יש לעיין בחשמונאים,
 כי באמת מפורש שם להיפך, שחלואה זו נתקיימה כהלכתה,
 ומלבד זאת מקרא מפורש ויאמר ד' אל גדעון וגוי' מי ירא
 וחרד ישוב ויאמר מהר גלעד, וישב מן העם כ"ב אלף
 וגוי' (שופטים א') ובאמת זאת הייתה עיקר תלואה זו, שלא נדב
 כלל אם נתקיימה או לא, היינו אם שבו לביתם מתחת
 יראה ורך לבב או בשביל דבר אחר, וזהו שאינו ר"י
 הגלילי אומר הירא ורך הלכב זהו המחירא מן העצירות
 שבידו לפיכך חלמה לו החזרה את כל אלו שיחזור בגלגלן
 (מוטה פ"ח) ופרישי לפיכך שהירא זה הירא מהעצירות
 חלה החזרה בנה ונטע ואירס לחזור בגלגלן כדי שיתלה
 החזירה, ולא יתבייש לומר מעצירות שבידו הוא ירא וחזיר
 עכ"ל ודברי רשי הללו לקוחים מהה מהירושלמי שפירשו
 לפיכך חלמה לו החזרה את כל אלו שיחזור בגלגלן שלא
 לפרסם את החטאים (ירושלמי מוטה פס"ח).

השגה ח' מ"ש שלא לשוב מרמימה לא נתקיים,
 וכוונתו שהרי בני ישראל דרים מאז ועד עתה במצרים
 הנה על זאת כבר השיבו קדמאי ובתראי בטעמים שונים
 אם כדברי הירושלמי לישיבה אי אחת חוזר, אבל אחת חוזר
 לפרקמטיי (ירושלמי סנהדרין) או שלא אסרה התורה אלא
 לשוב מא"י למצרים אבל משאר ארצות עומד, או שאר
 תירואים שהביא הריטבא (יומא ל"ז) והתפרשים יעו"ש
 וחלילה לנו לחשוב גדולי המצרים וקדושי עליון שכל דור
 ודור התמגוררים במצרים לאמר שעברו ח"ו על דבר תורה
 באין פולה פה ומשפך, אלא ודאי אין בזה חשש איסור
 ומלות הכתוב נתקיים כפשוטו כמו שהאריכו בזה המפרשים
 ובאלות חסובות ומתי המלות (יעו"ש).

השגה ט' והאחרון הכביד מ"ש שמתו שמיטה לא
 נתקיימה מעולם, נפלאתי מאוד הלא במקומות רבו' אין מספר
 מפורש להיפך שמיטה נתקיימה כהלכתה ולכן התקין הלל
 פרוזבל (משנה ותוספתא שביעית פ"ג גיטין לו) ור"ג ובית
 דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת הארץ (בער"ב שביעית)
 עד ר"ה (תוספתא שם פ"א) ועובדא דאונקלס שהוציא
 לעבדיו פירות שביעית לפנינו (מספרא בהר) ושנינו בראשונה
 אמרו מלקט אדם כו' משרבו עוברי עבירה התקינו שיהא

הסם לנגד עיניו במה שהיא הלויה בזרעו, כי לא נתנה
 תורה למלאכי השרת ואין הקב"ה בא בזרעויה עם ברותיו:
 השגה ב' ג' ד' מ"ש החכם שרית עיר הנדחת,
 וסקילה בן סורר ומורה, וסגירת בית המנוגע לא נתקיימו
 בשום זמן, תמהני עליו שתפס דברי האומר כן, בתוספתא
 ובבלי (סנהדרין ע"א) שאינו ע"פ התוספתא, אבל באמת
 ראוי לשמוע דברי ר' יונתן שהעיד שראה בן סו"ת וישב
 על קברו, וראה עיר הנדחת וישב על תלה, ור"א בר
 לזוק העיד שהיה מקום בתחום עזה, והיה קורין אותו
 הירבת אסגיראח (פ"י בית המנוגע שיתן) ור"ש איש כפר
 עכו העיד שראה בגליל מקום שמתיינין אותו, ואמרו אבנים
 היוגעות פינו לשם (תוספתא נגעים פ"ו ובבלי סנהדרין סג)
 ומלתא דפשיטא היא שיש לנו לסמוך על עדות התנאים
 הללו שמתעשה שהיה כך היה, ולכן נקראת תמי' עדיות בשם
 בחירתא בעבור עדות התנאים שמתעשה שהיה, היא המכרעת
 והמבחרת לפסוק כן בכדי לבטל כל שקלא וטרי', וזאת היא
 דרך התוספתא והתלמוד להביא תהלה דעות וסברות שונות
 ואח"כ מסיק שמתעשה שהיה ללמוד ממנה הלכה פסוקה, וככה
 בגי' הביאו תהלה דברי המ"ד שדברים הללו לא היו ולא
 עתידין להיות, יען יש בהם אופנים וזנאים רבים כל כך
 עד שמתעט לא יאיר שיתקיימו (יע"ש) אכן לא ראינו אינו
 ראוי, ועל כן מסיק הש"ס שבכל זאת נתקיימו שלאחז' ע"פ
 עדים אשר עיניהם ראו ולא זר ועדותם נאמנו מאוד (ע'
 עקידה מנורע).

השגה ד' ר' מ"ש ושייך לזה עוד מנוסת הרוח
 לעיר תקלטו שלא נתקיים מעולם, הנה מדבריו נראה
 שטעמו היה יען לא תלאנו בתוך מעשה, ברומח שנס אל
 עיר תקלט, ואני אומר שחלואה זו הייתה קבועה ונוהגת
 לדורות וכמ"ס רז"ל כל מי שהומה כו' משה כמה מלות
 ונדקות עשה, ויש לו תלואה קבועה לדורות שגא' אז יבדיל
 משה (וקה"ר פ' ויתרון ארץ) ושנינו לפיכך אימותיהן של
 כהנים היו מספיקות להם מים ומזון שלא יתפללו (הרוזחין
 על בנייהם שימותו (מכות פ"ג) וכן משאר לשונות שבירושלמי
 ובבלי (סג) תשמע שדברו מדבר ידועה שכך היה (יעו"ש),
 אכן מ"ש שלא נתקיים כפשוטו להעניש עין תחת עין, לכאורה
 דבריו כנים בזה, שהרי פסקין לשלם ממון ולא לחסרו
 אבר מתש, אולם בכל זאת אין זה זלמא פסוקא לתאן
 לאמר שסובר שהתחכוון לסמא עין חברו מקיימים בהחובל
 עין תחת עין מתש (עיין תכילתא משפטים וזה ינחמנו
 וילקוט משפטים רמז שלח) ואלו סבורים שתשלם ממון,
 הם אמרו שפשוט כוונתי הכתובים הוא ממון עיין ספרא
 פ' אמור ובפי החובל, ובאבן עזרא בשם הגאון, ומלאכת

(* הגהה החכם כונן מידר כאן בענין השמיני מלות הסגר בתים המכניעים כמו שהעתקתי השגה ח' ואני סדרתי בהשגה ד'
 כי גם זאת נפלאה היה צעוני שמתחלה לא הביא רק ג' חנות ס"ת של מלך ועיר הנדחת ובס"מ שהמה ראשיים אלו,
 ואח"כ כתב ושייך לזה עוד מנוסת הרוח וכו' והסגר בתים, והלא חף לדעתו היה לו להסמך הסגר בתים לעיר הנדחת
 ובן סו"ת אחר ששלשתן סמוכים יחד, במ"ס פנהדרין, אכן כל דבריו לקוחים מהה מספרי העמים, וכמו שראיה להלך
 לכך אין סדר למשנתו:

תמונה חזות שמצב החכם נזון שלא נחקיימו מעולם לרעהו
 אין לו על מה לסמוך, ואם בעבור זאת החרין משפטו,
 יען לא נמצא בחנך מפורש שחקיימו, א"כ אראנו עוד תמות
 רבות כאלו, כדון הקרבת פר העלם דבר של זכור דיני
 כוטה דיני עגלה ערופה, הבאת קרבן על שגגת כל ישראל
 וכדומה הרבה שאין מפורשין בחנך אם נחקיימו, אבל
 יש שגילה לנו רז"ל שחקיימו כהאי שטינו טילה כוטה
 שנחטט עגלה ערופה, ומי המרים, מה ידענו שמקודם
 נחקיימו וכן העידו על שתי אמות דומות זו לזו והסקו מי
 המרים לאחת כו' (מדרשים פרי) נשא וילקוט סוף רמז
 תשי"ה ומהם תדין על השאר שאף חילו שאין מפורשים אם
 נחקיימו לא ראינו חינו דאי:

זה חלקט (משנה ומוספתא שם פ"ב) מעשה כו' ואכלנו לוף
 כו' של תולאי שביעית (ירושלמי שביעית פ"ה) דשב"י הוא
 עבר בשמיטה חמא חד חלקט ספיחים כו' קרא עליו ופורץ
 גדר (ירושלמי שרכות פ"א וירושלמי שביעית שם וילקוט
 זקנה"ר פי' ופורץ גדר) ועובדא דרבי"א שנכנס לניגה פסחים
 נ"ב ועוד אמרו באתרי דר"י, שביעית חמירא להו כו'
 א"ל תימי לי ללא אכלי פרות שביעית כוונך (גיטין נ"ד
 בפרת לי) חד ספר הוה חשיד על פירות שמיטתא, אייתיני'
 גבי דבי אמר לון דבי ומה יעביד עלובא ובגין חיוו הוא
 עביד כו' רבי בעי מישרי שמיטתא סליק רפב"י לגביו
 כו' (ירושלמי העניית פ"ג) וזכנה מקומות אין מספר
 שמפורש שחזות שמיטה נחקיימה כהלכה כללו של דבר כל
 ההשע תמות או עכ"פ אם לא נחשוב עין חסה עין נשאר

פ. ר. ק. ב.

פני ואלהי (ולא פניו: אלהי) אחי שפיר טפי) אחת ידים
 מוכיחות דהיא פרי' היא, וכסוק זה תשתוחחי חזרו המזוררים
 גי פעמים במקלות (קאהר) ככודע, ולדעתו יש לחת לב על
 נוסחאות הכתיבת ידות המוצאות בחנך כ"ל, דוגמא
 לדבר בפרי' לז' לוד אל תחחר שמסיים וחשעתי לדיקים
 שבהרבה כ"י נוסח חשועות בלא ויו, וכן נראה נכון כדי
 לסיים באות תיו (כי הפר' כולה ע"ס א"ב רק לדיקים
 במקום עניים) ובמ"א הארנתי בזה ובעניי הספקות
 הפרשיות והפסוקים:

השגה י"א, י"ב, שם כתב וז"ל בספר שני שבחלים
 נמצא שתי פרשיות (פרי' נ"ג ופרי' ע') של ספר ראשון
 (היינו פ' י"ד ופרי' מס תן פסוק י"ד עד פסוק י"ח) ופרשה
 קי"ח מחוברת מפרשה נ"א (היינו תפסוק ח' עד פסוק י"ב)
 ומפרשה סמך מפסיק זיין עד פסוק י"ד עכ"ל וגם פה
 נהפסק בטלית שאינו שלו, כי דבריו מפורשים בחנך עם
 הגהות הנ"ל אות באות מתם, גם נעלם מנזון דברי
 המנחת שני שבחלים שם, ובפרשה נ"ג כתב המ"ש המזמור
 הלז משונה קלת ממזמור י"ד ורועה אחד אמרן ברה"ק
 וניתנו לדרש קלתם באו במדרש רבוינו ז"ל וקלתם פירשם
 סבן יחיאל יעו"ש:

השגה י"ג (לד קי"א) שם האריך החכם לזון,
 וכתב שטנה על עזרא ודברי ימים יחד, והעמים עליו
 חסרונות רבות, ובחנך דבריו כתב עזרא מגזם מאוד
 במספרים, בגון מספר כלי בית די' שבפר' א' פסוק פי'
 יוד י"א המה בלי ספק גזמא, ולפחות המספר שבפסוק
 י"א גל פלים לזהב ולכסף חמשת אלפים וארבע מאות ודלתי
 גזמא הם עכ"ל, ישפט גא הקורא מה גזמא יש בשלשה
 מקראות הללו שנאמר והמלך יירש התיבא כלי בית די' וגוי'
 ואלה מספרם אגרטלי וזה שלשים אגרטלי כסף מחלפם
 השעה ועשרים כפורי וזה שלשים כפורי כסף תשי"ה ארבע

השגה י"ד בפרק צ"י (לד ט"ז בהערה) כתב החכם
 לזון וז"ל, פרי' יוד שבחלים אולי שייך לפ'
 ט' עכ"ל, ותמתי הלא עינו ראו דברי חכמים בנימין קענקעט
 ודי רוסיע בהגהותיהם על חנך (שהרי לזון הזכירם במקום
 אחר בספרו) והמה כתבו שבחנך כתיבת ידו מפורש בהרבה
 מהם שפרי' ט' ופי' יוד סדא פרשחא היא עייין חנך דפוס
 לייפניג השגא למספרם הנדפס עם הגהות החכמים הנ"ל)
 וגם החכם ריב"ן על תהלים עם הרגום השכנוי כתב זאת,
 ושכן כתב לשון חולי, כמתפק בדבר שהמליא מסברתו זה
 ליתא ויותר תימה שנעלם מעיניו הרבה מדברי רבינו ז"ל
 שאמרו אריב"ל אלא מן יומי לא אסתכלית בספרא לאגדתא,
 אלא חד זמן אסתכלית אשכחית כחוב בה קמ"ז מזמורים
 שכחוב בתהלים כנגד שנותיו של אבינו יעקב (ירושלמי שבת
 פי' כל כתבי ושחר טוב פרי' כ"ב ומס' סופרים פט"ז הלכה
 י"א ע"ס) הרי מפרש שרז"ל מנו בשלשה מקומות שתי פרשיות
 לפרי' אהח (ולכן חסרו ג' פרשיות ממספר קי"ן שאללינו)
 וממה שאמרו בפ"ב דתגילה מה ראו לומר ברכת השנים
 בתשיעית אר"א כנגד תפקיע שערים דכתיב שבר זרוע ראע
 וגו' ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה (ע"ס במפרשים)
 מוכח שהחבו תשיעו ועשירי לפרי' אחת כי אכלנו פסוק
 שבור זרוע שפר' יוד ובוה מדויק להשון ודוד כי אמרה,
 ולדעתי מתקומת הוכרע שפרי' אחת הם שהרי תמצא שם
 כל הא"ב זולת אהיות למנפפעס ופרי' טי' מסיימת באות כף
 כי לא נלמא שכתב אביון ואחריו מתהיל אות למד (בשי"י
 שאללינו למה די וגו') ובסוף הפי' נגמרו אותיות קרש"ת
 בראשי הפסוקים ועוד יחבן בגם פ' תב ופי' ת"ג דהא
 יונה זכמו שכתב רי"ב והנ"ל ואף זאת הכרעתי מתקומתו,
 ימן אחר כי פסוקים הראשונים כתוב לאמר מה תשתוחחי
 נפשי וגוי' ישועות פני ואלהי ולפי הגהות חנך הנ"ל שנמצא
 בהרבה כתיבת ידות שסיום פסוק השי"י ג"ג הוא ישועות

השגה י"ז (לד כ"ה בהערה אחרונה) כתב שהשתי
 חיבות וזה ארץ שאחר מלות סיוחן (בנחמני" ט' פסוק ב' ב'
 אולי הם טעות עכ"ל, ואני אומר מה שהוא מסתפק ושואל,
 כבר ראו עיניו זאת מפורש בהגהות חנך ד' לייפויג הג"ל:
 השגה י"ח, י"ט, כ, כ"א (ל"ד לא) כתב לונן
 על הכותב ס' דברי הימים (שלדעתו שם לד כ"ט, ספר
 דברי הימים כולל ג"כ ס' עזרא ונחמני שלפי הגרסה לו
 מרעיונותיו (של הכותב מענין השטן) ואיך היה טועה
 הרבה בסדר הדורות ובדעת הקדמוניות, לונן ובכערה
 שם כתב שהכותב ד"ה אחר שכתב שלשה פרשיות (כ"ט,
 ל"א) שהמה מלאים דמיונות (דיכטוגנען אונד זומענטען)
 וקצת דומה לזה חמאל בדניאל פרשה יוד פסוק א' עב"ל
 וכוונתו על הגאמר בדניאל שם ואתח הדבר וגו' הביטו נא
 חכמי הדור דברי הקפוחות כאלו אשר עדן לא שמעו
 מתחבר דברי ישראל ודבריו כפ' זה ולאין להאריך בראיות
 לבטל דברים שהם בטלים בעצמם:

השגה כ"ב (לד גין בהערה) פ"ג כתב שהברייתא
 דרי ישמעאל הוא פרק ראשון מהספרא ומברר י"ג מדות
 שהמורה נדרשת עכ"ל, ואני אומר שהברייתא דרי' איננה
 כלל מהספרא ומה שגדפם מראש הברייתא מלת ויקרא
 טעות הוא כי החלה הספרא הוא להלן מחיל ממלת
 פרשתא ויקרא וידבר אלהם קריאה כו' וכן הסיוגון בכל
 הספרא מתחלתו ועד סופה שמליין חלה מלת פרשתא או
 מלת פרשה ואח"כ מתחלקת בל פר' לפרקים ובו דבור
 שהיה נרשם בראש הדף מלת ויקרא כדרך שרשמים
 מלמעלה בספרים שמות הסדרים בראשית נח כו', לכן
 זיינו בראש הספרא ג"כ ככה, והמדפיסים שגו והציגו מלת
 ויקרא קודם ד' ישמעאל אומר, וסוכן הדברים יתבאר-סוף
 חיבר זה הערה א':

השגה כ"ג ב"ד (לד נה), החכם לונן טרח זיגע
 לבקש חשבונות רבים כמה דפיס יש בכל חלמוד בבלי
 אחר נפיון השערים זהדפיס שאינם שלמים בסוף כל מסכת,
 והעלה סך שני אלפים מחק מ"ז דפיס, והחליט שאעפ"כ
 אין צעיקר הלכות שכלל השם דק עשרה או אחד עשר
 פעמים כל כך כמה שיש בגוף המשניות וזה מכיון לעשרה
 דורות שקדמה המשנה להגמי עכ"ל ובהערה שם פלפולו
 ביצעת אפ"ו עפ"י חשבון ותשבורת להודיע לכל קורא-ספרי
 על איזה אופן יאל לו החשבון הנפלא הזה, והוסיף להודיע
 באין חשביו מכיון — דק אחר נפיון האגדות והתאמרים
 הכפילים כו' יע"ש אריכת דבריו שנלאיתי להעתיקם, ולא
 ידעתי לאיזה חכמת כלה נפשו ובשרו והאבוד זמנו בחשבונות
 הללו להשחית הנייר והדיו ולהלאות הקורא בדברים שאין
 בהם לא חכמה ולא תועם וכלי שום תועלת בעולם, ואם
 בשביל שפכאל עשר פעמים להורות שמכיון לעשרה-דורות
 אני אומר לו יהי כדבריו מה יסוכן הסוכן מה ומה גם
 שאם לפי חכמי-חשבונות עולה-המספר יוד או י"א פעמים

תואות ועשרה כלים אחרים אלף כל כלים לזהב ולכסף
 ולנחשת אלפים וארבע תואות (עזרא שם) וכתב רש"י והרד"ק
 שבחלה פרט כלים הגדולים והחשובים שהיו אלפים הלט
 וזח"כ כלל הגדולים והקטנים וגו' הביא בכל, ומפורש נאמר
 במקרא ויספרם לששצד הנשיא ליהודה, ואלה מספרם
 אגרטי זהב וגו' שהיו במספר ומנין. מכיון מיד ליד, והגע
 עתך שאין זה גחמא כלל, שהרי שלמה המלך העלה אלף
 עולות בכל יום, הן מקרבנות לצור זשלמים, וצערב
 כסח שהביאו כל ישראל פסחיהם צבת אחת שהולרכו לכלים
 רבים מאוד ושליח המלך צעת הקרבת הפסח עד בדבר
 (עיין מאור עינים חלק הדרת זקנים זלפעמים נטמאו או
 נפסלו הכלים מעבודתן ע"י הפגם וכלי השרת שלא השתמשו
 עוד מעין עבודתם לא היו מתקנים אותן רק עושין חדשים
 וכל כלים שהיו במקדש יש מהם שנים ושלישים שאם
 גטמאו הראשונים יבואו השנים מחתיכם זחין הכלים
 שהתנדבו יחידים שהיו רבים מאוד בלשכה צפני עתה
 שהגזברין פותחן אותה אחת לשלשים יום (עי' תשנה ותיספתא
 סקלים וירושלמי שם) ואין ספק שבסכום הג"ל אין כאן
 שום גזמא כלל ולמה העלים לונן עיניו מדברי היוסיפון
 שפורש שם סכום כלי בית ד' הכותב בספר עזרא והיא
 היה משום מלחמה ועיניו ראו ולא זר עיין וסיפון לרומים
 הנקרא יועפעס פלאוויעש: ולונן נגרר אחר דעות המשטינים
 אשר לא מבני ישראל הנה:

השגה י"ד מ"ז מ"ז (לד כ"ד והלאה) כתב
 על עזרא הסופר דבריו סותרים זה את זה, ושהוא מביא
 מקראות התורה שלא נמלאו כלל בתורה וזעזרא מביא שמות
 ועינים במקראות אשר לא היה ולא נברא, והחליט שרק
 חלק שמינית מספר עזרא הוא מעזרא הסופר אבל השאר
 הכל מזויף יעו"ש דברי לונן בכל הפרק שהוא להג הרבה
 ויציעת בשר, ואני אומר אם היה ממש בדבריו לא היו
 רז"ל סותרים מלהודיע כזאת, וכמו שנילו אזינוי באמרים
 בראשונה היו אומרים משלי, וש"ה וקהלת גנוזים היו וכן
 הגי' במדרש משלי פכ"ה וללא כהגאון רז"ל שהגיה באדר"ג
 וגנוזו, שהם היו אומרים משלות ואינם מן הכתובים ועמדו
 וגנוזו אותם עד שבאו אנכה"ג ופירשו אותם (אדר"ג פי"א)
 וברם זכור אותם האיש לטוב וחב"ה שמו שאלמלא הוא
 גנוז ס' יחזקאל שהיו דבריו סותרים דברי תורה מה
 עשה כו') שבת י"ג חגיגה יג מחות מה) זביקשו לגנוז ס'
 השלי אחרו ס' קהלת לא שיינין ואשכחן טעמוס משלי נמי
 (עיין שבת ל') וכל מה שמלא לונן סיכסוכים שהוציא
 מספרי העמים בם: עזרא וד"ה הכל תרנו מפרשי החנך
 והתחברים בטוב טעם ודעת, ואם מקצת מחברים שלא
 תואיחו ב"ו שלחו רסן היראה מעל פניהם לכחוב על כתבי
 הקודם ככל העולה על רוחם לא יאות לחכמי ישראל לדרך
 צעקבותיהם, וראוי לשמוע דברי רז"ל שאמרו במועלות ודעת
 אחידה ענימה — וגי' בשביל שאין מדמין נעשה מעשה:

ולא הכין תמך (וגם נכוון האגדות והענינים הכפולים הוא דבר שאין לו שחר) והן אחת שכן דרכו שלא לדקדק בחשבון אם אחד פחות או יותר, ופעמים טועה ג"כ בעשרה כמו שארץ בחשבון השקר של הגמטריאות שלו לקמן, היחמן מספרים לאלו לבעלי הכל ומביני מדע, ולולא שאני הם על איבוד הזמן הייתי מראה לעין כל שלבריו ללא אחת הגמו, ואינם רק חשבונות של הכל, שלא יאות לטפל בהם, אכן אומר שגם עיקר כוונתי בחשבון העשרה דורות שלו ילכו לחיבו ויאבדו יען אי אפשר לכוון אותם מהתחלת קבולית החשבויות עד חתימת התלמוד כי גם סדר המסכתות אשר בידינו היום בששה סדרים אין דעתי מסמכת לזה, ויש לי פה שיטה חדשה שלא קדמי אדם כמו שאברר סוף דיבר זה הערה ב'.

ואני שואל אותו האם לא יחרה אפו בראותו אומן, יחיד בתלכתו לוטש אבני הקדח ונוקב מרגליות, אשר עיני כל אליו ישברו, והוא מבטל תלכתו והולך לספור מסמרות שבג יסן: —

הושגה ב"ה (לד נו) אחר שהארץ בעיני התלמוד בבלי, כתב הטעם שנקראו סבוראים מפני שחכמי הדור שבמאה השישית ראו שאין בכוחם עוד לחלוק על התלמוד, רק לסבור דבריהם על פי סברא עכ"ל ולבריו לקוחים ממקלת מחברים שכתבו כן אבל אני אומר שבספר דרבי הלמוד מרי דוד מלי דוו המפו' להיפך שכ' אך קשה דהיכי

פליגי רבנן סבוראי אחכמי הגמרא דהא בכתה מקומות מנינו שחילקין עכ"ל כלל ח, ועוד שהנינו מחברים שהיו הרבה מאות שנים אחר רבנן סבוראי וחלקו על הגמ' בבלי אף בהלכות קבועות דומא לדבר, בעל הפסיקתא זוטראא כתב על ההלכות שבשלי פרי התכלת שאמר דנין הכשיט כו' שזה ללא אחת וסיים בזה"ל אבל כלי ועשרון אינם עיקר וכן תלמידי בתי"כ הגה זאת חקרנוה כן הוא והתלמיד הוסף ואינם עיקר, וגם הפירושם כדעת החלמוד ואין בזה כלום עכ"ל (דף יו"ד ע"א) גם הרמבם ביטל חזרת השן נגד דין הגמרא ורבות כהנה (שי רלבח דף שי"ב ורבות כהנה עי' תומת ישרים עב ובמהרי"ק ק"א ובשו"ת רמע מפאני סו' נט ובכ"ג וסכ"ג וכו' גמרא) ואני המחבר אף שילעתי מך ערכי בכל זאת פעמים תרהב נפשו ועזו תחזור לכתוב כזאת כשיש לי ראיות ברורות ועדים נאמנים שקדמו ספריהם לבבלי, אכן אכתיב קודם זה הנצות רבות והמתקית ענינים בדברים הנכנסים ללב הקירא למה הדבר דומה לחולה שנפשו בחלה בהריפותו סני הרשאות ורופא חכם ממתיק אותם במרקחת ערבים לחיך, ובאו אל קרבו ושכ ורשא לו.

השגה על פרק רביעי יתבאר לקמן כי לא כתב לונן רק ב' דפים המדברים מהגדה דרך כלל ונכלל אללי בפרי הג"ל.

פ ר ק ה

העתיקו ומילת שלמה ליחא ולונן ראה חנך זה וכאן העלים עיניו:

הושגה ב"ח עד השגה ל"א (לד ע"א הערה א') כתב שבזוהר. לך לך עמוד רל"ט אומר שאונקלים תרגום את התורה ויב"ע המקרא עכ"ל, ואני אומר ששגגה היא מאתו, יען מאמר איננו מהזכר רק הוא בסתרי תורה (דפוס מנטובה ור"ד ויתר הדפוסים הנקראים זהר קטן (ריש פ"ט ע"א) ועינו הטעיה בעבור שהוא לונן זיין את העמודים שבזוהר גדול (דפוס קרומנא וד' לובלין) וגודע שגוף הזהר העקרי נדפס באותיות גדולות, אבל הכוספתא וסתרי תורה ויתר הכוספות שנשפחו לזהר העקרי (כגון הרעי' מהימנא ורזין דרזין וכדומה דרכם להיות בזהר גדול וקטן באותיות קטנות, וכאן טעו והדפיסו בזהר גדול מאמר זה של סתרי תורה (שבפי לך לך) באותיות גדולות, ושכחו להדפיס בראש המאמר השתי מלות סתרי תורה, וכבר לונן שזהו מהזכר העקרי, אכן אחת הוא שמה חללה המאמר אחר הדברים וגו' אלן פתגמא אורייתא (שבדפוס לובלין וקרומנא מחיל בעמוד רמ"ב) עד כדין חזייהיב לוי אות הי דכתיב כו' שבסוף עמוד רמ"ג הכל הוא מסתרי תורה ולא מזהר העקרי, ומזה נראה שמתלכתו

הושגה ב"ו (לד ס"ב הערה ב') ראה להחליט שכבר היה תרגום על תהלים בימים קדמונים וכחז ז"ל דוגמא מאיזה תרגום שהיה על תהלים וראה הקורא בייקרא רבה קעד ע"ג עכ"ל, ואני אומר ששגה בזה מאוד כי זה לשון המדרש אוילים ילני אשם אר"י וכו' אלו בני אדם שנוהגין היתר בשפחות בעוה"ז הכייה חולה אותם בקדקדי ראשיהם לעתיד, הכ"ל אך אלהים יתחן ראש אויביו קדקד שער מחלך באשמיו (תה' סח) כל עמא יימרון ייזיל ההוא גברא בחוביו ייזיל ההוא גברא בחוביו (ויקרא רבה פ"ט דף קעד ע"ג, ואין זה העתקה מאיזה תרגום רק לשון המדרש הוא שלשונו ארמי, והביא שכן יאמרו הבריות (ע' ת"כ ויפ"ט סס) וככל היינו דאמרי אינשי שבש"ס ובמדרשים שכולן כאמרו בלשון ארמי ומקומו הוא מוכרח שאין זה תרגומו של מקרא שבתהלים שהרי הלאן כפול ייזיל כו' ייזיל ואיזה תרגום בעולם כופל דבריו, אכן עמא דבר דרכם בכך וזה פשוט:

הושגה ב"ז (לד יד הערה א') כתב שיש לשום עין על מה שבתרגום משלי (כ"ה א') השמיט תיבת שלמה עכ"ל, גם זאת איננה השמטה מהתרגום, אכן כן הוא בהגהת חנך (ד' לייפליג הג"ל) גם אלה משלי אשר

נעשית על ידי אחרים: לבקש בספרים ענינים ומלות ככל אשר יצוה מפי זונן וטעה (בראיתו אותיות גדולות: בזהר) וסבר שזה מזהר העקרי, כי החכם זונן עלתו איך לא היה מרגיש שאינו לשון הזהר העקרי וען הפרש גדול יש בלשונותם, שהזהר העקרי נעשה על טהרות לשון ארמי אכן ההוספות אלו נאמרין בכל לשון פעם בלה"ק ופעם לשון סורסי מעורב והרבה לשונות (כהו שהארכתי במ"א) וכן החכם ר' שלמה ליב רפאפורט מלבוב מלאכה נעשית ע"י אחרים כמו שכתב בעלתו: להבוספות ומקונים שלו לתולדות ר"ן (בבי"ע שנת תקנ"א) וז"ל ולענין מה שכתבתי שם שלא נמצא בשאלותיו בו' הנה הראני עלם המכיל וחרוץ שנמצא בו' בפ' מזורע שם עכ"ל רפאפוי (בהערה ד') עוד כתב שם להערה מ"ד וז"ל בענין המדרשים הראני העלם המכיל שהזכרתי למעלה בו' והנה העלם חפש במדרש שלפנינו בו' עוד הראני (הבחור העלם הנ"ל) בשאלותיו (סוף לו) מובא מאמר ר"א כל לור מלא שבמקרא בלור המדינה וכל לור חסר ברומו הכתוב מדבר ובהגהות הגאון רי"ב (ר"ל ר"י פיק קורא אותו ר' ישע"י ברלין) מרשים שם מדרש רבה וארא פי"ט ע"כ אולם כבר מובא ואמר זה בערוך (ערך זר ח') משלשה מקומות ביינו בו'.

ובבראשית רבה פרשה סב אע"פ שלא מצאתיו שם בבראשית רבה ושמעתי עוד תידידו בו' עכ"ל רפאפורט, ואני אליקים המחבר מתהני מאוד על הח' רפאפוי שאחר שהראה בקונטרסיו (שנדפסו בבטורי עתים) גדול

פ ר ק ר

הרמ"בן בספרו תורת האדם ובספר המלחמות שלו על האלפסי מועד קטן והוסבין אותי מהשבב מסכתות קטנות ומס' כותים הזכיר ג"כ הרמ"בן בו' ואח"כ (לד לו) כתב זונן שהלכת גרים יש בה ד' פרקים בו' והראשון שהזכירו הוא ר' שם טוב בן אברהם (עכ"ל זונן והיינו בעל מגדל עוז) ובהערה כתב זונן וז"ל עיין מגדול עוז על הרמ"בס ה' איסורי ביאה פי"ג ופי"ד שסס אף גמרא ירושלמית להלכת גרים ואח"כ (לד ל"א) כתב זונן כי הארבעים ותשע מדות נקראין ג"כ משניות (של מ"ט מדות) ומאהררונים המה נקראין בריתא או מדרש של מ"ט מדות ורש"י ור"א בן עזרא והתוספות וילקוט והאשרי מזכירין אותו והאבן עזרא כתב מפורש שמחברים היה ר' נתן עכ"ל זונן ובהערה שם כתב שרש"י מביא עוד (המ"ט מדות) בשם משנה בפירוש החומש בשמות פרשה כ"ט פסוק ה' (שנדפס ממי וזריך להיות מ"ט) וברש"י מלכים קפוטל פסוק ט"ז ופסוק כ"ב עוד כתב בהערה שאחריה שהמ"ט מדות קראו אותם האחרונים בשם בריתא היינו בלומפות צ"ב דף כ"ז ע"א (ושגם כאן זריך להיות מ"ט במקום מ"ס כבר נודע זאת בהקדמה לאגדת בראשית הגדפס בזאלקוי) זכן רבינו אשר (קרא

השגה ל"ב (לד פט) כתב במדומה לי שספר תנא דבי אליהו מובא גם בבראשית רבה (ובהערה הראה לב"ר פי נד שאמרו שם תני אליהו עכ"ל זונן וכונתו שעל הפסוק וישרנה הפרות (שי"א ויו) אמרו במדרש שם תאי שירה אמרו תני אליהו בו' ונסתפק זונן אם הוא תנא דבי אליהו או אחר יען לא נאמר כאן רק תני אליהו — ואני אומר בטח שספר צב"ר תלת דבי שהרי באגדות שמואל במקומו (ס"פ י"ב) תפורש מאמר זה בשם תני דבי אליהו וכן בילקוט שמואל (רמז ק"ג) המוין תנא דבי אליהו וכן באתח מאמר זה של צ"ר (עיין ג"כ בעבודה זרה כד"ז הוא בתנא דבי אליהו שלהי פרק יא ע"ש, לכל זאת נעלם מעיני החכם זונן אמנם ממני נעלמה דרבו של החכם הזה פעמים שאינו ירא מלשלות יד בקדשים להגיה כתבי הקודש כרצונו הרם ולא חמל (עיין לעיל השנה ופה במדרש רבה ירא להגיה תלה אחת).

השגה ל"ג עד — השנה תס (לד פיט ז' ל"א) צד פ"ט בחשבו שנות של הלכות קטנות כתב זונן שמסכת יצית ותוספת כותים לפי הנראה זיגס מליים יותר בעולם ובהערה שם הביא שהבריתא של מ"ט זיגס הזכירים אותה

כזאת להראות מראה מקומות וזקואות רב אשר כולם המה דברי אחרים, והדבר דומה לאיש שלקח כל הונו ורכושו של אדם (ונכמרו רחמיו עליו) והשאיר לו פרוטה אחת טמונה שימצא אותה כשיבוא וימצא בידו ריקן מכל.

השגה מ"א (לד ל"א וז"ב) בדברו על המ"ט מדות של ר' נתן כתב החכם טנן וז"ל הנה הדבר מקיים מהתלמוד שר' נתן הג"ל הן בהלכה הן בהגדה היה אוהב לערוך הדברים בערך המספרים הדומים זה לזה (ובל"א זה לשונו לאם לאהלתי פעהעלעטנים דער לייגע אנלוגע צען כו' ע"ש), ובהערה שם (לד לא שרצה להאמת דבריו שזה דרכו של ר' נתן) כתב טנן שלפי סדר המספרים (תמצא דברי ר' נתן מספר:

- שנים בערכין (יוד) מדרש איכה (דף ע"ג ע"ד)
- ויקרא רבה (דף קעו ע"ב) ירושלמי ע"ז (פ"א)
- שלשה מילתא ברכות (גי) ירושלמי ברכות (דף ע"א)
- סנהדרין (ק"ג) כתובי (ז"ג) ב"ר (פ"ה)
- ארבעה ספרי (עמוד ק"ו) מילתא (פ"י) בא דף ל"ע"ג

חמשה תמורה (ט"ז)

ששה שבת (ל"ה)
שבעה שבת (סמך) תנחות (ז"ח) ספרי (עמוד ל"ה)
עשרה פיין הערה שאחר זה (כך כתב טנן) ואדבר מזה להלן בהשגות.

שלוש עשרה תמיד (כ"ז)

עשרים וארבע רשיי חגיגות (כ"ו) המראה מקומות הללו מבבלי ומדרש רבה כבר כתובים בספר נחלת שמוערי דף נ"ב עג ועיין למטה (ר"ל בספרו של טנן) קפיטל ז' מענין אבות דר"ג וחזן לזה ראיתי שר' נתן היה אוהב התנגדות הענינים אשר בל"ד מה מתדמין למספר ארטימעטיש (ולשון טנן בל"א כך הוא אוססער דעם האצבע אך בעמערקט דאס ר' נתן געגענעמעטלי וועלכי געוויססער מאכסין איינע זעמעטרישי אנשאוינאנג איזט ווייל דיא לאהט לעגעזעטע איינע ארטימעטושע — ליבט) דרך משל; ספרי (עמוד פ"ב ועמוד ז"א ב' פעמים) ברכות (כ"א) עבודה זרה (נ"ז) מדרש קהלת (דף קמד ע"א) מילתא (דף ח' סוף ע"א) עכ"ל החכם טנן ובהערה הביא מאחר תקהלת רבה (זכור אזכרנו לקמן השגה) ובהערה שאח"ז כתב טנן וז"ל הידיעה הלזו בכללה מתחשנה היקרה הזאת (ר"ל מ"ט מדות של ר"ג) עם עוד הרבה מראה מקומות והערות יש לי ליתן תודה לרפאפורט (ר"ל שכל שלח לן ר"ש ליב רפאפוי מלצוב לברלין בכתב) והמבקר הזה חד השכל על נכון שער בנפשו (ולשונו בל"א דיער שארפוינגער קריטיגער פערמוטעט מיט רענט) שהקינה שיטת הקליר אינה יסבה חבללת השרון כו' (ואדבר מזה לקמן בהשגות בהשגה) לקיחה מהמ"ט מדות הג"ל עכ"ל טנן — ואני אליקים המחבר אחרי רואי ששני חכמי דורינו רפאפורט וטנן בני ארמון גדול על השערה לדבריהם שהחליטו שר'

המ"ט מדות בשם ברייתא) הוצא בשיטה תקיפת על ב"ב פכ"ל טנן יעו"ש כל דבריו ואני אליקים המחבר אומר גם שבהרבה מקומות ראיתי בספרו של טנן שהוא מבוא דברים ומראה מקומות שפבר קדמוהו מחברים חכמי עמינו ומחכמי העמים והוא אינו מזכיר שם כלל זאת לא היה חשד בעיני כל כך, כי אמרתי הלא ספרי החיים וספרי המתים פתוחים לפני כל איש וכמו שהקדמונים העלו דבריהם משכלם מציגת חכמתם, כן הבאים אחריהם כתבו מה שהעלו במלודתם אחר החיפוש והעיין (עיין הקדמה לספר זה) אכן פה אחמה מאוד על החכם טנן מאחר שהביא כאן בעלמו שהקדמה של אגדת בראשית מלא שהגיה מלת מ"ט שג"ל מ"ט הרי הודה שראה הקדמה זו, ועתה אתה הקורא בוא נא ואראך ההקדמה הזאת ועניך תחזינה משרים אך כל אריפת דברי טנן עם כל המראה מקומות שלו כאשר לכל מוצאים ככתבם וכלשונם בהקדמה הלזו ב"יתר ש"ח, והא לך לשון ההקדמה: "דע וראה כי רבותינו בעלי התוספת זל ורמבם זל והרמבן זל היה נמצא בידם חבילות מדרשים ובריות לאין מספר אשר קראום בשמות ואמרו אין זק"אום בהם ולא בשמותיהם הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' איסורי ביאה פסק שגר בחזן לדרך לריד להביא ראה ולא יכלו נושאי כליו לדרך סגיות הגמרא (יבמות ת"ו) עפי' דבריו רק בעל מגדול עוז מלא סיוע לדבריו מירושלמי מס' גרים כו' שהוא ד' פרקים וכל פרק ופרק נחלק להלכות כדרך הירושלמי, וכן היה נמצא ביד הרמב"ן זל ירושלמי מס' זיזות כ"ש בספר מלחמות (סוף מ"ק) וכן בספר תורת האדם שחיבר וז"ל ראשוני הדור כו' שנו בברייתא מס' זיזות משבע מסכתות קטנות אין מתירין זיזות כו', וכן הביא הרמב"ן זל בחידושו על ב"מ ובעל התרומות (שער ת"ו ח"ד) הביאו מאי כותים משבע מסכתות קטנות כו' וכן הביא רשי ז"ל במס' סוכה כמה מרובע מתניחא היא בארבעים וחשע מדות עכ"ל ונדפס הגה"ה בש"ס די"א בלידו ז"ל במס' מדות חפני שלא ידע שיש מדרש הנקרא מ"ט מדות מלא בוקי סריקי, ומה שהביא המגיה ראה לדבריו מדברי התו' (בב כו) אולי גם שמה נכנסו ידי המגיהים, ויותר נכון שבעלי החלמי בניו את מדרש מ"ט מדות בשם ברייתא למס' מדות כו' וראוי לדברי כי הראש ז"ל בתוספתו על ב"ב (דף כ"ו) כינה ג"כ את מדרש מ"ט מדות בשם ברייתא כו' מובא בשיטה תקיפת ב"ב ועיין בפרש"י (מלכים א' ז' ופסוק עז ופסוק כב) שכתב ראיתי במשנת ארבעים וחשע מדות וכן בפי' התורה (פי' תורה סי' פסוק ה') ובפי' על תהלים סי' עח כמו שמפורש במ"ט מצות עכ"ל בעל ההקדמה לאגדת בראשית דפוס זאלקוי שנת תקמד ובסוף ההקדמה חתום יעקב בני נפתלי הירן וכו' היה עליי קק בראד ורוב דבריו שהקדמה זו שמוע תש"ב בן אחות אבי הגאון מ' אפרים זלמן מרגליות מבראדי (בעהמ"ח בית אפרים כו') ויתר הדברים הקה גייע כפיו, ומעתה ישותםם כל-קורא ההקדמה לאמך מי ראה

שלשה הראה עוד לבבלי (ברכו' ג') ולירושלמי ברכות דף ד' ע"א והא לך לשון הבבלי ת"ר ד' משמרות הוי הלילה דברי רבי ר' נתן אומר ג' (אבל בירושלמי ליחא שם רק בדף א' עד ונראה שהיה לעיני נוגן הירושלמי עם יפ"ת על האגדות ושם הוא בדף ד' ע"א) ותחתי למה לא זיין נוגן שמאמר זה ג"כ בתוספתא ברכות פ"א ובאוכה רבתי (פ' זעק לבס) מאחר שהיה להוט להרבות ציונים למספרם אכן בעיקר הדבר אין מכאן ראיה שר"ג אהב המספרים כמו שאין ראיה על רבי שאמר ד' וכמו שאכתוב לקמן (השגה) — השגה מח עוד הראה מספר.

שלשה לסנהדרין וז"ל הש"ס תניא ר"ג אומר מרב לבולן ז' מילין והיה עשן המערכה ועשן פכל מיכה מעערבין זה בזה, ואני אומר שאין מכאן ראיה שר"ג אהב המספרים רק הוא אומר שמעשה שהיה כך היה וכפ"רשי שם וז"ל גרב מקומו של מיכה בגרב היה פסלו של מיכה קבועה ובשילו היה המשכן עכ"ל ובעבור שר"ן רצה להודיעני שהעשן נחערבב הוכרח לומר שהמרחק צנייהם לא היה רק ג' מילין, ואיך היה לר"ג לומר פחות מיל או יותר להכחיש המציאות — השגה ת"ט עוד מספר.

שלשה הראה הא ששינוי מי שהיה נשוי שלש נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו מתאיים ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה כו' ומסיים בגמרא זו משנת ר"ג רבי אומר אין אני רואה דבריו (כתובות ז"ג) ואני המחבר אומר שהמסדר המשניות נקט ואזיל סדר האופנים והענינים בסתם מבלי הזכרת שם האומר והתחיל כח חללת הפרק מי שהיה נשוי ב נשים ומת, ובמשנה ג' מי שהיו נשוי ב נשים ומתו ואח"כ מת הוא, ובמשנה ג' מי שהיה נשוי ג נשים ומת ובמשנה ד' מי שהיה נשוי ד נשים ומת וסקליא וטריא בס מבאופני חלוקת הכתובה של ג' נשים שזו מטול פחות וזו יותר ועל זה אמרו זו משנת ר' נתן ורבי חולק ואומר שחולקין בשוה יעו"ש כל הסוגיא וכל קורא באמת יראה שלא די שאין משם ראיה לדברי נוגן אלא אף זאת שתפלא עליו איך למד והבין הסוגיא על דרך זר מאוד: השגה טו עוד מספר.

שלשה הראה למדרש שאמרו חני משום ר"ג ג' נכנסו לדין וארבעה יצאו מחויבים (ב"ר ספה) ומה ראיה מזה שר"ג אהב ר"ג לפרים הוא לא בא להודיעני רק הענין שהגם שלא חטאו בעין הדעת רק אדם וחיה והנחש ומעשה שהיה כך היה שרק שלשתן נכנסו לדין ואעפ"כ נתקללה גם הארץ עמהם מטעם שנחבאר שם: השגה נ"א מספר.

ארבעה הראה לספרי והא לך לשון הספרי ויבאזו על ימדין הקיפואו מארבעה רוחותיה ר"ג אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו (ספרי פ' מטות עמוד ק"ו) ואני אומר שכאן נעלם מהני נוגן נוסחת הילקוט במקומו (פ' מטות פסוק ויבאזו) דגרס הקיפואו משלש רוחותיה ומזה הווצא הרמ"ב (בפ"י מהי מלכים) שהדין כת"ק שאין מקיפין אלא משלש רוחות וכת"ש הסוג שביא הכי"מ שם

נתן אהב המספרים כו' כו', לכן אברר שצנינס עומד על יסוד רעוע ודבריהם ללא אמת הנמו, תחלה אעתק המאמרים הג"ל (שלא זיין נוגן רק המראה מקומות לבד אבל אני אעתק אותם) ככתבם וכלשונם — מה שהראה נוגן מספר י שנים למס' ערכין (יוד) הא לך לשון הש"ס; ת"ר זיללל היה במקדש של נחושת כו' מכתשת היה במקדש של נחושת כו' אלו שני כלים נשתירו ממקדש ראשון כו' ועליהם הוא אומר וכלי נחושת מולכה שנים המודות כוזב רב ושמואל חד אמר כל אי ואי שקול כשנים של זהב וחי"א שקולים שניהם כאחד של זהב חני רב יוסף שניהם שקולים כאחד של זהב, תניא ר' נתן אומר שנים היו שג' שנים אל תקרא שנים אלא שניים עכ"ל הגמרא יעו"ש ישפטו נא הקורא איזה ראיה יש מכאן שר' נתן דוקא היה אהב המספרים — השגה ת"ב עוד הראה מספר.

שנים למדרש והא לך לשונו רבי אומר נביא אי צבוקר ונביא אי בין הערביים הה"ד ויעד ה' וגו' ר' נתן אומר בי נביאים בשחרית ובי נביאים בערבית הה"ד ואשלת לכס אח כל עבדי הנביאים יום השכס ושלוה השכס צבוקר ושלוה בערב (איכה רבתי פ' מה אעידך) ומי לא יודה שפלוגתא זו ככל הפלוגתות שבדברי רז"ל ר' אומר אחד ור"ג דייק מהמקרא ואשלת וגו' כל עבדי וגו' השכס ושלוה שמיעוט רבים (כל עבדו) שנים ומלכת ואשלת וחזר ואמר השכס ושלוה על כרחך שמתל ושלוה מרבה לבערב שהיו ג"כ שנים ואיך יראה מזה אהבת המספרים, השגה ת"ג.

שנים זיין עוד לויקרא רבה וז"ל המדרש ר' סימון בשם ר' נתן אומר בי דברים אין להם כפרה ונתנה להם תורה כפרה ואלו הן לשון הרע והורג נפש בשגגה (ויק"ר פ"י) והנה בש"ס איחא צפ' מקומי מיתרא זו בשם ריב"ל (ערכין טז ומנחות פח). ולא בשם ר"ג ?

שנים הראה עוד לירושלמי והא לך לשונו היושב באיטלין היו שופך דמים ר' נתן תתיר מפני בי דברים משום שזוה ומיל את הנפשות ומעיד על האזה שהנשא ותמה אני על נוגן שזין כאן רק הירושלמי ולמה לא זיין גם הבבלי (ע"ז י"ח) ששם ג"כ מיתרא זו אות באות אחנס מזה נראה בעליל שאף בנחלת שמעיני (סו"ט) בענמו כתב שמס לקח כל המראה מקומות הללו) לא עיין רק מקופיא ולא זיין רק במקום שמפורש בנ"ש ר"ג אומר שמים כו' ר"ג אומר שלש כו' אבל כאן שהג"ש כשזיין לבבלי לא כתב רק ה' תבות אלו ר"ג מתיר לילך לאיטלינין ולא סיים מפני שתי דברים לכן לא ידע נוגן שזה ג"כ בבבלי ועכ"פ אין מכאן ראיה משום אהבת המספרים אחר זאת ר"ג וכמו שאכתוב לקמן השגה ת"ה.

שלשה הראה למכילתא ז"ל המכילתא ר"ג אומר עד שיהא בו אחד משלשה דברים הללו או טירף דעת כו' או ינטרך כו' (מכילתא משפטים פ' לא תטה משפט דף ל"ב ע"ד) ומה ראיה שהבבלי שלשה מספר הוא אחר אחד כו' או כו' — השגה ת"ו ת"ו.

ה ש ג ר ת

ור"ג לא בא אלא לפרש דברי הת"ק שהטעם שהניח להם רוח רביעית היה כדי שיברחו ומחלת ניסה נפילה וכמ"ס בעל ברית אברהם וזית דענן וזרע אברהם ולדעתי מתקומו מוכרע שיעקר הנוסחה היא תשלש רוחותיה ומדויק שפיר לישנא דר"ג שנתן להם רוח רביעית, אבל להגיראם שה"ח אחר מארבע רוחותיה הוי ל"י לר נתן לומר נתן להם רוח אחת והבקי בחכמת הגיון של אמרי קודם חכמי המשנה והחלמוד יודה לדברי, וקוטטא דמילתא כדאמרן שר"ג פירושא קמפרש וא"כ אין תכאן שום ראיה לדברי לונן, ואף לפי נוסחתו ורי נתן מילתא בצפ"י נפשי קאמר שהניח להם רוח אחת לברוח אשאל הגם זאת ישב לאהבת מספרים — השגה נב עוד מספר.

ארבעה הראה להכילתא וז"ל ובכל אלתי מזרים אעשה שפטים אני ה' שפטים חסונים זו מזו אלס של אבן היה נימח ושל עץ היה נרקב ושל מתכת כוי ר"ג אומר שפטים שפוט שפטים (עיין בגי' בילקוט במקומן) נרקבים נבקעים נגדעים נשרפים ומנינו למדין שע"ז לוקה בארבעה דרכים ועובדיה בשלשה בנכה בהשחתה במגפה עכ"ל (פי' בא) והנה יקשה למה לא חשב לונן מכילתא זו גם במספר השלשה אכן כל קורא אף אם ישפוט שפטי שפטים ידון משפט אחת שלא אחר זאת ר"ג מחיבת המספרים רק דרש ריבוי לשון הכתוב השגה נ"ג.

חמשה הראה למס' תמורה וז"ל הש"ס ר' שמעון אומר חמש חטאות מתות כוי א"ר לקיס ארבעה נימנו להם והעמידום על חמש כוי ר"ג אומר אחת נימנה להם והעמידום על חמש כוי ופרש"י אחת נימנה להם למיתה וארבעה לרעייה והעמידום על חמשה ששכחו איזה המתה ורי נתן לפרושי דר' שמעון דמתניין אחא עכ"ל ומעשה ישפוט הקורא אם כניס דברי לונן שר' נתן אהב מספר חמשה — השגה נד מספר.

ששה הראה למס' שבת והא לך לשון הש"ס ת"ר שש תקיעות חוקעין בע"ש ראשונה להבטיל את העם מתלאכה שבשדות שניה להבטיל מחניות שליטת להדליק את הנר דברי ר' נתן ר' יהודה הנשיא אומר שליטת לחלוץ חפילין ושהא כוי ותוקע ומריע ותוקע ושובת כוי תנא דבי ר"י שש תקיעות חוקעין ע"ש החחיל לתוקע תקיעה ראשונה נמנעו העומדים בשדה מלעדור כוי תקיעת שליטת סילק המסלק והטמין המתמין והדליק המדליק ושהא כוי. ותוקע ומריע תוקע ושובת עכ"ל הש"ס והנה דברי ר"ג אינם כלל על מספר הששה תקיעות כי בזה הכל מודים אך המחלוקת הוא על תקיעה השלישית שר"ג אומר שהיא להדלקה הנר וכן דעת תנא דבי ר"י, ור"י הנשיא חילק שהוא לחלוץ חפילין וכל התקיעות שסמנן לבטל העם מתלאכה בזה אחר זה והפסקה בנתיים אינם רק שלש תקיעות הראשונות אבל ג' האחרונות שהם צבת אחת הכל מודים שהם בסוף וכן מפורש בפי' החליל ללא חשיב בין הארבעים וימנה תקיעות רק שלש להבטיל העם מתלאכה

יעו"ש (וע"מיו שבת שס ד"ה שס) וממילא דברי לונן בטילין מעיקרן: השגה נ"ה.
שבעה זו הראה למס' שבת וז"ל הש"ס בדין סנדל המסומר ר' יוחנן אומר הי בזה וה' בזה ור חנינא אומר ז' בזה וז' בזה כוי סנדל הנוטה עושה לו שבע דברי ר"ג כוי צעי מני רב הונא מרב אשי חמש מהו ח"ל חפילין שבע מותר כוי נשרו רוב מסמורותיו ונשמירו בו די או הי מותר ורבי מתיר עד ז' כוי והא תניא רבי מתיר עד שלש עשרה (ומשני) נוטה שאני ע"ש ברשי ומפרשים ותראה כי אין חשש שום ראיה לדברי לונן:

שבעה הראה למנחות ולספרי והא לך לשון רז"ל ת"ר מזרח ומערב היו מונחים (השלחנות צבהת"ק לגמרינין ממנורה שהיו ג' קניס צמורה גי' צמערב) דברי רבי, ר"א בר"ש אומר לפון ודרוס כוי (ופריך) וראב"ש ליגמר ממנורה אחר לך מנורה גופה לפון ודרוס הוה מנחת אלא הא כתיב יעריך אותו (דמשמע אחד לפני ה' ומו לא ומשני) דמלמד להו ללודי דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מלדדין פניהם כלפי גר חמלעי א"ר נתן מכאן שאמלעי משוכה (מנחו' ל"ח: וספרי ר"ש בהעלותך ע"ש) ופרש"י מכאן שאמלעי משוכה לגבי שלש שקורין בס"ת צב' והי כוי (יע"ש) וז"ל הגמרא שם ראשון שקרא ד' (פסוקים) משוכה, אמלעו שקרא די משוכה דחנן אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמלמד פניהם כלפי גר מערבי וגר מערבי כלפי שכינה וא"ר יוחנן מכאן שאמלעי משוכה (מנילה כא: ועיין יומא לו וסקלים) ובמנחות שם הקשו החו' על רש"י ופירשו דהאי דאמלעי משוכה מיתני לגבי גי' המהלכין בדרך גדול באמלע (יומא לו ע"ש) ומעשה יאתרו נא חכמי לבב איך למד לונן מכאן שר"ג אהב מספר שבעה — ועוד שעל כרחך ברייתא זו דאמלעי משוכה איתא כרבי דס"ל שהנרות מזרח ומערב היו מונחים ולשיטתו גר מערבי קרוי נר שני שבכל החיפין שהוא במזרח לא גר חמלעי וכמפורש בר"שי (שבת כ"ב) ובר"אם ר"ש בהעלותך (ועיין קרבן אהרן בפירושו להספסא פי' אמור ובזרע אברהם על הספרי) וממילא אין שום הוכחה ללונן: השגה נח.

שלושה עשר הראה למס' תמיד (כוי) וז"ל הש"ס רבא אומר תנאי היא דתניא אין פוחתין מ"ג גזברין ומשבעה אמרכלון ר"ג אומר אין פוחתין מ"ג גזברין כנגד י"ג שערים כל חמשה דהר הבית פשו לכו חמניא דעזרה אלמא איכא תנא דאמר חמניא הוו ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו ופרש"י ורי נתן פירושי קא מפרש לה למה היו יג יעו"ש ועל זאת ישחומם כל קורא איך למד לונן מכאן שר"ג אהב מספר י"ג — ומזה נראה ברור שהח' לונן לא ירד לעומקה של הלכה רק למד מקופיא לבד אבל קוטטא דמילתא היא שיעקר מיתרא זו של הי"ג שערים היא מיתרא דאבא יומי בן חנן בירושלמי שקלים פרק ששי וע"ש במשנה ובפי' המשניות להרמ"בם ובירושלמי שם אבל

צמח' תמיד לא הוציאה רק אגב גררה בלשון דתניא ע"ש
 ותראה כי כנים דברי: השגה נט המספר של
 ארבעה ועשרים הראה לרש"י תענית (כ"ו.)
 והמענין שם יראה שלא נזכר שם שמו של ר"ן כלל רק
 הברייתא של מ"ט מדות וכל זה לאין לורך כי בגמרא
 תענית (כז ושס) תפוש שהכ"ד תעמדות היו כנגד כ"ד
 תשמרות כהנים וכ"ד תשמרות לויים עיין חו"ט על המשנה
 שם — וכל הפילופוס הללו לא כתבתי רק לרווחא דמילתא
 ולא הארכתי בזה רק להראות שהראפוי ולוין בנו מגדלים
 הפורחין באויר אכן בלאו הכי אברר לקמן שאף לדבריהם
 אין להם על מה שיסתמו בחיבת המספרים, כי כל מי
 שלבו נוקפו לאמר איך יטעו שני חכמים (רפאפוי ולוין)
 בטעויות כאלו אחי אומר לו הוא נראה בעליל שהמה בנו
 יסודם יען כמו שער בנפשם היה שר"י אהב התספרים
 תמה שחיפשו בחפש מחופש בספרי ומכילתא וירושלמי ובבלי
 ומדרש רבה ותמא תגילות ובפר"שי ואחר הגיעה לא העלו
 בידם רק עשרים מקומות הללו שבארתי שטעות המה
 בידם, ובאמת אף אם יהבינן להו כולוהו טעותייהו, הוא
 לזר יחשב שהמחל ר' נתן נקט בידו איזה הלכה ופסק דין
 או מוסר וכדומה בשביל שהיה אוהב התספרים — חלילה,
 לא תהא כזאח בישראל, שאם זאת לתדה זו צא ואראך
 הדבה תנאים שכל אחד אמר בתקנות רבות (כפלו כפליים
 תעשרים מקומות) תספרים כאלו כגון ר"א זן הורקנוס
 ר' גמליאל וב"ש וב"ה ור' יהודה בר אילעאי ור"י הנשיא
 וריב"ז וריב"ח ור"ת ור' ורשב"ג ורשב"י, ושלא לבלות
 הזמן לא אביא לדוגמא רק המתמרים של ר' יהודה בר
 אילעאי לחוד שנתאם בבבלי ומדרש לבד (עפ"י ה"ש)
 בעניני המספרים ותמאם לתאות ולא עוד אלא שהמספרים
 הללו מסודרים המה מן מספר שנים ער עשרה בסדר
 (בלי דילוג) ותמאה עד חמש מאות כסדר גם מספר אלף
 אלף וכ"ב ולמד ויו אלף (שליינתי דרך העברה בעלמא)
 וכולם המה רק מתמרים של ר' יהודה לבד שעולים
 קרוב לארבע מאות מקומות — וזהו פרט.
 מספר שנים ר' יהודה אומר צ' חטים (כלאים
 פ"א) צ' שעורים (שס) עושות לשתי שנים (שביעית פ"ה)
 צ' חצרות (תעשרות פ"ג) צ' אילנות שתי שנים בשתי צדי
 ר"ה (שבת ויו ושס ק"ו) ובעירובין ויו ושס כב וכה ונט)
 צ' תנשאות היו (שבת כט) חייב שמים (שם ע"ה) שפירן
 תשתי רוחותיה (עירובין יז גג וזד) צ' רבקות (שם א"י)
 בית סאתים (שם כב) צ' (שם לו בינה לו חולין יד)
 צ' עירובין (עירובין לט) צ' בחים (שם ג"ב) צ' בנים (שם פג)
 צ' בתים (שם לה) ר' יהודה מחייב שמים (פסחים כב חולין
 ח"י) בשני חבורות (פסחים קט פו פט שבת טו סנהדרין ד')
 צ' רקיעים הן (חגיגה יב) וטבלו שנים (חגיגה יז גיטין
 טו ומקוואות) שניה שמים (רה לב) צ' מערכות (יומא מג)
 אחת ושמים (יומא נה) צ' דברים (שם נו) צ' בידו אחת
 (סוכה לא) צ' פסליון (שם מח) צ' קשאות (שם) צ' גפילות

(תגילה טו) צ' חלולין (כחובי' תו) שמים יוציא (שם ע"י)
 צ' חדשים (שם) צ' רווקים (קידושין פב) צ' אומרים (גיטין
 טו) צ' גנות (שם עב וב"מ ק"ח) צ' סוטות (נדרים עג סוטה
 ח"י) ר' יהודה תונה מתשרי, תשרי חשון זרע, כסליו טבת
 חורף כו' (צ"מ קו עש שחושב ששה פעמים שנים שנים)
 הבית והעליה של שנים (צ"מ ק"ו) צ' קשקים (חולין נט
 צ' (שם פב לא לו) ר"י מחייב שמים (חולין נדה יב) צ'
 מנחו' יא) וב' קורטום (שם וסוף מנחו') שניהם יצאו (שם
 יד) שניהם יעשו (שם טו) צ' עולמות (שם כט) צ' זכרים
 (בכורות מח) צ' פרוטות (מעילה נה) צ' חצרות (גדה תז)
 צ' עריבות (כלים) צ' ערות (נגעים) צ' מקוואות (טהרות)
 צ' בונינות טפחיים (צ"ר פיג) צ' אמות (שם פלא) מפתמים
 צ"ר פג) צ' אמות (שם פלא) צ' פעמים (שם פלט) בדיקדוקי
 שחטה (ויקרא רבה פסב):
 במספר שלשה ר' יהודה אומר עד שישיש (כלאים פ"ט)
 קולטות לג ימים (שביעית פ"ב) ג' טפחים
 (עירובין ט"ז) ג' בדיקות (פסחים יוד) ג' השבחות (שם)
 ג' פרקים (שם) ג' גתמיות (חגיגה י"ט) ג' אצבעות ג'
 מערכה (יומא מג) ג' מילין (שם סח) כג (סו כה נד) ג'
 חדשים (כחובי' ל"ז) יבמות לה) אנוסה כו' ג' חדשים (כחובי'
 ויבמות שם ושס) עד שיהיו ג' (כחובי' כ"ד) ג' טרפטיקין
 (שם סג) ג' יוציא (שם ע"י) בשלשה חלוק (שם ז"ט מעילה
 כ"א כ"ט) ובג טלית (כחוי' שם ומעילה כ"א וסט) בג
 פרקים (גיטין לא) ג' בהמות (נזיר מה) ג' ימים (צק כ"ג)
 בג מקומות (ת"מ ק"ו) ג' טיפין (כב) ג' סופרים (סנהדרין
 לו) ר"י אומר בג' (שם מס) ג' ויעוטיין (הורית ג' נדה
 מס) משולש בדם ובבשר ובאימורין (זבחים לו) ג' אמות
 קומתו (שם נט) ג' קליפות בבונה (חולין ק"ט) ג' גמים
 (מנחו' פז) לוקא ג' (כריתות עו) ג' שפיות (כלים) ג'
 קלאים (נגעים) ג' גבעולין (שם) ג' קליפות בבגל (עוקצין)
 בוקעין כו' ג' טפחים (בר פיג) בג דורות (שם פכו) בג
 מקומות דיבר (שם פפ"ד) ועובין ג' (במד' רבה פד) ג'
 דברים נטוין (דברי' רבה פה) ג' עולמות (שה רבה פ"א)
 במספר ארבעה ר' יהודה אומר די שעות (ברכו' כ"ו)
 ד' איסרות (פאה פ"א) ד' דיומדין (עירובין
 י"ז) ד' די' בקר (שם) ד' אמות (שם מח ולח) כל די (פסחים
 ד' י"א נ"א) ד' כוסות (שם נ"ח) ד' טפחים (סוכה י"ד
 ול"ז) ד' (שם לו) ד' פנידות (צ"מ נ"א) ד' כורין (צב כג)
 ד' חלקים (שם ק"ט) ברחבה ד' טפחים (מנחו' לו) ד' אצבעות
 (שם) ד' כו' שנים (גדה ט') ד' לחררות (כלים) רואין בד'
 (נגעים) ד' אמות (ברפלא) ד' בארות (שם פ' סד) ד' דגלים
 (שם) ד' מלכיות (שמו' רבה פי למד):
 במספר חמשה ר' יהודה אומר אמת כלומר באמת בת ה'
 (עירובין ויו מנחו' ז"ז כלים) חולין כל ה'
 (פסחים ד"א נ"א) בני חמש (מ"ק כ"ד) ה' טבילות (יומא לב)
 והיוצא חמש (סוכה נו) חלילה בחמשה (יבמות ק"א) סמיכת
 זקנים בחמשה (שם וסנהדרין צ' ויג ויד) ה' מב"ד גדול

ה ש ג ו ת

מספר י"ח חודש (כתובות סמך) מניקחו י"ח חודש (גיטין ע"ה):
 מספר ב' כי אמה (עירוץין סוכה ב') מיום כי (גדה ס"ג)
 מספר כ"ג ר"י אומר כ"ג בו (תענית ד' נדרים ס"ג) מספר כ"ד נטלו כ"ד מנה בית אבטינים כ"ד מנה (יומא לח וס"ה רבה פ"ד) כ"ד ראשי איברים (קידושין כה) כ"ד חודש (גדה כ"ט)
 מספר למד ר' יהודה אומר למד יום (שבת י"ט) בק למד (מ"ק כ"ד) למד כלמד של עבד (קידושין י"ז) למד יום (נדרים כ"ד צ"מ ק"ז) צב קמה) ששלשנו למד יום (צ"ק ז' צ"מ לג צב נ"ו) למד ד"קיים (חולין צ"ב)
 מספר ל"ו ר' יהודה אומר לו זגין וענבלין היו (זבחים פ"א)
 מספר מ' ר"י אומר מ' סאה בכל מקום (ברכו כ"ב) מס סאה מכוונת (חגיגה גיטין מקוואות) מ' שלימות (מכו' כ"ב) מלקות מ' (חולין קמח) צארבעים (מנחו' כ"ז) משקל מ' סאה (שר פ"ח)
 מספר מ"ה ר"י אומר מ"ה אמה (עירוץין וסוכה ב') מספר מ"ח ר"י אומר מ"ח מנה בית אבטינים מ"ח מנה (יומא ל"ח וס"ה רבה פ"ד)
 מספר נ' תמיים דיורין (עירוץין מ"ו ונט) נון זון (כתובין נ"ד) או נון זון (שס ס"ח) יפה נון זון (בק ל"ד) נון עולה כו' (ערכין כ"ד) נון אמה (בר פיג)
 מספר נ"ב נ"ב שנה (שבת קמה יומא כ"ד)
 מספר ס' ששים יום (ערכין כ"ב) ששים חבורות (שה"ר פ' ששים המה מלכות)
 מספר ס"א ד"י אומר ששים ואחד (מנחו' ק"ג)
 מספר ע' ר"י אומר ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים (עירוץין כ"ג)
 מספר פ' ר"י אומר פ' שמונים יום (צבורי ל"ח)
 מספר צ' ר"י אומר צ' ששים יום (ערכין כ"ב)
 מספר מאה ר"י אומר מאה (מנחו' כ"ח) מאה נ"ד) מאה זון (שס סח) שמרים למאה (צ"מ מס) מאה (צב עה סנהדרין כ' בר פיג) מנה (צב קמה)
 מספר מאתיים ר"י אומר מאתיים (בק ל"ד) מאתיים (צב קמה)
 מספר רעג ר"י אומר רעג פתקין (צמדבר רבה פ"ד)
 מספר ש"ם ר"י אומר ש"ם קילין (בר פלא)
 מספר ת' ר"י אומר ת' שנה משועבדים (שר פל)
 מספר ת"ק א"ר יהודה ע"ן חיים מהלך תק שנה (צ"ד פטו וס"ה פ' ששים המה מלכות)
 מספר אלף ר"י אומר אלף החדש אלף והמסגר אלף כו' (ויקר פ"א)
 מספר י"ב אלף ר"י אומר י"ב אלף חלמדיים (בר פסא)
 מספר כ"ב אלף ר"י אומר כ"ב אלף על כב אלף פתקין (צמדבר רבה פ"ד)

סוטה מד) ארון כל הטפחים (צב ד) ר"י אומר בה' (סנהדי מס) ה' טפחים (מנחו' נז) ורחבו (שס) רובד ה' (מדות) רואין בה' (נגעים) צשביל ה' דברות (שמות רבה פכד) ה' דברים שס פי מוז) צח ה' טפחים (צמדבר רבה פ"ד):
 מספר ישועה ר' יהודה אומר ששה צחמלע (כלאים) צחמח צח ששה (עירוץין ד' וסוכה ה' מנחו' ל"ז כלים) תחלת שש (פסחים ד' יא נא) צני שש (מק כד) ששה דברים (מנחו' ע"א) ששה דברים מקולי (עירוץין עו מנחו' י"ד עדיית) שש ושש (צבורי מה) מששה שניה לששה שעות (גדה ס"ג) ארכין ששה ורחבן ששה (צמדבר רבה פ"ד):
 מספר שבעה ר' יהודה אומר עד ז' שעות (ברכו כ"ו) ז' ימים (מ"ק ז') יומא סוכה כ"ד (סוכה מה) לא פהוח משבע (סוכה כ"ג ערכין יוד) נוטל ז' (סוכה לא) ז' טרפעיין (כתובות ס"ד) ז' ימים (צ"מ ב"ח) ז' מעמדות (צב ד') ז' שבטים ז' פרים ז' שעירים (הוריות ג' ושס ה') ארכין ז' (כלים) העמיד ז' (בר פסא) ז' ראשי אבות (רות רבה פו) לשבעה אלו שבע (קה"ר פ' תן חלק) ז' שהן קשין (אסתר רבה פ"א)
 מספר שמונה ר' יהודה אומר נראין כשמונה (עירוץין י"ז) ה' בקר (שס י"ט) כל שמונה (תענית ג' סוכה נוח) ה' פסוקים (צב טו מנחו' למד) רואין צחי (נגעים) אלו ה' (קה"ר פ' תן חלק):
 מספר תשעה ר' יהודה אומר ט' סוכות (יומא ס"ז) ט' מעין (כתובי ס"ד) רואין צט (נגעים) ט' אספקלריות (ויקר פ"א)
 מספר עשרה ר' יהודה אומר עשרה קידושין (יומא ל"ב) יוד מולין (שס ז' יוד טפחים (שבעו' וצב"פ) או ציוד (צב קעא) צאות עשר עשר (מנחו' ע"ו) יוד טפחים (שס לו) ארכי יוד (שס לו) יוד זון (צבורי מה) יוד אמות על יוד (צרבלא) יוד מכות היו חקוקין (שר פ"ח):
 מספר י"א ר' יהודה אומר בן אחד עשר לשלמים (שלהי צבורות):
 מספר י"ב מיל על י"ב מיל (סוטה ל"ד) י"ב שבטים י"ב פרים י"ב שעירים (הוריות ד') י"ב פרים (שס ויו) צאות י"ב (מנחו' ע"ו) י"ב אבנים (בר פסא) שיעמוד י"ב שבטים (שס) י"ב טפחי' (צמ"ר פ"ד):
 מספר י"ג כ"יג אמות (עירוץין י"ט) י"ג סופרות (יומא נה ושקלים):
 מספר י"ד י"ד אמות (עירוץין י"ט) י"ד שנה (נוזר יט אות) י"ד שנה (בר פסא) י"ד שנה היו (שס פפט) י"ד דברים קשין (קה"ר פ')
 מספר ט"ו ט"ו אלהי צהר (בר פלצ) ט"ו צבקעה (שס) מספר ט"ז לא יוסף על ט"ז (סוכה כ"ג ועירוץין יוד) ט"ז יום (סנהדרין יב):
 מספר י"ז ר' יהודה אומר יז צו (תענית ד' נדרים ס"ג):

יעלה על דעתי שחכמי התלמוד פסקו הלכה או אומר דבר
 מוסר וכדומה בעצור שהיו מחזבים המספרים או התנגדות
 וכדומה, חלילה לנו לגרוע מעלמך בכל כיוצא בזה.
 השגחה ס"ו ס"ז ס"ח (לד לב בהערה ראשונה)
 כתב החכם זונן (כשהביא הראיות שר נתן אהב המספרים
 וכשהגיע למספר עשרה לא פירש מקומו רק הראיה להקורא)
 שמספר עשרה יעוין בהערה שאחר הערה זו וכוונתו ששם
 הביא (באותיות מרובעות ככדי להעיר לב הקורא) לשון
 אסתר רבה חני בשם ר' נתן מעשרה מדות אלו, עשרה
 חלקים משל זנות בעולם ט' באלכסנדריא וואחד בכל העולם
 כו' ומבואר שם י"ד פעמים למספר עשרה על דרך זה עיין
 אבות דר"י פ' כ"ז ובקידושין דף מט: עכ"ל זונן, והנה
 המעיין בהכח הדברים של אריכות העינים מהמספרים של
 ר' נתן שרצה זונן להעלות מסברתו, לבבו יבין שעל מאמר
 זה (שבאסתר רבה הימה עיקר סמיכתו של זונן, אבל
 אני אומר ששגגה היא כי זונן החזיר להעתיק מלשון חני
 בשם ר"י אכן הבקו בלשון המדרש יראה שהענין מחזיר חזר
 פרס ומדי חני בשם ר"י (וכן ביפה ענף בפ' קה"ר החזיר
 הכי"מין חיל פרס) ופי' המ"כ וז"ל מעשרה מדות כו' כלומר
 פרס ומדי הן מאותן שכתבו ט' חלקים שבעולם וכלקמן ויש
 לומר שדרש פרס מלשון חלוקה ומדי נוטריקון מדה וכלאמר
 לקמן ט' חלקים נוי במדי וט' חלקים כנים בפרס עכ"ל ולא
 כנראה מדברי זונן שמעשרה מדות אלו פירושו ממדות של
 ר' נתן (עיין בחיבורו שם) גם מה שהראה זונן לקידושין
 ואבות דר"י שתייהם ראיות לסחור הנמו בקדושין לא יזכר שמו
 של ר"י כלל, ובאבות דר"י (פרק כח ובחיבור זונן פ"י) לא
 מוזכר שום מספר עשרה רק כולם נשנו סתם אין לך אהבה
 כו' אין לך חכמה כו' יעו"ש וזרחה כי כנים לדברי.
 השגחה ס"ט ע"י (סוף הערה שניה) כתב על
 רפאפורט בזה"ל והמבקר הזה חד השכל על נכון שער בנפשו
 שזה שנמלא בהקינה שיוסד הקליר אוכה ישבה חצלת השרון
 מעניני זיעגראפיו בעסק פדר הכהנים (ולשונו בל"א בע'
 פונדליכע זיעגראפישין אנגאצין איבער דיא פריסטער
 ארדענאנג) לקח מהמדות הג"ל (אל מע מדות של ר"י)
 עכ"ל זונן ואני אליקים אומר, דעתי אין בדברים הללו
 שום ממש הא לך נוסח הקינה אוכה ישבה חצלת השרון,
 ודמס רון מפי נושאי ארון, ונעו מתשמורתם כהנים בני
 אהרן, כנמסר הבית במסרבי מרון: צכה חכמה מחמשת
 ספרים כנהרג כהן ונביא ביום הכפורים, ועל דמו נשחטו
 פרחים כליפורים, ונדו כלפריים כהני כפורים: גלחה מארצה
 מקושטה. בעון מעשרות ושמיטה, ובארבעת שפטים הושפטה
 כו' והורעבו והזמאו ממים ומלחם בבטלו שמי הלחם מבית
 לחם כו' והנה יש בקינה זו ששה ותשעים חרוזים ולא נזכר
 כלל עניני המספרים דק בשלשה חרוזים שהעתיק היינו
 מחמשת ספרים, ובארבעת שפטים, שמי הלחם, ועל זה
 בנה החכם רפאפו' השערותן שהקינה מדברת ימעניני המספרים
 וזיעגראפיר ולא מלא מקור להקליר רק שלקח זאת מן המ"ט

מספר עשרה ושלשים אלף ר' יהודה אומר לו
 אלף (בק יז) הנה כל קורא יראה כאן קרוב לארבע מאות
 מקומות שבהן מספרים ממאמרי ר' יהודה לבד חוץ מה
 שהשמטתי ואם ישוב מנרף ומטהר לזקק אותם עוד (כמו
 שהשמטתי דרך משל אחת ושש אחת וארבע וכו' עד אחת
 ושבע כדומה) עכ"ל יגיעו למנין ימות החמה או עכ"פ למספר
 הימים של שנת הלכנה וכל המקומות הללו אינם רק בצבלי
 ומדרש רבה ואם נחפש עוד בספרי ומכילתא וירושלמי
 ותוספתא והנחומא ושאר טוב וילמדנו ופסיקתא ושאר מדרשים
 ומה גם בספרא (שסתם ספרא ר' יהודה הוא) אזי אנו
 מוצאים עוד כמה מאות מקומות שאמר ר"י מספרים כאלו,
 והלכעצור זאת נאמר נאמנו שר"י אהב המספרים (או שאר
 חנאים שזכרתי חיבבו המספרים בחמי') אלא ודאי כלאמרן
 שלא אמרו המספרים רק מלד ההכרח וק"ו הדברים
 במעט המספרים שמלא זונן בדברי ר' נתן אין ספק שלא היה
 רק מלד ההכרח כמו שבארתי ויחבאר עוד לקמן (השגה).
 השגחה ס' ע"ד — השגחה ס"ה (לד ל"ב בסוף
 הערה) כתב זונן וז"ל וחזן לזה ראיתי שר' נתן היה אהב
 התנגדות הענינים כו' והביא ראיה לדבריו משני מקומות
 שבספרי ושיחם בצבלי ואחת בקהלת רבה ואחת מהמכילתא
 (כמו שהעתיקתי לשונו לעיל והא לך לשון רז"ל ר' נתן אומר
 נאמר כאן טהור ונאמר להלן טהור מה טהור האומר להלן
 כו' (ספרי חקת עמוד פ"ב) ר"י אומר בא הכתוב ללמדך
 שכל לדיק ולדיק שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו להודיע
 כמה לדיק גדול שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו וכל
 רשע שגדל בחיק לדיק כו' ר"י אומר יפה כח נשים מכה
 אנשים אמרו ניינה ראש וגו' ונשים אמרו חנו לנו
 אחוזה וגו' (ספרי פנחס עמוד נ"א) אר"י אין פרי בטנה הכי
 אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנ' כו' חניא נמי הכי
 ר"י אומר מנין שאין פרי בטנה כו' (ברכו' נ"א) מדדו בין
 ביד בין ברגל ומכר (היון שמלד הנכרי) ר"י אומר ביד
 אסור ברגל מותר (ע"ז נו) ר' נתן פתר קרייה באשה אם
 לקחת אשה כנערוותך לקח בזקנותך למה אינך יודע איזה
 צנים מתקיימים לך אם של נערוותך כו' אם שניהם כאלה
 טובים (קה"ר פ' בבקר זרע דף קיד ע"א) ר' נתן
 אומר: כנערוות אלו טובים ואלו שוחקים כו' ר' נתן אומר
 בכנערוות כמעשה הכשרות שבהם מכילתא פי' בא דף
 ח' סוף ע"ב הנה הנשה מאמרים כלשונם ואני אליקים
 שואל היחכנו דברי זונן שלמוד ממאמרים הללו שר' נתן
 היה אהב המאמרים הכתובים השייכים באיזה דל לחכמה
 הזיעמע"טרי וארטומע"טיק הלא מאמרים כאלו ימצאו (להמעין
 דרך העברה בלבד) למאות כדברי התנאים שזכרתי לעיל
 (השגה נט) ועוד שגם במאמרים האלו שהביא זונן
 נאמרו דברים אלו ג"כ בשם חנאים אחרים יש במקומן ויש
 במקומות אחרים ובמאמר האחרון שבמכילתא הם שהעתיקתי
 ר' נתן בעצמו אמר פירושו של מקרא אופן אחר — ואין
 הדבר כדאי להאריך בו יותר — אך זאת אומר שבדאי לא

ה ש ג ר ת

שם גורסין שם אתחחא וסוף פסוק עכ"ל זונן אבל לדעמי
אין הדבר כן רק הנוסחה ישינה עיקר שגורסין באותיות
בסוף יעו"ש וכבר בררתי שבירושלמי ובבבלי ומדרשים וגם
בזהר העקרי לא נמצא שום רמז מטעמי הגניזה ושמותיהן וכן
במס' סופרים אין רמז מזה כמו שיבאר סוף חיבר זה הערת.
השגה ע"ג (שם ושם) כשרצה החי זונן לחרון
משפטו על מס' סופרים שנתחברה בזמן מאוחר הביא ראיה
לדבריו מדברי עלמו שהחליט בדעתו שבמס' סופרים הובא
מאמרים מבראשית רבה ובהערה הראה למ"ס (פיד הלכה ז')
ולב"ר פמי"ט ע"ש הנה תחלה אמר מאמרים בלשון רבים
ואח"כ לא מצא רק מאמר אחד ואני אומר שגנה בזה כי
בכל מס' סופרים לא מצאתי אף מאמר אחד מצד"ר וגם
המאמר שהראה זונן אינו מצד"ר כלל וז"ל המס' סופרים
שם ר' ברכיה ר' ירמי' ר' חייא בשם ר' יוחנן כד הוי
מטי ר' יונתן להדין פסוק אשר הגלה נבוכדנצר הוא
אמר נבוכדנצר רשיעא שחיק טמיא עכ"ל אכן צב"ר שם
הנוסח ר' ברכי' ור' חלבו תמוס ר' שמואל בר נחמן ור'
יונתן כשהיה מגיע לפסוק זה אשר הגלה מירושלים עם
הגולה וגוי' הוה אמר נבוכדנצר שחיק עלמות עכ"ל התדרש
וא"כ איך לא הרגיש זונן בשינוי הלשונות אך האמת הוא
שהמ"ס סופרים לא לקח מצד"ר אכן מקורו מהירושלמי (ס"פ
צני העיר) ששם הנוסח תמש כלשון המ"ס יעו"ש והירושלמי
נתחבר ערך מאה שנים קודם הבבלי, והב"ר רוב דבריו
מקורן ג"כ מהירושלמי ולכן קראוהו רש"י אגדת א"י וכמו
שיבאר סוף חיבר זה הערת:

השגה ע"ד ע"ה ע"ו (שם ושם) כתב שהמחבר
מס' סופרים בהגדות שלו יש לו שייכות עם ספרי ההגדות
שהן יותר מאוחרים ובהערה הראה למס' סופרים פט"ז
(הלכה ה' ו'ו זיין) ולפסיקתא רבתי דף ל"ז ע"ל זונן
ואני אומר הן אמת שבפסיקתא רבתי שם (פרשה עלי עשור)
יש שם לשון המ"ס (ותחתי על הגאון רח מוילנא דאישתמוס
מני' שפיקתא זו והוכרח להגיה המ"ס על אופן אחר ע"ש
בהגהותיו) ואמנם בשביל זה לא נחליט שהמ"ס לקח דבריו
מהפסיקתא כי המאמרים של ג' הלכות (ה' ו'ו זיין) הללו
שרשן בירושלמי ובבבלי ומדרשים עיין ירושלמי סנהדרין (פ'
אחד דיני תמונות הלכה ב' ג') ובבבלי עירובין (ג') ובמדבר
רבה (פג') ותנחומא (פ' במדבר) ושחר טוב (פיב ושם
פי קיט אות לדיק) וילקוט ש"ה (רמז חקפו) וילקוט
הגלים (רמז חרנח) ועיין ויקרא רבה (פכו) ובמדבר רבה
(פיט) ועוד בשחר טוב (פיז) ותנחומא (חקת) וילקוט
תלכים (רמז ריג') והמעייין בכל המקומות הללו יראה כי
כנים דברי ועיניו לנוח ביטו שהסיום שבפסיקתא רבתי שם
הוא תלמודא קטע מן טורא דמיני הוא בירושלמי שם אות
באות תמש אבל במס' סופרים לימא כלל ועוד שניים אחרים
שם בין המ"ס והפסיקתא, וכל זה נעלם מהחכם זונן:

השגה ע"ז ע"ח שם (בהערה הגל) הביא החי זונן
ראיה שהמס' סופרים נתחברה בדורות אחרונים למאה שנתמא

של ר' נתן, אבל אני אומר בטח שהכל אמת ואין בדבריו
שום תמש, אכן הקינה האמת בדרך כלל נהימדה על מאמרי
רו"ל באיכה רבתי (על פסוק) וימא מן בתי ליון כל הדרה זה
דבר אחר זו סנהדרין ד"א תלמידי חכמים, ד"א משמרות
הקב"ה ודא התינוקות (יעו"ש) ועיקר הקינה בפרטות נחרזה על
על הכ"ד משמרות כהונה לכן תמצא שהיא מסודרת על סדר
אי"ב ובכל אות ד' חרוזים ובסוף כל חרוז מכל אות חמיים
המקינן באחת מן כ"ד משמרות כהונה או באחת מהערים
והכפרים של א"י המתחזים על שמות כ"ד משמרות המפורשים
בספר דברי הימים (א' פרשה כד) ויען שאותיות של א"ש
אינם רק כ"ב לכן הוכרח מחבר הקינה לכפול השין והמיו
ובאופן זה תתפרש הקינה כהוגן דרך משל באות א' סיוס
החרוז כנתמר הבית במסרבו מרון היינו משמרת
יהויריב שהיא משמורה הראשונה (ע' ד"ה שם פסוק זיין)
וכמ"ש רו"ל יום שחרב הבית היה מולאי שבת ומולאי
שמיטה ומשמרתו של יהויריב בחשעה באב וכן בשני כו'
א"ר לוי יהויריב גברא מירון קרתא, מסרבייא מסר
בימא לשנאיא א"ר ברכיה יהויריב יה הריב עם בניו על
שמרו יסרבו צו (ירושלמי תענית פ"ד ובבלי ערכץ פ"ב
ועיין יפ"מ שם ופי' הקינית והקלמת שבגאון ר"ז מרגליות
לקרנן אחרן) וכן באות צ' סיוס החרוז (שחטו פרחות
לפירים וגלו כלפירים כהני לפירים היינו משמרת ידע"ה
שהיא משמורה השניה (בל"ה שם) וכמ"ש רו"ל ידעיה עמוק
לפירים ידע"ה ענה עמוק שבכלם והגלם ללפירין (ירושלמי
שם ושם) ולא ידעתי איך שגו ברואה רפאפוי וזונן בדבר
פשוט. כזה והלא ראש הקינה ורובה מפורש בה המשמרות כי
התחלה היא ונעו תמשמורתם כהנים בני אחרן היינו
דרך כלל ואח"כ פרט באות א' ואות ב' יהויריב וידעיה
כדכתבנא ובאות ג' סיוס החרוז משמרת חרתם הפשטה
שהיא משמרת ג' (בל"ה שם) באות כ' סיוס משמרת חלקנה
ואות נון סיוס משמרת י"ש צ' ואות סמך סיוס משמרת
תעד"ה ואות לדיק סיוס משמרת נצרה ואין כאן תקומו
להאריך בזה יותר וממילא דברי רפאפורט והחכם זונן וכל
רעיונותיהם בזה בטילין ומבטלין מעיקרן:

השגה ע"א (לד זה בהערה אחרונה) הביא זונן
המאמר ממס' סופרים ענאל יניאל כו' והחליט שמקומו של
הלכות אלו צפרק שאח"ז והאריך בפירושם עפ"ה המסורה
שבדברי הימים. הגה עיקרן של דברים אלו הם דברי החכם
ר' וואלף היידענהיים בסוף החומשים שהדפיס ברעלדהיים
שנת תקפ"א שם הביא המסורה הגל ופירש על פיהן דברי
המס' סופרים ע"ש, וזה שנים רבות שכחתי זאת מדעתי
כמו שביארתי זאת במ"א בהראיתי שגם הגאון ראי' מוילנא
פירש והגיה במס' סופרים הגל ללא אמת, כי עפ"ה המסורה
יתבאר הכל על נכון, אכן החי זונן עירבב והוסיף מדלילה
וסירם ההלכות ללא לירך:

השגה ע"ב (לד לו) כתב שרואה ממס' סופרים
שכבר ידע מטעמי הגנינות ובהערה שם הראה לריש פ' יג

איה מעתיק שלא יאבדו וחיברם למ"ס וגם ההגדה הארוכה הנמלאת שם אין לההמשך כלל כי מתחיל המאברה ומיסק מדברת מעקב ואח"כ מרבהק וגם הסיום הנאמר שם מכאן ואילך יוסיף הנבון דעת וכדומה מהדברים שנאמרו שמה מהענינים היוצאים מהיקש וסוגין מהגדות הראשונות כל אלו יעידון ויגידון כי כנים דברי ובר מן דין אין לנו צירור שהפרכי דר"א כולו הוא אחרון כל כך כמו שחשב לונן ואין כאן מקומו להאריך יותר:

שם (פרק כא הלכה ט') דברי אגדה באריכות שנמלאו ב"כ בצרייתא של ר' אלעזר (ר"ל פרקי דר"א) בפי טו ופי לח עכ"ל לונן והנה המעיין בפרקי דר"א יראה שאין שם רק מעט מועיר מהענינים שבמס' סופרים ואני המזכיר אומר כל מי שיש לו חיד לטעום דברי הראשונים ועבר בין בחרי מס' סופרים בעיין יודה לדברי אשר לבי אומר לי שההלכה ט' שבפרק כ"א שהוא הסיום של מס' סופרים איננה כלל מגוף המס' סופרים רק התה הגדות מלוקטות אשר הם עליהן

פ ר ק ז

גרמה ללונן טעות אחר כמה שהחלוט שמגלת ספרים ומגלת חסידים אחת היא בשניו השם וזה ליתא אלא הא לחוד והא לחוד, כי מגלת ספרים לא היה בה רק הלכות לבד (ובדברי הערוך ורשי וכללי שמואל הנל) ויש לי ידים מוכיחות על זה שהרי המאמרים שנעתיקו ממנה (שם ושם) כולם התה הלכות קבועות, אמנם מגלת חסידים שמה יגיד חכונתה שיש בה דברי מוסר ודרך ארץ ומילי לחסידות, וכן המאמרים המובאים ממנה כולם התה מענינים הללו, ותמהני איך העלים לונן עיניו מדברי רשי ששינה וסילש (שם ושם) שהוכרחו להסחיר המגלה (מגלת ספרים) בגלל הדבר הזה עלמו צבור שנכחו בה הלכות (שאו עין לא צא אומר המחיר לכחוב הלכות) איברא החכם לונן אף שפיקח הוא עיניו הטעחו שראה בילקוט עקב (שלייני לעיל) מלת ספרים במקום חסידים לכן נסמרה דרכו ונחפו לחרון משפטו ששחיהם אחת הם, אמנם קושטא דמילתא היא שט"ס הוא בילקוט ונ"ל מגלת חסידים, וראוי גמורה לדברי שהרי מאמר זה שהובא בילקוט (על עני) האמור אם מעובנה יום יומים מעובך) הובא בירושלמי סוף ברכות ובשחר טוב ריש אגדת שמואל ובספרי פי עקב ובכולם הובא זאת בשם מגלת חסידים ולא בשם מגלת ספרים, ובדלוי נקטיגין דברי רז"ל שאמרו (אף בנוסחאות תורת משה) ובטלו האחד מפני השנים (עיין ירושלמי ומ"ס שהעתיקי סוף חיבר זה הערה) ומכ"ש בנ"ד שהאחת בטלה בשלשה ומה גם בספר שנדפס ובפרט בילקוט שמעוני שאינו רק מאסף ומעתיק מספרא וספרי וירושלמי ובבלי ומדרשים אין ספק דאזליגין בחר רובא דמינכר שמוכיחין על עלמן וגם מתקומו מוכרע שמגלת ספרים לחוד ומגלת חסידים לחוד ודברי לונן אין בהם ממש:

עוד כתב צונץ שם (בהערה שניה) שיש עוד מגלת חסידים שנחצרה אח"כ ואל"י כיון ר' מאיר הובא בראשית חכמה שער הי פד והמאמר המובא שם הוא אללינו בדרך ארץ וטהה פז עכ"ל לונן, וגם פה שגה מאוד כי המעיין שם בר"ח פי"ב משער היראה יראה שכתב שם בזה"ל עוד בעניני הפטירה והחשבון מלאחי מכתוביך ד מרגינתא של ר' מאיר ע"ה שמדברת מזה וז"ל אמר הצי"ה לישראל

השנה ע"מ עך — השנה צדיק בפרק זיין (זל קו) כתב שנאבד מאתנו חיבור אחד יקר הערך כולו מוסר ודרך ארץ לפעמים נקרא (החיבור הזה) מגילת ספרים שמדובר בו נסמרות שכן נקרא בילקוט דברים דף רעג עד (ט"ס בצונץ ואל דעג עב) ופעמים נקרא מגלת חסידים עיין ספרי עקב עמוד קמה כוי ולפי"ו נראה שהחיבור (ר"ל מגלת ספרים) שנקראה מגלת חסידים) לא ידובר בה מההלכות לבד כדעת קתנא (היינו הערוך ערך מגל ג' וכללי שמואל דף ה' עד) אכן מדברת יותר חפניני מוסר ודרך ארץ ודברי חכמה כוי ועל זה מורה שמה (של מגילה זו) וגם המאמרים המובאים בחוכה עכ"ל לונן וכוונתו שהערוך מביא לשון הגמרא מלאחי מגלת ספרים (שבת לו) ופי' הערוך מגילה שיש בה הלכות פסוקות כעין ספר הלכות שאין בחלמוד שמאוי אלל כל אדם עכ"ל (ערוך מגל ג') ובא לונן לסמור דבריו (ודברי כללי שמואל) ולהוכיח ממה שהמגילה נקראת פעמים בשם מגלת ספרים שפירושו (ודעת לונן) שיש בה סודות וספרים והיא עלמה נקראת ג"כ בשם מגלת חסידים מפני שיש בה דברי חסידות ומוסר וגם מהמאמרים המובאים במגילה זאת (בשם איסי בן יהודה שהיה חסיד ע"ש באריכות דברי לונן) שמדברים ממוסר כל הראיות הללו נקבצו יחד להורות שהמגילה הזאת איננה מדברת מהלכות פסוקות לבד, וכו מוכן כוונת לונן, ואני אליקים המחבר אומר שגה בזה הרבה, ותחלה אומר שטעה בפירש המלות של מגלת ספרים (שחתיק ב"ד דע"ר גהיימיססע) שסבר שפירושו שבמגלה זו היו כחובים נסמרות וזה שיבוש גדול אף פירושו שהסחירו את המגילה, וכן בכל התקומות המוזכר בכל הש"ס מגלת ספרים (שליין לונן עלמו ושכח לליין כמו שאבדר) בכולם פרש"י כמו שכחתי, וז"ל רשי מגלת ספרים שהסחירוה מפני שלא ניתנה לכחוב וכשמועין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בבהמ"ד וכחצין אותן שלא ישחכוו מסחירין את המגלה (שבת וי) לפי שאין כחצין הלכות (רשי שם לו) ונקראת מגלה עמונה כוי ומסחיר מן העין (רשי ב"מ זב) וכ"כ בספר הליכות עולם שכתבו התשניות והיו מסחירין אותם וקורין להם מגלת ספרים (ע"ש שער א' פא) וטעות זה

ליות נכתבים בספר זהו שאמרו רז"ל כחוב זאת זכרו
 בספר (שמואל יז) כתוב זאת מה שכתוב כאן (בדיחומים)
 זכרון מה שכתוב במשנה תורה, בספר מה שכתוב
 בנביאים (בבלי מגילה ז) ובירושלמי איחא כחוב זאת זו
 תורה, זכרו אלו הנביאים, בספר אלו הכתובים (ירושלמי
 מגילה פא ע"ג) והאחרונה שבכתובים בזמן ובמעלה היא
 מגלת אסתר ונחלקו רז"ל אם תטמא את הידים כקדושת
 שאר כתובים או לא, ואף לכחובה בספר לא הסכימו חז"ל
 רק אח"כ עפ"י דוחק כמאמרים שלחה להם אסתר לחכמים
 קבעונו לדורות שלחו לה קנאה אמה מעוררת עליונו בין
 האומות, שלחה להם כבר כחוב אני על דברי הימים למלני
 מדי ופרס כו' עד שמלאו לה מקרא כו' (מגילה סס) רשב"ג
 בשם ר"י שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו
 מטעמין על הדבר הזה אמרו כחוב אלה המצות וגוי שאין
 נביא רשאי לחדש דבר מעשה כו' ומרדכי ואסתר מבקשים
 לחדש דבר כו' (ירושלמי סס) ובחזקה קבעוה בשושן לבד
 ואח"כ בכל העולם (בבלי סס) ולדעמי הקלושא בדבר
 הפליאה הנשגבה שעמדו עליה כל חכמי לבב. למה לא (זכר
 אף אחד משמות הקדושים של הבורא י"ת במגלת אסתר
) עד שהכנס לונן הוכיח מזה לחרון משפטם שלא נאמרה
 ברוח נבואה שזה היפך דברי רז"ל עיין בספרו לז יד ועו)
 (אפשר לתרץ בדרך חדש והוא שאנשי כנה"ג שכתבו מגלת
 אסתר (עי' בב טו) בכוננה עשו שלא להזכיר בה שמו י"ת
 בכדי לפרסם ההפרש אשר ביניה ובין שאר כתבי הקודש
 ולמען ידעו דורות הבאים שבקושי גדול לא הותרין רק מגלת
 זאת להוסיפה על תנ"ך ותו לא, כי יראו לנפשות פן יאמרו
 הדורת אחרי שהותרו פרושים הדבר לעשות נוספות על
 תנ"ך, אף אנו נעשה כמעשיהם בעת הזדמן גם או מעשה
 נפלא היוצא מהיקש שטבע יוחק בספר לזרפו לכתבי הקודש,
 וכתו שבאמת עינינו ראות היום שחשש נחקיים אלל
 האומות שהוסיפו על תנ"ך ספרי האפיקורפוס ומחזיקים אותם
 כקדושת כתבי הקודש לכן זאת העצה היעוזה מאנשי כנה"ג
 שלא להזכיר במגלת אסתר שם הקודש כלל למען תהי' לאות
 עולם שמגלת אסתר היא האחרונה ותשלום כל כתבי הקודש,
 ויחנן שזהו הטעם שאמרו הקורא במגלה הכתובה בין הכתובים
 לא יא' אמר רבא לא אמרן אלא ללא מחסרה או מיימרה
 פורתא כו' ובזיבור שנו (מגילה יט) וכן מ"ש האלפסי שם
 והערוך שם בשם הגאונים רח' למה ורב האי שהקורא את
 המגלה וכורך כס"ת לא חזי לן (מלבד הטעמים שכתבו בזה)
 אפשר שהכל הוא גו"כ מהרעם האמור שיחא היכר בכל מה
 דאפשר בינה ובין שאר כתובים לבלתי ירים איש את ידו
 להוסיף שום דבר שאף היא לא הותרה אלא משום כבודה
 של אסתר ומשום פירסומא ניסא ולואת אמרו שמעיה לק רותה
 בזיבור ויען שבכל זאת לא הותרו לכחובה בין יתר הכתובים
 רק על קלף בפני עצמה (מטעם שנתבאר) לכן נקראת
 מגלה וכן כל הדורות שאחריהם שכתבו הגזירות והנסיים
 שנעשו לאבותינו כבימי מרדכי ואסתר קראו גו"כ חיבורי

כו' והגוטה את חיבורי מדרך טובה לדרך רעה מת
 בחזי ימיו והמלעיג על המצות אין מרחמין עליו מן השמים
 והמלעיג על עניותן של עניים סוף הוא יגע ואחרים אוכלין
 יגיעו, וכל המרגיל להאדים פני חיבורי פנקסו פתוח בו
 ציוס כו' כו' אשריך בעוה"ז טובו לך לעוה"ב ע"כ מלאמי
 עכ"ל הר"ח שם, ואח"כ בשער הענוה (שער ה' פד) כתב
 והמטה את חיבורי מדרך טובה כו' פנקסו פתוח בו ציוס
 כו' כדאיחא במרגימא של רי תאיר שהעתיקו בשער היראה
 (פיב) עכ"ל הר"ח ואח"כ מונה ט"ו דברים שצריך לעשות
 החבר הטוב כו' ואח"כ הביא מיתרא מאבות דר"ג ואח"כ
 כתב וגרסוין במגלת חסידים אתה רוצה להדבק לך אהב
 כו' עכ"ל הר"ח ע"ש ועיניך לנכה יביטו איך נלחו עיני
 הח' לונן שראה בראשית חכמה שבמחמד אחד הוא מביא
 מרגימא של ר"ת ומגלת חסידים וסבר דאשכח מרגימא
 שהובא בה מגלת חסידים ובאמת העלה בידו חספא כי לא
 לקרב זה אל זה כלל וזוהו נמשך לו:

עוד שגויארה שכתב שמאמר זה הוא דביא זוטא
 פ"ב, והמעין שם יראה שלא נזכר שמה רק מעין מה
 שבמרגימא שלא יהא אדם רגיל להאדים כו' אבל מתאמר של
 מגלת חסידים לא נזכר תאומה — ועוד חמהני שהרי כל
 הקורא ספרו של לונן מראשיתו עד אחריתו יראה שעיקר
 כוונתו היה לסדר לנו קורות ספרי ישראל ותפלותיהם
 ותהלוכות הזמנים ומקריהם באופני הקריאה והלימוד בתנ"ך
 וס"ס ומדרשים ואיך נתקלקלו הענינים בשנות דור ודור
 מדינה ומדינה ככתבם וכלשונם וטעם קריאת שמות ספרי
 ישראל בכל פרטיהם ודיקדוקיהם (אשר בזה יאחה לו חבלה
 מכל אהובי חכמה ושוחרי תשייה) אכן פה (לז קו) בדברו
 ממגלת חסידים ומגלת סחרים הסתיר דבריו וטמן ידו בללחת
 ולא יא' ידי חובתו כי לפי דרכו ותכלית כוונתו בספרו היה
 לו לבאר פה הסיבה למה נקראת בשם מגלה ומאיכין נלמח השם
 הזה בתהלוכת הזמן לכן אמרתי לברר זאת, שלדעתי
 השתלשלות הדברים על אופן זה המה:

הל'א מאז השמעתוך (השגה אי) הפרש ארבעה
 תומשים מן משנה תורה ורז"ל אמרו כחוב לך את הדברים
 האלה כך אמר לו הבייה (למשה) כחוב לך תורה נביאים
 וכתובים שיהיו בכחז אבל הלכות ומדרש ואגדות וחלמוד
 יהיו על פה כו' ואם המרת אותה ועשית מה שבעיניי בכחז
 ומה שבכחז בע"פ אינך מקבל שכר למה שכך נתייה
 תורה בכחז ותורה בע"פ (שר פתו) והיינו שהותר לנביאים
 שיכתבו דבריהם ברפר, ואעפ"כ דברי משה ותורתו הם
 במעלה יתורה מן הנביאים וכן ספרי הנביאים יקרים מן
 הכתובים וכל מה שאחר חורת משה הכל נקרא דברי קבלה
 כמ"ש לונן עלמו ובת"א הארכתי בזה ביתר שאת ובכדי לתת
 הפרש בין מדרגה למדרגה קראו לחומש האחרון משנה תורה,
 ולכספרים שאמרו בנבואה תמש קראו נביאים (בכדי
 לחלק בינם ובין תורת השם ומשנה תורה), והספרים שלא
 יאמרו רק ברו"הק קראו כתובים כלומר שמעלתם שהותרו

כחבטת בשם מגילה כגון מגלת העניית (הוצא במשנה וחוספחא תענית פב וירושלמי תענית מגלה פא וצבלי שבה יג ערשיי והבן ושבת יח ועירובין סב וחולין קכט) ומגלת השמונאים שכחבו שמאי והלל (עיין בה"ג הי סופרים וצבל בו הי חנוכה) וכן שכחבו סדר יוחסין או מילי דחסידות וכדומה מהדברים שאינן שינון של הלכות ודינים רק נכתבו לזכרון קראו הבאים אחריהם ג"כ בשם מגלה כגון מגלת חסידים (ירושלמי ברכות כט' שניינתי לעיל) מגלת יוחסין (ירושלמי תענית פד ומשנה יבמות פד ושם צבלי מט וב"ר פ' לח) מגלת בנין בהמ"ק (אגדת בראשית פ' לח) מגלת סתמינין (ירושלמי יומא פג ושקלים פה וצבלי יומא לח ובש"ה רבה פ' מי זאת עולה וכיוצא בהן, עליהן אמרו רז"ל לשון מלאחי מגלה פלונית או כתוב במגלה פלונית אבל החוספתות (שנקראו כן על שם) שניתוספו אח"כ וכן המשניות והבריייתות הישנות ומה שנסנה בספרא וספרי ומכילתא והדומה להן, הללו נזכרו בדברי רז"ל בצלשון שנינו או חנן או מיא וכדומה מהלשונות שהן מורין על לימוד שבע"פ כי לא היו כתובים כלל בספר וכמ"ש רב שריא גאון חלמוד ומשנה לא איכתבו אלא תירוטי הוו מתרבי (עי' סוף ס' יוחסין) והיינו מטעם שאמרו דברים שבע"פ אי אהה ראוי לאומרן בכתב (ירושלמי דמאי פב ירושלמי מגלה פד צבלי גיטין סמך: ותמורה יד) שני כתוב לך וגו' ואי אהה כותב הלכות (גיטין כו" שניינתי לעיל) ואם אחד כתב לעצמו איזו הלכות לזכרון בעלמא וכדומה הוכרח להסתיר את המגלה ולכן נקראת מגלת סתרים (וכמו שבררתי לעיל) ופעמים שכחבו ההלכות רק דרך ארעי על הכותל ועל הפנקס וכדומה וההלמדיים מלאו אותם וכמאמרם אשכחן כתיב על כותלא דר' הילל (ירושלמי ריש כלאים) אשכחן כתב על פנקסינו כו' (שם) כתיב על פנקסי דרי לוי (שבת קנו) כתב על פנקסי דרי"ל (שם שליון לונן ג"כ ליונים הנ"ל) וכדומה ויתר מזה אמרו כותבי הלכות כשורפי תורה (תמורה יד) לפי שאסור להשהותן כחובין דתורה שבע"פ היא רשי סס וער"בי צ"ת לג) כל זאת וכיוצא בזה שנוגע לעיקר כוונת חיבורו של לונן היה לו לפרש (ועת"ש לקמן פ"ב באריכות):

השגה צב צג צד (לד קז) כתב שהפרק החמישי ממס' אבות מסודר למספרים בדברי מוסר ומסיים בשלשה דברים שאמרו שלשה חכמים ודברי השנים האחרונים המה כלשון ארמי עכ"ל לונן ולדעתי אין הדבר כן, כי אין השלשה משניות הללו סיוס של פרק זה כי נודע הקושיא שנבוכו בה רביס במשנה (כו' שם קודם ג' משניות הנ"ל) הוא היה אומר עז פנים לגיהנס ובש"ה פנים לג"ע יה"ר מלפניך הי חלקינו שחבנה עירך צ"ב ותן חלקנו בחורתך שאין להי"ר שייכות כלל למאמר הקודם וכבר ראיתי ערך שלושים פירושים על זה בפירושים שעל מס' אבות ובשאר חיבורים שיגעו להרץ זאת ואין גם אחד מתקבל על לב שומע בלימודים, והגדול שבאחרונים הגאון ר' אלי' מווילנא בפירושו למס' אבות (ד' שקלאוו תקסד) גמר אומר לשבש סדר המשנה כדרכו בקודש בכל דבר הקשה יכתוב ידו זה טעות מוסר וגם כאן כתב יהי רצון ט"ס צכאן וז"ל בצוף הפרק כמו שאכתוב למטה עכ"ל ובסוף הפרק כתב וז"ל לפוס זערא אגרא כמ"ש בכל ע"ב יהי מותר וכאן ז"ל יה"ר שיבנה כו' וכן בצוף תמיד וכאן לפי שהוא כלל התורה משה קיבל כו' ואין תורה בלא בהמ"ק כמ"ש מלכה וש"ה אין תורה לכן אמר יה"ר שיבנה כו' וכן כו' כמ"ש ומלאה הארץ דעה את ה' עכ"ל הגאון רא"ו והנה מלבד ששיבש סדר המשנה חתר לפרש שייכות יהי רצון לסוף הפרק וכל זה דוחק, אמנם קושטא דמילתא היא שהדבר ידוע שבכל דברי תוכחה ומוסר הורגלו הדרשנים והמוכתיחים לסיים בדבר טוב ובתפלה על בנין בהמ"ק וביאת הגואל ובספרים אין מספר חמא סיוס כזה מהתחברים והמעתיקים, וכן בדברי רז"ל משום אל תעמוד בדבר רע מוסיפין נוסח כזה ודוגמתו שלהי מועד קטן (עיין פ"י המשניות להרמב"ם שם וברע"ב) ובסוף מס' ידים ובסוף ד"א זוטא ובפסיקתא דרבי סוף פרשת ומאמר ליון וכדומה וה"ל צ"ד המשנה של יהודה בן תימא אומר עז פנים לגיהנס כו' (שהג"י הישינה היא המופכת בישת פנים לג"ע ועז פנים לגיהנס) וזה הסיוס של מס' אבות ולכן הוסיפו יה"ר כו' שחבנה הוא יהיה אומר בן חמש שנים כו' שאתר יה"ר לא שייכה כלל התם ובת"ש צעל מדרש שמואל שם בשם הרריו בר שלמה (וכזאת ראיתי ג"כ בפ"י האבות שבסידורים שנלפסו בדורינו וכעת אינם תי"י) לפי שאין אלו דברי ר"י בן תימא כלל ואיננה מסדר מס' אבות רק בתראי הוסיפו פאן והס דברי שמואל הקטן ע"ש וכן המשנה שאתריה בן צג ב"ג אומר

השגה צא (לד קז) כתב החי לונן על איסי בן יהודה שהיה מפורסם בחסידות והסוגיין שלו במדרש עכ"ל ובהערה ח' הראה לעיין בב"ר דף ל"ה ע"ב עכ"ל לונן וכוונתו שבב"ר פנ"ח פל"א (דף לב) נדפס בזה"ל אי"ר איסא בר' תקומות נאמר כלשון הזה כו' (ע"ש) ואני אומר שנה בזה בלדעתי אין זה איסי בן יהודה וט"ס במדרש וז"ל אמר רב ייסא כי כן מפורש תימרא זו בשם רב ייסא בירושלמי ר"ה ספ"ג ועיין ילקוט יהושע (רמז טו) ששם הג"י א"ר אחי ובב"ר עם פ"י נזר הקודש (ד' ועסנין) הג"י א"ר אבי, ועכ"פ אין זה איסי בן יהודה ויש לו ידים מוכיחות על זה שהרי בכל המקומות שבש"ס ומדרשים שמוזכר

הפוך בה כו' וגם מאמר בן הא הא אומר לפוס נערא
 אגרא אינס כלל מתם' אבות וכדפרישית (ע"ש דבריו)
 ועוד ראיה מתה שני המשניות האחרונים הללו המתה לשון
 ארמי ולא לשון המשנה שבכל הש"ס (ומירוטם של ר' אפרים
 ושל ר' מנחם דו לינואנו בספרו שתי ידות חלק דרך חיים
 שהובא במדרש שמואל ותו"ט שם דחוקים מאוד) ועכ"פ סיוס
 תם' אבות הוא במאמר בן תימא ודללא כנון:

השגה צה עד — השגה ק' (נד קיוד) כתב החי
 לונן שמש' ראשונה מהסכתות קטנות שנכלל בה דרך ארץ
 והנהגות וכיוצא בהן מחוברת מג' חלקים אי' מסכת דרך ארץ
 רבה ב' דרך ארץ זוטא ג' פרק השלום — חלק הראשון
 (ר"ל ד"א רבה) יש בו י"א פרקים בפרק הראשון מרחיב
 הדיבור מאיסור עריות ונוסף לזה דרני מוסר בעניני
 הפרישות, בפרק ב' יש דברי מוסר פשוטים כו' ובשני
 פרקים שאחר זה (שבראשון יש דברים מתם' אבות) רובם
 מעניני דרך ארץ והשבע פרקים הגומרים המתה הנהגות חיי
 אדם עכ"ל לונן ואח"כ (בנד קיא) כתב וז"ל ב' פרקים
 הראשונים (מד"א רבה) על כרחק ע"י אחרונים נספחו
 למס' דרך ארץ כו' (ע"ש שהאריך בראיות ולבסוף סיים
 בזה"ל) ועוד ראיה מתה שקראו רש"י ותו' הפרק השלישי
 (של ד"א רבה) בשם פרק בן עזאי כי כן התחלתו שם
 (בן עזאי אומר) ובאמת מפרק בן עזאי ולהלן משולבים
 המתה הפרקים ותמים יהיו יחדיו לחיבור אחד עכ"ל לונן ואני
 המחבר אומר שעל ידי חסרון ידיעה אחת בא לונן לידו
 שגיאיות שונות, כי האמת יורה דרכו שהשני פרקים ראשונים
 מתם' ד"א רבה המתה שייכים למסכת כלה שנדפסה לפני
 נוס' ד"א רבה המוך לה ולכן הפרק הראשון (המכונה
 בדפוס פרק אי' מתם' דרך ארץ) הוא פרק שני מתסכת כלה
 שהתחלת הפרק הוא המקדש את האשה) הוא מדבר כולו
 מאיסור עריות והלכת אישות ומוסר מדברי פרישית שבין
 איש לאשתו וכן הפרק שאחריו (המתחיל הלדוקים והמסירות
 כו') יש בו מוסר שלא לדבר ניבול פה ושלא להשיא אשה
 לבנו קטן ולא בחולה לזקן ושלא לדור עם אשתו בנבלות
 ושלא להוציא עליה שם רע בשביל לגרשה ויאהוב אשתו
 כנופו ולכבדה יותר מנופו ולהלך בניו בדרך ישרה
 ולהשיאן סמוך לפרקו כו' ולישא בת אחיתו כו' ובשביל ד'
 דברים החמה לוקה בשביל נערה המאורסה שנעקה בעיר
 ואין מושיע לה ועל משכב זכור כו' ואגב גררא נחלגלו
 שם שאר פוגשין הבאין בשביל ד' דברים ויתר דברי אגדה
 כדרך כל המסכתות קטנות הללו והמעיון שם יראה שהדברים
 ברורים כדאמתן, ולפ"ז בטלו דברי לונן שכח ששני פרקים
 הראשונים נספחו למס' דרך ארץ ע"י אחרונים, אמנם
 קושטא דמילתא היה שאינם מתם' ד"א כלל רק מתם' כלה
 והנה לונן עצמו כתב לעיל (נד לדיק) שכפי הנראה כבר
 ידע התלמוד ירושלמי מתם' כלה לזיון (בהערה אי' שם)
 לירושלמי ברכו' פב סוף הלכה ה' (וכוונתו על מה שאמרו
 שם תני כלה אביה לביתה כל שבעה שמימיה וז' היא בתם')

כלה) ועכ"פ תם' כלה קדמה לחתימת התלמוד בבלי שהרי
 מפורש אמרו בבבלי שזאלין אותו כו' אפי' בתם' כלה (שבת
 קיוד תענית יוד קידושין מט) נמצא שנשאר השני פרקים
 הללו בחזקה הישינה של הפרק הראשון מתם' כלה ויחדיו
 יהיו תמים ממחבר אחד קדמון — וגם תם' ד"א מפרק
 בן עזאי עד תומה מסודר על נכון יען לא ידובר שם רק
 מדרך ארץ וזר לא יבוא בנבולה, ונפלאמי על הח' לונן
 שידיו רב לו להגיה בספר עזרא וד"ה ושאר מקומות כחפני
 ולא ירא לגשת אל הקודש הרם ולא חמל עד להשחית וטרף
 זרוע אף קדקוד איך כאן תש כמו כגבור לא יוכל להושיע
 להגיה דבר קטן כזה שטעה המעתיק או המדפיס לרשום
 מתם' ד"א ב' פרקים קודם (השייכים לתם' כלה) ועי"ז
 נכנס לונן לדחיקים שונים ללא אחת ואני אוסיף להפליא
 עליו שהרי ליון בעצמו (בהערותיו נד קיא) ג' פעמים
 דברי רש"י (בברכות כב) והלא שפתי רש"י ברור מללו (על
 מ"ש בגמרא שונה הוא בה' דרך ארץ כתב רש"י וז"ל)
 הלכות דרך ארץ כגון דרכן של תי"ח שהיא ברייתא (ר"ל
 שהתחלת דרך ארץ זוטא הוא בלשון זה דרכן של תי"ח)
 ופרק בן עזאי הנותן די דברים על לבו עכ"ל רש"י והיו
 שדרך ארץ רבה בכלל קראו רש"י בשם פרק בן עזאי והודיע
 שהתחלתו הוא הנותן די דברים וכמו שז"ן רש"י (בקיודשין
 מט) על תם' כלה שהתחלתה כלה בלא ברנה אסורה לבעלה
 ולונן הביא דברי רש"י אלו (נד לו בהערה ב' שם) וכן הביא
 (נד קיא ובהערותיו שם) דברי החוספות בעירובין (נג)
 והנה ז"ל החו' שם בפרק בן עזאי קתני משיירין פאה כו'
 (ע"ש ובר"ש של שם) ומאמר זה הוא בתם' דרך ארץ ב'פי
 המתחיל הנכנס בו' היינו פרק שני (לפי הדפוס אכן לפי
 האמת שכתבתי הוא פיק ד') הרי מפורש שבעלי החו' קראו
 לתם' דרך ארץ בשם פרק בן עזאי לבד כמו שקראו רש"י
 וטעמי של דבר אברר לקמן השגה שכל חיבור ומדרש שלא
 נודע בבירור מי חזרו היה נקרא על שם התחלתו ע"ש.)
 וא"כ במעט עיון והבנה כל שהוא היה יכול לונן לסבור
 מדברי רש"י ותו' הללו שהתחלת תם' ד"א היא תם' בן עזאי
 שבדפוס הוא פרק ג' אצל שני פרקים הראשונים שייכים
 לתם' כלה ותמים זו היא ביחד שאח על הגאון ר' ישעי פיק
 שכתב בעצמו בהגהותיו להתחלת פ' בן עזאי בזה"ל במחזור
 ויטרא מתחיל כאן פרק בפני עצמו וכתב על גבו זהו פרק
 בן עזאי והוא מה שהזכיר רש"י בתם' ברכות דף כב ובתם'
 עירובין בתו' דף נג: ובכמה תקומות עכ"ל הר"י פיק הרי
 שבתחזור ויטרי מפורש יותר ואעפ"כ הר"י פיק לא שת לבו
 להגיה שכאן הוא התחלת תם' ד"א ואחר כותבי זאת מלאמי
 באגודה שמתחיל ג"כ תם' ד"א תם' בן עזאי (ע"ש שמתם'
 כלה לא העתיק רק פרק א' לבד ואפשר שגם הר"יאו שהגיה
 כן מידו היתה לו זאת) נמצא שכל אריכות דברים והראיות
 שהביא לונן שהשני פרקים ראשונים מתם' ד"א נחוספו
 מאחרונים המתה ראיות לספור והכל נכון כדאמתן:

ת"ח כוי חמלא סדר המאמרים במנהדרין (כג) עירובין (סה) ד"א רבה (ס"פ יוד לפי הד פוס שמתחלתו הנכנס למרחץ) ובאצות דר"ג (ריש פכ"ד ושלחי פכ"ט) פרק שני מוויטרי המאמרים הם במנהדרין (קב) ברכות (נג) דרך ארץ רבה (ס"ב ויו ושם פ"ט) בכורות (מד) פסחים (פו):

פרק ג' מוויטרי המאמרים המה באצות (פה) אדר"ג (פיג) פסחים (מט) חולין (מד) ד"א רבה (פ' יוד ויא) וד"א זוטא (פ"ה ויו יוד) מגילה (לא) נדרים (מס) ברכות (סא) עירוי (יח) קידושין (לא):

פרק רביעי מוויטרי המאמרים הם בחענית (כ) אדר"ג (פלד) חענית (ז) ד"א זוטא (פא) סנהדרין (עו) ר"ה (יו) ברכות (סג) גדה (כו) אדר"ג (פיה) ברכות (סב) סנהדרין (נט) נדרים (כ) שבת (סב) סוטה (ד) עדיו' (פה) ז"ב (נח) ד"א רבה (פו פט וס"פ א') ז"ב (פא) אדר"ג (פ"ב פ"וד ופ כז):

חלק שלישי הוא השני פרקים האחרונים ששניהם ניתוספו אח"כ וראוי לזה שבכל המקומות שהגמרא ורשי ותו' מביאים את דרך ארץ זוטא כולם אינם כלל מהשני פרקים האחרונים הללו, ועוד שהמעין שם יראה שפרק ט' הוא לבדד יאכון כי לשונו משונה מהפרקים האחרים לפי שאין בו אף מאמר אחד מלשון רז"ל וסיגנון האגדות, רק ההתחלה ר"א הקפר אומר כו' שכבר מפורש בד"א זוטא פ' ראשון אכן אח"כ חזי הראשון מהפרק יש בו י"ג דברים מתחילים במלת אם וכופו מדבר ממעלות השלום, והסיום הוא — זה בהמ"ק שיבנה במהרה-בימינו ובימי כל ישראל אמן — כל זה תורה שאזכרות הללו היו כחובין בפני עלתן ובא אחד וחם עליהן שלא יאבדו (עיין סוף ראשית חכמה שער ג' מהלכת דרך ארץ) ועשאו נוספות אחר ח' פרקים הנ"ל וככה נעשתה עם הפי' האחרון, ולא ידעתי למה השמיט לונץ מלהודיע שהד' פרקים השניים המה ממחזור וויטרא והוא עצמו הביא (זל קיא) ובהערה) שהוויטרי מביא דרך ארץ רבה ועיין לעיין בנחלת יעקב (דף לו) ובאמת המעיין שם (בג"י ובב"י) יראה הכל מפורש כדאמרינן:

השגה קא שם (זל קיא) כתב שבסוף פרק ב' ממס' ד"א יש הגדה שאין לה שייכות כלל למס' ד"א עכ"ל ואני אומר וזה לפי טעות לונץ שסבר שפרק זה שייך למס' ד"א ויקשה מה שייכות יש לאגדה זו באמצע המסכת אכן לפי מה שבררתי (בהשגה שלפני זה) שהפרק הזה (אינו ממס' ד"א רק) הסיום של מס' א"כ יתכן לומר שאגדה זו ניתוספה בסוף המסכת מאיזה מעתיק על דרך שכתבתי בענין הסיום שבאצות דר"ג (השגה) ובסיום של מס' אצות (לעיל השגה) וכדומה הוספות רבות בסופן של ספרי קדמתי ובתראי הדויעים ומפורסמים לכל המעיינים ויש שכבר העירו ע"ז מחברים בענין ההוספות שאין להאריך עוד יותר בזה אך זאת אומר שיש להוכיח שבמס' כלה שלפנינו חסר כמה ענינים שהשמיטו המעתיקים, וראוי לזה מענין ר' עקיבא שפגע במת א' כו' ולמד את בנו תורה כו' ובא המת בחלום לריע ואמר לו שהלל אותו עי"ז מדינו של גיהנם, ומעשה זו הביאו רש"י בחיי (סוף שופטים) ובמנורת המאור ובס' זכרון תורת משה בשם מסי' כלה, ולפנינו לא נתאז דבר ובכל זו (סו' קי"ד) וזרבי"ש (סו' קטו) הביאו זאת בשם מדרש אגדה סתם יעו"ש והללינו מעשה זו בהנחומא פרשת נח ועכ"פ נראה תזה שבמס' כלה שבדינו חסרים איזו דברים ואולי המאמרים האחרונים שזכרנו לעיל היו שייכים היטב להענינים הללו שהם חסרים כעת:

השגה קב עד — השגה קו (זל קיב) כתב שהסיום של דרך ארץ זוטא (שיש בו יוד פרקים) הוא בסוף פרק ט' ופרק יוד המדבר ממות המטיח הוא הוספה מאיזה ר' חרון כו' עכ"ל (יעו"ש כל דבריו) אכן לדעתי אין הדבר כן שהרי קודם פ' ח' מפורש שם זבה"ל אלו הפרקים נמלאו במחזור וויטרי — ואחר סיום פ"ח מלזין עד כאן מן המחזור וויטרי ואח"כ יש שם עוד שני פרקים — לכן לבי אומר לי בהערה פרקים הללו נתקצו משלשה מחברים שונים היינו גוף המס' ד"א זוטא שנתחברה ראשונה איננה רק ד' פרקים הראשונים לבד וראויה לזה מהסיום של פרק ד' דברי אלה התרתי לפניך ומה שתרצה תעשה ולא תאמר לא התרו בי עכ"ל שלא יאות לכתוב כזאת רק בסיום:

חלק השני הוא ד' פרקים של מחזור וויטרי כמו שמזוין עליהם בהחלה ובסוף כנ"ל, ויש לי ראיה שהם חלק בפני עצמו יען רובם ככולם אינם מדברים רק מהנהגת ח"ח וחלמידיהם, ולדעתי איננה רק חוספות לפ' רביעי של גוף מס' ד"א זוטא המתחיל ת"ח גאים בחבורה כו' לכן חיברו לו יחד פרקי המחזור וויטרי שמדבר ג"כ מענין זה, ושד ראיתי שבד' פרקי וויטרי לא נחדש דבר רק הכל כבר מפורש במס' ד"א רבה שגד פס"ה קודם ד"א זוטא וגם מפורש בד' פרקים שבגוף ד"א זוטא ומבואר באצות דר"ג ובמס' אצות ומאמרי רז"ל מפי תנאים ואמוראים בשינוי לשון קצת דרך משל פרק ראשון מוויטרי המתחיל מי שהוא

ה ש ג ת

פ"ט עכ"ל זוגו ואני אומר עיין לעיל בחיבורי זה (השגה) ותראה שגגת זוגן כפליים:

השגה קח שס (זל קיד בהערה) כתב מה שמתאב
בב"ר (דף ס"א ע"א) המתאמר חני אליהו הוא בחנא דבי
אליהו (פירא דף סמך) ועיין לעיל (ר"ל בספרו של זוגן) זל

פ ר ק ה'

השגה קיד קטו (זל קכו) האריך זיגן בענין סדר הגדה של פסח בדברים שנאמרו ונשנו במפרשי הסגדה והוא לא זכר אותם בשתם — גם מ"ש שהזמר חד גדיא הוא בעיני הזמר שבלשון אשכנז שהיה רגיל בפי המין עם עכ"ל זוגן זאת לקח מהחיבור של אייזענמיננער אשר כתב שטנה רבה על כללת בני ישרון ולא יאמה להחכם זוגן להביא דבריו:

השגה קמז קיז (זל קכח הערה ג') החכם זוגן כצ"ל להראות המקומות שמוזכר שם מגלת העניית זיין למשנה העניית פ"ב משנה א' ולגמרא העניית דף טו ע"ב יעו"ס ושננה היא תאזו כי יען שהתשנה שם תחלת בעמוד הראשון ומפני אריכותה איננה נגמרת עד עמוד ב' לכן סבר זוגן שבעמוד ב' כבר הוא לשון הגמרא ובאמת זהו אותה התשנה עלמה ולא היה לו לזיין כלל לגמרא דף טו ע"ב גם בהערה זו זיין עוד לעיין חולין דף קכט ע"ב שכבר בנה זיין זה הערה א' וככה ראיתי בהרבה מהערוזיו שזיין דבר אחד ב' פעמים ללא דבר, ויש שהיא משנה זיין אחד לזיין אותו בשמות נפרדים דרך משל שמיין חחלה על הפרשה ואח"כ תראה אותו זיין עלמו על הדף ועל העמוד וכוחו בכל פעם עיין שם עיין שם, ללא צורך רק להלאות עיני הקורא חנם:

השגה קיח עד — השגה קכב (זל קכח הערה ויז) כתב הח' זוגן שאוף פרק י"ב ממגלת העניית בענין ימי העניית כבר נמצא בבע"ל הלכות גדולות דף לט ע"ב והיינו עם הסופות לפרש הענינים עיין שם על חציה בטבת (שהוסף הבה"ג וכתב) ובו ציוס מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה וכמו שכתבאר מדברי ר' אברהם הלוי בספר הקבלה דף מד ע"א וז"ל מימי רבותינו הקדמונים שכתבו מגלת העניית גזרו העניית בטי' בטבת ולא ידעו על מה הוא עכ"ל ועכ"ל זוגן וכן בצ"ל קכ"ז כשהתחיל לדבר ממגלת העניית כתב בהערה שם שמגלת העניית נדפסה באמסטרדם אלף חשיא למספרם ויש בה י"ב פרקים כיו"ע ע"ש דברי זוגן באריכות גדול אבל אני המחבר אומר שהמעין שם יראה שלא כתב זוגן שום דבר על בריו ולא יצא ידו חובתו בקריאת מגילה זו כהלכתה וכמדותה שסך ענינו על רשות הספרים שחיבר החכם וואלף (שהציאו זיין שם זל קכח הערה ב' וכעת איננו צדיק) וגם נגדר אחר קבלת הראב"ד הנ"ל אכן לדעתי מוכן בדברים כך הוא:

מגלת העניית נכתבה בולה בלשון ארמי ואיננה מחזקת רק ערך דף אחד לבד ונחשבה על הימים שאין מענין וזיין מספידין בהן, והתחלתה מחודש ניסן וסיימה בחודש

השגה קמ בפרק ה' (זל קכ"א) כתב זוגן שהחלוס ותפלת מרדכי ואסתר נמצא במרגים שני ובמדרש אסתר רבה וביוספין כט עכ"ל ואני אומר שגם פה הכל לקח מה' מאור עינים חלק אמרי בינה וז"ל והנה תראה ברור כשמש במדרש אסתר כי כל ספור חלוס מרדכי ותפלת אסתר הנמצאת שם בלה"ק הכל לקוח איה באות מן היוספין ליהודים פנ עכ"ל (ע"ש פיט):

השגה קי"ע — השגה קיג (זל קכה) כתב שמעשה יהודית נחשבה בעיר אחז מערי פלשתיס (ר"ל ערי א"י ובהערה א' כתב) ששמה בחולצה (המוזכרת במעשה יהודית) אם אין השם הזה רק על דרך דמיון יתכן להחליף שם 'בני חול המזכר בירושלמי (מעשרות פ"ב הלכה ב') במקום בני חיל עכ"ל זוגן ואני המחבר אומר שגיאותיו מי יבין, שהרי זה לשון הירושלמי מעשה בר"י שזיה תהלך אחר ריב"ז לבני חיל (ע"ש הלכה ג') ובאמת עיר הזאת היא הנקראת ברור חיל כמש"ס בבבלי זקק זקק תרדוף אחר ריב"ז לברור חיל (סנהדרין לב) וזיגן שנה ברואה שהביט בירושלמי (ד' קראקא שעל דפוס זה זיין תמיד הדפוס) יוד רבתי בתלמי חיל"ל וסבר שזה ויו קטועה ועל יסוד רעוע הזה בנה לעצמו עיר חדשה ויקרא אותה בשמה בני חיל אשר לא נמצא בשום מקום בחקך ודברי רז"ל ואח"כ רצה להחליף עירו (סיסד בדמיונו) בעיר בית חול ולהחליטה לנחמיות בשם העיר בחולצי המוזכרת במעשה יהודית וכל זה ללא אמת, כי העיר הזאת שמה בני חיל והיא עלמה הנקראת ברור חיל כדכתיבנא ומעיקרא לדינא פירכא שהרי העיר המיוקרת במעשה יהודית שלא ידע זוגן איה אופה מקומה בארץ ישראל אני אראה לו, ולא אטריח אותו לטייל עמי בארבע אמות של הלכה (כי ירט הדרך לנגדינו) אמנם יואל נא לבקש סליחה ממספר דברי הימים של כתבי הקודש ובעיניו יראה שם את העיר הזאת בתוך ערי נחלת מטה שמעון שם בני שמעון נחמאל וגו' וישבו בבאר שבע וגו' ובצלקה ובעינים ובחולד ובבחו"ל ובחרמה ומתקלג וגו' (ד"ה א' פ"ד פסוק למד) ואם כה יאמר זוגן שגם כאן הכותב ד"ה התניא מדעתו שנית העירים כמו שהעליל עליו זיגן שהתניא מדעתו סך מספרים כיו ושמות אנשים ומשפחות שלא היה ולא נברא בעולם לפי דעתו אזי יבוא נא עמי לקרות ספר יהושע אשר עדין לא שמענו מפי זוגן שטנה עליו ושם נאמר ויזא הגירל השני לשמעין וגו' ובלה וענש והלחולד ובחול וחרמה ונקלג (יהושע יט פסוק ד') ומעשה דברי זוגן בזה שגגה הס:

הוא דפוס פפ"ד או פ"פ דמיון ובשניהם שם הילקוט על נחמיה אך על ד"ה הוא דף קס"א) ופסחים סב ע"ב ומתאמר האחרון הזה (שבפסחים) יכולין ללמוד ממנו שבמגלת יוחסין זה מדבר מסדר היחוס והמשפחות מספר דברי הימים עכ"ל בהערה שם ואח"כ צנזר ספרו שם כתב וז"ל הספר הזה (ר"ל מגלת יוחסין) מודיע עיני הדורות והמשפחות אבל נראה שיש בו ג"כ סיפורי הגדה לדורות (שלא היה ולא נבראו וקם ברעה בעל יוחסין) שהמניא וזדה אזוס ולוחות כאלו מעיני משפחות שהם בחזרת השד (שלא היו מעולם) או בדוים מכל וכל כבר נמצא ג"כ בספר דברי הימים (של כתבי הקודש) ובספר יהודית ובמארגומים האחרונים עכ"ל צנזר ואני אומר שגג כאן הרבה, ולברר שגגותיו מוכרח אני להעתיק כל המאמרים שליין צנזר ואלו הן, אר"ש בן עזאי מלאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתב בה איש פלוני ממזר מאשת איש (משנה יבמות פב) אר"ל מגלת יוחסין מלאו בירושלים וכתב בה הלל מן דוד, בן יצן מן דאסף בן לויית הכהן מן דאבנר בן קוביסין מן דאחאב, בן כלבא שבוע מן דכלב ר' ינאי מן דעלי לבית יהוד מן ליפורין ר' חייה רבה מבני שפטיה בן אביטל ר' יוסי ר' חייה מבני יונדב בן יכב ר' נחמי מן נחמי המרשחא (ירושלמי תענית פב ויחי רבה פי לא ע"ש) הני שמעון בן עזאי אומר מלאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתב בה משנת ר"א בן יעקב קב ונקי וכתב בה משנה הרג את ישעי' אמר רבא מדין דייני וקטלי' כו' (יבמות נט עב וזנזן זיין נט עא זאס היא המשנה שהעתיקתי זכבר זיין זונן) אמר רב תיזש שנגנו ספר יוחסין תשש כחן של חכמים ונכהה מאור עיניהם דבין אלל לאלל הוא טעין די מאה גמלי דרשי (ילקוט ד"ה רמז אלף ע"ז) ודבריו אסף מהבבלי פסחים שאמרו) ר"ש אחא לקמי' דר"י אלל ניתנו לי מר ספר יוחסין כו' ופרש"י שם תשש כחן שני מקראות בד"ה הג"ל עכ"ל רש"י, ומעשה מחשבתו אשר חשב זונן על ספר יוחסין ומגלת יוחסין לחברם לחיבר אחד מחשבת פיגול היא, אלל הא לחוד והא לחוד כי מגלת יוחסין שמלאו בירושלים לא היתה רק זכרון דברים קלרים אמנם ספר יוחסין היה בו פירושים על המקראות שבדברי הימים וכמה מאות הלכות וטעמי תורה ומפורש בגמרא ורש"י (ע"ש) וכן מ"ש זונן שבמגלת יוחסין משפחות בדוים שלא היה ולא נברא כעין מה שנמצא בדברי הימים שבכתבי הקודש ובספר יהודית ובמארגומים כו' (עיין לשוני המרגזי לב הקורא) ואני המחבר אומר כי כל קורא בלדק ידון במישרים שזונן בדה מלכו דברי סרה וגם פה שם עלילות דברים על חכמי התלמוד ובעלי המדרש, יאמרו נא חכמי לבב איזו זרות יש במשפחות אלו שזכרו רז"ל הלא משפחת הלל ובן לויית הכהן ובן כלבא שבוע ור' ינאי ור' חייה ור' יוסי ור' נחמי' כולם מפורסמים וידועים המה בדברי רז"ל ומזכרים במקומות אין ספורות למו, ואם בשביל משפחה

אדר היינו פ' יב' המתחיל בחמיניא ומשעה באדר יום תרועת מיטרא והסיוס הוא בעשרים ותמיניא בי' אחת כו' דינא לתספד — לכן כל אינש דאיחי עליהו מן קדמת דנא יאמר בללו — ונשלמה מגלת תענית במלות הללו — אבל כל ניסח הלשון (שאח"כ מלת לתספד המתחיל) מפני שגזרו מלכות יון כו' עד לכן כל אינש הכל הוא הוספה שניתוסף אח"כ וכן כל מה שנתמצא במגלת תענית שאחר לשון הארמי מתחיל לשון הקודש במלת הטעם מפני או מלה שמתחלת באות שין וכיוצא מדע שאין זה מנוף עיקר מגלת תענית רק ניתוסף ככ"ל וכל ההוספות הללו כולם תמצא בש"ס ובשאלותיהם וכדומה ואין הפנאי מסכים להעתיק כל עיקר מגלת תענית ולהראות ההוספות כולם והמשכיל יבין מדעתו וכל הי"ב פרקים של העיקר וההוספות יחד שאמרתי הסיוס שלהם הוא ומי כתב מגלת תענית כו' עד מרגיש באיזמל (יעו"ש היטב) אבל המתאמר המתחיל ואלו הימים שמתעניין בהם מן החזירה כו' עד סוף הפרק אינו שייך כלל לפרק י"ב כמו שחשב צנזר רק הוא מאמר מיוחד שניתוסף אח"כ ולא כסדרת זונן שבה"ג לקח דבריו ממגלת תענית מן מאמר זה האחרון כי נהפוך הוא שהמעתיקים הוסיפו אותו ממה שראו בבה"ג וכן מפורש בשו"ת הראש סוף כלל י"ג ובבית יוסף ה' תענית, ומ"ש החי' זונן שבה"ג יש במאמר זה הוספות על מגלת תענית לפרש הדברים הנה המעניין שם יראה שאין שם יותר רק ח' תיבות שהעתיק זונן וב"י ביו"ס ת"ח עז"רא כו' והנס כתובים בספר כל בו ג"כ בז"ה"ל בחשעה בו (ר"ל בחודש טבת) לא כתבו אבותינו על מה הוא ונמצא הסוד בו ביום מח עזרא כו', ובכל בו שם ניתוסף עוד יותר (מת"ש בבה"ג) בזה הלשון שציוס י"ז חשתי נהרג בן ר' יהונתן (ע"ש ס' סג) וכן בספר קבלת הראב"ד הג"ל הוסיף עוד שבחשעה בטבת (הנה די אלפים תחנד) נהרג הנגיד ר' יהוסף הלוי בן ר' שמואל הנגיד (ע"ש) יען כל אחד הוסיף הזרות שאירעו בזמנו, והח' זונן שהעתיק הלשון הראב"ד מימי רבוהינו וקודם שכתבו מגלת תענית גזרו תענית בט' בטבת כו' לא דק, כי הללו שכתבו מגלת תענית לא גזרו התעניות האלו האמורים בפי אחרון הג"ל, רק הדורות שבאו אחריהם לכן הלשון המתחיל בפי אחרון אלו ימים שמחענין בהם מן התורה כו' לאו דוקא ובת"ש בב"י וז"ל, הבה"ג כתב אלו הימים שמחענין בהם מן התורה אע"ג דמסקנת חכמים הם קרי לכו מן התורה לומר שיש ליזרה בהו כמו בשל תורה עכ"ל הב"י (שם) והמעניין בכל המקומות שרשמתי וילמוד מגלת תענית ודברי רז"ל בענין יראה שאין בדברי נפתל ועקש: השגה קבג עד — השנה קנט (לד קנט) כתב החי' זונן וז"ל מאיזה מגלת יוחסין סדרו במשנה ופוד באיזה מקומות ובהערה שם זיין לעיין משנה יבמות (פד משנה יג) וירושלמי תענית (פד הלכה ב') יבמות (מט) ויחי רבה דף קיוד עב (ור"ל בפ"ח) וילקוט דברי הימים דף קנט עא (שגה בזה זונן כי הילקוט שליין עליו זונן

בוקמטורף עשה חיבור בלשון לאט"ן בשבח הגמרא גם
 האפיפור אילכסנדרו הששי רצה שיכתוב בספר שר מחמיו
 על כלל ספרי ישראל שהמעין בהם ילך וישג מתקור שהוא
 נוצע על כן רצה שיעתיקו מספרי ישראל כמה ספרים
 מפשט ומקבלה בלשון לאט"ן וגם בזמניו עפ"י פקודת הקיסר
 הזרפתי אשר חסף חכמי ישראל ועשה קאנסום"טאריאס
 בעיר המלוכה פאריו וגשאל מהם שאלות רבות על דברים
 רבים הנמצאים בתלמוד שנראה שהם סותרים לשכל האנושי
 והשיבו על כולם בטוב טעם ולעת שכל דברי הגמרא
 מיוסדים על אדני פו עד שהטב בעיני כל חכמי זרפת
 וגפרסמו השאלות והחשובות בדפ"ס וכל מעשה תקף גדולתם
 של חכמי ישראל אשר היה בימים ההם הכל מפורש ושום
 שכל:

השגה קל' עד — השגה קלד (לד ק"ל ובהערה)
 הביא הח' לונן החיבורים שהם מספרים המעשיות של חכמי
 התלמוד והחסידיים והיסורים (ופירש שמתן של החיבורים
 באותיות עבריות מרובעות להעיר את הקורא וכחז"ל)
 כגון ספר מעשיות התלמוד שנדפס בו חיבור
 מעשיות שנדפס בו עובדי דחסידי המוזכר בגמרא
 ירושלמית הוצא בהגהה שבמדרש קהלת רבה דף קח עב
 עכ"ל הח' לונן ואני אליקים המחבר אתנכלא מאוד עליו
 שהוא לונן צדה מלבו ספר שלא היה ולא נברא כלל ונתקיים
 בו צו לדבר יחבל לו — וז"ל הגהה הנ"ל בקהלת רבה
 (פ' כל אשר ממלא ידך) תחלה מובא שם כמה מעשיות
 וחסידות מחכמי התלמוד ומסיים במעשיות שהיו ביום פטירת
 רבינו הקדוש בזה הלשון יתה צה קול ואמרה אף קצרו
 (ר"ל הכובס) מזמתן לחיי עוה"ב ואח"כ נכתב שם הגהה
 (המעתיק המדרש בזה"ל) כתיבין בגיטין ירושלמי וכחזות
 וע"ז כולהו עובדי דחסידי עכ"ל (המעתיק) המדרש, ואם
 היה לונן מטריח עלמו לעיין במס' הג"ל היה רואה שאין
 זה שם פרטי עובדי דחסידי שיורה על איזה חיבור,
 אך קושטא דמילתא שהמעתיק העיר את הקורא שבמסכתות
 הנ"ל נחבארו כל המעשיות מהחסידיים של חכמי
 התלמוד וכחז' ההגהה בלשון ארמי (כתיבין בו' עובדי
 דחסידי) בכדי להשוות לשונו ללשון המדרש, ומלת כול הון
 מורין באלבע כמו שפרסתי ולדעתי בר בי רב דחד יומא
 לא יטעה בזה לכן דרכו של לונן ומעגלוהו נעו ממני פעמים
 ידחוק א"ע יותר מדאי ומטריח עין הקורא בהשבויות
 ומספרים ללא יועיל או עושה גמטריאות על א"ת ב"ש ללא
 אמת וללא תורה ומאריך בהם מאוד ופעמים בדבר הכרחי
 טומן ידו בצלחת וכחז' דרך השערה בענינת עינים:

השגה קלד קלה קלו (לד קמו הערה ויו) כתב
 שהחיבור דברי הימים של תשה (ולונן קורא אותו מדרש)
 השמש בו במדרש שמת רבה דף קיה ריש עמוד ג' עכ"ל
 לונן והגה ז"ל המאמר וכי יאמרו אליכם דרשו אל האזנות
 ואל הידעונים המלפפיים והמגנים (ישעיהו ח') זופין ואינן
 יודעין מה לזופין הוגין ואינן יודעין מה הוגין ראו שמושיעין

אחת או שמים שנשכת נעת מאתנו מי המה, נחליט שרז"ל
 בדו איחס מלכס חלילה — הם מלהזכיר — בא וראה
 שעל מה שדרשו רז"ל עוזבה זו מרוס כתב החוקר האלהי
 בעל יפה מראה בזה"ל חיפח רוחן של דוברי עמק על דברי
 רז"ל כי פסק שכל הדברים היה להם בקבלה בספרי היחום
 אשר נאבדו מאתנו כי רבים היו בפירושי יחום הנזכרים
 בדברי הימים כתיב בפי עשרה יוחסין ואחר הידוע להם
 מפרשים סיבת השמות שהוא למה נקראת מרים עוזבה
 ויריעות וכל הני דמפרש ואזיל עכ"ל (בשמות רבה פא)
 ככה אני אומר וכי בשביל שלא ידע לונן חובן פירש
 המקראות שבדברי הימים ונעלם ממנו איזה משפחה שהיתה
 מפורסמת עדיין בימי חכמי התלמוד והמדרש הלכעביר זאת
 יבחוץ שטנה על דברי רז"ל — ואם לונן קרא כעין זה במקצת
 ספרי הימים אין אחריותם עליהם, לא כן אהנו בני ישראל
 הלא לחרפה ובו יחשב לנו כי על זה וכיוצא בזה אמרו —
 והחומים על דעתך ישפוטו — הלא יש לנו ללמוד מן
 הממוקנים והמוחכמים שבא"ה שהרבו לשבח ולפאר ולרוחם
 חכמי התלמוד ולימוד הגמרא והאגדות כש שהביא הרב
 הממו' אבי עד שר שלם בספרו אמונת חכמים (דף לח
 ע"ג) והגאון ר' יעקב עמנו העתיק דבריו ע"ש שלא עשו
 כמתיקנים שבהם הלא לטובה שםם נזכר כתיב לפנינו בעל
 אמונת חכמים תשם חכם בא"ה גאלאט"ן כו' והילך לשונו
 הקדמונים בעלי התלמוד למדו והורו סודות כמעט בלי חכמות
 במשלים וחידות ולאחת שאינם מציגים אותם נראים דברי
 שטות ודברים בלתי ראויים ולפי האמת נמצאים לפונים בהם
 סודות אין מספר ומזה נהיה טעות היהודים אחרונים
 שלהיות אינם יודעים דרך הקדמונים כאשר מדברים בעניני
 הטבע והאלהות הם מהפכים הרבה סודות שבתלמוד לחזק
 ולגדופים עכ"ל החכם גאלאט"ן שהעתיק היעבן (בס'
 מטפחה ספרים שלו ח"ב דף לד ובפרק ז' שם כתב יש למת
 רשות להעתיק הגמרא בלשון לאט"ן וללמוד בו בציט הספר
 עם התלמידים עוד יש חכם מהנוגרים אחד שמשבח אותו
 ואומר שאין ערוך לחכמת חכמי ישראל שבתלמוד גם
 גאפא"ריל הרופא ופרופסור באינווערזיטעט די מונטפלייר
 משבח מאוד מחכמתו הוא מקיים ומשבח מאוד דברי
 התלמוד ובחלק שהוא קורא קורוידא"דים אינודיטאס מדבר
 קשות וחולק נגד כל המתנגד על הגמרא ועל דברי אגדה
 שבו ואומר עליהם שולאי יש בהם דברים נסמרים ושכן
 היה דרך החכמים השלמים להעלים הרבה דברים ולאומרם
 דרך משל וחידה ומביא ראיה מספריהם ע"ש עוד יש חכם
 אחד הנקרא סימ"ן בודי"עו משבח את הגמרא מאוד גם
 נמצא חכה אי נקרא בסג"א"ס בחלק אי מספרו הנקרא
 איסטו"ריאה יודא"קה או קונטינו"וסיאין די יוסיפו אחר
 שהאריך לדבר נגד התלמוד סוף סוף בעל כרחו יספר שבחו
 אומר עם כל זה אינו ראוי לשנוא אותו אדרבא יש לחבבו
 ולהתמיד בו העיין כדי להבין מתוכו התורה שבכתב והחוקים
 והדינים והמצוות שיוצאים מתוכם גם החכם הממו' יואן

מאמר מהמדרש שמות רבה, אבל אני אומר כי בר מן דין
 שדברי רפאפו' ליחא ומילחא דבדוחא היא וכמו שהודה
 בעלמו אח"כ בקנטריסויו שנער אחד האיר עינו והראה לו
 שרש"י מביא השמות רבה הגה כל חכמי לב יודו שנהפוך
 הוא שהכותב ד"ה של משה אסף דבריו מחכמי החלונוד
 והמדרשים וגם נעלם פה מעיני החי' לונן גמרא ערוכה
 בתם' סוטה (יב) שמפירש שם כל המאמר הג"ל של שמות
 רבה אות ברות ואם היה רואה זאת בחלמוד לא אפונה
 שצפה מלא היה מודה שהכותב ד"ה הג"ל לקח דבריו
 מהגמרא ולא להיפך :

של ישראל במים הוא נידן עמדו וגזרו כל הבן הילוד וגו'
 וכיון שהושלך משה למים אמרו כבר מושלך מושעין במים
 מיד בטלו הגזירה והם אינן יודעים של מי מריבה הוא
 לוקה כהוא דאר"י בר"ח מאי דכתיב המה מי מריבה
 (במד' ז') המה ראו אלטגניני פרעה וטעו עכ"ל השמות
 רבה (פא) וכלשון זה הוא בד"ה של משה וסבר לונן
 שהשמות רבה לקח דבריו מד"ה של משה ותפס כאן דעת
 החכם ה' שלמה ל"ב דשאפוי שהאריך להוכיח בקונטרסיו
 שבראשית רבה גם ויקרא רבה לבד המה קדמונים אבל שמות
 רבה ובמדבר ודברים רבה נתחברו מאחרונים והביא ראיה
 לדבריו ממה שלא מלא בשום מקום שרש"י ז"ל יביא איזה

פ ר ק מ'

יעו"ש, והנה בכל אריכת דבריו בספרו ובהערותיו לא
 הזכיר כאן שום מחבר או איזה מקור מאין הוציא כל זה
 ובאמת דבריו לקוחים מן החכם אייכהארין בחיבורו (הנקרא
 איילייטונג ווס אלטען טיסטאמענט) בדברו על ספר
 יחזקאל (מן פרק § תקמה עד פרק § תקנג) שם ימצא
 הקורא כל דברי לונן אות ברות ממש, אכן
 הדברים הטובים והמועילים שזכר אייכהארין לחסום
 פי המסטינים בראיות נכוחות וישרות את כולם השמיט
 והמעין בחיבור הג"ל של אייכהארין יראה איך השתדל בכל
 כחו להשיב כבוד יחזקאל על כנו ואחר סתרו דברי המסטינים
 בטוב טעם ודעת הכיבד אייכהארין פניו אל הנביא יחזקאל
 וכה דיבר (הייליגער מאן גאטטס — וויא מוסטעסט דוא
 דייך דיינער האהען אויסזיכטען האלבער מיט אונהייליגען
 פיסעען טרעטין לאססין) ואח"כ כתב אייכהארין בזה"ל ומה
 שנמצאים איזו כמות אנשים שנקראים מלומדים (טעהלאגין)
 שעשו לעצמם זאת לחוק שידברו סרה על הנביא יחזקאל
 וספרו אשר אין להם שכל ומדע — ידוע לכל בו' יעו"ש
 כל דבריו (פרק § תקנג) :

השגה קלז עד — השגה קמ' פרק ט' (מן

זד קנז עד זד קסב) הוא לונן כחכם יושב דורש במעשה
 מרכבה שראה יחזקאל, וכלל דבריו בקיטור ,, הוא שהנביא
 ,, יחזקאל מפליג מאוד במראה שראה כבוד אלקים וכסא
 ,, כבודו ותמונת ה' הביט דמות כמראה אדם עליו מלמעלה
 ,, וארבע חיות ואופנים וכרובים בו' מראות כאלו לא מנינו
 ,, דוגמתן בנביאים הקדמונים לא בחזרת משה ולא במראה
 ,, של אליהו ומיכה וישעיה, ואם נוכל למצוא איזה דוגמא
 ,, לו זהו בזכרי' ודניאל לבד, אבל בירמיה שהיו בזמן אחד
 ,, עם יחזקאל לא נמצא חזיונות כאלו בו' גם לא יובן שאחר
 ,, שעברו י"ד שנים מוזמן חורבן ירושלים, על מה ולמה
 ,, כתב יחזקאל צורת בנין הבית (שעתיד להבנות) בכל
 ,, פרטיו ודיקדוקיו בו' מאחר שכמעט לא נתקיים שום דבר
 ,, מכל זה בו' הנביא יחזקאל יש לו סיגנון מיוחד בלשונו
 ,, כיו', ויש בו מלות שהן דומות למלות שבכתבי הקודש
 ,, האחרונים, וממקצת מלות נראה שהם ג"כ מאוחרים אף
 ,, ממלות של החיבורים היותר אחרונים מכתבי הקודש,
 ,, והיותר מתמיה הוא שהשתמש מאוד במלות וענינים של
 ,, חמשה חומשי תורה בו' וכל הראיות הללו מורים שיחזקאל
 ,, עלמו והמראות שראה, היה בזמן יותר מאוחר מאוד ממה
 ,, שהאמינו עד עתה, ועכ"פ פרטי הזמנים המבוארים
 ,, ביחזקאל באיזה שנה ושנה אחר נביאותיו יוכל להיות
 ,, שלא נאמרו רק דרך תליזה ושיר, ולפי שיטה זו שיחזקאל
 ,, היה (בזמן אחרון מאוד היינו) בימי כורש יבוא על
 ,, נכון התשע פרשיות אחרונות שביחזקאל (מן קפיטל מס'
 ,, עד סוף הספר) שהוא הולך ומספר שם ענין בנין הבית
 ,, החדש וכדומה ויבנו הרבה דברים קשים שאין אפשר
 ,, להולמם אם נאמר שיחזקאל היה בזמן ירמיה, ולא עוד
 ,, אלא שחכמי החלמוד אמרו יותר מזה שספר יחזקאל נכתב
 ,, מאנשי כנה"ג עד כאן חוכן דברי לונן ובהערותיו שם
 ,, האריך להביא מלות רבות מת"נך להסמך ולחזק דבריו

השגה קמא קמב (זד קסג) כתב שמראות יחזקאל
 אסרו קריאתה לכל מי שהיא פחות משלושים שנה ובהערה
 שם הביא שהחכם היראטימוס בהקדמתו לס' יחזקאל כתב
 זה והוסיף לונן לאמר עיין שבת יג ע"א וחגיגה יג ע"א
 ומנחות מה ע"א עכ"ל לונן ואני המחבר לא ידענא מקור
 לשלושים שנה הללו ובהקדמות שהראה אין שם רק המאמר
 שרזו לגנוז ספר יחזקאל והעלו לחנייה ש' גרבי שמן ודרשן
 יעו"ש ומה שייך זה לאיסור הקריאה קודם למד שנה —
 ובחגיגה קד אמרו ולא במרכבה ביחוד חני ר"ח אבל מוסרין
 לו ראשי פרקים אר"י אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב
 ב"ד ולכל מי שלבו דואג בקרבן איכא דאמרי והוא שלבו
 דואג אי"ל ר"י לר"א תא אנמרך מעשה המרכבה א"ל לא
 קשאי פרש"י לא זקנתי ובעינין לבו דואג (יעו"ש) וגודע

ה ש ג ת

צבאות יע"ש ומה שראה זונן להעמים בפני הכחוב אין בדבריו ממש:

השגה קמ"ד (לד קסה) כתב שספר יצירה יש מייחסין אותו לאברהם אבינו ויש לר"ע אכן מהלשון ומתכלך הרעיונות שבסי יצירה נראה שנחבר בזמן הגאונים כו' עכ"ל זונן ותמנהני עליו שפעמים הוא מאריך במקום שאמרו לקצר ובאין הוא מקצר במקום שאמרו להאריך ולפרש ענין ס' יצירה ומה טובו שזה דבר יקר הערך שנחבטו בו קדמאי ובתראי והלא זאת היא עיקר מלאכתו של זינן בספרו ובכדי להראות עד כמה נעלם ממנו דרכו של ס' יצירה אברר מהותו ואיכותו בדרך חדש בקיצור נמרץ בסוף חיבור זה הערה ה':

השגה קמ"ה (לד קסז קסה) הוא מסתפק ושואל מתי נחבר ספר רזיאל וחלה כתב שעכ"פ לא נחבר קודם שנת אלף ומאה למספרם ולבסוף החליט לודאי שרי אלעזר בעל הרקח שהיה אלף ר"ך למספרם הוא חיברו ע"ש כל דברי זונן וגם כאן לא ילא ידי חובת ביאור בדבר גדול כזה שהוא מעין בלאכתו, לכן אמרתי לברר מגוף ספר רזיאל עלתו מהותו ואיכותו בדברים שלא קדמני אלס עיין סוף חיבור זה הערה ו':

שהוקנה שחביא האדם שדלג לבו בקרבנו וודאי היא בימי ירידה הרבה יותר משלושים שנה של חיי האדם וכ"כ הרמ"בס (במניחא פי לד) והגע עלמך הלא אף בהוראות גלויס וידועים אמרו כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועד כמה עד ארבעין שנין (סוטה כב ע"ז יט) ומכ"ש בנחמרות שהס כבשנו של עולם וודאי לא הותר דרישתם עד ימי הזקנה, והחכם הירונימים (כעת אין מחברתו בידוי) כמדומה שגה בכי' המקרא ריש יחזקאל ויהי בשלושים שנה וגו' (עיין מפרשים שם) ולזנן סמוך עליו כמובא בארובה ורונה להראות שלשה מקומות בש"ס כאילו תפורס או מרותו שם זאת והכל ללא אמת:

השגה קמ"ו (לד קסד בהערה) כתב שהלמודים מפירושי שמותיו של הב"ה מוזכרים הנה והנה בירושלמי ובבבלי וכעין זכר לדבר כבר יש בד"ה (א' יג) אשר נקרא שם עכ"ל זונן והנה זה לשון המקרא ויעל דוד וגו' להעלות משם את ארון האלקים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם, והן אמת שבת"ך הנדפס מלת שם בצירי, אמנם בשמע ספרי חנ"ך כתובות יד נקוד קמן אחת השון כתבואר בהגהות חנ"ך מהח' קינעקאט ודי ראסו' (ד' לייפליג תשנ למספרם) ואף לפי גרסת הדפוס הלא רשי ורדק פירשו שהוא כמו שני בשמאל ב' (פרשה ו') אשר נקרא שם ה'

פ ר ק ב

ירושלמי מעניח ליחא כי ז"ל הירושלמי בספרו של ר"מ מלאו כתוב משא דומה משא רומי (ע"ש) ופירושו כדאמרן, והבט לא איך זונן בחלח מחתח מחתינהו להראות התראה מקומות שנמלאו שנוים בתורתו של ר"מ (שלדעתו פירושו בספר תורה שלו) והלא הפסוק משא דומה הוא בישיעה ולא בתורת משא — גם לא תביט אל מראהו שהראה זונן למדרש רבה דף כ"ד כי ז"ל המדרש בתורתו של ר"מ מלאו כתוב כתנות אור אלו בגדי אדה"ר כו' (ע"ש ספ"כ) וכחב הת"כ וז"ל פי' הרמ"בס שר"מ היה חושב בכתנות אור שהיה לאדם תחלה ועשה נהפכו לעורו ולחומר ובחשבו ר"מ כזה כתב אור עכ"ל הת"כ והיפ"ת כתב בתורתו של ר"מ פי' בספר חידושו על התורה כדפרישית לעיל (פרשה ט') אלו בגדי אדה"ר, משום דקשה ליה מאי כתנות עור דהא אחמי לא נחשטו בהמה כו' לזה פירש עור אור דאיותיות אחשיע מתחלפת כו' ונראה שבספרו של ר"מ לא היה כתוב רק כתנות אור והמדרש פי' כו' עכ"ל היפ"ת והביאו ג"כ בעל נור הקודש יעו"ש ועכ"פ לא פירשו שהיה כתוב על גליון הס"ת כהשערה זונן מפי הת"כ, ומה שהראה זונן להמדרש דף ק"ו עב הנה ז"ל בתורתו של ר"מ מלאו כתוב וכן דן חושים (ד"ש פ' זקיק וביפת ובנוה"ק) ובנוסח לידן כתב ובני דן (ברא' מו) אמנם המעיין בחנ"ך (ד' לייפליג)

השגה קמ"ז עד — השגה קנ"ו (לד קעב) כתב וז"ל גם הזכירו מספר תורה אחת של ר' מאיר (שהיה סופר) שהיה כתוב בה על הגליון פירושים על דרך האגדה, ובהערה הראה לעיין בצראשית רבה דף יא ע"א ודף כד עב ודף קו עב וירושלמי מעניח פה הלכה א' שהזכירו שם הלשון בתורתו של ר' מאיר היה כתוב כו' עכ"ל זונן אכן לדעתי אין הדבר כן וז"ל הב"ר (דף יא היינו פרשה ט') בתורתו של ר"מ מלאו כתוב והנה טוב מאוד והנה טוב מות וכחב המתנות כהונה בספר תורה שלו כתוב כן על הגליון עכ"ל והח' זונן תפס פירושו לעיקר וכן כתב לקמן (לד קעג) שהמובחר שבפירושים על המדרש רבה הוא פירושו של המסנות כהונה (ע"ש הערה א'), הנה תלמד שיש ת"י השגות רבות שהשגתי על המתנות כהונה גם כאן אברר שאין פירושו נכון שהרי אחר מאמר הנ"ל טוב מות מסיים ארשב"ל רכוב הייתי כו' ושמעתי אנה רשב"א יושב ודורש בשם ר' תאיר הנה טוב מאוד הנה טוב מות, הרי לך שדרשה זו הייתה מהחידושים של ר"מ ולא שנכתב כך בס"ת עצמה על הגליון וכן פי' היפה תואר וז"ל בתורתו בספר תורתו כלומר בספר חידושו על התורה וכדאמרנין שהיה רשב"א יושב ודורש בשם ר"מ כו' עכ"ל ופי' זה הביאו ג"כ בעל נור הקודש, וכן מה שהראה זונן

וחשעה פרקים לחורת כהנים הרי חמשים, שנים
 התה מלכות סמך מסכתות כו' ועלמות אין מספר משנה
 החינוכה עכ"ל המדרשים (ע"ש ולקמן חזרר שבמדבר
 ודברים רבה קראו הראשונים בשם ילמדנו יען הם ממש
 סיגנון לשון התנחומא שנקרא באמת ילמדנו רק אנו קורין
 אותו בתנחומא בטעות) והנה דברי בה"ג הנ"ל מקורן
 מהמדרשים הנ"ל וראיה לזה ממה שסיים שם בה"ג והיוניתי
 וקטנות אין מספר והיינו לשון המדרשים הנ"ל שדרשו על
 פסוק ועלמות אין מספר שזה משנה החינוכה (ש"ל מה
 שלמדו היהודים חזן לבתי מדרשות עיין מ"ש שם) ולא ידעתי
 איך נעלם מעיני החכמים דפאפו' ולוין המדרשים הללו
 (שלא הזכירו אותם כאן כלל) שהם קראו הדיבורים של
 בה"ג בשם פרקים וראיה לדברי שנעלם מהם שהרי לא
 זכרו כלל דברי התנחומא כהונה שהאריך מאוד בפ' המדרשים
 הנ"ל ולא ידע לפרשם כי אחר שהאריך שם סיים בזה הלשון
 וכל זה כדבתי לפי גירסת הספר שגרס ט' פרקים לחורת
 כהנים אבל מאוד תפלא שאם ר"ל הפרשיות כפי אשר הם
 מדורים בתי"כ הלא יש ויש בו פרשיות הרבה מאוד וגם
 אי אפשר לומר שר"ל הפרקים כמו שהם מדורים שמה שהמה
 יותר ויותר מהם והנה אמת נכון שר"ל הפרשיות כפי אשר
 המה מדורים בתורה ויקרא לו שמיני כו' וא"כ הטוב לומר
 שצריך להגיה פה ועשרה פרקים לחורת כהנים עכ"ל
 התנחומא כהונה (ע"ש שהאריך עוד יותר) והנה אע"פ
 שכתב והנה אמת נכון אין בפיו נכונה אמנם האמת
 הוא כדברי וכגורסה הישיבה ט' פרקים והיינו ט' דיבורים
 של בה"ג או ט' תורות של הפסיקתא והכל נכון בס"ד:

השגה קבה (לד קפ ובהערה) כתב שראוי לתת
 לב על מה שנמצא באיכה רבתי (דף סד) תאמר שלם
 בלשון רומי (רל לשון לטיין) ביב"י דיומ"ט אמפר"טור
 עיין ערוך ערך דינוי עכ"ל לזון ואני אומר שכל זה לקח
 מתנחומ' כהונה ולא די שלא הזכיר שמו אלא שגם לא
 העתיק הענין כראוי כי במדרש שם (פי היו צריה) סיפרו
 כשבא ריב"ז לאספסוים אל וביבא תארי אפאלטור וכתיב
 המ"כ וביבא כו' כך היו שואלין בשלום המלך ובערוך ערך
 דומיני גרס ביב"י דומיני אמפרטור (ר"ל דאמיני איתפע'
 ראטאר) ופי' אומר חיים אל האדון ועיין ערוך ערך
 אמפרטור וערך דומיני עכ"ל המ"כ:

השגה קסו (לד קפד) כתב שבסוף ג' פרשיות
 הראשונים שבויקרא רבה ניתוספו דברים מהתנ"ך דבי אליהו
 כו' ובהערה שניה כתב שר' בער כהן (הוא המתנות כהונה
 וכאן שניה שמו) פבר העיר שהשע שורות האחרונות של
 פ' שניה ניתוספו וכפי הנראה שנתחייב בזה מהילקוט כו'
 ואח"כ בהערה אחרונה כתב שר' יעקב בן אשר (כונתו על
 בעל הטורים) בפ' ויקרא חינוי תביא מאמר זה בשם
 הויקרא רבה רק בשם תנא ד"א כו' עכ"ל לזון וכל הבקיות
 הזאת הכל הוא מהתנחומא כהונה אוח באות וז"ל הת"כ גבי
 שור אומר כו' עד לאיל מן השור, הקישו בביאורו נגלה

הנ"ל יראה שכן היתה הנטחה הישיבה בהמקרא וכן 17
 חושים ועיין במנחת שי ואיך שיהי דברי לזון ליהא:

השגה קנא עד — השגה קסד (לד קפו ובהערה)
 כתב החי לזון שבסוף ספר הלכות גדולות יש דברים שהם
 יקרים ולדדים שונים כמה שכתב שם בזה"ל חמשה חומשי
 תורה ספר בראשית וחומש שני וספר כהנים וחומש הפקודים
 ומשנה תורה — וששה סדרי תוספות ותשעת דיבורים תורת
 כהנים וארבע מדרש סופרים כו' (ע"ש כל לשון בה"ג)
 עכ"ל לזון והנה ממה שהעתיק כל לשון בה"ג באותיות
 מרובעות הוא להעיר הקורא לתת לב עליהם מפני שקשה
 להלמס, ולא אפניה שרעיון זה לקח לזון מדברי החכם
 ר"ש ליב רפאפורט אע"פ שאינו מזכירו כאן כי ז"ל רפאפו'
 (בב"ע שנת תק לא) בענין המדרשים הראני העלם המשכיל
 שהזכרתיו למעלה שכתב רש"י בריש חגי ועוד באיזה מקומות
 גם ויקרא רבה כו' וכן מנחתי עתה בסוף ספר הלכות
 גדולות כחשבו כל ספרי רזל שנמצאו בימיו מרשים רק
 בראשית רבה ועל שאר חומשי תורה מרשים מכילתא
 ותורת כהנים יעו"ש היטב כי הרבה יש לדקדק בדבריו
 עכ"ל רפאפו' (לד פה והערה מד ע"ש) ומזה נראה בעליל
 שרפאפו' גם לזון נתקשו לדעת פירושו של בה"ג, ובפה
 מלא הודה רפאפו' לפני הרב אביד ק"ק זאלקווא שאינו יודע
 לפרש מהו ותשעת דיבורים כו' וכן התנחומא כהונה לא ידע
 פירושו של דבר כמו שאברר כאן, לכן אני אפרש להם
 כוונת הבה"ג מה שכתב ששה סדרי תוספות הדבר פשוט
 שר"ל התוספות של ששה סדרי משנה כנודע לכל הרגיל
 בהפרי הקדמונים שהירושלמי והמדרשים והראשונים קורין
 התוספות בשם תוספות אמנם מ"ש הבה"ג תשעת דיבורים
 תורת כהנים לדעתי הכי פירושו שהספרא הנקרא תורת
 כהנים יש בו תשעה דיבורים עיין ספרא (ד' יעסנין) סוף
 פי עשרים שהביום שם סליק דיבורא דנדבה ונתחיל דיבורא
 דחטאת וכן בסוף פ' ויקרא סליק דיבורא וכן בסוף פי' לו
 וסוף פ' אמור ג"כ הביום סליק דיבורא אך במקלפת פרשיות
 השמיטו המדפיסים לשון סליק דיבורא (וגם יש ברייתות
 שניתוספו אח"כ בספרא כת"ש רש"י ריש שמיני וז"ל מנחתי
 בפ' מלואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו עכ"ל
 מזה מוכח שהספרא שבידינו נלקה בחסור ויתיר) וראיה
 גמורה לדברי שהספרא נחלק לתשע דיבורים הוא ממה
 שפורש בפסיקתא זוטרתא וז"ל אלה החוקים והמשפטים
 והתורות, חוקים אלו המדרשות והמשפטים אלו הדינים
 והתורות אלו התורות הנאמרים בתורת כהנים, תורת העולה,
 תורת החטאת, תורת המזרע, תורת המנהג, תורת השלמים, תורת
 האשם, תורת המזרע, תורת הזב, תורת היולדת, תורת
 לזכר ולנקבה עכ"ל בפ' בחקתי (דף לד ע"א) הרי שחשב
 תשע תורות, והכה"ג קרא אותם ט' דיבורים ובמדרשים
 נקראו ט' פרקים כי ז"ל המדרש רבה (ס"ש קרה) ובתנחומא
 (שם בהתוספות) מנפסך האותיות כפולות לופים אמרום כו'
 שר חמשים כ"ד ספרים הוכיף עליהם י"א כו' וששה סדרים

ה ש ג ת

לעין והריני אציגה לפניך הגירסא שמצוה בעל הטורים פי ויקרא וז"ל בצן בקר כו' הכל בפעם אחד עכ"ל כו' אמר

להב, מאמר זה לקוח מתנא דבי אליהו והוא אמר כן ועיין בילקוט עכ"ל המחנית כהונה ואין להאריך :

פ ר ק י"ב

המה מדרש אחד או שנים ולאסוקי שמעתיא שהמה שנים כאילו הוציא כל זאת מסברתו — טעם היה לו לכתוב בראש הפרק דברי הרמ"ל שגור אומר שאין לנו תנחומא כלל וזה הנדפס (שנקרא בטעות תנחומא) הוא הילמדנו, ולא להאריך בלהג הרבה חנם, גם ת"ש לזון לעיין בהערה של רפאפו' זהו למרות עיני כבודו של לזון, כי המעיין שם יראה שרפאפו' מביא דברי הרמ"ל לזונאנו בקי"ר — ומי שמע כזאת לכתוב פרק שלם ולפלפל בעינין אחד לבד אם כך הוא או כך, ולפסוק אח"כ הלכה פסוקה כאילו הכל מעשי ידיו ויגיעי נפיו, ובאמת הוא דבר שכבר נפסק מהגאון ר"ת דו לזונאנו אשר עיניו ראו ולא זר שהתנחומא לחוד והילמדנו לחוד — ועוד בהערה אחרונה (לד רלח) הראה לזון לעיין בשם הגדולים ח"א דף ת"ח עב, וח"ב דף מט עב סימן ב' ובתולדת ר"ג מרפאפו' הערה יט עכ"ל לזון הנה המעיין שם יראה שהאזולאי ורפאפו' שניהם מביאים דברי הרמ"ל לזונאנו הנ"ל וא"כ לא היה לו לזון רק להביא אמרת הר"ת דו לזונאנו שהיה הראשון בזה והעיד על פי הראיה כדאמתן גם מה שהאריך לזון בעינין הנוספות שבתנחומא הכל ללא צורך כמו שאבאר והוא :

הושגה קעב (לד רלב) כתב שבתנחומא שלפנינו יש הוספות רבות מאשר ספרים, ובהערותיו שם וביותר בהערה הגדולה (המתחלת מסוף לד רלב) הביא בפרוטרוט כמה מאמרים שניתוספו בתנחומא (יעי"ש באריכות) וכל זה תימה בעיני שהרי לזון עלתו חישב שם כל המקומות שנדפסו שמה המדרשי תנחומא (עיין לד רלח הערה א') וא"כ ידע היטב שדפוסים הראשונים (כגון ד' קאנסטאנטינא וד' וויניצי' וד' מנטובה) אין שם כלל ההוספות שדפוסים האחרונים (היינו דפוס וויראנה וד' פראג וד' פשי"ד וכדומה) וכמו שהודיעו המגיהים (שדפוסים האחרונים) בהקדמותיהם, וגם בנוף התנחומא רשמו על כל מאמר הנוסף בזה"ל ראה זה הדש הוא — קנקן חדש כו' וכדומה :

הושגה קסז עד — השגה קעא בפרק י"ב בכללו (מן לד רכו עד רלט) החי לזון מדבר ממדרש ילמדנו והאריך מאוד לפלפל אם זה הוא המדרש תנחומא הנדפס או לא, ואחר השקליא וטריא בכל חלקי הסותר מהמקומות שגראין שהתנחומא והילמדנו אינם רק מדרש אחד לבד, ומהמקומות שגראה שם שני מדרשים חלוקים, גור אומר שמדרשים חלוקים המה היינו הנדפס הוא הילמדנו, אבל התנחומא המובא בערוך הוא כתב יד, ובסוף הפרק (לד רלח) כתב לזון בזה"ל על הדברים הנוספים והשניים הנמלאים בילמדנו כבר העיר על זה המהר"ק ובעל תאור עינים והרמז מפאנו ור' מנחם דו לזונאנו והמחברים האחרונים עכ"ל לזון ובהערותיו שם על מה שהזכיר את הר"ת דו לזונאנו לזון לעיין בספרו מעריך דף ת"ה מלת תנחומא ועל המחברים האחרונים שהזכיר לזון לעיין בשם הגדולים להחכם אולאי ובתולדות ר"ג להחכם רפאפירט הערה י"ט עכ"ל לזון (ע"ש) ואני התחבר אומר שאריכות דבריו בכל הפרק הזה מלבד שהם למותר כמו שאבאר יש לתמוה עליו הרבה. חל"א מ"ש לעיין במעריך של הרמ"ל מלת תנחומא בעינין הנוספים והשניים הנמלאים בילמדנו אני עיינתי שם ולא מלאתי שידבר מזה תאומה (כמו שאכתב לשונו כאן) ועוד יקשה לא די שדברי הרמ"ל שם אינם מסייעים לו, אלא אדרבה המה מצטלים דברים הרבה מדברי לזון כי הרמ"ל שם כתב בזה"ל תנחומא כתבו המדפיסים תנחומא הנקרא ילמדנו ושקר הוא הלא תראה הילקוט שזכיר שיהם בכתה תקומות, אלמא האי לחוד והאי לחוד, והנה תנחומא אינו בנמלא כלל, ואולם נחברר לו שיש ארוך וקצר, הקצר הגיע לידי בשלימות והארוך הוא חשוב מאוד הגיע לידי ממנו פי והתחנן ופ' עקב עכ"ל הר"ת דו לזונאנו (ויכדבריו כתב ת"כ בהקדמת ספר נחלה יעקב ובפי בראשית שם) ומעתה ישפוט נא הקורא על מה ולמה נאלצנו לזון בדרך רחוק כל כך לגיע את עזמו ואת הקוראים ספרו לפלפל אם התנחומא והילמדנו

פ ר ק י"ג

הלשון מנה אחת אשים מובחר ושוב לכל פנים עכ"ל הפסיקתא ואמר החכם לזון שדברים אלו ניתוספו מהמעתיק או מהמדפיס שרצה לומר בזה שהמנה השניה של המאמר שצפרשה זו הוא הציה לכל נפש ומחבל על הלב עכ"ל לזון ואח"כ סיים לזון שהתחלה האמיתית מפרשה זו הסר

הושגה קעג קער קעה בפרג יג (לד ר"מ בסוף הערה) כתב שבפסיקתא רבתי התחלת פרשה ת"ז (שכדף עב עד) היא בזה הלשון כמה דאת אמר היא ההיכל לפני עכ"ל ואח"כ (בסוף כל ההערה) כתב שקודם התחלת פרשה ת"ז הנ"ל נדפס בפסיקתא בזה

בהפסיקתא רבתי עכ"ל זונן אבל אני אליקים המחבר אחתה מאוד על דבריו ועל פירושו כי לדעתי הכל ללא אחת, והנה ז"ל הפסיקתא מנה אחת אפים מובחר וטוב לכל פנים כמה דאח אחרת הוא ההיכל לפני יתן ה' את שלתך הישגת דברים כלפי מעלה כד"א על השל ויזכרה ה' בראש השנה נפקדה חנה עכ"ל הפסיקתא רבתי ולדעתי זהו פירושה לפי שהפסיקתא עוסקת שם להלן מעניני ראש השנה ומסיימת כאן שבראש השנה נפקדה חנה ולכן התחילה בפסוק מנה אחת אפים הנאמר בחנה (כדרך כל המדרשים שמתחילין בפסוק שמדבר מאותו ענין שרז"ן לדרוש עליו) והפסיקתא מפרשת מנה אפים שפירושו מנה המובחרת וטוב לכל הפנים שכל הפנים פונים אליה, ומביא ראוי מפסוק הוא ההיכל לפני והיינו ממה שנאמר ויבן לרבית לדביר לקודש הקדשים וארבעים באתה היה הבית הוא ההיכל לקני (מלכים א' פ' יוד) שפירושו לפי שמתחלה נאמר שם שאורך הבית היה ששים אחת, ועתה חלקם הכתוב. ואמר שעשרים אחת היה דביר, וארבעים היכל, ומלת לפני פירושו לפני הדביר כי הדביר היה פנימי וההיכל לפניו וכתרגומו לקבליה, והלמד של לפני וכן הלמד של לדביר איננה משמשת אך מורין על עולם הענין כמו למ"ד הרגו לאבנר וכדומה, ומלת פני הוא תואר לדבר העומד לפני אחד וכדלחרינין בירושלמי הוא ההיכל לפני הדא אחתה מפנים (עיין ירושלמי כלאים פ"ח וירושלמי יומא פ"ה) וזהו שדרשו בירושלמי (ברכו' פד) הוא ההיכל לפני, לפנים היכל שלל הפנים פונים לו (ע"ש) וה"נ מנה אחת אפים מובחר וטוב לכל פנים וכדפרישית (וע' בבלי ברכו' למד ובספר מראה הפנים ובספר יפה מראה בפירושו ובש"ה רבה פ' במגדל דוד ובספר יפה קול בפירושו על המדרש שם והבין ששגו צפ"י המאמרים ועל רד"ק שם שפי' כך ובפסיקתא רבתי ותראה כי כנים דברי) ודברי זונן בטלן ומבוטלן כי אף התקרא במקומו לא עיין כלל כי לולי זאת הלך היה רואה שם תרגומו ולחנה יתן מנה אחת אפים ח"י ולחנה יביב חולק חד בהיר ופרש"י מנה אחת אפים חולק חד בחיר הראוי להתקבל בסדר פנים יפיה עכ"ל וזהו כפי הפסיקתא וכדכתיבנא:

השגרה קעז קעח קעט (לד רמז ובהערה) העתיק דברי הפסיקתא רבתי הרי כמה זמן שחרב בית חיינו הרי שבע הרי יובל הרי שבעה מאות ושבעים ושבע ועתה היא כבר אלף ומאה וחמשים ואחד וכחכ זונן שגראה בעליל שהשבזון האחרון ניתוסף מאיזה אחרון עכ"ל זונן הנה תחלה אומר שדברים אלו אינם שלו רק לקחם מבעל מאור עינים (פי) ועוד נעלם ממנו מאמר הילקוט (על תהלים רמז תשחא) שהעתיק מהפסיקתא הנ"ל מאמר שלם באריות אכן ההוספה ועתה הוא כבר אלף כו' אין שם כלל שבתי השמעוני (שהיה אחרון) עדן לא היה ההוספה הזאת:

השגרה קפ' קפא (לד רמז) כתב שבפסיקתא רבתי יש מאמרים חסרים וקיצורים ובהערה שם הראה לעיין בפסיקתא בחמשה מקומות דף א' ח: לגי מגי ודף סו עג עכ"ל זונן, ואני אומר שמה נראה שלא עיין בפסיקתא רק המקומות הנ"ל שפורש שם בפסיקתא שיש שם חסרונות וקיצורים שאם היה לומדה מקופיא היה מוציא יותר מעשרים מקומות כאלו חסרים בפסיקתא ומפורשים בירושלמי ובבלי ומדרשים ופולס מבוארים אללי בפירושי על הפסיקתא בס"ד:

בהפסיקתא רבתי עכ"ל זונן אבל אני אליקים המחבר אחתה מאוד על דבריו ועל פירושו כי לדעתי הכל ללא אחת, והנה ז"ל הפסיקתא מנה אחת אפים מובחר וטוב לכל פנים כמה דאח אחרת הוא ההיכל לפני יתן ה' את שלתך הישגת דברים כלפי מעלה כד"א על השל ויזכרה ה' בראש השנה נפקדה חנה עכ"ל הפסיקתא רבתי ולדעתי זהו פירושה לפי שהפסיקתא עוסקת שם להלן מעניני ראש השנה ומסיימת כאן שבראש השנה נפקדה חנה ולכן התחילה בפסוק מנה אחת אפים הנאמר בחנה (כדרך כל המדרשים שמתחילין בפסוק שמדבר מאותו ענין שרז"ן לדרוש עליו) והפסיקתא מפרשת מנה אפים שפירושו מנה המובחרת וטוב לכל הפנים שכל הפנים פונים אליה, ומביא ראוי מפסוק הוא ההיכל לפני והיינו ממה שנאמר ויבן לרבית לדביר לקודש

הקדשים וארבעים באתה היה הבית הוא ההיכל לקני (מלכים א' פ' יוד) שפירושו לפי שמתחלה נאמר שם שאורך הבית היה ששים אחת, ועתה חלקם הכתוב. ואמר שעשרים אחת היה דביר, וארבעים היכל, ומלת לפני פירושו לפני הדביר כי הדביר היה פנימי וההיכל לפניו וכתרגומו לקבליה, והלמד של לפני וכן הלמד של לדביר איננה משמשת אך מורין על עולם הענין כמו למ"ד הרגו לאבנר וכדומה, ומלת פני הוא תואר לדבר העומד לפני אחד וכדלחרינין בירושלמי הוא ההיכל לפני הדא אחתה מפנים (עיין ירושלמי כלאים פ"ח וירושלמי יומא פ"ה) וזהו שדרשו בירושלמי (ברכו' פד) הוא ההיכל לפני, לפנים היכל שלל הפנים פונים לו (ע"ש) וה"נ מנה אחת אפים מובחר וטוב לכל פנים וכדפרישית (וע' בבלי ברכו' למד ובספר מראה הפנים ובספר יפה מראה בפירושו ובש"ה רבה פ' במגדל דוד ובספר יפה קול בפירושו על המדרש שם והבין ששגו צפ"י המאמרים ועל רד"ק שם שפי' כך ובפסיקתא רבתי ותראה כי כנים דברי) ודברי זונן בטלן ומבוטלן כי אף התקרא במקומו לא עיין כלל כי לולי זאת הלך היה רואה שם תרגומו ולחנה יתן מנה אחת אפים ח"י ולחנה יביב חולק חד בהיר ופרש"י מנה אחת אפים חולק חד בחיר הראוי להתקבל בסדר פנים יפיה עכ"ל וזהו כפי הפסיקתא וכדכתיבנא:

השגרה קעז קעח קעט (לד רמז) האריך הח"י להוכיח שהפסיקתא רבתי מלוקטת ממדרשים ומפרים שנתחברו בדורות אחרונים ע"ש אריכות דבריו ואני אומר שיש בידי חבילות ראיות שהמקומות שז"ן זונן שהמה מאחרונים, מקורן בירושלמי ובבלי ולא תבאראי ואין הפנאי משכים להאריך בזה

פ ר ק י"ד

שבדף קכ"ו עג בסופו המאמר המתחיל אלה ראשי בית אבותם פוי הכל שיך אחר פי חית שם עכ"ל זונן ושגה בזה

השגרה קפב קפג (לד רמז) כתב שבשמות רבה יש כמה קילר דברים ובהערה ב' כתב

חייבין לי ישראל וזה מצואר ונחשתיו לפי שראיתי טועים עכ"ל הי"ח ובאמת טעה הידי משה בפירושו שם אכן זינן לא ידע או העלים עיניו מהיפ"ח:

השגה קפז (שם בהערה) כתב זינן וז"ל ההגהה בשמות רבה דף קכז: (ר"ל ריש פי יוד) שכתוב שם וכל מדרש כמו שכתב בויקרא רבה ובזאת חקת התורה — אין אני יודע לפרש לביטן מרמז בזאת חקת התורה יען שאי אפשר לפרש זה לא על (פ' זאת חקת התורה של) במדבר רבה ולא על הפסיקתא ולא על הפסיקתא רבתי עכ"ל זינן ויען שבאמת לא נמצא במ"כ ובידי משה ויפ"ח ואחר מפרשים שם פי' על זה וגם זינן הודה שאינו יודע לכן אפשר, יודע שבמדבר רבה ודברים רבה רובו כגולי נלקח ממדרש (ילמדנו הנקרא אלגיו) תנחומא, והנה ובתנחומא המאמרים שבסוף קרח וחללת חקת שים הם ברבה אית בזאת רק שברבות החללת פי' חקת היה זש"ה מי יתן טהור תטמא אמנם בתנחומא החללת פי' חקת הוא ממאמר הקידם המחזיל ית"ש של תמ"ה שברא את עולמו בחכמה — וכך היתה ההחללה גם במדרש רבה (רק שהמדיפטיים אחרו ההחללה למאמר ה"ל) ושם במאמר המחזיל ית"ש ולהלן נדרש הפסוק ויתרון ארץ ככל הוא בכמה אופנים, ובפסוק זה עלמנו המחיל בשמות רבה פרשה יוד שם וכן בויקרא רבה (פ' כב) נדרש ג"כ בכחה אופנים ולכן בשמות רבה שלא להכפיל הדברים יעניי שכל המדרש מפורש בויקרא רבה (ר"ל פ' כב) ובזאת חקת התורה הכיונה במדרש רבה פי' זאת חקת וכלכתובנא יעו"ש היטב ומראה שזה ברור ב"מ

בי באמת המאמר הזה שהוא סוף פי' זיין אין לורך לאחרו על סוף פי' חית יעו"ש בפי"ח ספ"ז כי המדרש הולך ודורש על סדר הפרשיות והמקראות שבתחלת פ' וארא וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויילום וגוי' ואהרן אחיך וגוי' כי ידבר אליכם פרעה וגוי' ועל סדר זה נדרשו הפסיקים בפי' זי' ח' ט' ע"ש אמנם הגהת ידי משה ריש פ"ח שהפסוק שנדפס ממדרש ס"פ זיין שייך לתחלת פ"ח נטון הוא וזה נעלם מזינן: השגה קפד (שם הערה ב') כתב שמלת ורפוסא שבשמות רבה דף קנן ע"א ט"ס הוא וז"ל מפרפוסוטא שהוא בלשון רומי פראנפ"אטיטוס עכ"ל זינן ותמניי שמשפרו נראה שידע בטיב לשון רומי ובקי בערוך ובמוסף ערוך אך נעלם ממנו דברי המוסף ערך רפס וערך פרפס ע"ש:

השגה קפה קפו (לד רנה הערה ג') כתב שנחסרה בשמות רבה פרשה לט כולה כי נדפס שם בזה"ל וכל הפתוחות כולן כענין הכתוב בפרשיות וכוונת הגהה זו הוא להראות על הפסיקתא רבתי ששם נאמרו פתוחות אליו (כך פתח פלוני וכן פלוני) אשר מבלי פירושי זאת לא היו חביבים כלל לדברי הגהה זו עד היום עכ"ל זינן והא לך לשון היפ"ח שם כך פתח ר' תנחומא מאוס דקצה להמדרש מאחר שפרש בו' קאמר דרי תנחומא פתח בשרדך אגן הסהר לתרן זה וכמה פתיחות אחרות פתחו בענין זה ורובן אימתיכו במדרש רבי מנח ומה וכדי שלא להאריך כאן, רמז לבד כי ר' תנחומא פתח שרדך וכן אחרים פתיחות אחרות, וכתובות במדרשים אחרים ולא הוצרכו כאן רק מה שכתב בסופן ועוד אל"ל הב"ה למשה

פ ר ק ז"ו

ו"ל סרגל שבכיום מעשה שכה, סרוגין עובד סרוגה בו' וסרוגים אס חרוזים ימיו, אין לא יתיב סרוגין יומיו ואולי זה הוא שורש אחר וענין אחר ואנכי לא ידעתי עכ"ל המסורגמן ולדעתי הוא מלשון סרגול ה"ל שהיא שריטה וחרון והמקרא יתפרש על נכון, ואם היקפה לזינן לפרש לשון נקודות על השירטוט הוא צעבור שלא ראה דברי היפה קול על שיר השירים רבה שכתב וז"ל תורי זהב נעשה לך זה הכתב שהוא חשוב כזהב נקודת הכסף זה הסרגל שע"י השירטוט הלכן מבדיל בין שורה לשורה ביושר שלא יכנס בו הכתב ולכן נקרא נקודות הכסף שהוא לבן כסף ואח"כ לאשמעינין שהשירטוט הלכה וכלאמרינין במס' סופרים בו' עכ"ל והכל נכון ודלא כזינן:

השגה ק"צ קצא (שם הערה ג') כתב שבשיר השירים רבה השני חזיות בחרא ריהוין אולי ז"ל בחיאריוהין ופירושי שיבא עת שהמלכים בעטרוחיהם יתלו עכ"ל זינן ואני המחבר לא ידענא מאי קאמר בו' ז"ל המדרש (בפי' עד שיפוח היום) על הרי בחר ר' יודן אית-

השגה קפח קפט (לד רסד הערה ב') כתב דבר חידוש הוא שבשיר השירים רבה דף יב עג מלת נקודות אינו נדרש על הנקודות שחזח האותיות רק על עיטור האותיות שקראו סרגל כי בדרך הלל באגדות ובחלמוד ובזמן הגאונים עדיין לא ידעו מהנקודות שאלגינו. הנקראים חולם חירק פתח בו' עכ"ל זינן והא לך לשון המדרש ד"א תורי זהב נעשה לך זו הכתב עם נקודות הכסף זה הסרגל — ולמה נדחק זינן לפרש סרגל היינו עיטור אותיות (שהעתיק בוכשטאבין פערצירונגין) והלא הערוך ערך סרגל כתב וז"ל בב"ר פ' כה (היינו פכ"ד אלגיו זה ספר אפי' סירגול הספר אלהיר למדו ובויקרא רבה פי' זאת תהי' ראשו כהם פז קוונותיו חללים זה הסירגול ד"א זה השירטוט בלשון ערב קורין לשירטוט סרגיל עכ"ל וכן פירשו במ"כ ויפ"ח שם ושם ובשיר השירים רבה שם ויודע שהערוך והמוספיא (שהודה לו בשתיקתו) היו בקיאים לפרש מלות חמורות הגמלאים בדברי רז"ל מלשונות נכריות, הרבה יותר מחכמי זמננו, ובה וראה ת"ש המסורגמן

חומר ולא הדר לו להעלות על ספרו דברים נגד חוקי המדינה כמו כאן ובהקדמתו יעו"ש:

פרק ט"ז מספרו של זונג י"ג דפים וחצי שמדבר מפרקי דל"א ובפרק י"ז מדבר מהמדרשים שלא נדפסו מעולם כגון מדרש חספה מדרש חדש מדרש ויכלו מדרש השכם מדרש אבכיר ידומה ובפרק י"ח ידובר בו ג"כ מהמדרשים של ר' משה הדרשן שלא יצא לאור הדפוס ומהפסוקתא וילקוט ע"ש ורוב דבריו בפרקים אלו אינם רק השערות שכלו של זונג ואומדנא בעלמא וסומך עצמו על שני חכמי או"ה ווא"לף ודי ראי"סיע שכל א' חיבר ספר גדול על שמות ספרי ישראל הנדפסים ואשר עדן לא נדפסו מעולם ויען שכעת אין השני חיבורים הללו בידי ומה גם המדרשים הנ"ל שבמדינתנו לא שזפסם עין ורק מקלחן ראיתי בבתי עקד הספרים שבפרי מלוכה ואני כותב חיבר זה בבראדי שאין גם אחד מהמדרשים כחיבות יד הנ"ל פה לכן לא אוכל להחזוכה עם זונג בזה ובפרט שבפרקים אלו לא הוסיף מדעתו גדולות ונפלאות רק לקח דבריו מהמחברים שקדמיהו שמזכירם בעצמו ויש שהעלים שמותם דוגמא לדבר לד רפא (בהערה) הראה זונג להספרים שמביאין את מדרש ויכלו וככה בררתי לעיל השנה) שכל הבקאות הללו לקח מההקדמה של אגדת בראשית (ע"ש) וכדומה לזה ואפס מקום להאריך בזה אכן מה שמדבר זונג בפרק שלו ויכלל אליו בפרקים הבאים, אמנם מה שהאריך בפרק כ"ג לפרש הרבה מלות של לע"ז שמדברים המון עם במדינת פולין בושני מאוד בבלות זמן בזה, אולם על הדברים שזונג הודה ולא בוש שאינו יודע לפרשם אני אפרש לו. והוא:

פ ר ק כ"ג

גיים גאלד, בכל מדינות פולין ורוסיה ואומטריון ואונגריין ובהמין ושלעזיא. וכדומה שמעתי אומרים גייטן גאלד (ולא גיים או גהיית) והכוונה זהב טוב ומובחר הבא מתחזו גיענ"ויה וכן מפורש בשלטי הגבורים לרי אברהם מרופא בר' דוד משער ראיח לפום מנטובה וז"ל הזהב הדרוך הוא כ"ד קאראט והוא הטוב שבטובים, הדוקאטי זהב הטובים כמו הפורטוגיסו והגי נוי"סי ישנים ג"כ, הם הטובים שבכולם (ע"ש דף סתך עמוד ד')

באתבעת פה נעלם מהח' זינן שזו מלה עברית ולכן לא ידע לעיין בספר חשבי שכתב בשורש בַּתָּב הראשון וז"ל יש מקומות שקורין לסופר כתב בדגש התיו כו' ובשורש כתב השני בלשונו בַּתָּב קורין לאדם שהוא בעל נחיות בדבורו ומתשיל משלים בַּתָּב והוא מהענין הראשון פ"י סופר כי כן בימים קדמונים היו בעל נחיות ומושלי משלים כותבים לדבריהם על פתחי בתי הנדיבים או ברחובות

כדי שיטלו המלכיות במרחיקות א"ר לוי בר חסחא כד חסוב מלכותא בחר מולא עכ"ל המדרש. וכחז המחנות כהונה בחר אריהון כו' בחר כולה לא מלאתי פירושו ובאות אמת הגיה בשם נוסח אחר במרחיקות בחר כולה וכוונת לי איש בקי בלשון ערבי ואמר שגיהם אריהון וסילא הוא כפי שכר פעולתם ע"כ ובחר יהו' פירושו חלק ופרס כלומר זריבין אנו להחמתה עד שיטלו המלכיות חלק שכר חגמולס עכ"ל המ"כ וביפה קול כתב וז"ל בחר אגריהון גרסונין ופירושו חלק גמולס ויש גורסין במרחיקות והיינו הא כדי שיטלו המלכיות שהם קרוים הרים מפני גבהם וכדלעיל גבי חלג על ההרים ולר' לוי לא קרי הרים אלא למלכות אדום שהיא גדולה מכולם, בחר שלה גרסונין כלומר חלקה, ויש גורסין בחר כולה ופירושו חלקה. בשלימות עכ"ל ביפה קול והנה החכם זינן עינו הטעמו שראה במדרש (ד' פס"ד שהוא מרשים תמיד על הדפים של דפוס זה) כדי שיתלו בתיו וסבר לפרשו מלשון תליה על העץ ולכן בא לשייאה אחרת לפרש פירש משיבש במדרש, ולמה לא הטריח לעצמו לעיין במדרש הנדפס עם פ"י יפה קול ודפוסים אחרים שסמ מלת שיטלו בטי"ת או עכ"פ היה לו לראות במתנות כהונה במקומו שמפרש בו שיטלו בטי"ת, ועוד אני אומר הלא מתקומו חזכרע שהוא בטי"ת שהרי ר' לוי בר חייתא ג"כ אמר כד חסוב מלכותא ולשון נאב בארמי ולשון לקיחה ונטילה הכל אחת הם ולפי' המ"כ ייפה קול יתפרש דרשות המדרש על המקרא כהגון אכן לדברי זונג (אף שטעה בהברת שיתלו בתיו) חמתני איך היה יכול לפרש מלת כדי שיתלו שפירושו שיבוא עת — וכל דברי זונג כאן בלא

השגה קצב עד

השגה קצח (לד ס' סוף הערה ב') כתב החי זינן שיש מלות בלשון שמדברים המון העם במדינת פולין שאינו יודע לפרשם היטב דרך משל בע"מעליך (שהכוונה בנחת או לאט)? ותכו לשון פאט"שין (ר"ל סוטר על הלחי) ותכו גהיים גאלד וכן אינו יודע לפרש מהו כאתאווה (שהכוונה חירות) גם מה שאומרים משה מחייב? עכ"ל זונג ע"ש: אני אפרש לו; ב עמ"ע ל"ך או פעמ"עליך הוא לשון לע"ז שהערלים שבכפרים מדברים והשורש של המלה הוא מא"לע כי כל דבר קטן או מעט או לקיחה בנחת והליכה בלאט וכדימה לזעזעין מאל"ע וכשמצוה האחד לחבירו או אומר לעצמו שיעשה הדבר על דרך זה אומר פאת"עלי או באמעלי"כו ומזה נשחבש אצל היהודים שבפולין לומר בעמע"ליך או פעמע"ליך:

פאמשיין היינו וואט"שין או באטשין והיא מלה אשכנזית שנקרא כד הסוטר על הלחי עיין בחיבורי פירש המלות מלשון אשכנזי

ה ש ג ר ת

הומיות בסתר פדי שלא יודע מי הוא הכותב וכן מניג
 עד היום ברומי ואותן הדברים נקראים בפתבות רוב
 העולים טועים וסבורים שהוא כתוב בטיה כטוב וכטובות
 מלשון טוב ואינם מבחינים בין רע לטוב עכ"ל החשבי
 ופשוט הוא:

משה מחייב מלות אלו נאמרין תמיד בלשון תימה
 ,,פלוגי עושה הדבר כאילו הוא משה מחייב (ולא מחייב
 רק מחייב) אז האם אני לך משה מחייב" ור"ל כמו

פ ר ק כ"א

לפגוע בצבדו ח"ו, כי אטו מאן דלא ידע האי מילתא
 לאו גברא רבה הוא וכן חכם ששמע או ראה דבר טיב
 בספר זולמו ולאחר זמן נשכח מאתו וסבר שהוא שלו וכתב
 בספרו, האם בעצור זה יחשב לו לעון? אך על זאת
 ישחמתו כל ישרי לבב בקראם דברי רפאפו' אך הפריז
 על המדה להחליט שמחברי זמנינו כבר גנבו ועמידן לגנוב
 מספריו ולו לבדו יאתה התהלה שכותב הכל בשם אחרם
 אפי' מקטני הערך כו' וזאת הנעני לכתוב דברים אלו לכל
 יוסוף לדאבה עוד מחברים שבמדינה זו ובמדינות אחרות
 ועכ"פ דברי זונן ודברי רפאפו' שחמר אות ב' ועוד איזה
 אותיות אין בהם מתש והכל שריר וקיים:

השגה ר"ה עד — השגה רכ"ג (לד שפד ובהערה)
 האריך לזנן בעניני הפיוטים שיסד הקליר (ע"ש) ואני אומר
 הגם שדבריו כאן רובם ככולם נאמרו וגםו בדברי זולמו
 הנה אין הדבר כדאי ואין הפנאי מסכים להעתיק כל דברי
 לזנן ודברי המחברים שקדמוהו ולערךך נגדו בטענות
 ומענות, אמנם מה שכתב שהחכם רפאפו' גילה חידוש
 נפלא בפיוטי הקליר והוא שבמקומות שאין שמו חמוס בראשי
 החרוזות אזי הוא חמוס בגימטריא בראש או בסוף הפיט
 ולזנן המציא עוד יותר גימטריאות גם בחילוף א"ה ב"ש
 ע"ש, ויען שלדעתי שיהם נשחבשו מאוד בהגיונס, מוכרח
 אני להעתיק כל דבריהם ואברר טעוהם לעיני אוהבי
 אחת: ,,ו"ל רפאפו' (בדברו מפיוטי יקליר בצבורי עמים)
 ,,ויותר מכל אלה מתחיימת שמו לרוב בראשי החרוזות או
 ,,בגימטריאות נפלאות אלעזר צירכי הקליר מקרית ספר,
 והערה י"ב שם כתב רפאפו' וז"ל ראה זה דבר נפלא מלאתי
 שלא עמדו עליו כל מפרשי הפיוטים ואחריהם המגויסים
 והמדפיסים שרשמו תמיד בראש הפיוט החימת הקליר בראשי
 החרוזות ולא עיינו שברוב המקומות שאינו חמוס בראשי
 חרוזות הוא חמוס בגימטריא בראש או בסוף הפיוט יקרוב
 מאוד שבכתיבת יד שלו היה רושם בליונים כל המלות שזונן
 בהם למספר שמו אך המעתיקים והסופרים ואח"כ המדפיסים
 שלא הבינו כוונתו, השמיטו הגויסים ולדוגמת הפיוט ,,אנסיכה
 שלולא הרא"בע שהעיר בציאורו לקהלת (הי א') שהוא

השגה קצמ' עד — השגה ר"ד (לד שפד

בהערה) כתב החי לזנן שברכת קדוש
 החודש השנייה במס' סופרים התחלת אשר גידל דורשי
 הורים היא מיוסדת על סדר אלפא ביתא ולבסוף כתב לעיני
 בדברי החכם ר' שלמה לזי רפאפו' מ"ש בעניני הקליר
 לד קטו בסופו עכ"ל לזנן והנה זה לשון רפאפו' שם וברכת
 קדוש החודש במס' סופרים (פיט ה"ט) ג"כ עש"י א"ב,
 אע"פ שאות הבי"ת חסירה לפנינו ועוד איזה אותיות וכול
 לחקן שם איזה שיבושים עו"ז והגאון ר' אלי' מווינלא לא
 העיר על זה ולכן היו קשים לו הדברים והגיה כראונו וללא
 אחת עכ"ל רפאפו' ואני אליקים המחבר אחוה דעתי בזה
 וז"ל המס' סופרים בראשי חדשים ישבו החבורות של זקנים
 ושל בלווטין כו' וזריך (לומר) בברכת היין בא"י אחיה
 בפה"ג בא"י אחיה אשר גידל דורשי הורים ולימדם זמנים
 חדשים טובים ירח בליל לבנה תינה נבינים סודרי עמים
 פלם זורינו קלי רגעים שכם מתקן אותם חדשים ומזעדים
 כוי עכ"ל המ"ס (פיט הלכה ט') והגאון ר' אלי' מווינלא
 הגיה בזכ"ל אשר גילה סוד חידש הירח הורם ולתדם זמנים
 חדשים וימים טובים מונה נבינים סודרי עמים פילם זורינו
 קלי רגעים שכם מתקן אותן חדשים עכ"ל רא"ז והנה
 האמת הוא כדעת מורי שהגוסם הוא על סדר א"ב אכן על
 איזה אופן הוא — לדעתי נראה ברור שחמר חיבה בעגולה
 וז"ל אשר בעגולה גידל כוי גם ז"ל ירח כליל לבנה (48
 במקום כפ ט"ס דמוכה) ולבסוף ז"ל שכם תיקן, ולפי
 הא"ב מסודר על תכונו ופי' בעגולה הוא כת"ש רז"ל
 סנהדרין היו יושבין בעגולה כחצי גורן וכן כאן שהמאתר
 מתחיל בר"ח ישבו החבורות של זקנים ושל בלווטין ושל
 תלמידים כו' ומתקומו מוכרע שאות ב' החסירה היא מלת
 בעגולה שברי במס' סופרים באותו פרק הלכה י"א מפורש
 ומציאין לו כום ומברך בפה"ג ואשר בעגולה כו' עכ"ל
 והגאון ר"א מווינלא גם שם הגיה בזה"ל ומברך בפה"ג
 ואחריו אשר גילה כו' ע"ש וגם כאן הגהתו ללא אחת אלא
 כדאמרן בדברים האלה כתבתי כבר בפירושי על הפסיקתא
 רבתי שהיתה למראה עיניו, ומהדי בשחק שאין כוונתי

//תהקליר לא ידענא זאת כי איננו החום שם לפנינו בשום
 //חרון, אכן תיפך בראשיתו אנסיכה תלכי לפניו
 בהתהלכי עולה אלעזר קליר, ועד מהרה החום כאן
 // עוד ביתר ביאור בצירוף כל החרון של אנסיכה" ובפיוט
 זכר החלת כל תעש אשר בכל שנה נעש עולה
 אלעזר קליר מקרית ספר ומספר כזה מתש עולה
 ג"כ שבת סורי (מני) שמענו עוברי ודלג מלת מני אולי
 רשום כן בכחז יד שלו, ויחר נראה שכלל גם הוא בחשבון
 ור"ל מני אלעזר קליר מקרית ספר וע"ד שראה
 התגיה ליוחסין חתימתו חני אלעזר כו' (עיין הערה א')
 ואולי גם שם ראה בטעות ור"ל מני אלעזר כו' ובסיום של
 אנסיכה ועד מציאת שמש חמה וברה כשמש ירומם
 ויתלוך כמספר אלעזר ברבי קליר מקרית ספר
 ופה הוא החידוש שחמם ברבי בלא יוד אחר הביט מה שלא
 עשה בשום תקום והוא רק מפני לחץ שיווי המספר או
 אולי רשם לו גם היוד של ירומם בפיוטיו ע"ד שרשמו
 לפעמים הפייטנים חתימתם בראשי החרוזות עם אות אחת
 מחיבה המאוחרת ובפרט שמתכת כאן היוד של ירומם
 לאותיות שלפניו בצירוף ובלי דלוג ובסיום למוקף פרשת
 החודש, תרגמה שפתי בשורי ארבעה חרשים עולה
 אלעזר ברבי יעקב קליר מקרית ספר וכבר
 שמענו (הערה א') שבקרוכות ליום ז' של פסח חמם כן
 בראשי החרוזים בביאור שמו ושם אביו ומספר כזה מתש
 עולה הסיום של הקינה לך הי הדקה כו' שהיא מתנו כמו
 שהוכחנו הערה ג' מן המספר חשע מאות שנה וגם הוא
 מדרכו ובכ"ז אינו החום בה בראשי חרוזים רק במספר
 בסופה כזה ולנו בושח הפנים בתבע איש חמודות
 ושוע הטוה (אלהי) אונך ושמע עולה כמספר החתימה
 בסיום מוסף פרשת החודש, אך ראוי להעיר בת"ש במחזורים
 כתבע בכך הוא ט"ם פשוט שכן לפני כל אות מאותיות א"ב
 של קינה זו תבוא בית השימושית יעו"ש לך הי הדקה
 באותות כו' עד שנלחק באות ואו לדרך זרות לומר ולנו
 בושח הפנים בויתרו על יס כו' וכן כל הקינה עד סופה
 באות היו הכפולה לך הי הדקה בחשע מאות שנה כו' ולנו
 בושח הפנים בתבע איש חמודות ר"ל בזמן ובמאמר שחבע
 וגם הגימטריא לראיה ש"ל צב"ת, ועוד בהשכל עשה שלא
 כלל בנוספר חתימתו מלת אלהי שלא יתכן לכלול מספר שם
 אדם בשם ית' ויחעלה, וגם כאן יתכן שרשם כל המלות
 הנחשבות למספר ועל מלת אלהי לא רשם כלל למען דעת
 שלא נכללה בחשבון, ואחרי ידענו דרכו זה נשיבה לראש
 פיוט אנסיכה שכבר תלחנו בו שתי מלות לפניו בהתהלכי
 עולה אלעזר קליר עשה נחזה יותר שכל החרוזים שם
 בהחלה כזה אנסיכה (תלכי) לפניו בהתהלכי אותמו
 בהתלכי עולים אלעזר ברבי יעקב קליר והשמית
 מלת תלכי מן המספר מטעם הנזכר אלל מלת אלהי בסיום
 הקינה, או שאחז דרכו בראש קינה שבת כי תלכי כמספר
 מני ור"ל מני אלעזר ברבי יעקב קליר אותמו

מלא ויו הוא ג"כ מדרכו (יעיין לעיל הערה ט') וכן נמצא
 לו אותן חידוי כל חפץ אותן גבורתיך, ומתש מספר כזה
 ר"ל בני מלת מני רק אלעזר ברבי יעקב קליר
 עולה ראש הפיוט במוסף של גשם אפיק מען מעוטר ביום
 המעוטר ושם בהחלת ברכת תגן אברהם אף צרי אחת
 (שם) שר מטר להעביב ולהענין להריק ולהמטיר
 כמספר מני אלעזר ברבי קליר מקרית ספר חזק
 ודלג מלת שם וכמלומה שראיתי איזה נוסחא בלי מלת
 שם, ובהחלת מוסף לפי חודש ראשון אמלת לפרח
 שושנים אמוץ לעורר מרדס ישנים עולה אלעזר
 ברבי יעקב קליר מקרית ספר חזק והנה אין
 חידוש אללו לחתום חזק כפייטנים אשכנזים שכן נמצא חתום
 בסוף פיוט חתנו לשם ולתהלה להו"ר בראשי חרוזות יעו"ש
 וגם אימלת מלא יוד הוא מדרכו עיין לעיל (הערה ט')
 ומתש מספר כזה עולה הסיום של פיוט שושן עמק איומה
 למוסף יו"כ שפתינו מדובבת ישנים ינלחך כעל שושנים
 חדשים וגם ישנים במגינת אב נשענים וכלי המנון
 רשם בכ"י שלו על חרוז ינלחך למען דעת שלא מן המנון
 הוא ובמוסף של טל בסוף פיוט האגרה בני איש כו'
 //תקופת זר ואור בשלם בטל עולה אלעזר קליר
 //מקרית ספר חזק ומה שלא נחשב מיבת טל לפי שהוא
 //מלא חרוזות הנשנה בכל הפיוט שם ולכן חשב רק הביט
 //של מלת בטל ומספר כזה מתש עולה ראש הפיוט לקרוכות
 //יום צי של פסח אותן גבורותיך הפלאת (בפסח)
 //בראש כל מועדות נשאת פסח רק שנחשב כאן קליר
 //במקום קליר שבאמת ביוד אחר הקוף נהג כחפזו גם
 //חתימות ראשי החרוזות עיין לקמן (הערה ח') ואחשוב שלא
 //יעלה על דעת שום מעיין לומר שבמקרה ולא בכוונת
 //המחבר באו כל הגימטריאות האלה, ובפרטי שנמצאים
 //חמיד במקום שלא נמצא חתימתו בראשי החרוזות ורק עי"ז
 //לא יפלא בעינינו מה שנמצא חמיד בראש או בסוף פיוטיו
 //מלת העולות למספר גדול כמו ראשון אמלת, תרגמה
 //שפתי בשורי, שבת סורי וכדומה מפני ששמו ושם
 //עירו כוללים מלות בעלות מספר רב וגם עי"ז נלחץ לזרות
 //הרבה בלשון, וחתימת הרא"צע על מלת אנסיכה
 //תפול אחרי נדע כי הוכרח לכתוב כן כדי להשלים המספר
 //ולולא שלחצוהו המספר, בלי ספק לא היה כותב תקופת
 //זר ואור בשלם ועכ"פ היה מוצב בשלם במקום בשלם רק
 //הגימטריא לא היה עולה יפה וכן הדוחק של שבת
 //סורי מני כו' ואין ספק אללי שכל מעיין ימצא עוד
 //מספרים הרבה העולים בשמו יותר מאשר הראינו עכ"ל
 //רפאפוי (בבי"ע שנת תק"ל הערה יב) ועל יסוד רעוע זה
 //נהג לעצמו צנה בנינים וארמונים ובתי עליות מרווחים
 //לדעתו כי חיקף הערה ו"ג כתב וכבר הראינו הערה יב
 //שחמם ג"כ איזה פעמים עד"ו בגימטריא, וכן סוף הערה
 //י"ז כתב עוד ואשר יטה את לבי לסברא זו הוא מפני
 //שחשבון מיבת ספר עולה כחשבון מיבת קליר ולכן

ה ש ג ר ת

,, והפליג מאוד בשבח דברים אלו ולא נחקרה דעתו עד
 ,, שטרם יגע למצוא עוד דמויות יותר מצהילים מאלו כי
 אחר סמיים דברי רפאפיו הוסיף זונן לאחר בזה הלשון
 הקינה המתחלת ארדה עד חוג שמים אשר יפלא
 בעיני הקורא למה חשבון חיות אלו אינם עולים כי אם
 מספר מעט (כוונת זונן שזה הדרך הכלל שכתב רפאפו'
 ,, שנתלא תמיד בראש או בסוף פיוטי קליר מלות העולות
 למספר גדול בכדי שיכללו שמו ושם עירו כמו שהעתיקי
 לשונו לעיל לכן התחכם זונן לאמר) אולי צריכין אנחנו
 להחליף המלות ארדה עד חוג שמים בהילוף א"ת ב"ש
 כזה מתקל' זה מספר מימי שעולה אלף חמט והיינו
 אחד יותר על מספר מני אלעזר מקרית ספר עכ"ל זונן
 והוסיף עוד זונן וכתב אולם יותר חידוש הוא שגם בקרובות
 של השעה באב שחיבר הקליר אשר מזד הפיוט עזמו
 שהכביד עליו נחשתיים ושלא לאות כבדים מאוד אף שם
 כולם מלאים גימטריאות של חתימת קליר הטמונים בהחרוזים

הא לך ההעמקה מהקרובות לת"ב :

א	ארכיך ביום מצך עוגל חני גרני
ב	אאטמה כל שפה מענות גרוני
ג	אאליס כל נה כי לא שך חרוני
ד	אאבין השע מאות ועוד כי לא דש בן גרני
ה	אאקוץ חברוני אשר חברני
ו	איבה יגעתי בקראי נחר גרוני
ז	גרוני אנשית נחיתה אם אחן את דגנך
ח	אחזיק מגן ולנה בניך לגונךך
ט	ואחנה נמודים על ידיך ורביד על גרונך

,, היינו השני חרוזים הראשונים עולים אלף חתקטב וכן
 ,, עולה החרוז הרביעי בלא מלת ועוד אם נלרף גם
 ,, האות א' של חרוז החמישי כו' (ע"ש אריכת זונן ודחוקיו)
 ,, שיווי המספרים האלו לא יחזיק שום אדם למקרה יען
 מספר זה עולה כמספר אלעזר בירבי קליר מקרית
 ספר, חרוז ג' עולה מספר תחע"ב כענין אלעזר
 בירבי קליר וחרוז ששי (בלא אות א') של חרוז חמי
 שכבר נחשב להחרוז הרביעי וכן בלא מלת איכה) עולין
 מספר שני אלפים תקצב היינו כמספר אלעזר ברבי
 יעקב קליר חזק ואמן אמן, החרוז השביעי בלא
 מלת גרוני שכבר נחשב וללרף אות א' שלחרוז השמיני
 עולה מספרו אלף תמנ"ג כמנין אלעזר קליר מקרית
 ספר חזק, ויכול להיות שגם השני חרוזים האחרונים
 (היינו חרוז ח' ט') העולים מספר שני אלפים וארבע עשר
 הוא כמנין אלעזר ברבי קליר מקרית ספר
 יזכה בטוב ובלו הפק ים בכל יותר הבאים והחרוזים
 ג"כ גימטריאות וחשבונות כאלו כי החרוז הראשון שבבית
 הארבעה עשר אנה אנחנו עולים וחית ועד

,, הוטב בעיניו לקרוא כן מהעיר הוא לטעם נגלה פשוט
 ,, וגם נסתר גימטריא וכבר ראינו (הערה יב) דרך
 ,, הפייטן לרדוף גימטריאות כאלה כו' ולכן יש להכריע כי
 ,, גם הוא בעלמו היה דר בעיר קליר בימי נעוריו כו'
 זקנת ראייה ע"ז שבגימטריאות נתלא חתום שמו אלעזר קליר
 (ע"ן הערה יב) א"כ היה נקרא כו' — ואח"כ סוף הערה
 י"ח כתב וכבר ראינו לעיל הערה יב שגם בחתמת הגמטריא
 הרשה לו לחתום קליר חפני לחץ שיווי. המספר — והוסיף
 עוד (הערה כג) וז"ל אך יותר ויותר היה שך עוד דרכו
 במה שרצה לחתום שמו הגימטריאות ומספרים כמה שהראנו
 למעלה (הערה יב) ובהערה כ"ב סינה ושלא לאמר וגם
 האכרה לכתוב כן להשלים מספר חתימתו (ועי' הערה יב)
 עכ"ל רפאפו' ובהוספות ותיקונים שלו (בב"ע תקנא) כתב
 מה שזך להערה י"ב כי שמעתי קצת מבינים חושבים
 ליגעה יתירה ולהג הרבה לחשוב כל הגימטריאות של
 חתימת הפייטן בשמו ושם אביו ושם עירו, אמנם המבין
 היטב במלאכת הביקור והדרישה בכל ענין ידע כי אין דבר
 קטן ונקל אשר נתלא בשמת עין שלא נוכל להוציא ממנו
 תולדות רבות המועילות לעניינים הרבה וככה גם כאן
 בגימטריאות האלה נתלא בהם גם שם אביו הקליר יעקב
 מסכים למה שראה המגיה ליוחסין בחתימת ראשי החרוזות
 שלא בא עוד לעינינו והיינו עדיין כמסתפקים בדבריו, וגם
 עי"ז נמעט הפלא בעיני הקורא על רוב הלחץ ומלות החרוזות
 בהרבה מפיטויו ועוד ימלא עי"ז דרכו לכתוב חיות מלאות
 ויו יוד ע"ש היטב ומי יודע כמה תולדות יוליא עוד מזה
 חבקר זולתי, ולמתקש שיעשה עזמו מסופק ויאמר אולי
 רק במקרה נפלו דמיוני כל המספרים הנזכרים שם עם
 חתימת שם הקליר, נשיב שחזן מהשחיות המספרים וחתימת
 שמו יהיו גם ההשחיות שבמספרי החרוזים בינם לבין עלמם
 לפלא גדול כמו עד"מ התחלת פייט זכרונות מעש אשר בכל
 שנה נעש שזה במספר להתחלת הקינות שבת סורי
 ש מעוני עוברי וכן הסיום לתוסף פרשת החודש שפתי
 בשורי ארבעה חרשים שיה לסיום הקינה בתבע איש חמודות
 ושוע הטו (אלהי) אונך ושמע וככה תהלה פיוט מלכות
 אנטיכה (מלכי) לפניו בהחלכי אומצו בהמליכי שזה במספר
 לתחלת פיוט גשם אפיק מען מעוטר ביום המעוטר וכדומה
 שם, הגם כל אלו הדמיונים נפלו בחקרה, ומכ"ש אם
 מספרים האלו המתדמים בעלמם ישו עוד למספר שלישי
 והוא חתימת הפייטן, מי זה חסר טעם אשר יעלים עוד
 את עיניו ויאמר שכל זה ,, לא יברר עוד הדבר הזה היטב
 ,, לחכם עמינו דאקטר זונן הודיעני שאחרי ראות דברי,
 ,, השש הוא ומלא כי החרוזים הראשונים של קרובות
 ,, לת"ב כוללים כולם גימטריאות כאלה והנה גם חתימת
 ,, שמו בראשי החרוזות שהיה קליר ראשון. בנה הוא כבר
 ,, דרך נוטריקון גימטריאות וכסס שחפש אותיות כך השש
 ,, מספרים לרמזן בהם שמו עכ"ל רפאפורט, ופיטפיוטי
 ,, מילין אלו העתיק ההכס זינן בספרו (לד שפד ושפה)

שכלתנו כשיצא עוד אף של החרו שאחריו עולה
 מספר אלף חל"ח שהוא כמנין התחלת הקניות שבה סורו
 כו' היינו כמספר אלעזר קליר תקרית ספר עכ"ל
 זונן, ועתה אני אליקים המחבר אברר שטעו מאוד בחשבון
 השקר שלהם ואיך כל דבריהם על אדני מהו הטבעו הכל
 ואין צם מועיל:

(א) מ"ש רפאפו' אנסיכה מלכי לפניו בהחלכי
 עולה אלעזר קליר חמני שבחלה כתב שהגימטריא
 מחימה קליר הוא בראש הפיוט או בסיפו, ואח"כ
 אמר שהגימטריא הוא תשתי המלות לפניו בהחלכי
 ולא במלות אנסיכה מלכי שהמה בראש ומי ראה
 ושמע כזאת לבחור מלות מאמצע החרו ולהעלותן
 בגימטרי' וכן מ"ש תעש אשר בכל שנה נעש
 עולה אלעזר כו' מי יאתין לשמועתו שלא לחשוב
 תיבות הראשונות זכר החלה כל שהם התחלת הפיוט
 ולברור ה' תיבות מאמצע שני הרוזים —

(ב) ומ"ש שזוה עולה ג"כ שבת סורו (מני) שמעוני
 עוברי ודג מלת מני אולי רשם כן. בכ"י שלו כו'
 הלא לור יתשב זאת, כי בלא מלת מני אין הבנה
 להחרו ועוד שרוב מפרשי הקניות ובתוכם החכם ר'
 וואלף היידנהיים גורסים עוכרי צקף ולא צבית וצטל
 כל הגימטריא של הח"ר ולקמן אברר שבקניה זו
 חסם עזמו הקליר ג' פעמים באר היטב צלי שום
 גימטרי':

(ג) שמש תמה כו' כמספר אלעזר ברבי כו' ופה הוא
 החידוש שחתם ברבי בלא יוד אחר הבית מה שלא
 עשה בשום מקום והוא רק מפני לחן שיווי המספר
 או אולי רשם לו גם היוד של ירום כו' יפלא מאוד
 מי זה אחר ויהי לגזור על הקליר שהוכרח לחתום
 פעמיים בראש הפיוט ובסיפו הכל בגימטרי' והגימטרי'
 יהיו במלות שצאמצע החרוזים שאין להם רעיון
 כלל, ויותר תמה מ"ש ופה הוא החידוש שחתם
 ברבי בלא יוד כו' — תריה דאברהם הלא אין כאן
 שום חידוש כי מעולם לא נחכוין הקליר לגימטריאוי
 וחשבונות הכל כאלו ולא עלתה על דעתו לזרף אות
 יוד מן ירום, והכל רעיונות וחלומות אלו אין בהם
 טעם כריר חלמות, כמו שאין טעם לומר שהמלות
 שפתי כשורי ארבעה חרשים שאין להם הבנה כמו
 שהם שזאת תהי' חתימת קליר בגימטריא —

(ד) ומ"ש שהמלות בחצב איש חמודות ושוע הטה (אלהי)
 אונך ושמע עולה למספר החתימה כו' ומלת בחצב
 צקף ט"ם פשוט בכל המחזורים כו' באות תיו הכפולה
 כו' ובחצב ר"ל בזמן כו' וגם הגימטרי' לראיה שג"ל
 צבית עכ"ל הח"ר ובאמת שהעיקר כנוסחת כל
 המחזורי' והקניות שגורסין בחצב צקף כי אין אות
 תיו כפולה כלל רק אות שין לצדה וכן בקניות
 שהלפים ריו היידנהיים לא ניין על החיו הכפולה

וגרם ג"כ בחצב צקף ונדע שהמחזורים והקניות
 שלו מדוייקים מאוד כי כל ימי חלדו נתן נפשו על
 זה — ואין צורך לשבש כל הספרים ולפרש בחצב
 בזמן ובמאמר שחצב וממילא בטלה הגימטרי' שלו
 ועוד שברוב הנוסחאות הגי' בחצב איש חמודות
 הטה כו' בלא חלת ושוע ופשיטא שהגימט' שלו
 בטלה, וסוף דבריו שכתב וגם הגימט' לראי' שג"ל
 צבית, דבר זה מביא לידי גיחוך הוא המחצית
 הגימטריא והוא המצבש כל הספרים והוא מביא
 ראוי לשיבושו מהגימט' שהמציא בעלמו — ולולא
 שאני חס על כבודו הייתי אומר שזה דרך כל
 הצודים מלבם שהורגלו כל כך בצדוהם עד שנסקע
 במוחם ובכח דמיונם לאמיתיות, וסוף סוף נחפסים
 ונעשים כראות לחגמולם:

(ח) ומ"ש שאין לכלול שמו של אדם בשם יתעלה ולכן
 השמיט הקליר בחתימתו מלת אלהי ע"ש אני אומר
 שכולתום תאוות הגמטריאות גרמו לרפאפו' שנתעלמו
 מחמו דברי רז"ל (סוטה לו: וילקוט וישב רמז
 קמו') שיוסף ויהודה נקראין על שמו י"ת ומה שדרשו
 בפסיק לראובן משפחת הראובני וכו' י"ה מעיד
 עליהם (מדרשים שם וילקוט פנחס רמז תשעג')
 ויעקב ומשיח נקראין על שמו י"ת ורבים ככה ומה
 גם בספרי המקובלים גמטריאות רבות כוללים שמות
 אברהם יצחק ויעקב ושאר לדיקים עם שמו י"ת יחד
 ואם היה עולה על דעת קליר לחתום שמו בגימט'
 וודאי היה כולל מלת אלהי (וכ"ש מלכי) במספר,
 אכן הכל דמיונות ודחוקים אשר חכמי לבב יפטירו
 בשפה יגיעו ראש עליהם

(ו) ומ"ש בתחלת דבריו ומספר כזה מתש עולה הסיוס
 של הקניה לך ה' ה' הדקה כו' עיין לשון רפאפו' כאן
 וכונתו שבהערה ג' שם אחר שפילפול בלשון הקליר
 חשע תאות ועוד כתב רפאפו' וז"ל ויש עוד ראה
 " גדולה שהוספות השנים הנכללת במלתו ועד לא
 " הגה כמה שמצינו לו מספר חתיק בלי מלת ועוד
 " וכו' לך ה' הדקה בחשע תאות שנה שהיתה שנה
 " כבושה מלהשמע וללאו המפרשים לתנא ענין המספר
 " הוה, ונדחקו שמוסב על הזמן מיציאת מצרים עד
 " חורבן בית ראשון שעולה לתת"ל ואין פירש
 " זה כיון כלל כו' אלא ודאי שאין ספק בו
 " אלג'י שהכוונה לזמן הגלות אחר החורבן בית
 " שני ועולה לפ"ו הסדר הנכון שמושב (הקליר) והולך
 " עד זמנו ור"ל שהדקה עם ה' כמה שהיתה השנה
 " כבושה חתיק שנה אחר החורבן מלהיות שומע
 " לזעקת ישראל ולראי' שקניה זו היא ג"ב מקליר
 " ככל שאר הקניות הסמוקות לה יענין לקמן הערה
 " י"ג והערה קי"ג וגם לא היה פייטן ואלו בזמן קודם
 " כל כך ר"ל חתק שנים אחר החורבן כו' עכ"ל

לקרבן הגימטריא, ועמה אשוב להגימטריאות שהוסיף
הח' זונן ורפאפיו מתפאר בהם והוא

(א) ת"ש הח' זונן הקינה המתחלת האלה על חוג שמים
אשר יפלא בעיני הקורא כיו אולי לריבין אנתנו
להחליף כיו בחילוף אח ב"ש כיו שעולה אלף תי"טו
והיינו אחד יותר על מספר מני אלעזר כו' (עיין
כל לשונו והגימטריאוי שהעתיקתי לעיל) אני אומר
שעל זאת ישחום כל קורא הלחוקים הרבים שהכניס
עצמו זונן בהם קודם שעלתה בידו הגימטריאות שלו,
אמר שלא לחשוב מלת ועוד ולצדק אות אי
מחרוזת אחר, וחזר ואמר שלא לחשוב אות א' ולא
מלת חיכה ואח"כ גזר אומר שלא לחשוב מלת גרוני
ולצדק אות אי של חרוז שמיני כיו, ולדעתי גימטריאוי
של זונן נקודים וברודים וטלואים טלאי ע"ג טלאי
הרבה יותר מכלוי הסחבות שהלביש רפאפיו' את פיוטי
הקליר, ולא די לנו הדרות הראשונות מחשבונות
שקר שהעמים עלינו רפאפיו' אלא שהדאקטיר זונן
בא להוסיף עליהם ולומר שפיוטי קליר ילקו בחסר
ויתור וחליף המלות בא"ת ב"ש ואז העדיף הגימטריי
אחת יותר אל חתימת הקליר — ותמנני שמוטב
היה לו לומר שהחרוז האלה עד חוג שמים
אחלה אחת שמים עולה אני אלעזר בירבי
יעקב קיליר חזק אמן (אי יותר) בלי חילוף
את ב"ש, אמנם לקמן אבדר שהגימטריאות של
רפאפיו' זונן מקרה אחד להם יעלו בזהו ויאבדו,
ותחלה אומר הלא כל טרחו ויגיע כפיו של רפאפיו'
בגימטריאוי' חתימת הקליר לא היתה רק בהפיוטים
והקינות שנסחפק אם המה מתקליר ובמקומי שאין
חתימתו מפורש ורצה להכריע זאת עיי הגימטרי שעולה
(בדחוקים רבים) כחתימתו והתפאר רפאפיו' לאמר
שזה דבר נפלא שלא קדמוהו שום אדם
ואני אליקים המחבר אחיה למי פלא יותר גדול
שהחלת הפיוטים וסיפן שעולין (לדעתם) כחתימת
הקליר, מלאתי שעולין ג"כ בכיון גמור ממש
כחתימת רוב פייטנים אחרים המפורסמים
בשמותם ואפרוט כולם על סדר א"ב כי ראיתי
שכל הפייטנים הידועים לנו אין גם אחד ששחום
יתחיל באחד עשר אותיות אלו כ"ל ח"ט נפ"ח
ועייר רק החלתן באחד עשר אותיות השניים של
הא"ב היינו באותיות א"ז ג"ם בקט"ה יס"ד ואלו הן

רפאפיו' ואח"כ סיים היוצא מכל זה הוא כיו או שני
הפיוטים הנזכרים אינם מקליר או כו' ע"ש כל
לשונו ואני אליקים אומר ששגה כאן מאוד כי הפירוש
הנכון הוא שכיון הקליר למאמר רז"ל בויקרא רבה
ריש לו וז"ל שנהא חעורר מדנים וגוי שנהא שנתנו
ישראל בנייהם לבין אביהם שבשמים היא עוררה
להם דיני דינים לאר"ש בר נחמן קרוב לחשע
מאות שנה היתה השנה כזושה בין ישראל
לבין אביהם שבשמים מיום שיצאו ישראל ממצרים (פי'
כשעשו העגל) ועד שנה שנתעוררה עליהן בימי
יחזקאל הה"ד ואומר אליהם איש את שקולו וכו' עכ"ל
המדש (וכן הוא בילקוט משלי רמז תתקמו וע' בפי"ת
ריש לו) וזהו ממש דברי הקינה הנ"ל וכמו שפירשו
המפרשים שהביא רפאפיו' בסך החתיק שנים הם
מיניאית מצרים עד חורבן ראשון והגם שרפאפיו'
החליט לודאי גמור שפירושו אחת, הלא האמת עד
לעצמו שפירושו ללא אחת וכדאחרן ולקמן אבדר
שרפאפיו' לא ידע כלל מהמדש הנ"ל ואף אח"כ לא
רצה להודות על האמת (עי' לקמן השנה

(ז) ומ"ש רפאפיו' אנטיכיה (מלכי) לפניו כיו עולה כו'
והשמיט מלת מלכי כו' ע"ש לשונו לא ידעתי איזה
חיד יטעם לו דברים אלו כי לא יהי שום משמעות
להחרוז כשיחמר מלת מלכי ולא די לו שחיסר מלת
אלהי שהקליר יתרעם עליו לאמר למה גנבת את
אלהי אלא שמחמר גם מלת מלכי והקליר מרה יעק
למה תכחש במלכי ואלהי — אשר אליו תפלה

(ח) ומ"ש רפאפיו' אף ברי אחת (שם) שר כיו עולה כיו
ודגג מלת שם וכמדומה שראיתי איזה נוסחה בלי
מלת שם עכ"ל אני המחבר עיינתי במחזורים חדשים
גם ישנים ובמחזור כ"י על קלף עם פי' הרא"בן
(מעוזבון ש"ב הגאון רז"ו מרגליות מבראדי) ובמחזור
על קלף משנת רמ"ט ובכולן יש שם מלא, ואין זאת

רק מחזה שוא שראה רפאפיו' שפיטפוט ולא מלא
הגימטריא שלו עד אשר יתחק שם שאינו נתחק
הרחיק עדותו שכמדומה לו שראה נוסחה כזאת ויפה
פלטתה קולמוסו לשון כמדומה כי כל מה שהאריך
בענינים אלו הכל דמיון — וכמו שאבדר לקמן כח
המדמה הזה

(ט) ומ"ש תקופת צר ואור בשלם ב' (טל) עולה כיו
ולא יחשב תיבת טל לפי כו' ולכן חשב רק הכי"ת
של בטל עכ"ל זה נראה כאחוכא ואתלולא לחשוב
אות ב' לבד בסוף בלי הבנה ורעיון כלל
(י) ומ"ש אומן גבורתך הפלאת (בפסח) כו' עולה
כו' ע"ש הנה מלבד שאין שום המשך להמלות של
גימטריא זו, יקשה מאוד, האם בעבור שמתל
בפסח יסוד ועיקר הפיוט של פסח לכן לא ירעה

א	אני אליהו ב' רבי מרדכי חזק ואמן 863 אלעזר
ב	ברבי הקליר 863
ב	מני בנימין ברבי זרח חזק ואמן 943 אלעזר
ג	ברבי קליר יבנה בטוב 943
ג	הקטן גרשם בר יהודה חזק 1054 אלעזר ברבי
ד	יעקב קליר 1054
ד	הקטן דוד ברבי אלכסנדר חזק 872 אלעזר ברבי
	קליר 872

1155 • • • • • איש היה צהרן חוץ שמו
 1155 • • • • • חיוצ לא היה חף לא כצרה רק למשל היה
 1155 • • • • • חיוצ הוא עלה עם בני הגולה ומדרשו בצצריה היה
 1155 • • • • • חיוצ חך מדור שפוט השופטים היה
 1155 • • • • • חיוצ בזמן המלך אחשורוש והמן היה
 1155 • • • • • חיוצ היה חי כשמסלה המלפס שצח
 1155 • • • • • זמן ששלטו כשדים היה חיוצ
 1155 • • • • • צימי יעקב הוא חיוצ גם לו כשח את דיכה
 וככה עולה הפסוק כדעת החומר שם שאדון הכצריים כתב
 1155 • • • • • ספר חיוצ חף ספר חיוצ ככתב מאדון הכצריים
 ועד מהרה תראה כל הפסוק:
 איש היה צהרן עין חיוצ שמו והיה החיש ההוא תס וישר
 3263 • • • • • וירא (אלהים) וסר מרע
 3263 • • • • • משה בן עמרם כתב (לט) חורה שכתב גם ספרו של חיוצ
 (ואם יטעון רפ"ם שאין לכלול מלת חלהים
 בגימטריא כדלעיל אזי גם תצת לכו לא יחשצ ובכל זאת
 לשון הגימטריא והשצנה מכון ממש):
 סעיף ב' באומר שני (צ"ס) דוד כתב ספרו על
 ידי עשרה זקנים עולה דעתם בהתחלת ספר תהלים
 2596 • • • • • אשרי האיש אשר לא הלך בצנת רשעים
 2596 • • • • • דוד בן ישי כתב לו ספר תהלים חף על ידי עשרה זקנים
 2596 • • • • • דויד בן ישי לבדו כתב ספר תהלים על ידי העשרה זקנים
 (ככתב צד"ה דויד מלא יוד למוז על העשרה זקנים
 כמנהג בעלי הרמזים והגימטריאות)
 סעיף ג' באומר שלישי במסכת מגילה (טו) זה אורמו
 ותאמר אסתר חם על המלך טוב יצוא המלך והמן היום
 חל המשתה תנו רבנן מה ראתה אסתר שזימנה את המן?
 ר' אליעזר אומר פחים טמנה ללכודו שנאמר יהי שלחנם
 לפניהם לפח
 ר' יהושע אומר מצית אביה למדה שנאמר חם רעב שנאך
 האכילו לחם ואם רחם השקבו מים
 ר' תהוד אומר כדי שלא יטול עלה וימרד
 ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית
 ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בית
 המלך ויסיוו דעתם מן הרחמים
 ר' יוסי אומר כדי שיהא חנוי לה בכל עת
 ר' שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה גם
 ר' יהושע בן קרחה אומר הכצירה לו פנים כדי שיהרג הוא והיא
 אחר רבן גמליאל אחשורוש מלך הפספך היה
 ואמר ר"ג עדיין לריבין אנו למודעי דחניא ר"א
 המודעי אומר קנאתו צמלך קנאתו בשרים
 רבא אחר לכני שבר גאון
 אביי ורבא אמרו חרווייהו בחומס אשית את משמיהם
 אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו א"ל
 כמאן חזייה אסתר ועצדה הכי א"ל ככולהו חנאי ובכולהו
 אמוראי עכ"ל הגמרא
 והנה הפסוק עולה במספר השוה עם קושית הגמרא וככל
 התירושים:
 ותאמר אסתר חם על המלך טוב יצוא המלך והמן היום
 חל המשתה
 2618 • • • • • מה ראתה אסתר המלכה שלא הזמינה חף את המן
 לבד עם המלך?
 2618 • • • • • בגלל זאת הזמינה אסתר את המן בכדי שהוא לא יטול
 ענה וימרד
 2618 • • • • •

1154 • • • • • חני הקטן האי בר שריא
 1154 • • • • • חני אלעזר צירצי יעקב קליר
 1045 • • • • • חני זכדיה חזק וחמן צמורה חמן
 1045 • • • • • חלעזר צרצי יעקב קליר
 872 • • • • • חסוף צירצי שמואל חזק
 872 • • • • • חלעזר צירצי קליר
 997 • • • • • חני משלס צירצי קלונימוס
 997 • • • • • חלעזר צירצי קליר חזק
 962 • • • • • חני הקטן סעדיה צירצי כחמני חזק חמן
 962 • • • • • חני חלעזר צירצי קליר
 972 • • • • • קלונימוס בר יהודה חזק וחמן חמן סלה
 972 • • • • • מני חלעזר צירצי קליר
 ולא עוד אלא שעל דרך זה כוכל להעלות בגימטריא התחלת
 תנ"ך צראשית • • • • • 913 מני הקטן חלעזר קליר
 ויהי אחרי מות משה • • • • • 1041 הקטן חלעזר צירצי קליר
 ויהי אחרי מות יהושע • • • • • 1087 מני חלעזר צירצי קליר
 חזק
 חזון ישעיהו בן חמן אשר חזה על יהודה וירושלים
 1914 • • • • • מני חלעזר הקליר מקרית ספר יוכה צטוב
 1914 • • • • • דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים
 918 • • • • • מני הקטן חלעזר קליר
 918 • • • • • אשרי האיש • • • • • 872 הקטן חלעזר קליר
 782 • • • • • איש היה צהרן עין חיוצ שמו
 1155 • • • • • מני חלעזר צירצי יעקב קליר
 1155 • • • • • דברי קהלת בן דוד • • • • • 817 הקטן חלעזר קליר
 817 • • • • • חרם שת חנוס • • • • • 1102 מני חלעזר צירצי קליר חזק
 1102 • • • • • וכבר העלתי מכל כתבי הקדוש (והכס בכחוצים) והשמטתי
 אותם חף ארחף שגם התחלת ש"ם עולה כזה
 מאימתי קורין • • • • • 867 חלעזר צירצי קליר
 867 • • • • • יציאת השבת • • • • • 1218 הקטן חלעזר צירצי יעקב קליר
 1218 • • • • • חמש עשרה נשים • • • • • 1323 הקטן חלעזר צירצי יעקב
 קליר חזק
 1323 • • • • • חרצעה חצות מיקין • • • • • 914 מני חלעזר קליר יוכה
 914 • • • • • צטוב סלה
 כל הזכחים שזכוח שלא לשמן • • • • • 1246
 1246 • • • • • מני חלעזר צירצי יעקב קליר חמן
 1246 • • • • • חצות הטומאות • • • • • 876 חני חלעזר קליר יוכה צטוב
 חמן
 876 • • • • • ולא יצטר מחמתו להעלות כוחת מכל מסכת ופרק חף
 החלק יעיד על הכל, חמנס אכתוב חרצעה
 מאמר ר"ל שהעלתי אותם בגימטריא שצד מה
 היה רחם שניתנו להכתב:
 סעיף א' באומר ראשון צצח צהר (טו) יתיב ההוא
 מרצן קמיה ר"ש בר כחמני ויתב וקאמר:
 חיוצ לא היה ולא כצרה חלח משל היה — ח"ל עליך חמר קרא
 איש היה צהרן עין חיוצ שמו — חמר ליה כו'
 חיוצ מעולי גולה היה ומדרשו בצצריה היה — שחא' כו' ר"ח חומר
 חיוצ צימי שפוט השופטים היה — שחא' כו' ריב"ק חומר
 חיוצ צימי אחשורוש היה — שחא' כו' ר"ח חומר
 חיוצ צימי מלכת שצח היה — שחא' כו' וח"כח
 חיוצ כשדים היה — שחא' כו' ויש חומרים
 צימי יעקב היה ודינה צח יעקב כשח עכ"ל
 והגם ה' רפ"ם ומייעתו רלו להוכיח שצמקום שאין קליר חתם
 צראשית הפיוט חזי חתימתו עולה עכ"י גימטריא שבהתחלת
 החרוזים • חף כאמר יען פסוק זה הוא התחלת ספר חיוצ שלא
 כודע זמנו או לא היה כלל ומיכתב ספרו הגה הגימטריא
 עולה בכל הדיעות כזה:

- 2 צרות הקודש כיוונה לב המלכה קנחתי במלך קנחתי צרים 2618
- 3 לפיכך הומינה לחותי הרשע שחמיר לפני שכן גלוח 2618
- 4 צצית האב למדה חש שחמיר חס רעש שחך האבילה נחם והם לחל הקדוה מים 2618
- 5 פה הומינה לזכרו שחמיר יחי שלחם לפניהם לפה ולשלימים למוקם 2618
- 6 זה הוא שחמיר בחומם חזית חת משהים 2618
- 7 כיוונה לשעת הכושר יען החזיוש מלך השכפך היה 2618
- 8 כדו שיהא הרשע מלוי לה בכל עת שחכל לכקיש צו 2618
- 9 ואף לוחף כיוונה לחמיר שלא ילירו בה שיהא יהודית 2618
- 10 שלא יחזרו לחות לנו צצית המלך ויסחו דעתם מן חשי הרחמים 2618
- 11 אולי ירמס השם יתברך יעשה חכם לישראל 2618
- 12 בשביל זה אחרת פניה אל רשע כדו שיהרגו הוא ויהי 2618
- 13 חלה צרות הקודש כיוונה המלכה חמיר חזיים ועדה לי הכי כבילה תנחי וכבילה חמורתי וגדולה מזו תמצא שנה השלם עשרה תנחי וחמורתי עולה כזה חליעול, יוסע, מחר, יהודה, נחמיה, יוסף, בן מלכיה, בן קרחה, בן גמליאל, המודעי, חזיי, רבא, חלימי הכיח 2618

סעיף ד' מאמר הרביעי החדש הזה לבס מסור הוא לבס חרוביב משל למלך שהיה לו חורוביגין וכיון שעמד צנו מסר לו חורוביגין שלו:

א"ר יוסי בר חנינא למלך שהיה לו שומרים וכיון שעמד צנו מסר לו שומרים

א"ר אחא למלך שהיה לו טבעת וכיון שעמד צנו מסר לו טבעתו

א"ר יצחק למלך שהיה לו אגרות והיה משתח לכל אחד ואחד וכיון שעמד צנו מסר לו המפתחות

א"ר חייה בר אבא לנגר שהיה לו כלי אומנת וכיון שעמד צנו מסר לו כלי אומנתו

ורבנן אמרין לרופא שהיה לו כרתיק של רפואות כיון שעמד צנו מסרה לו עכ"ל המאמר (ירושלמי ר"ה פ"א פסוקתא רבתי פרשת החודש ושמות רבה פט"ו ע"י בנוסחאות המדויקות שכן היא שומרים ביוד וכן פעמים וכיון ופעם כיון וכדומה) והיפה מראה והמחברים האריכו מאוד ברמזים ודרשים להבין ההפך שבין ששה משלים הללו, ולהלן (פי עשרים) פרשתי בס"ד ועתה שהרעיון משיטט בעולם החזיון של הגימטריא, חתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני גם הפלא האחרון שהמציא החכם רפ"ש גיורה חדשה שקראה השמות היינו שמלת מעש (שצאוף החרון כשחצברה לחלית) אשר בכל שנה נעש מספרן שזה להחלפת הקינה שבת סורי (לדלג חלת מני) שמעו כי עוברי (בבית ולא עוכרי) ע"ש וחידוש זה קרא פלא גדול, ולא זו מחבבו עד סיים בלאו שאין עוד פזי ומחזקש בעולם שלא יורה לפלא של השמות הזה (כת"ש לאונו לעלו) והנה במאמרים הגיל חתף פלאים יותר נאגבים בחמת ההשתיי, חתלה אלמלך גיורה שיה של חתשה עשר

היינו: המאמרים שבפניו בחת"ה הם בלך ט"ו והתאמר שמתגילה ג"ב בדף טו, ובשמות רבה בפרשה עו, ואף בפסוקא טו, וגם השלשה כתובים מלה אחת להם (היה היה, אשרי האים, וחמיר אחר) חתם עשרה חבות בכל פסוק, וככה שמות כל התנאים והאמוראים שבמאמר אחר (עם רבה ורבא שחור ואחר דעתו צפ"ע) מספין ט"ו, ואף הראשי חבות תראשי הפסוקים עילין בת"ק ט"ו, שא עינד ורואי בחגורת קו התשובה שיש עשר חליות שחולל גרם להם גיורה שיה של חתם עזרה י"ב פעמי' השבוע עוד השמות הפרקים של המאמרים הגיל (בב"ב מגילה ר"ה), גילן חתם בפרקים הראשונים של מסכתות הללו, עתה הפט שנס: האופי חיות מסוף אלו הפסוקים שלשתן בת"ק בני ארבע עשר (וזאת ג"כ דרכו של רפ"ש שפעם חותם עלמו בר"ת שי"ר וכדומה ופעם בס"ת הביט שלח"ה ליי"ב רפאשליט ע"י ב"ע תקפג נד קלט) ולא עוד אלא שגם במספר האומות עינד החזינה חסרים, שני כתובים השאים כחמד (באיוב ואחר) גם בני ג"ן אומות והכתוב השלישי (אשרי האים) מכתוב צורת א' שהוא בן דן, והחכם זונן כבר הביא חומר המתיר יותרת אחת וגור בפסק דינו שכשר למלאכת הגימטריא וגם בחתמת קליר הוסוף א' בשמו וחזתו קאליר, והחכם רפ"ש כהן שדעתו יפה הראה לו פנים יפות ומסבירות ומשתמש בכל דבריו (כת"ש לשונם) ודאי כל א' חתם כדאי הוא למסוד עליו בשעת הדחק והפחד מרובה כזה (שהשלשה כתיבים כבר שוין במספר החיבות ור"ת וס"ת ושנים שוין גם באומות) ללמד לזיתון לחוב השלישי של נעים זמירות ישראל אשרי האים אשר יעשה עמו אות לעובה והוא באחד ומי ישיבו ונפשו אותה ויעש לו משעמים כאשר חתם החכם רפ"ש ששם עלילות דברים שהחזר ר' גזן היה אהוב השמות המספרים והח' זונן טרד לשפיר הדפים של כל המסכתות בחכם (כת"ש להגנה כ"ד והגנה לב) ועתה המאמרים והפסוקים שעלו מאזי הגורל הגימטריאות הרבים שזריתי, עוד זאת להם שכולם שוין לעובה מציאות הנמו במספר הדפים והפרקים וזירופי אומות ושמות ופסיקים וחיות וראשי חיות וסופי חבות ומספר גדול וקטן שם הוא כולם נקבצו באו יחד בהשמות רב מאוד' שאלו נא עתה חתם החכם רפ"ש שאלת החסיד הנשתיי — (ח"ה שער יחוד המעשה פ"ה)

סעיף ד' את אחי אנכי מבקש איפה הסרואים כל הגימטריאות והשמות הללו האינם מקליאים עשרת מונים יותר ממה שהמציאו החכמים רפ"ש וזונן? הן חתם לא העלו במחודתם אף חלק עזירי המאמר, וזה החלם לעשות לבנות מגדול הפורח באויר עולם החתו הנעשה מערב רב של מרוזים מקיטעים, ומיבות מקיטעות, ואומות פורחות, וחמיר יותר וחילוף ח"ת צ"ש, וכל שרוע וקלוט וכל נקוד וטלוא (ז) וככל זאת מחזקקים לנקר עיני האנשים ההם שהעלימו שוין מהגימטריאות שלהם — על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת החזיקו לעצמם. אם הייתה עולה

(ז) חלה מראש במה דברתי (במקדמתי) שלחתי ספרי זה לברלין בב"י להחכם זונן וגם היה למחאה עיני הכהן רפ"ש בלבד, והח' זונן במכתבו אלי לא השיב רק צנידן ד' דברים, ולבסוף סיים וז"ל זאללנן זיא חירעט השנות דיוקטן זא

בגורלם, והמון חוגג גומטריאות והשהוות כאלו שערמתי
 לפניהם עד הנה — רחמנא ליגן — היו שופכים בזה וקלון
 במדה גדושה ורחבה, על מי שאומר מקרה המה, ואולי
 מי משניהם שהיה מעלה בזכרונו זכר כל מעש אשר בכל
 פרק זה נעם היה חבירו מעיד עליו שהופיע רוח הקודש
 בצית מדרשו, או מי שאחזו בזלמוס הגימטריאות וקורדייקוס
 ההשמות והיה מולא ככל החזיון הזה להסוות חילוקי דעות
 במדרשים ואגדות על דרך שהעליהו, אפשר שהיה מאמין
 שהוליא לאור העלומה, וגילה מוד הרשים שהיה כמוס ונעלם
 עד היום, וטעמו ונימוקו עמו-שים לו על מי להמך על
 החכם רפ"פ שהתפאר עלמו שפעל ישועות בקרב הארץ,
 לפקוח עיני העברים וכל המחברים שקדמוהו, שלא ראו
 הגימטריאות' שבפיוטי הקליר, ובשעת הדחק היה עושה לו
 גימטריאות כאלו בחסר ויתר וחילוף א"ת ב"ש (כדעת זונן
 להסכמת רפ"פ), ואיש כזה היה מבלה ימיו לחבר ספר צענינים
 אלו, והיה מפנה גמולו מזה, בזה ובזה —
 סעיף וזו אמירה נעימה כחובה בדברי רז"ל עליו בזה
 עי"ה שהנחתום מעיד עליה,
 לכן הנני מודה בזה מלא, שכל מעשה מחבב ומרחשת
 מעיפה בולסם זולתה ומטוגנת בשמן המר של משה הגימטריא
 שערמתי עד הנה וכל לך השהו שבין צעניני ההשמות —
 בולס אינם רק מקרה גמור, וכל הרגעים אשר קמנו בלא
 ע"ה תורה בשביל חשבונם, קורא אני עליהם חבל על
 דאבדין ולא משתכחין — הוי על זמן העבר! — כי לא
 היה הדבר כדאי, אכן נכנסתי להגר זה, יען ראיתי שכבר
 פשטה המספחת לספוח חלבון השקר של החכם רפ"פ לפירש
 המחזור, ולהדגש גימטריאות כמעשהו ממנו הוא החכם השלם
 המפוי מהו משה הלוי לנדא צפי הקרובות שלו, שכה
 לסתור פירושו של המנוח המפוי מהו' וואלף היודנהיים עפ"י
 גמטריא, וזה לשונו, לכן אמרתי בהיות דרך הקלירי להתהלך
 בצפרדס הרמזים והגימטריאות, וכמו שחקר ודרש והוכיח

הרב החכם הכולל ר"ש כהן רפאפורט זמן שגם בכל
 מלח בטל יתלון חשבון גימטריא בו' (ע"ש צפויט טל חן
 לרעות) עוד כתב והרב רש"ל רפ"פ מלא כי מלח מעש
 נעם החרוז עולה בו' (ע"ש צפויט זכר החלת בל מעש)
 והקליר קולע באבן אחת אל שתי מטרות ולא
 ייחטיא בו' שלא תאבד כוונתו בו' וגם למלא חשבון אשר
 תמלא החוקר רש"ל רפ"פ כי החרוזים הנטיבה בו' עולים
 בגימטריא בו' (ע"ש צפויט הנטיבה מלכי) עכ"ל הרב
 מהר"מ לנדא ואני הכותב אומר הנה הכתי מחזי והלאה כי
 אין גם אחד מכס ביון למקרת האמת, לא המתאזר (רפ"פ),
 לא המסייע (זונן), ולא המדפוס (לנדא), לאו שלשחכם
 מחמילתיכס שמעו והקציבו דברי רבים וכן שלמים, אשר
 יפטירו צדפה יגיעו ראש עליצם לאמר, שכבר נשמע בין
 החיים ונעשה שיחה צפי הכריות שבשעת הזרח הש"ל התכלה
 בימים הקדושים והנוראים, אז נדברו איש אל רעהו בחשבון
 הגימטריאות שקנה מקימו צפי המחזור שמושך לב הנעורים
 מדעת המדברים לא מוחזן, ועי"ה שם שמים מתהלל בשיגי
 העם, והנה החכם לנדא זה משה האיש לא ידענו מה היה
 לו? אם באמת נאחו בכדן חשבון השקר הזה (כזונן), או
 משה שפיר קאמר, והוא מתהללה, כי בא הלוי לנקח מים
 רוחזין על ידיו של כהן על דבר אשר קדמו בלחם ללחום
 עמו במערכת מערכי לשון, והניף הכהן את ידו במלחמות
 חנופה (או מפני היראה שלא יוסיף לדאבה אותו עוד)
 בקונטרסיו, כי מהר"מ לנדא ראינו שהוא מסיבות מתהפך
 בחשבולותיו מדי דברו בו (ברפ"פ) דרך משל שכתב עליו
 וז"ל והפלא על איש תהיר במלאכת בקורת הספרים אשר
 כל רז לא אגם ליה שנעלמו ממנו דברי רש"י בו' עד אשר
 יערה עלי רוח רוחה ממרום הוליא לאור בקורות תולדות
 ר' נתן מהחכם הנ"ל. להראות כי גם על גלוי עינים
 נפלה תרדמת השגיאות וגם הוא רובץ חחת משחת שוא
 ככאחד ממנו עכ"ל לנדא (בפיוט אפיק רנן לשחרית ב' פסח)

ווערדן איך חויפריכטיג געשטעהן ווא איך דורך זיך איינעם צעשטען צעלעהרט ווארדען צין, אפשר איבער גינסטיגעס
 דיא חטווארט ניכט זולריג צייצען, צענקערייען חויסגענאממען כי לא נמיטי ללכת בזהל בו', אינדעס איך נאכמאלם
 פיר יעדע חוים איהרען פאן מיר געלעזנען השגות צעלעהרונג דאלקע פערצלייצע איך מיט אללער געציה=
 רעדען האכאכטונג איהר געגענעכטער העציר ליפמאך זונן צרבי מנחס ז"ל עכ"ל — והח' רפ"פ המלל לפני מיודעי
 שקנה מחזור הכדפס וצראשי החרוזות חנסיכה (מלכי) ל פ כ י ו מלא רשום ככתב יד נקודות על תיבות ואותיות שעינים
 כחתימת קליר (והוסיף עוד מדיכ"י), והנה מלכד מה שעיתן נאמנו מאוד, יש רגלים נדבר וידים מוכיחות שכן הוא,
 שהיה הכיח הנקודות לאצן פינה לפיכיו וז"ל וקרוב מאוד שכתבת יד שלו היה רושס צפוינים כל המלות שזין בהם למספר
 שמו איך המעתיקס והסיפרים וחס"כ המדפיסים שלא היינו כוונתו השמיטו הווינים ולדוגמא הפיוט הנסיכה בו' ודלגו מלח
 מני חולי רשס בו' (הקליר) צכתב יד שלו בו' כמספר אלעזר צרבי בו' ופה הוא החידוש שחתם צרבי צלל יוד מה שלא
 עשה צסום מקום, והוא רק מפני לחץ שזווי המספר חולי רשס לו גם היוד של ירוםס 'צפויטיו' בו' ובבר שמיטן שכתובות
 ליוס ז' של פסח חתס כן צציאר שמו ושס חזיו בו' גם כאן יתכן שרשס כל המלות הנחשבות למספר ועל מלת אלהי
 לא רשס בכל למען דעת שלא ככלל צהשצון בו' ובלי ספק רשס (הקליר) ככתב יד שלו על חרוז ונחזך למען
 דעת שלא מן המנין הוא בו' עכ"ל רפ"פ (עי' כל לשונו לעיל) הנה זכרון הנקודות בכל פעם, מלמד שהיו מצויינים
 שם במחזור שקנה, ועל פיהן יאל מנקודות מרכז האמת, צל וראה תחלה כתב וקרוב מאוד שכתב"י שלו היה רושס בו'
 אפי"ו כתב חולי רשס בו' חולי רשס לו בו' והח"כ הסיף ית כן שרשס, ע"ד שהורגל צדמין זה וסיף וצלי ספק
 רשס וגם החליט הכל בצשון חתס צו (גמטריאותיו קירח חתימה ממש —) * וכשחפרו לו עשרה למען הגימטריא,
 תמה על עלמו וכתב ופה הוא החידוש שחתם צרבי צלל יוד הקצר קצרו ככפי האמת מ"בסית נקודות שאין נתפסות
 צמחצבה? — וקרוב מאוד חולי יתכן לומר צלי ספק, שאיזה זקן דחליט לצייה מגרסתו, שהתעשע להיות סופר ומונה
 וזין כל נקוד ועלוא על המלות ואותיות, פה רשום לחצי חותס צדמני', ופה זיין עליהם להסיים — ואיך שהי' —
 אשצש כהנא, ושצשתא כיון דעל על —

עמ"ל הערה ז'), ככה כל הגמטריאות שהעלו נדמו לארמיתים שנבנו על הקרח, וחס השמש וחס, המה יעלו בחרו ויאבדו —

סעיף ח' ממוצא הדברים זכיל וחדע שאם הייתי מחווכח עמכם בדבר הלכה וסברת של פסק דין, לא הייתי אומר לאחד מהם חזר צד, שהלא שנינו אע"פ שחלקן בית שמאי כנגד ב"ה כו' לא נמנעו עושין טהרות אלו ע"ג אלו (מוספתא וירושלמי ובבלי יבמות פ"א) לקיים מה שנא' כל דרך איש זך בעיניו ותוכן לבות ה' (מוספתא סג), ומהיקרו אחרי נועם של האי מנה מוספאה, שהוסף ראיה מהמקרא, כי ודאי אין לריון אלא מה שעיניו רואות להכריע כפי שכלו וכח ביניו בהלכות ודינים, ואף אם לא השיג מטרת האמת, הלא תוכן לבות ה' אם הייתה כוונתו לשמים (לא לקונטרס וכבוד המדומה חלילה), הנה שכרו אחר ופעולתו לפניו אל הגמטריאות שבנין דיון לא די שאינם נוגעים לשום דין ומצוה, עוד יש לחוש לתקלה (בדלקתן סעיף יוד י"א) הלא הדברים ק"ו, אם באיסור והיתר וטימאה וטהרה קבלו רז"ל האמת אפי' מאזה ושפחה וקטן כל שכן גמטריאות אלו שהם טעות גמיר ניכל לומר לכל ח' משלשה רבנים חזר צד, כי אינני חושד לשום אחד מהם שילפזו אחרות דרכם כנער הזה שטרח לאסוף זכוכיות מלוטטות, ואבנים מנופלות מלבעים שונים, והוא שם ומתפאר בנזיון שלו לפני בני גילו שבכחו ועוילם ידו הרמה, אהב וצבר אבני אקדה לשם שבו ואחלתה, — הן לא יאמין בזקניה שיבררו לו טעותו בפניו, יען קשה פשיטו, למאוס יגיע כפיו, להשליך ילדי ששעשו, אשר דבקה נפשו בדם מנעוריו, — אמנם כן יצר סוכן בלבב בני הנעורים מחברים הנעירים, לא כן אלה שלשת הגבורים, שהגיעו לגבורת חשים (ה' עליהם יחיו) וכבר יא' מניטין שלהם בכמה חיבורים, הלא ידעו הלא יבינו שבדוריתו דור יתום, עת להשליך אבני גיר מנופלות מגמטריא והשמות, אבני אופל ללמות ולא מדרום ססידרו קדמוניו — עת כנוס אבני חפץ לקבוע בלבב אחינו ילדי העברים שרצי הדת, ויסודי האמונה האמונים עלי מועלית חכמות הלימודית ובניוס על אדני אמת, אשר מלה גמטריא לא תורה בהוראתה רק על לימודי אמת כאילו, הא לך לשון הערוך תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה פיי במקום אחד כותבין א', במקום מא' ה כותבין קי' וכח המוספיא ז"ל אמר בנימין בלשון יוני ורומי פירושו חכמת מדת הארץ וחז"ל קראו כן לחכמת החשבון אשר שניהן מיני חכמת הנדס, ובזידועהם יוכל אדם להשיג חכמת התקופות ותהלך השמים, והכר דברים אלו תכניס להבין חכמות אחרות, לכן אפלטון מונע תלמידיו מחכמת אחרות בלי הקדמת השנת גמטריא וחשבון, וזה טעם פרפראות לחכמה פיי בלשון יוני עגולים כי החכמות נחונות כמרכו בחוך עגולות הגמטריא ואין זה תקום להאריך עכ"ל (ערוך גמטריא) והנה החכם נלדא עשה הוספות להערוך והח' רפ"פ השיג עליו, ואיך לא זכרו ששם העצם של גמטריא הלא חכמה תקרא (גיעמטריא) ממדידה והנדסה שהלימודים היוצאים מהם, מבוררים במופת חוץ יוצר מהשפיקות שבאשר לימודים

עוד כתב וי"ל והעניק בלהקת המבקרים אשר אני כחגב "בעיניו כו' אם מהמבקר העניק הזה לא יפלא כל דבר, "בעיני החגב יפלא על אשר אמר (רפ"פ) הלחץ הגדול "נראה לעיניו כו' אדרבה האמת הגדול הזה נראה לעינים כו' (שם צפוט ארץ) וכדומה מהלבושית שעקומת שפתו היו מעשה רב, להניף אותו בהנפת אור, במקומות שפירסם טעותו (אל רפ"פ) לעין כלי, ובעבור זאת הוסיף תדלילה גמטריא על (מלת) בטל, יען החכם רפ"פ עזר טל מלהביא בגמטריאותיו, שהכל יודעין שזה הכל ודבר בטל (כמו שכתבתי לעיל פרק זה אות ט') לכן הכל הביא גם הוא להכניס מלה זו דוקא בגמטריא, להראות להחכם רפ"פ כי טל לא מיעשר — יסיה אף שיהי, אין לדין על המחשבה, אבל יש לדין על המעשה שנתחזק קיסור הגמטריאות בתלמוד גברי רבדפי משלשה משפחות (כסן לוי ישראל) ושלש ארצות (עסטריך בעהמין פרייסין) בשלשה ספרים שונים, ומלמדה בדבר כשיודעם הקרובות אצביך ביום מן והקינות שבת חישני להם מחטאת, שם שם יעשו בפירושם נוספות שהפיוט אצביך עולה בא"ת ב"ש כחזמת הקליר וכן הקינות ויעשו ככיה לדורות, וכמו שהוסף משה מדעשו כגימטריאות בפיי הקרובות שלו, לכן קודם שאברר תעוהם בחכמית ועיקר הדברים (לקמן סעיף טו) עוד רגע אדבר:

סעיף ז' עתה באתי להוסיף מלבן של שלשת הרבנים הללו. שלא יהיו להוסיף עוד אחר כח המדמה שלהם — ובכבודן של רבנן דחלשי מגירסיה, אמיים הגמטריאות במילתא דבידוחתא, ואכחד שלשת הרואים בתחנות שוא ומדוחים אלו, בחוקת יד גמטריא אחת —

להתוודע ולהגלות! דאיננו לא חזו באספקלריא המאירה של הקלירי, אך מזליינו חזי באספקלריא שאינה מאירה, בבואה דבבואה מדמות של עמס, רזוני לומר שהחרו:

אנסיכה מלכי לפניו בהתהלכי אומנו בהמליכי שעולה לדעתם כמספר

חזי חלעור צירבי יעקב קיליר 1164
עולה ממס

חזי שלמה יהודה ליב הכהן רפאפורט 1164
חזי ליפמחן דאקטיר זיכן מזלנין 1164
הקטן משה הלוי לחנה מדפים מפרג' 1164

והיה לנו הלוי לכתן בהישזרות אחד במספר האותיות והתיבות ואף חזרו אנסיכה וחזימת הקליר שיה להם במספר תיביותיהם, אך הישראלים חסר יבואנו (אות אחת), והוא לאשאר אנשיה, שאיננו איסמנים לדקדק בזה כאמור, רבים קראו זאת, ולא פסק חוכא מפעויהו כולא יומא, (אולי השלשה רבנים גם המה ימלא שחיק פיהם) ואסקיהו רבנן לחוכא — ומי זה חסר טעם שישנע לומר שפיוט אנסיכה חיברו אחד משלש הרבנים האלו, בעבור שעולה חזרו כחזימתם (אולי בדורות הבאים, מי שלא יראה ספרי זה, אחרון על עשר יקום וינחיל שקר זה לבניו אחריו בגליון המחזור או יבוא בעל הגקן לנקד איזה תיבות ואותיות

ושני החכמים הג"ל (ובחוכם הח' זונן) הורידו והשפילו הוראת המלה, מן הקנה אל הקנה — הגימטריא האמתית מביאה לתכלית לימוד אחת והכללה ואשר, אכן הגמטריא שלהם וההשתוות גד השוב שבין שדרכן להזיק ולהביא לרות על כללה ישראל (כמו שחראה לקמן סעיף יוד יא):

סעיף ט' גשויבה ונתקירה שרשי עיני הגימטריאות וטטריקון, שהח' רפ"פ כתב וז"ל

ופנה גם חתימת שמו בראשי החרוזות שהיה קליר. ראשון בזה הוא כבר דרך טטריקון וגימטריא' כו' (עיי' לשוני לעיל) אבל לדעת הפרש גדול ביניהם, שהרי רז"ל אמרו מנין ללשון טטריקון מן החזרה שהיא כי אב המון גיים נחתיך כו' אנכי טטריקון כו' (שבת קה) ועיי' ערוך ומ"ע ותשבי ותראה שענינים חלוקים הם, והנה בשמנה ותוספתא וספרא וספרי ומכילתא וכדומה, לא מצאתי כלל עניני גמטריאות הג"ל, רק בירושלמי ובבבלי ומדרשים מצאתי אותם על שני אופנים. אופן אחד שהעלו גמטריא דרך אגדה לבד, כי דרושים הם לכל הפליגה עפ"י סיגנון האגדות ומדרשים שאבאר עינים לקמן (פי עשרים), כגון תמארתם בכ"ל בגמטריא שימין (תק כח), שי"ח בגימ' אליעזר (גדרי' לב), זה בגימ' י"ב (הוריות יא), הריון בגימ' רעא (גדה לח), וכל כיוצא בזה:

אופן שני גימטריא שלכאורה נראה שלמדו מהמספר איזו הלכה ודין, דע שאינו כן, דרך משל שנינו סתם נזירות למד יום (תשנה נזיר פז) מנא הני מילי א"ר תנא אחר קרא קדוש יהיה, יה"יה בגימ' תלתין (נזיר ה) — כי ז"ל הרמב"ם בפ"י המשניות וזה ענין תקובל ואמנם סמך לזה על דרך סימן עכ"ל, וזה אב לכולם כי הא דגרסינן בירושלמי ל"ט מלאכות בשבת מן החזרה מנין, ואמרו שם לימודים שונים, חד אתר דילפינן מן ל"ט פעמים תלאכה שנאמרה בחזרה, וחד אתר מן ל"ט פעמים עבודה ומלאכה שנאמר במשכן וחד מרבה מרובי של אלה הדברים ודבר כו' רבנן דקיסרין אמרין מן אתרה לא יחסרה כלום

אלף חד למד תלתין ה"א תמימי לא מתמניין רבנן דרשין בין ה"א לח"ית (ירושלמי שבת פי כלל גדול וירושלמי פאה פי"ג וירושלמי מעשר שני פי"ז) (א) ולדעתי כוונתם ג"כ ככה, יען רצו למסור סימן למנין ל"ט מלאכות, ובקשו חשבונות רבים ומקומות אחרים, לכן מסיק לבסוף מן אתרה לא יחסרה כלום, כלומר כיון שתכלית מסירת הסימנים לכל דבר שבמנין, כל יעם וחשש אינו רק שהאשר בזכרון התלמידים המספר שקבלו חכמי המשנה בעל פה, איש מפי איש (שהכתובה לא הותרה אז), א"כ למה נביא מתרחק לחתימו, הלא אסתמכתא בזה מתקומה אינה חסרה כלום שהמלה האחת אלה שאמרה אצל שבת גופא, היא עלמה מספרה ל"ט, וזכרם לא יסוף מזרעם, כי סמן כזה מעורר הזכרון יותר יען איננה רק מלה אחת העוסקה בצאותו ענין של שבת — וכן בכל מקום שחמלא לשון הזה הכל יתפרש על דרך האמור — ורי לך שאף שדבר הנוגע להלכה, לא לרצו מנין המלות (שכתיים קירין גימטריא) רק לסמן ואסתמכתא בעלמא, אבל לבקש חשבונות רבים במספר אותיות וזירופם וחילופם, ולקרוחם בשם גמטריאות, זאת נסתרם מהאחרונים, ובאו אחרוני אחרונים ועשו להם נוספות, עד שנלמח מזה הקלות רבות הנודעים ואפס קלמו תראה כאן:

סעיף יוד צא ולמד שפרי קורות העמים, מיום גלות יהודה וישראל, לא וחשוב מחשבי קיימים שהיו בכל דור ודור, ותתלא יותר משלושים רמאים שהאמינו בהם רבבות אלפי ישראל בחוקת היר של הגימטריאות, ולאבצת הקינר לא אזכיר רק האחרון שהיה בתחלת מאה שעברה, הוא העובר שפתי לבי ית"ש שהוא וכל כח דיליה הביאו עלינו לרות רבות על ידי תחבולות הגימטריאות המזויפות שלהם, שבכל מקום שמצאו בכחבי הקודש כש"ס ומדרשים וספר הזכר וכחבי קבלה ובסדר החפלות ונוסח הפיוטים איזו מלה או תיבות העולה במספר ק"ב או תשי"ב או תתי"ד, אמרו שזו היא הגמטריא של שם הטמא ל"ב

(א) המדקדקים והמפרשים שקדמוני כולם פה אחד שטעם חילוף ה' בחית, צעזור שהם ממואל אחד, ולא רחיתי שיבית הירושלמי הג"ל שבשלה מקומות חף מוכה חות ה' למספר שמוכה, אולם לדעתי טעם כעיקר יש בזה, יען בימיהם כתבו נורת ה' ממש כנורת חית כדליתא בירושלמי תורת הראשונים לא היה לא הא שלהם ולא מ"מ שלהם סתום (ירושלמי מנילה פה) מכלל שבתורת שבימיהם היתה הא סתומה כחית, וכן מוכח ממ"ש בצבלי חזינא להו לספרי דיוקנא דחטרי לגנה דחית ותלו לה לכרעיה דה"א (מנחות כט) וכן אמרו ולא יכתב למחך אלא למחך (גיטין פה) משמע שדוקא ספרי דיוקנא ובגט (שמהאי טעמא כותבין למחך בזה רצוני) דיקדקו להפריד רגל שמאל מנגה של הא, אבל בעלמא היתה סתומה כחית ממש, ומה שהקשה להמפרשים והיפה מראה (ס) צמה כיכר ההבדל ביניהם (ותירלו בשונים שונים) לדעתי ההפרש היה צעוקן שלמעלה, שכן מכורש צשחר טוז מה עסקה של הא פתוחה למטה ופתומה מכל צדדיה כך העולם הזה, כל מה שנבדח צו יורדיך לשאלו וחיותה העקיבא רמו לתחיית המתים (ע"ש פ"ק י"ד שהמפרש שנה בפירושו), ולכן לא כמנעו חף למנותה במספר שמונה וכן צבל מקום שחמרו אל תיקרא כך (בהא) חלה כך (בחית) הוא מטעם זה, כי תדע שצמטנה ותוספתא וספרא ומגיל' תענית וסדר עולם רבא וזוטא ומס' סופרים ומס' שמחות וד"א רבא וזוטא, וקהלת ורות רבה וספרא דיניעותא ומ' יצירה וצמ' התמונה לא מצאתי כלל הלשון אל תיקרא כך חלה כך וגם בכל חלקי הירושלמי לא תמצא (רק לשון קרי ציה), אך פעם א' אל תיקרא (צריש חלק) ונוסחה משיבשת היא כמו שצחרתי בספרי שצחרתי על כל השני מלות ותחשים ושה לשוכות אל תיקרא שנמלחם בכל יתר ספרי רז"ל מקטן ועד גדול, ושם צחרתי לכל לשון אל תיקרא איכנו מרצון חפשי חלילה, וחף לא דרך מליצה (כדעת המחברים שקדמוני) רק כולם יש להם שורש ועיקר ציסוד הלשון, ובנורת כתיבת הקדמונים, ונוסח קריאתם, וכן טעם חילופי החותיות והכל בדרך חדש צמ"ד:

והסודות שיסדו המה על אלני הגימטריאות הנ"ל; (אזה
 חמלית כל ספריהם) ומקטנם ועד גדולם חשבו, שיש משם
 בחשבון שקר כזה, על כן באה עלינו הצרה הזאת, כי דעה
 נפסדה אחת אשר כח הארסי שבה נמדבק בדיו על הספר,
 דומה לחולי הדבר ר"ל — שמתפשט ומעפיש אוירו של
 עולם, וכל הנוגע בו יטמא לטמא אחרים מגבו ומחוכו,
 ומחבר כזה מחץ מכתו הנושה עיד יומר, שהוא מוריש מחלתו
 מאב לבנים, לדורי דורות בלי הפסק עולמית —

ובי האמין לשמועתינו שבדורינו, יבואו מחברים מפס
 ומפס אנשי סס, לחדש עלינו גירות הגימטריאות
 מחשבות של שקר, ולעשותם נוספות בפי' הפיוטים, להרגיל
 המין העם בדמיונות כוזבות, וללמד את בני יהודה קשות
 וזרות של דעות נפסדות כאילו, להדריכם ארחות עקלקלות
 — ולהחליט בדעתם שזהו דרך סלולה וכבושה, אלה —
 השם ישמיר רגלינו מלכת בדרך סלול (סיסטעם) כזה —
 סעיף י"א עוד נגע אחד ארסי המתדבק ומתפשט בעולם
 (ומסתפק לחללים רעים וגאמנים) הביאו

עלינו הגימטריאות הנ"ל, והיא מה שאנו רואים יום ויום,
 שגם יראי ה' וחובבי שמו חושבים חשבותות המיניות והאחריות
 לעשות מהם כוונים למלאכת השמים, עיסה בלוסה
 בשמן משחת קודש מעשה רקח מנופת לופים ויין הרקח
 ופרפראות אשר שמו בטוחות חכמה פענח רזא, ודין גליא
 רזיא — (עי' שפתי ישיב) וחשבו שמרקהת כזה הוא רפאות
 תעלה לפקוח הלב להבין סתרי תורה, ולגלות מסתורין של
 ספר הזהר ורזי תורה של חכמי המשנה והתלמוד ומדרשים
 וכדומה, וגם כי יקר מקורו של איזה ספר אשר הבלים נפלו
 לו בנשימים, שהתחלת עולה כמספר (או כו"ת) של איזה
 תנא או אמורא או קדמון פלוני, אזי בעלי הגימטריאות
 החליטו לזמיתות עלמין כמיפת חותך שפלוני חובר ספר
 פלוני, הגימטריא כמאה עדים דמיה, וכיוצא בזה הרבה
 הנחילן לאחוזת עולם, אבל באמת הכל ללא תורה וללא
 אמת, (ופה הקיזר יפה), זאת היא כח ועצמה של סגולת
 הגימטריאות והרמוזים להמשיך הלב והרעיון, ואחריו כל
 אדם ימשוך לדרך עקלתון, אף אם הוא אביר לב ואמין
 כח, אין אומר השב, ועל דבר כזה והדומה לו עמד הרשב"א
 ובית דינו וגזרו שמתא על אשר עמד בפרובונוציא דרשן אחד,
 וחקר ודרש והוכיח — שאברהם ושרה מרמזין על חומר
 וזורה (עי' לקמן פי' אחרון סי' די) — השמעת מיתוך
 שיחרימו קהל גדול בשביל מורה אחד שהמיר והכשיר את
 האסור והפסול — ? לא לא — אך על זה דוח לבב הרשב"א,
 שלא להמשיך הלצות לרמוזים מבהילים ודמיונות כאילו,
 בדרך התפלספית שאין בהם מועל, ושלא יקבעו לימוד זה
 לדורות לעשותו דרך סלולה וכבושה (סיסטעם) —

חובמי הדור ואחס (רפ"ש לנדא וזונן) ראו! כי כל זאת
 באתנו משגיאת דעה נפסדה אחת בעיני הגימטריא,
 שהמליא אחד מהאחרונים, ובא חבירו כעד התסייע, והשלישי
 הכריע להדפיס הדברים, הואילו נא ופנו אלי — האם לא
 די לנו בזה — ואחס באחס עלינו בעקופין להעמיס על
 שכמנו משא קשה של גימטריאות חדשות, לתת על כווארנו

ש"תי או שבתו"צביי, או החליפו הגמטריא בא"ת ב"ש,
 כידוע ומפורסם בספרי המונים שלהם (ויתבאר לקמן פי'
 אחרון סי' ז), בא וראה כמה גברה כח קליפה זו, שגם
 אחר שהמיר וקיבל דת ישמעאל, ואף אחר שנקצו עצמותיו,
 עדיין היה השטן מרקד בין המחברים זמן רב והכניסו
 גמטריאות הנ"ל בספריהם ובנוסחי התפלות והבקשות ויהי
 רצון וכדומה שנדפסו אז, כגון סדר ההפלה עם פי' כתר
 יוסף (ל' א') עפי' פטט ובלדו השניתי עפ"י סוד) שהוא מלא
 וגדוש משניות הבעל של גמטריאות האלה, ורבים וכן שלמים
 לומדים אותם באימה ויראה (לא רבות בשנים ראיתי כזאת
 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות) ואלה האנ מה חטאו? בראותם
 שנדפסו ספריהם ונספחו לסדר התפלה פירושיהם, מי מהם
 יבחין אם חיברם היוצר מתחלה לשם שמים, איש בר לבב
 וטהור עינים, או חיברם אחד מכ"ה ש"ס ימ"ש איש טמא
 ומזרע? אחרי מות קדישים אמור יאמר לו — מאחר
 שהפירושים הותרו אז להדפיסם בחוך סידורי התפלות,
 ובמקום קדוש יהלכו וישתבחו בעיר שכן עשו הרשעים
 הקבירים ימ"ש:

כמוה אלפים רבבות נלכדו ברשת המועב ש"ס וכת דיליה,
 ולולי רבני הדור הוא, ארבעה וחמשה בסעיפיה,
 אשר עמדו בפרץ להשיב חמתו מהשחית נחלת ה', כמעט
 קט נתמיטטו רגלי ישראל. הן בעודנו חי הארור ש"ס טרם
 שהמיר בשנת חכ"ו (ובימך והם חכ"ו לרגליך), עוד קודם
 זה כבר גזרו הרבנים שלא להדפיס שום ספר ושום תפלה
 וסידר וכדומה, ומשך שלושים שנה ידענו שנתקיים זאת
 בתוקף ועוז, וגם אחר זה שנים הרבה באיזה מקומות,
 והאלך הסתמה על מאמר חמישי וששי (מהר"מ ע"ד' המבורג)
 שסיים וז"ל אמנם שאר ספרים זולת הספר הנ"ל על תוקף
 גזירתי אתמול, שגזרנו בקרוב בחרם חמור שלא להדפיס
 שום ספר, דבר גדול או קטן אפי' החיות או שירות או
 כיוצא בן, בלי רשות רוב חכמי אשכנז, והעובר על זה
 הן המדפיס עצמו או הבא להדפיס יבא מוחרם ומנוודה בחרם
 ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון, כי עין בעין ראינו גדול
 המכשל וחילול השם וזילזול כבוד התורה הקדוש, ולהשומע
 יונעם יחבא עליו ברכת טוב כ"ד הנעיר מנחם מענדל בר'
 יצחק ד' אבוגדרש זלטה חונה פה ק"ק זרנקפורט חכ"ג
 לפ"ק ובהסכמת על ספרי באר מים חיים (דיהרנפורט שנת
 ת"ן) כתב בזה"ל וכאשר כעת הזאת תקנה היא אללנו, שלא
 להדפיס שום ספר בעת הזאת, על כן משכנו ידענו מליטן
 הורמנא כהיום, אך לזה נענינו לו (להמחבר הנ"ל) שתיקף
 ומיד בהגיע חור וזמן שיהי' הותרה הרצועה, להדפיס איזה
 ספר, אז יהיי' הדפסת הספר הנ"ל ראשון לראשונים כיו
 יום ד' כ"ה אלול תמ"ז לפק בהתוועדות קודש בית וועד
 לחכמים פה יערסלוב (ע"ש חתימות של רבני ד' ארצות ואזכור
 אותם פי' אחרון סי' ג')

תורות' לאל כבר נשמעה ונעקרה כת ש"ס שר"י בכללה,
 בכל זאת עדיין נשאר בעו"ה שורש פורה ראש
 ולענה במקומות מפורזות הני למיחס ומגדלים ספיחים של
 מספחת זרעת נושנת הזאת — והארץ לא מטהרה — ובשלמי
 היתה הרעה הזאת ועל מה — רק על דבר הרמוזים

קוליה, שאר לא עלה על לב הקליר — שמעוני עוברי בעמק
הכבד הזה, סורו מני חסך וחלקלקות עיפתה כמו אופל
שובו שובו מדרבכם —
נשובה נא ונראה מעשה רב של רבותינו הקדושים שהאירו
לנו באבוקות הדוך אשר נלך בה, רב שילא הזיר
אשת איש לעלמא, א"ל רב לשמואל תא נשמחיה, א"ל נשלח
ליה ברישא, שלחו ליה כו', והשיב מטעא טעינא, אנא
סברי כו' (יבמות קכ"א) ובמקומות רבות אמרו אוקים רבא
(או פלוני) אמורא עליה ודרש, דברים שאמרתי לפניכם
טעות הם בדי (פ' יג נוהלין ודס חטאת) ורבות כהנה
— מנייה לשמוע דברי חכמים אשר הגידו ולא כדו שכל
אחד משלחכם (רפ"ט פונן ולגדה) ודפיס מעלעא, שגנה
וטעה, אולם ידעתי שכל א' יאמר כבד עלי הדבר לא אוכל
עשויה לבדי (עד שיסכימו השנים), כבד אבן ונטל החול
וכבד משניהם אמור מלה — טעיתי — ובכל זאת לבי
אומר לי, שהחכם לונן הוא יתחיל במנהג תחלה כי ראיתי
(בהקדמת ספרו וגם במכתבו אלי) שאינו בוש לאמר לא
שמעתי (ע' לקמן סעיף טו) והתחללותו פה מבוחר משפיר
זה שאני משיגו עליו, כי אהבה קלקלה השירה (כנהוג
במקלית מחבריו ומנינו) ובאזהבתו את רפ"ט לא דיקדוק אחריו
ולא חקר, בין טוב לרע לבקר, והפך השיטה שהטפל פטר
את העיקר, ועשה לו נחת וקירת רוח, להוסיף עוד מדלייה
חוספות מנכסי מלוג של גמטריאות וחלופיהן בגולס (א"ת
ב"ש) דלדור יתיב לעפר —

אמנם לא כך הורו אותנו רבותינו הקדמונים באמנם,
מזה התקין מטבע של תפלה האל הגדול הגבור
והגורא, ירמיה אומר האל הגדול, ולא אומר הגורא כו'
דניאל אומר האל הגדול והגורא, ולא אומר הגבור, בניו
מסורין בקולרין היכן הוא גבורתו כו' (ופריך) ובשר ודם יש
בו כח לימן קצבה לדברים הללו (פ' היפ"ט א"ך יכלו לעקור
מסבתם מה שאמר משה, ומשני) ארמי בר לעזר יו דעין
הכבי אים שאלוהין אתתי ואין מחגיפין לו (ירושלמי
פ' שלשה שאכלו וירושלמי ס"פ בני העיר ועי' בבבלי) וא"ך
לא נבז לעשות שקר בנפשינו להחניף לבשר ודם, ומה גם
למחברים שהעלו על ספר זעיר שם זעיר שם דברים אשר
יטו לארץ מנלם ללא תמרכז אתה ודק משמים נשקף משני
קוטבי החזרה והכחמה, וגלגל היומי ירעיש בקולו נשלאות
יוס ליוס יביע אימר — בחפזו כל אדם כוזב — בטחתי
בעניות תורתו של החכם לונן שיאמר שגיתי — ומי לא יענה
סלחתי —

סעיף יב והבהן הגדול מחיו (בשגיאה זו) שנטל חלק
בראש להמציא הגימטריאות וחשבון שקר זה,
הלא ידיו רב לו בהמדיעה שהדפוס וז"ל ועוד זאת מחאתי
עמתי כמוכרח לקדיע, כי אם המלא ימלא באיזה ספר
ואחר מעין דברי אשר בקונטרסים אלו, או בקודמים ובבאים
ואי"ה לחדשות חשבתים, ידע הקורא כי דברי היו למעין
להסג ומחבריהם ראו או שמעו איזה ענין הנכחב או הנאמר
מתחתי, ויעשו להם ברבות מים להשקות במו פריי מטעיהם
ויעוין לדוגמא בבכורי עמים תקפ"ד לז כ"ד בהערה ושם
ותק"פח לז טון, וכדומה יותר עוד בספרים אחרים, מה

שהשתמשו בהגיגות לשגיגות לבי, גם מאשר היה עוד בכחזובים
ואו רק באומר ודברים כו', אמנם לאבן אנכי עמדי מעולם
וכשמרתי מהעדות את מאמרתי בעדיו ארים, ומהלה לאל כל
מכירי ועידוני על זה, קבלת האמת או הקרוב לה בעיני
ומתי שאמרה, אם קטן הוא האומר או התאמר ואם גדול,
ובכחב מפורש רשמתי כזה או כזה שמעתי או ראיתי, או
פלוגי הערני לזה וכדומה, כאשר ימלאון איזה דוגמאות
וגם בקונטרסים אלו, וכמה בכל מאמרות, ואחרי כי ת"ל
לא הנחתי שום ספר מהגודעים בעיני הקדמוניות שלנו
ומלאים בגבולי אשר לא חקרתי ודרשתי בו היטב, והבאתי
מתנו בקריאת שמו כל הנזיך לעיני, הנה כל הנמלא עוד
בספרים המתחדשים באריות או בהתקלרות בכוונה מעין
מה שכתבתי מבלי קרוא שם הספר, מאתי יא ראשונה
ויואסף לאורס כו' והמחריש תחשב לו יותר לחכמה ולכבוד
ומסכלות מעט אם ידבר, והיה מעשי מפיי הדעת שלום
והשקט ובטח כעתירת החוסם עבד נאמן לעם ישראל
שלמה יהודה ליב כהן רפאפורט עכ"ל (בפתיחתו לחולדת
רי"ג), ולפי מודעה זו ראוי שיקבל האמת ויאמר כזה ראיתי
ושמעתי (בעיני הגימטריאות) עתה אודה שגיתי, אבל לבי
מהסס אם נשאת קול זה יוא מפי פה, אולי יתגלל שעשה תביארת
מודעה על מודעה זו שהיה אנוס ומוכרח בדבר וכמו שמרומז
בפתח דבריו שכתב מלאתי עצמי כמוכרח לפולדיע,
נתא של המודעה בטילה מעיקרה — ובאמת לא נמצא
בשום ספר מודעה רבה כזו, כי לפי דבריו, כל המחברים
ישברו קולמוסיהם, וישפרו גליונותיהם, מבלי להעלות על
ספר מעין ת"ש או יכתוב שום דבר מהיום והלאה, יען
הכל יהי מים גנובים אשר מתי יהודה יאלו וממעייניו שנסונו
החולה, או מאלו שעודם טמונים בחזבו, יען הוא יא ואמר
על כולם שהכל נהיה בדברו — והמעיון ב"שע (תק"פד
ותקפ"ח) הדבר אשר עליו מראה הכפן באנכע להזות נני
חטאת על החכם המפוי מהו יחקק שמואל ריגווי (מעיר
גערץ) על אשר גנב מאתו לננות מים שהביא מעבר נהר
סמבטיון, כל אדם יחזה שלא היה כדאי לחזור על פך קטן
כזה ולהרעיש העולם בעבורו אף אם אמת היה הדבר,
ומכ"ש שהחכם ריגווי איננו מחריש לו ומנחישו שחדו בהגם
(ע' בפ' בחינת הדת דלקך בהערה אחרונה), ולא עוד
אלא שהחכם רפ"ט מתלונן על המליץ המפויאר התפוי מהו
שמשון בלאך שהעלים ליון לדברי החוספות ממה שכבר ליון
הנאון ר"י פיק (ע"י ב"ע תקלז לז לב) כהנה וכנהה כתב
על הר"מ לגדא, הוה — האם יש לו (לר"פ) הורמנא
דמלכא לחפוס גנבי ליונים, ומה הליון הלז שחייבין עליו
משום גניבה, הלא הספרים פזיחים לפני כל איש למניא
מבוקשו ובנה אללו ליון להראות מקומי איה, זה אומר אני
מנאחיה, וזה אומר אני מנאחיה, ורפ"ט אומר כולה שלי
סעיף י"ג תא הוי מאמר עירין קדישין דבני מערבא, ר'
חייא בר אבא אחי לגבי ר' לעזר, א"ל
פייס לי לרי יודן נשייא, דכחב לי חדא איגרא לאיקר
ניפוק לפרנסתי, לארעא ברייתי, פייסיה כו' כתב ליה הרי
שלחנו לכם אדם גדול, ומה הוא גדולתו שאינו בוש
לאמר לא שמעתי (ירושלמי חגיגה פא), ומי שלא שמע

טרם אחרתם חומר מה שחמרת וגזרת בעצמך על החכם ל' משה לכדא וזה לשוכך טרם אחתום חומר שחם בכל זאת לא יתקן החכם לכדא כל אלה השניות צעמו, חסיה מוכרח להצילם כולם בספרי ערך מלים אשר צדעתי להוציא לאור חי"ה ע"כ לשוכך (צ"ע תקן בתולדת ר"כ דר ח) , אחת האיש, משפטיך חרצת [תגזר] חומר ויקום לך — שחם לא תפרסם

שגיאת הגמטריאות שלך צעמך, חזי (לא מהכרח רק) צרנו רודפי האמת, יודפסו השניות הרבים המכאילים בכל חיבורך, הלא הם כתובים על ספר הצקות (שעל מחברים שונים) שחברתי בס"ד והקורא יספוט עם מי האמת.

סעיף י"ד ובה הלחי ושרת את אחיו להקריב הגימטריאות אל הקודש פנימה להיכלי פיטוי הקליר (שעד הכה היו חוזה צבל ירחו צבתי כנסיות וצבהמ"ד) והוציא מחשבת הדמיון מן הכח אל הפיעל, שלא כדעת רז"ל שאמרו וכי מפני שחמו מדמין נעשה מעשה (ניטין יט' לז') — ודאי מורה וחוצה נמי איכא, צבוח משה להקריב על מזבח (פי' המזבח), יסור מסוה צגמטריאות מעל פכיו, וימחה אפן הטועים המתעה את הצריות ויפרסם שהגמטריאות שהדפיסו צב"י המחזור שלו הן צטלון ומצוטלון, לא שרירין ולא קיימין, — כהן לצי צטות שיעשה זאת, שהרי על מ' לכדא צוה הלשך וחכמי לא ידעתי הצין צמדדש רבה (ויקרא פ"ל) צענין לולב חז"ל ומה עלינו לעשות ליקה לולב וחמרו וכל ס' יע"ש עכ"ל (ערך נקלוס), חזר והדפיס (שם ערך קלוון) צוה הלשון את חטתי, אחי מזכיר פה וטרם אענה אחי שוגג צחמיון לצב התעתי צכפשי, והייתי נס צעיניך קורא צמתעתע כי הלבתי אחרי אדם תועה, משגה עור צדרך הוא החכם יוחנן צוקסדלחף והכל הציא נס הוא צערך נקלוס מדרש ויקרא רבה (פ"ל) צענין לולב ע"ש כשענתי על צינתי ולא רחיתי צם המדרש לכן כחצתי וחכמי לא ידעתי הן מאמר המדרש ועמה נס עלי אקרא מאמר המדרש ומה עלי לעשות חמוודה חטתי ונקלם להקצ"ה הפקה עורים והמנקה חותנו משגיאות עכ"ל לכדא ואם חמם הח' רפ"ס מנצב עליו דברים ורגו וסחק ואין נחת לו צוה (ע"י מילדת ר"כ הערה עד) מה צכך, הלא רפ"ס עצמו שאל כואם צוה לשון, ודברים קשים להצין מה ענין אלישא ומטט לשם עכ"ל (שם הערה סג), וזה טעות דמוכה שנתחף לרפ"ס אלישע אחר צאלישע הנציח (יעוש), ועכ"פ אם צשגנת העלם דבר קטן הודה החכ' לכדא, ק"ו צדבר גדול של חשצון שקר הכ"ל, לפשיטא שמהיום והלאה חלילה וחולין הוא לו ולכל המדפיסים, ולזכיר עוד הגמטריאות וצנזורהים תלוי הקוליר, פי לא יאזה פלח להם הקליר. —

סעיף טו עתה ידע הקורא שיקר קושייתם (של רפ"ס וצונן) שהיתה על הקינה צבת סורו שאין לה חיבור המלות ולמה התחלתי צאות סמן, וצלא חתימת הקליר צראשה, וע"י שינו ושילשו להוציאה צכל פסי ומתנאה עפ"י גימטריא (ע"י לשון לעיג) טעו צוה מאוד, כפי צאמת צצת סורו היא משלוס הקרובות אח ציך ציוס מצך (הנעתק לעיל כמ"ש המפרשים ור"זה צקילר) והיינו שהחרוזים מתחילין סם צאות ח' ומסיימים צאות נון וצכל חות יש תשעה חרוזים שחלקים לשתי צתיס ראשייה, צצית ראשון ששה חרוזיה שמיסיימים צאותיות שוות (והשתי מתחיל תמיד צמלת איכה) וצצית שני ג' חרוזים שצשפים מהם חתימת הקליר כפול צראשי התרזות, והחרוז החחרון הוא ממש לשון המקרא, ובהחתימה היא אל עזר צי רבי קליר שהם י"ד חותיות כנו מן ח' עד כון וככה צרכת התפלה עד (ועד צכלל) צוכה ירושלים ג"כ י"ד צרכות, ולכן צכל חרוז שמיני יש מענין הצרכה של צרכת התפלה, ויען שאלת

או לא ירצה לשמוע, אמרי יושר אלך, וכשהוא עוסק בציוה ענין, כותב על עצמו שלא הייה שום ספר (המדבר מאותו ענין) שלא חקר ודרש בו היטב, הנה לא די צדברים אלו חורדיין איתו מגדולתו, אלא שיש לחוש לוינזול כבודו עוד יותר, על דרך שאמרו רז"ל צלב נבון מניה חכמה זה ח"ה צן ח"ה, וצקרב כסילים חודע זה חלמיד חכם צן עם הארץ אמר עולא היינו דאמרי אינשי איסחירא צלגינא קיש קיש קריא (צ"ת פו) בצספרא לחכמתא לסלמא מלכא הכי אמר, הלח סימנין אינון, סימן לעצירה ויקון, סימן לשטות מלין, סימן ללא ידע כלום צבותו (זהר צלק קנג), אומרים לאילני מאכל למה אין קולכם הולך, א"ל אין חנו צריכין, פירושויו מעידין עלינו, אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך, אמרו לכם הלאוי נשמיע קולינו ונראה (בראשית רבה פט"ו) אישי בהן עמוד על רגליך, וקרא צפיך שנית מודעה כשניה ומתולשח שכתבת חז"ל ערך שרח צבר

אמרתי כי איש מבין בלשונית השיג על דברי צערך זה, אך לא נחצאר לי מה השיגו, והנה אודיע פה לכל קורא המחברות, כי אין עמדי מדרשי מלים חלשונית קדם אשר אוכל למנא צהם ציאר כל מלה והוראתה צכל צל צראוי, והגני יושב צקאה ארץ לפין הרחק ממדינת אשכנז וצרפת ומשכנות החכמה חומן רב אשר סנה צשנה יוספו סם לדעת צצכל מחקר וחוייה ורבו מחברי ספרים חדשים צכל ענין, וצביחוד צדרישת לשונות קדם, ואין אחי צביתו רק מדרש מלים הקצר מהחכם יאהן כוי וגם צאילר הספרים של האקדמיים דפה נמא רק מדרש מלים אחד על לשונות קדם מן קאטטעללי ולא יותר, המדרש מלים של החכם לדעואלי הצרפתי לא רחיתי תימיו, וכן שאר החיבורים המתחדשים בעניינים אלו כוי, ונראה שעל דרך השאלה בא הוראת מלה זו על שכיבה עם צחולה עד כאן לשוכך (צ"ע חקלא ד פט), עוד כחצת ומדי דברי צתיקונים והגהות למחברותי מלאחי לנכון להודיע פה כי מה שחשצתי מתחלה צבהקדמת למחברת שאתה יהודה לפירש חדש צהלל המצרי כוי ואמרתי שלא קדמני צו עוד אדם, מלאחי עתה הרבה ממנו צבאור הח' י' ואל צריל צסוף, הלהל צשם ח' מן המעתיקים, והאמת אגיד, כי צשפי עיינתי או רק צתחלת הציבור ע"כ לשוכך (שם ד קב).

אתה החלית להראות את גדלך פה בצאמרי אמת אלו, לקיים מאמרי רז"ל שזכרנו, אולם מה חטאו מה פשעו לך המחברים הקרובים והרחוקים? שאתה חושדם שגנבו ושיגנבו עוד ממה שכתבת ודברתי, או כתבת ומדבר עוד — הן כל יקר ראתה עינם צבתי עקד הכפרים צבערי מלוכה וצמדיות שונות, וצלא חפזון, יודעים כל חזון, ואין צמשמם רזון — מהעולה מלאח צסמר עבודה וצפיות אהללה של יוסי צן יוסי, להכריע מהם שמהצרים היה אחרון, הוא אם היה לך ספר המנהיג, היית מקיים תילי דאבות האומר על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון, ועל אשר לא שמע אומר לא שמעתה, אכן על שגגות כאליו וכיוצא המנאילים צמתכך לא היו לנו להתרעם כי אטו מאן ללא ידע האוי מילתא לאו צברא רצברא הוא -- אך חלונתינו על חשצון השקר והחדש צבדית מלכך ממשול לרבים כאמור.

שאת נוי'ן נגמר צבונה ירושלים (וגם נגמר כפל חתימתו)
 על כן הפסוק כאן הקרובות של ת"ב שהיו אומרים בצרכות
 שבטמיתה, אחר שכבר סיים-בגמרת בנין ירושלים,
 וגם שלא להטריח על הציבור בקניות רבות (שניחוספו
 בכל דור) שיאמרו כולם בעת התפלה שבטמיתה, לכן אחר
 שגמרו הש"ע שבטמיתה, יושבים לארץ ואומרים הקינה
 שבת סור"ו שמחלה באות סמך במקום שפסקו בקרובות
 האב"ך הג"ל כי הכל פוטר אחד מהקליר רק אחר שבקרובות
 הג"ל כבר חתם בבית שני שמו פעמיים כאמור לכן בקינה
 שבת סור"ו לא חיבר בכל חי' אומיות (מן סמך עד חיו)
 רק בית אי' משנה חרוזים דוגמת בית ראשון שבקרובות
 האב"ך, והקינה שבת סור"ו נתחברה על סדר הששה אלפא
 ביתוח שבמגלת איכה ונוסף לזה שהתחלה כל בית (מהשמונה
 בתים שמאות סמך עד חיו) מתחיל בחיבה אחת מהשמונה
 פסוקים שבסוף כל מגלת איכה (ואח"כ מסדר הששה אי"ב
 מסופן לראשון רק שהקדים עיי"ן לאות כי ועיי"ן ת"ש הערה
 בסוף חיבר זה) והוא שהתחיל שבת סור"ו, שמלה שבת
 הוא התחלה הפסוק שבת משום לבנו, ומלת סור"ו הוא
 התחלה אות סמך שבאיכה יעס, והחרוז השני מתחיל סחי
 ותאום וחרוז שלישי ורביעי מתחילין במלת סכותה
 כהתחלה ג' פסוקים שבשלה אי"ב של אי הגבר באות סמך
 (מסופן לראשון) וחרוז חמישי ספקו כף יען אות סמך
 באיכה יעבי מתחיל במלת ספקו, וחרוז ששי הוא ל' לשון
 המקרא של אות סמך שבאיכה ישבה סלה כל אבירי, ועל
 סדר זה נחרזה כל הקינה עד הומה דוק וחשכה, ובסוף
 הקינה חתם עוד בראשי החרוזות (א"ל למי"בוא ע"ד זק"ן
 ר"ס) אח שמו אלעזר ומעתה בר בי רב דחד יומא
 יודה שדברי החי' רפאפו' בטילין מעיקרין כי לא הוצרך
 הקליר לכתוב שבת סור"ו בכדי שחלה הגימטריא כמספר
 חתימתו (כדעת רפאפו') רק הוכרח למלות אל"ו בכדי
 לסדר החרוזים שנתבאר וגם לא היה צריך לחזור ולחמוס
 שמו בחרוז שבת שהוא חמ"ע: הפיוט, ואחר שכבר
 חתם עלמו פעמיים בחלת קרובות האב"ך ופעם שלישית
 בסוף כדאמרן ואם בעל נפש הוא החכם רפאפו' מהראוי
 לו שיפרסם ברבים שגנתי אשר שנה ויודה על האמת
 בכל מה שטעה (כמו שפשה נזון בהקמת ספרו זה
 שאני עוסק בו שהדפיס שם כל מה שטעה בספרו הראשון
 האקרא מכתב עתי יעו"ש) אכן מקונטריכו רפאפו' שהדפיס
 נראה שאין דרכו להודות על האמת דוגמה לדבר הוא
 מה שבררתי לעיל (אות ויו) שהחשע תאות שנה שנה
 כבושה האמור בהקינה ר"ה רפאפו' לפרש שהקליר נחמין
 על חשך השנים של זמן הקליר, ובאמת טעות גמור
 הוא צידו רק הכוונה היא על מה שמתירש בתדרש רבה
 ריש פ' זו (שהעמקתי לעיל אות ויו) ורפאפו' אחר שהדפיס
 (בב"ע שנת תקן) פירושו הג"ל המיטעה בעבור שנעלם
 ממנו אז המדרש ואח"כ (העירו אחד על זה או בעלמו)
 ראה שטעה ועם כל זה לא הודה על שגגתו אך הוסיף

חטוא על פשע והדפיס בשנה האחרת (בצכורי עמים שנת
 תקנ"א' ז' לב להערה ג') בזה הלשון ואודה הראיה על
 זמן הקליר מסוף הקינה לך ה' הלדקה בחשע מאות שנה
 שהיתה שנה כבושה מלחשמע לך"ך להוסיף שאע"פ שנתא
 כן בלשון המדרש (ריש לו) מ"מ נראה שהחשע רק
 בלשון המדרש להוציא כוונתו על חשבון זמנו: ע"כ ל'
 רפאפו' הביטו נא כרי לבב אך הוא מכחיש דבר
 ברור ומחשקש שלא להודות על האמת, עוד כתב הח'
 רפאפו' בב"ע שנת תקפט (ז' לו הערה ל"ו) וז"ל רי'
 משה בוטריל מביא (בריש פירושו ל"ו יטירה) ספר אבן
 הפילוסופים שחיבר רב סעדיה גאון אולם נחמד האיש הזה
 אלני מאוד שמביא ספרים שלא היו נמצאים כלל בעולם
 והרבה מהם עוד לא ראה איש ולא שמע אולם ולדוגמה
 מי יודע מספר כבודה לר"ה הקליר ומה שמוכח שם מדברי
 הקליר הוא כמעט נמנע בחשבון הזמנים שא"ך יביא הקליר
 רב האי והוא היה בזמן רב שרירא אביו כמו שהוכחתי
 בת"א נגד החכם ר' ואלף היידיגהיים בהקדמתו למחזור וגם
 שם ספר זה (ה"ל ספר כבודה) מגאון זר מאוד, מי זה
 יבין הוראת אבן הפילוסופים — עכ"ל רפאפורט וגם פה
 טעה בשמים כי אבן הפילוסופים הזכירו החכם ר' יצחק
 שמואל ריגו זין שפרי הר"ה יגל עיי"ן צכורי עמים שנת
 תקפט הג"ל (ז' יד) ונודע שזהו הנקרא בלשון רומי היינו
 שטיין דער ווייזן — וכפר כבודה הוא ספר כבוד ה'
 המובא בשפתי ישנים וכבר טעה בזה ר"ל היידיגהיים והשיגו
 ש"ב בן אחות אבי הגאון מוכר"א זלמן מרגליות בהקדמתו
 למחזור קרבן אהרן ויען שבעולם הייתי נחבא אל הכלים
 ולא רציתי לכתוב אגרותי בעניני המדע לשום אדם לכן
 אמרתי לחכם אחד שהיה שוקד על דלתות שהוא יכתוב
 לרפאפורט שטעה ובאמת הודה ולא בוש שטעה ועדיין
 מכתבו ביד החכם הג"ל — ועתה באו נא וראו לשון
 "רפאפו' שהדפיס בשנת תקן וז"ל כבר הוכחנו לעיל הערה
 "ג' בראיות שבשקר יחס ר"מ בוטריל בפירושו ל"ו יטירה
 "אח ספר כבוד ה' לר"ה הקליר וכאן נעורר רק אודות
 "השנת הגאון ר"ה זלמן מרגליות ז"ל (בהקדמתו למחזור
 "קרבן אהרן) על הרב ר"ה שהביא בהקדמתו למחזור
 "ספר כבודה ובאמת ז"ל כבוד ה' ע"כ השגחתי, והנה
 "כבר ידעתי זאת בעלמי שכן נרשמה מלה זו בשפתי ישנים
 "אות כף אעפ"י שנלפסה בטעות בחולדות רבינו סעדיה
 "שכהבתי (בב"ע תקפט ז' לו) אולם עוד לא נחברר
 הדבר, שבעל שפתי ישנים לא ראה באמת גוף ספר זה
 שלא היה בעולם רק רשם מה שראה מובא בפני רמ"ב
 כמו ספר היכל ה', קול ה' בכה, קמיה וכוונת הרבה
 א"כ אם היה כתוב בפני רמ"ב כבודה כמו שהוא באמת
 דפוס הוראדגא לא נוכל לחקן עפ"י בעל שפתי ישנים אשר
 הוא רק עד מפי עד רמ"ב אכן אחרי שאנו חושבים העד
 הראשון לעד שקר אין חילק אלניו בלשון עדותו אם אמר
 כבוד ה' או כבודה עכ"ל רפאפו' (בב"ע תקן ז' קכב)

ה ש ג ר ת

על כן בא עלינו בעקיפין! אכן תה אומר ומה אלבר
להשחית דברי עוד יותר ודי בזה ויותר מדי

נא אהבי האמת ושוחרי התשובה שפטו נא על דבריו אלה
אם ידע זאת מקודם שכבודה ר"ל כבוד ה' או אם קשה
לו לומר חלה קטנה טעיתי (ולא היה צריך ללהג הרבה)

פ ר ק י"ט

לפנינו היום בכל הדפוסים שנחשנו אחריהם וטענו בזה
טעויות רבות כמו שאברר והוא:

הטעויות הראשון מה שהחילו ס' הוהר במאמר ר' חזקיה
פחה וכל המאמרים שאחריו (על דף טו ע"א)
קראו אותם בשם הקדמת ספר הזוהר וזה שגגה גדולה,
כי מדע שהוהר נדפס בעיר קרימונה שנת ש"כ לאלף הששי
(וכפי מ"ס סוף הקדמת ספר אמרי בינה שחיבר ר' ישכר
בער ד' פראג שנת שע"א ראה עוד זכר ד' וויניציאה שביתו
לא היה מזוי כל כך כדפוס קרימונה) ואח"כ נדפס בלובלין
שנת שפג ובזולצבאך שנת תמד וספרי הזוהר הללו נקראין
זוהר גדול בעבור שנדפסו על נייר גדול (היינו חצי בוגין
ויותר) ובשלשון אין בהם הקדמה כלל רק דף הראשון
מחיל בראשית בריש הורמניתא דמלכא כו', שלפניו (בדפוס
מנטובה ויחר הדפוסים) תאמר זה הוא בדף טו ע"א אכן
מאמרים אלו מן ר' חזקיה פחה ולכלן עד דף מח ע"ב יש
להם סדר אחר וניסחאות אחרות, וזה שבביל שבעת
שהדפוסו הזוהר גדול בקרימונה אזי בשנה זו עממה (שנת
שך) נדפס גם בעיר מנטובה ס' הזוהר ונקרא זה קטן
יען נדפס על נייר קטן ובו החליפו הסדר והניסחאות וקראו
המאמרים הנ"ל בשם הקדמת ספר הזוהר ואחריהם
נחשנו כל המדפוסים שבאמטרדם וקיסטנטניא וסלוניק
וארץ אשכנז רוסיא ופלוניא וכל זה טעויה גדול כי בעיקר
הוא ניסחת ד' קרימונה (ולובלין ו"ב), ולברר זאת אמרתי
להתבונן תחלה בטעם קריאת השם של ספר הזוהר כי מצינו
לו שלשה שמות יש שקראוהו מדרשו של רשב"י (עו'
שו"ת חשבן ח"ג שאלה נו ונו ובחי' משפטים ועבודת הקודש
לר"מ בן גבאי וכדומה) ויש שקראוהו מדרש יהי אור
(ע' יוחסין מלת רשב"י ובשם הגדולים להאזולאי) ואחר
שיצא טבעו בעולם נקרא צפי כל ספר הזוהר, אמנם
לא על הזוהר לבד נסתפקו מי היה מחברו ואיך נקרא שמו,
אלא גם לרבות כל המדרשים כמעט אין אחד מהם שלא
יהי' ספק מי היה מחברו או שנעלם מאתנו שם מחברו
מכל וכל, ומקצתן יש שנקראו תחלה בשם אחד ואח"כ השם
אחר, ובאשר החזונתי בעניני שאר המדרשים נחברר לי
על ידם קריאת השם של ספר הזוהר והתחלתו הראוי לו —
כי מאמתי שהמדרשים רובם ככולם יתחלקו לחמשה חלקים:
חלק ראשון מדרשים שנסתפקו בשם מחברם וגם נקראו
תחלה בשם אחד ואח"כ בשם אחר כגון מדרש

השגה רב"ד

עד — השגה רמב פרק י"ט
(לד שין ויו וסין זין בהערה) החכם
זינן סיפר ומונה חתמה ועשרים מדרשים שקראם בשמותם
או הגדלת המובא בזוהר, ב' מדרש אגור, ג' בהיר
כו', ז' זוהר, ח' חמש מגילות של זוהר חדש, ט'
מדרש יהי אור כו' כ"ג מדרש ר"ש בן יוחאי, כ"ד
מדרש התורה, כ"ה חתמה עכ"ל זינן עוד כתב
(לד תיו ויו בהערה) בשם הלוי שקורא הרבה פעמים
את הזוהר בשם מדרש הזוהר ואח"כ הביא זינן שמתא במפרים
שמביאים ג"כ ספר הזוהר הגדול, וספר הזוהר המופלא
מדרש הגעלם, והיוחסין מביא מדרש יהי אור ואעפ"כ
הרב ר' ישראל אלנאקאווא במגורת המאור שלו (הנדפס
בסוף ראשית חתמה דף ש"ב ע"א ושי"א ע"א) מעתיק בשם
מדרש יהי אור כ"ד שורות בלשון הקודש כו' ואח"כ המציא
זינן טעם לתה נקרא בשם זהר הוא מפני שהמקובלים היו
רגילין לכנות את ספרי הקבלה שלהם בשם זהר או זהר
או בהיר וכדומה מהלשונות המורים על לשון זה (הנקרא
בלי"א גלאכן או ליכט) כגון ספר האורה זהרי חתה אור
יקר קרינים כו' עכ"ל זינן (ע"ש אריכות דבריו) ויען
שבאמת לא מאמתי בשום ספר שיתן טעם על מה ולמה נקרא
ספר הזהיר בשם בהיר, והזוהר בשם זהר וזינן הוא
הראשון שהמציא טעמים הנ"ל לכן אברר שזה טעויה גדול
ואבאר יתר שגגותיו בזה ואגב אודיע דברים רבים שלא
קדמתי אדם ומובטחני שלא יהיו דברי אלה למשא למציני
מדע והוא:

בבר נודע לעת המחברים שכתבו במפריהם ספיקות
רבות על ספר הזוהר אם רשב"י חיברו או לא ובתוכם
הגאון ר' יעקב עמזן בספרו מטפחת ספרים המיוחד לזה,
ותמכני עליו שכל ההשגות שכתב שם על הזוהר והתיקונים
והזוהר חדש שהמה יותר חשני מאות השגות איך לא הרגיש
בהקושיא שהקשה אחריו בעל כסא דהרמנא (בהקדמתו
לס' בשמים ראש) על מה שנמצא הקדמתה לספר הזוהר
שזה מורה באצבע כי את אחרונים הוא יען יצא תכלל ספרי
הקדמונים (כהתלמוד וספרא וספרי ותוספתא ומכילתא)
ותדרשים שאין בהם שום הקדמה מתחבריהם (ע"ש דבריו)
אבל אזי המחבר חליקים אומר על זה לא היה דברים מעולם
כי באמת לא היה לספר הזוהר שום הקדמה רק המעתיקים
והמדפוסים של עיר מנטובה המה הדפוסו ההקדמה אשר

רבה שנחשפקו אם רבה בר נחמני חיברו או ר' הושעיה רבה (ע' הקדמת הרמבם ליד החזקה והקדמת רקה ובזמנה דוד וכדומה) ורשי קרא לבראשית רבה אגדת ארץ ישראל (ברא' תו ב') ואח"כ נקרא מדרש רבה או רבות וכן מדרש שחר טוב שהקדמונים קראוהו מדרש תהלים או אגדת תהלים, וכן שני החלקים האחרונים שבמדרש רבה (ר"ל במדבר ודברים רבה) בעל הערוך קורא אותם מדרש ילמדנו (מטעם שאכתב לקמן) וכן ספר הבהיר שמחלה נקרא מדרשו של ר' נחמיה בן הקנה (ע' רמ"ז פ' ברא' ושאר מחברים) מטעם שאברר לקמן חלק חמישי:

חלק שני מדרשים שלא נקראו רק שם אחד אבל יש ספק מי חיברם כגון מדרש הנחומא אם הוא ר' נחומא בר אבא או אחר (ע' שלשלת הקבלה ושפתי ישנים וסדר הדורות) וככה מלא דבי אליהו נחשפקו אם הוא מחליבו הנביא או אחר- (ע' מאור עינים פי מד ובשם הגדולים) וכן הפסיקתא רבתי וכיוצא בהן אף שלא נקראו רק בשם אחד אין אנו יודעים בבירור מי היה מחברם: **חלק שלישי** מדרשים שלא נקראו על שם אדם יען מחבריהם נעלם מאתנו מכל וכל, אולם בעבור שהמדרש אינו עוסק רק מענין אחד נקראו על שם אותו ענין שעוסק בו כמו מדרש חסידות ויחירות (ע' תוי ברכוי לה וראש ברכוי פה סי' י"ז וראש מגילה פה סי' כח ומנחת שי על איוב ריש פ' לה) וכן מדרש משה רבינו (ע' הו' ב"ק פב ע"א ורקח וילקוט) ומדרש עשרת הדברות לפי שאינו דורש רק מעשרת הדברות וככה מדרש תמורה שדורש רק הכ"ח עמים (שבקהלת) שיש להם תמורה וכל כיוצא בהן מהמדרשים:

חלק רביעי מדרש שלא נודע כלל שם מחברו אולם הוא דורש בכל חלקי התורה ובענינים רבים אזי הוא נקרא על שם הלשון שהוא רגיל להחיל בו הפרשיות כגון מדרש ילמדנו שנקרא כן בעבור שמתחיל בכל פעם ילמדנו רבינו (ואין זה הנחומא העיקרי שיש ממנו ארוך וקצר. שלא נדפס כמ"ש לעיל (השגה):

חלק חמישי שלא נודע כלל שם מחברם וגם אין להם סיגנון בלשון מיוחד והמה רב הכמות שדורשים מענינים שונים אזי נקראו על שם התקראות שזכרו בראש המדרשים כגון מדרש ויושע לפי שהחלתו בפסוק ויושע וכן מדרש רבה שעל שיר השירים וקהלת נקראין מדרש חזית (או אגדת חזית) יען שניהם מתחילין בפ' חזית איש תהיר (ולא כהחכם לזון ריש פ' טו נד רסג שכתב שעל שיר

השירים לבד נקרא חזית) וכמוהו מדרש תהלים ומשלי ושמואל נקרא מדרש שחר טוב בעבור שמתחיל בפסוק שחר טוב יבקש רזון וכן מדרש לזון בשביל שמתחיל בפ' לזון שמים בחבונה, וכמוהו ספר הבהיר נקרא כן על שהחלתו בפסיק דהיר הוא בשחקים (ולא כלזון לבד ש"ו שהתקתי לעיל) וכן מדרש הדשא ומדרש ויסעו ומדרש ויכלו ומדרש השכם ומדרש אספה (ע' רקח סי' ש"ב) ומדרשים כיוצא באלו שלא נדפסו והמה בכתובים (ורבים מביאים אותם) כולם נקראו כן על שם שמתחילין במקראות הללו וכו' הנראה לומר במדרשים האלו ומהם תקיף על השאר, אכן הטעם שמקלט מדרשים נקראו בשם אחד ואח"כ בשם אחר יתכן לי לומר שהוא מפני רוב הטילטול והפיזור שסבלו ישראל נשתכחו שמות מחברי המדרשים ונעלם זמן היותם על הארץ והמדרשים נשחרו מונחים בקרן זוית מבלי שום שם אשר יקראו למו מפי מחבריהם, יען כל אחד לא כתב דבריו רק לזכרון ולא לחלקם ביעקב ולהפיץ בישראל (כמו שאכתב לקמן פרק עשרים) לכן הביאים אחרים קראו חלה למדרש רבה (דרך כלל) אגדת איי בעבור שרוב ההלכות והאגדות והדרשות שבו נאמרו ושנו כמו בתלמוד ירושלמי שנתחבר בארץ ישראל ואח"כ מלאו מחלוקות אם מתברר היה רבה בר נחמני או ר' הושעיה רבה שפזח לדרוש בראש הספר גלגל זאת הסכימו בחתרי לקראו מדרש רבה שהוא שם כולל לרבה ב"ג ולר"ה רבה (והאחרונים בטעות מכנים שמו רבות), אמנם הטעם שר"ג בעל הערוך קורא לפעמים במדבר ודברים רבה בשם ילמדנו הוא כדכתיבנא מפני שרגיל שם הלשון ילמדנו רבינו כלשון מדרש ילמדנו וכן רוב ההלכות והדרשות נאמרו שם בלשון הילמדנו ממש*) וכמו כן המדרש שעל תהלים משלי שמואל חתלה קראו לכל איי בפני עלמנו בשם מדרש או אגדת תהלים מדרש או אגדת משלי מדרש או אגדת שמואל ואח"כ ניתוספו ספרים אחרים שנקראו ג"כ בשם מדרש שמואל וכדומה לכן הסכימו לקרוא כולם יחד בשם מדרש שחר טוב על שם החלתו בפ' שחר טוב, וככה ספר הבהיר שמחלה נקרא מדרש של ר"ג בן הקנה בעבור שהחלתו אר"ג בן הקנה ואח"כ נחשפקו אם הוא חיברו (כי באמת לא ידוע שהוא חיברו כת"ש בת"א) לכן קראוהו ע"ש החלתו בפ' בהיר הוא בשחקים וכן כל כיוצא בזה. ומעתה זכינו לדון ליתן טעם כעיקר בקריאת שם ספר הזוהר כי מחלה נקרא מדרשו של רשב"י או מדרשו של ר' שמעון סתם יען היתה שיטה בפיהם שהוא חיברו אכן אח"כ (מיומת ספר יוחסין

(*) ודבר זה נעלם מהח' לזון ומהח' ר' משה לבדו וגם מרש"ל רפאפו' ע' הערותיו לתולדת ר"כ) ואף החכם ר' בנימין מוספיה הצקי זרניל מאור בספר הערוך (צעה"מ ממוסף ערוך) נעלמו ממנו דברים אלו שהרי על מה שהביא בעל הערוך (ערך חטימוס) מימרא בשם הילמדנו שכתוב שם מלת חטימוס הניה המוספייח צה"ל המלתי גירסא זו במדבר רבה אבל בילמדנו לא מלחתי עכ"ל, ומטעם הוא כי באמת כוונת הערוך היחה על המדבר רבה פ' שלח לך (ספ טו) רק שהערוך קורא חזית ילמדנו פ' שלח לך וכדכתיבנא (והעלמת המוספייח אף גם זאת נעלם משלש מטיבי צעד אשר נערו ודברו בגרמיהם בגלי מצער להניח חידש ושחן בצמר ערוך ומוסף ערוך הלא המה רש"ל לנדא וזכין:

דשלא ב'י נרגיה) נסמפקו בשם מחברו וזמנו ויהי כאשר
ראו שהתחלת הספר שהיא בראשית בריש הורמנוחא דמלכא
מתחיל בפסוק והמשכילים יזכרו כזהר הרקיע ודורש שם
מלת זהר בכמה אנפי וכן ספר ואלה שמות זוהר מתחיל
ג"כ בפסוק זה ודורש שם כמו כן מלת זהר בהרבה אופנים
לכן קראו את שמו זהר בדרך שנהגו במדרשים לספרים
שזכרנו (וללא כלונן שהארץ בטעם פגום שאינו מתיק לחך
וללא אחת) וזוהי חבין שבעיר מנטובה השחיתו והתעובו
המדפיסים שנשתנה עליהם סדרי בראשית שלא כדת כי
העיקר הוא הסדר של ד' קרימונה ולובלין וז"ב הנקרא זהר
גדול שנוסח מתחילין בפסוק והמשכילים יזכרו ואין באחד
מהם שום הקדמה כלל, ועוד ראיה מספר תיקוני זהר
חדשים גם ישנים שיש להם שלשה התחלות בראש וכולן
מתחילין בפי' והמשכילים ונדרש שם ג"כ מלת זהר בפנים
שונים ואף לדברי הגאון יעבץ וביעמנו שתאחרים זמן חיבר
הזהר והתיקונים (ממה שחשבו המקובלים) אעפ"כ הם מודים
דרבנן שזקנו התיקונים היה זמנם סמוך לזמן שנחבר הזהר
(והזהר גם התיקונים הכל בכתיב יד היה אז) נמצא שמוקם
התחלת התיקונים ראיה על התחלת הזהר אף אם אינם
מתחבר אחד שהרי נקראין תיקוני זהר בגלל הדבר הזה
שהמה תיקונים והוספות לס' הזהר, ומאחר שכל ההתחלות
שבתיקונים כולם המה בפסוק והמשכילים אין ספק שגם
ההתחלה האמיתית של הזהר הוא בפסוק זה כלפוטו נוסחת
הזהר גדול ולא כנוסחת המדפיסים הזהר קטן במנטובה
(וכל הדפוסים שנשתנו אחריהם) ועוד שהרי בהקדמת המגיה
שבמנטובה (הובא ג"כ ביתר הדפוסים) יראה כל קורא שהם
האחינו בראמת שרשב"י וחבריו חיברו את הזהר אי"ב תהראוי
היה שתהיה התחלת ההקדמה רשב"י פתח, או ר' אבא
פתח שהיה ראש המדברים לפני רשב"י וכוחב הדברים מפיו
(עי' ריש אדרא זוטא וזהר משפטים קנג) או ר' אלעזר
פתח אשר חורת אביו נעורה על דל שפתיו, ובכל חלקי
הזהר ראיתי שר' אבא ור' אלעזר שניהם מתנבאים בסיגנון
אחד כמו רשב"י בדברים נשגבים שהם כבשנו של עולם
ולא כן שאר החברים ורק ר' אבא ור' אלעזר וכו' שקראם
רשב"י בשם פניאל בעבור גדול מעלתם (עי' זהר ברא' ז')
וראוי היה שהמה ידרשו בראש הספר וגם להמערערים
לאמר שכל דברי הזהר לאו רשב"י הוא רק הרב ר' משה
דיליאון שם הדברים בפיו, ואי אומר אם מפיו אנו חיינ
אף הוא היה מכיין להוציא את השם הנכבד של רשב"י

בראש ספרו או עכ"פ שמות ר' אבא ור' אלעזר, ולכל
הפחות ראוי היה להתחיל הספר במאמר סתמי כמו רוב
מאמרי הזהר וכהתחלה האמיתית (שבזהר גדול) בריש
הורמנוחא דמלכא יען סתמו רשב"י הוא אבא ר' חזקיה
(ללא הוה מהני דעאלו ונפקו ומח קודם נאמו תהאדרת
עי' סוף א"ר) מאי בעי הכי, ועוד שהרי סמוך למאמר ר'
חזקיה פתח מוזכר איך ר' חייא הוה מקוון על פטירת
רשב"י והתענה מ' יום לראותו (עי"ש בהקדמה דף ד')
היחכן שהמחבר הכוחב הקדמה לספרו יזכיר זאת, ועוד
שהרי מחברים רבים כתבו שבעבור זאת מתחיל הזהר
בריש בשביל שהוא אחיות רשב"י ואף שאין זה ראיה
(גמורה כמ"ש בת"א) וכן לדבר יש שכאן הוא התחלת הזהר,
ומתחיל יובן לדברינו שמתעם זה תקנתן קראוהו מדרש
יהי אור מפני שבדף שאחר בריש הורמנוחא מתחיל (בזהר
גדול) שסידורו אחת ויז"ב) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור
מהכא איהו שירותא לאשכחא גניזין הך איחברי עלמא
בפרט (ובזהר קטן בטעום הדיחו מאמר זה לדף ט"ז: כמו
שאברר לקמן) ובזכרו תקנתן לומר שכאן הוא עיקר ההתחלה
לכן קראו את הספר על שם הפסוק יהי אור, ועוד יתכן
לומר מפני שהזהר חדש מתחיל ויאמר אלהים יהי א"ר יחזק
מכאן משמע דעקרון הב"ה ושחלון כו' וכל התאחרים
שנאמרו שם אח"כ בזהר חדש עד ואחס הדביקים בה'
אלהיכם כולם המה בזהר גדול בדפים הראשונים שבראש
הספר אך בזהר קטן הדיחו המאמר של ר"י הג"ל לדף מה:
והסיים הוא בדף מה: ואחס הדביקים כו' וכל התאחרים
האלו שיש הם בזהר גדול וקטן ובזהר חדש ובכל פ'
בראשית שבזהר חדש לא תמצא עוד שום מאמר אחר שיהא
נרשם עליו זהר רק מאמרים אלו (שבזהר קטן מתחילים
דף מה: ומסיימים בדף מה) אבל יחד התאמרים שבזהר
חדש נרשם עליהם סתרי או תיות או תדרש הנעלם
ובעבור שסברו שהזהר חדש ומדרש הנעלם נחברו ג"כ
מתחבר ס' הזהר עלמנו, וראו שהזהר חדש מתחיל בפסוק
יהי אור וכן בס' הזהר ההתחלות הללו שאמרו מתחילין
ג"כ בפי' יהי אור לכן קראו כל ספר הזהר דרך כלל בשם
מדרש יהי אור אולם האמת הוא שעיקר התחלת הזהר הוא
בריש הורמנוחא כמו שהוא בזהר גדול בכל הדפוסים ולכן
זה שמו אשר יקראו לו ספר הזהר בעבור שהתחלתו דורש
מלת זהר שבפסוק והמשכילים יזכרו כזהר*) הרקיע בכמה
אנפי והכל נכון:

* להמתיק הענין ולומר שכך כחה לפטר הזהר שיתחיל בפסוק והמשכילים יזכרו והוא אחת שאמרו בצבלי (מניגה"ג) בהוציא
עוזרא צעט שדרש חכמי התלמוד במעשה מרכבה יאלח בת קול ואמרה אחס ותלמידים מוזמנין לכת שלישה (ופרש"י ג'
כתוב הושתת לפני השכינה ותמה היפ"מ על רש"י שהרי צירושלמי מפורש דלא כרש"י ולדעתי השנה היפ"מ נכון) ומצואר
צירושלמי מניגה סס (אחר עוזרא שצבלי שמסיים מוזמנים לכת שלישה מפורש צירושלמי צוה"ל) ואמיתא כמאן דלמר שזע
שמחות את פניך שזע כחות של צדיקים לע"ל (עי"ש צירושלמי) ואני המתבר אליקים חומר שהמאן דלמר זה הוה עלמנו
רשב"י כמו שמצוה צבלי ובפסיקתא ומדרשים שדרשו על פסוק שזע שמחות וגו' (אל תיקרא שזע שמחות חלל שזע
שמחות) שזע כחות של צדיקים צניע זו למעלה מזו כו' שמעון בן יוחי חומר לשזע שמחות פניהם של צדיקים רחיים

המחכמו לעקרו ממקומו והדפיסוהו בסוף תרומה צבדי שלא יחראו הדברים כתורות רבות שבכל פעם מתחיל מפי ברא', אבל לא ידעו שיש צפי בראשית מאמרים רבים שאינם כלל מגוף הזכר רק ניחוספו אח"כ כמו שהעיד המקובל ר"מ קורדווארד (ע"י סוף חיבורי העזרה) ולפי"י לא קשה מידי על ההתחלות הרבות כי נוספות המה, והן אמת שיוכל להיות שהמדפיסים שבמנטובה היו להם כתב יד שכבר היה כתוב שם ההקדמה כמו שהוא בזהר קטן שלפנינו וגם ספרא דלניעותא היה נדחה לפי תרומה (יען צסוף תרומה מסיים מאן הוא ספ"ד ע"ש) ועי"פ דבר ברור אללי שהזכר בכללו לא היה מסודר כלל מפי מחברו כמו שהוא עתה לפנינו על סדר הפרשיות רק אחרים סדרוהו ככה (כמו שבררתי בת"א) ולכן גם בענין ההקדמה לספר הזכר לבי אומר לי שהאנשים הללו (המעתיקים הכ"י או המדפיס") שביררו מאמרים אלו דוקא להקדמה לספר הזכר, כוונתם היתה להודיע בתחלת הספר גדול קדושתו ורוממותו של רשב"י ועוזו ונוראותיו של ר"א בנו ותלמידיהם (כדרך רוב החיבורים שנפטרו בעליהן והבאים אחריהם מודיעים בהתחלתו גדולת המחבר ומתוהו) וכאשר התבוננתי בכל הקדמת הזכר ראיתי שכך הוא דרך משל בדף הראשון ע"ב אר"ש אלעזר בני פסוק מילך בו' ואמא אליהו ואמר לי רבי בו' ר"ח ר"י הוה אזלי באורחא בו' ר' שמעון נהורא דבזוינא בו' (ע"ש כל הסיפור דף מ' ודי') ר' אלעזר הוה אזיל בו' ור' אבא בדה"י בו' צעי למטען לחמרי בו' שמעו חד קלא תקיפא בו' שמע קל ענפין דאילנא בו' (ע"ש כל הענין מדף ה' עד ח') ר' שמעון היה יתיב בו' ודאי אנפי שכינתא אחיון וע"ד פניאל קרינא לבו בו' אזל הקוא פילסופא ואחגגיר בו' אלעזר הב נבזבזא חד לכלה בו' פתח ר"א ואמר בו' (ע"ש מדף ח' עד יא') ר' פנחס הוה שכיח בו' שמענא דיוחאי חברנא בו' נפיק נהירו דקיק בו' (ר"ל ר"א ב"ר שמעון) ונהיר כל עלמא בו' לפרין אחיון ובפומא דחדא מנייהו פסקא חדא ובתיב צגווה דהא בר יוחאי נפיק ממערתא ור"א בריה בו' פתח ר"ש בפקודין דאורייתא בו' אימא ברי קמיה דרי פנחס דהא בו' נטליה ר"ש וגסקי' וברכי' בו' אחא ר"פ וגסקי' בו' ולבחר נהיר כל עלמא בו' (ע"ש מדף יא' עד סוף הקדמה) נתמא שמן דף ראשון עב עד סוף כל ההקדמה הכל מדובר בו מקדושת ורוממת גדולת רשב"י ובנו וחבריהם

הדעות השני שטעו אנשי מנטובה הוא שהדפיסו ספרא דלניעותא בסוף פי' תרומה, ובאמת עיקר מקומו הוא צפי בראשית כמו שנדפס בזהר גדול, כי אין ספק אללי שהספרא דלניעותא נתחבר קודם הזכר שהרי הזכר תבוא אח ספרא דלניעותא כ"ח פעמים היינו בזהר העקרי ח' פעמים (בשלח נו: וצ: תרומה קע"ו תזריע מח' אחרי סמך: נשא קמו: שלח לך קעה' ואתחנן רסב') ובאדרא זוטא פעם א' דף ר"א) ובאדרא רבא שבפי נשא הוצא דלניעותא י"ט פעמים היינו (דף קכח' קל' קל' קלא' קלג' קלג' קלד' קלה' קלז' קלז' קלח' קלט' קלט' קמ' קמ' קמב' קמג' קמג) לפי שהספ"ד הוא ליסוד מוסד בכל האד"ר (יעו"ש היטב) אי"כ מקומו הראוי לו הוא בראש ספר הזכר, ועוד הלא מוכח מתוכו שמקומו צפי בראשית שהרי ספרא דלניעותא הוא פירש על פ' בראשית עד סוף כי עיקר התחלתו הוא בראשית ואח"כ מפרש הפסוקים ויאמר אלהים יהי אור וגו' ויאמר אלהים יהי מארת וגו' ויאמר אלהים תדשא וגו' ומסיים ויאמר ה' לא ידון רוחי וגו' עד סוף הסדר (אלב ההתחלה תאנה ספרא דלניעותא ספרא דסקיל במתקלא בו' אינו רק פתיחה כת"ש בת"א) ואי"כ ודאי מקומו של ספ"ד הוא צפי ברא', ולמה הדיחו אותו מדפיסי מנטובה לפי תרומה, אמנם לדעתי מה שנלחמו לזה ומה שטינו הסדרים וקראו להמאמרים שעירכו והדפיסו בראש הזכר צבס הקדמה הוא מטעם שאומר, וזה כי כבר נודע שהדפיסי מנטובה היה לפניהם העתקות רבות מהזכר ונוסחאות שינוט מחיבות ידות לא ראו זה כראי זה (כעדות המגיה בהקדמתו) והמה ראו כן תמכו שפרשה בראשית יש לה בזהר כמה התחלות (היינו בדף ט"ו' כט' למד: לח' וראש הספר שבכאן) ולא עוד אלא שקודם ההתחלה שבדף למד עב מסיים הזכר עד כאן סתמא דמילין ושוב שנית (לח) מסיים עד כאן אשכחללו מילין מכאן ולהלאה תיקונא דפרשתא ועוד חוזר ומסיים (מט) מכאן ולהלאה מלין בזוטרא דויפתא, ועוד נוסף לזה ספרא דלניעותא שמתחיל ג"כ מפי בראשית ומכיים כל הסדר, ואנשי עיר מנטובה שלא ירדו לעומק חכמת הקבלה ולא הבינו דרכי הזכר, האמינו כי הגוססאות בהתחלתן כולם מוצנן אחד יאלו וממקום קדוש יהלכו וישחבחו בעיר אשר כן עשן לבחור מאמרים מפה ומפה ולהדפיסם בראש הזכר צבס הקדמה, וספרא דלניעותא

לעתיד לצוא, לחמה, וללצנה, לרקיע, לכבזים, ולצרכים, ולשושכים, ולמנורת בה"מ, לחמה מינן ש"י וזוה"ק כלאח פשמא וגו' ללצנה מינן ש"י יפה כלצנה וגו' לרקיע מינן ש"י והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע בו' שהם שצט כמות בו' (ע"ש צבסר דברים וספרי עקב ויקרא רבה כ"ל שחר טוב פי"ח פסיקתא זוטרתא כ' דברים ילקוט שופטים רמז כ"ט ילקוט רמז תר"כ ופ' עקב רמז תתע"ז) ומה שאמרו מזמנים לבת שלישיית משוש דהוו משכילים צחכמה העמוקה והבת השלישיית הן שפניהם דומות לרקיע והן המשכילים צעמוקות כמ"ש והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע (כ"ז צ"פ"מ) נמלא שזב דצר נאה ומתקבל למסר הזכר אשר הפין מושכלות עמוקות צבצבים העומדים בצבאי שמים ורום רקיע ראוי וכסון שהתחלת פתח דבריו יאיר נתיב לנלות פנינות צבסוק והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע והיא כת השלישיית והכל כסון ועד"ו יתפרשו ג"כ דברי הרע"א מהימנא (צ"פ נשא קמך) וצריש תיקונים שאמרו והמשכילים יצינו מסטרל דצינה דחיהו חילנא דחיי וצגינייהו אתמר והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע צבאי חיבורא דילך דחיהו ספר הזכר מן זוהרל דחיימא עלאה בו' (יעו"ש) ודלל כצעל ממת צבי צפי' התיקונים ומפרשי הזכר שפירשו כוונת הר"מ בצופן אחר חלה כדחמין וצמ"ח הארכתי צזה:

ה ש ג ר ת

לא"י קחשיב, אלא רב גביה מארגיזא אמר בה טעמא כל שיש לו קנאה על חבירו ודומם שיון עדי עד עושה לו דין, א"ל אלא מעשה נקלג ומלמנה וסנאגה (יהושע טס) הכינמי (בתמי) א"ל אי הוי רב גביה מבי ארגיזא הכא הוה אמר טעמא, רב אחא מבי חזאיה אמר בה הכי כל מי שיש לו לעקף לגימיה על חבירו ודומם שיון בסנה עושה לו דין (גיטין ז') וזהו שאמרו מאי כדון מדרשה אמריא דרום וקבל שכר (ירושלמי מיר פ"ז ועמ"ס לעיל הגנה) ובא ורזה שבמדרש עלמו דרשו עשיתי לי בריכות ת"ס (קהי ב') אלו הדרשות להסקות מהם יער לומח עיני אלו החינוקות (קה"ר פ' עשיתי לי) וגדולי המחברים כתבו שהמדרשים והאגדות אינם אלא להשמך הכתובים לזכרון בעלמא וזה קוטר דבריהם כוונת חז"ל במדרשים האלו היא להמתיכם אל הכתובים בלשונות שלא ישכח זכרונם מפניו לא שהיתה כוונתם כלל לפרש הכתובים ככה (לשון רשב"א באגדת ברכו' פי א'ין עומדין ובפ' הרואה ומתרי' אבוהב פי הספיה ע"ס) רק הביאו הפסוק לזכר ולא שמכתא בעלמא (ריקנאטי בהעלותך) והנה אב לכולם הוא מאמר אחד במדרש וזה תוארו ולא נחם אלהים דרך ארץ (שמוי יג) שלא נהג עמם כדרך כל הארץ היאך דרך כל הארץ מי שהוא קונה עבדים כו' (רבה וילקוט ריש בשלח) ומי חכם ויבין זאת שהדורש כיון לפרש כן הכתוב הלא ישיב אמרים לו אם כן מלת פלשתיים יתיר נפיש הוא (בתמול) אלא כלאמרן ולכן מצינו שרז"ל שיבחו מפרשי המדרש יותר מבעלי המדרש עלמם וכמאמרם ויחלק עליהם לילה אי"ר יוחנן אותו מלאך שזדמן לאברהם לילה שמו שני ולילה אמר הורה גבר ר' יצחק נפחה אמר שנעשה עמו מעשה לילה שני מן השמים נלחמו הכוכבים אי"ר לקיש טבא דנפחא מבר נפחא (פ' חלק) ולא עוד אלא שראש הפרשים רש"י ז"ל פירש הרבה אגדות היפך פשוטם דוגמא לדבר על מאמרם אמר בת יפת תואר היתה (סנהדרין פב') פרש"י שאמו של אבשלום היתה אלל דוד בתורת יפת תואר ולא יפת תואר מתש (ע"ס ובא"י ברא') ולפי זה הרווחנו לתרץ ספיקות רבות אשר במקומות א"ן מספר דרשו רז"ל מענינים העוסקים מאברהם יצחק ויעקב דוד ויוחב וכדומה מאנשים שהיו בדורות ראשונים ורז"ל שמו בפייהם פסוקים שאמרו נביאים אחרונים (ע' ב"ק סמך: סנהד' פב גיטין סח ותו' גיטין טס ד"ה וכתוב) שהיו כמה תמות שנים אח"כ כי לא היתה כוונתם שהראשונים אמרו בעצמם המקראות כלשונם אכן חז"ל הציגו המקראות לזכרון דברי המוסר ודרך ארץ שהסכימו ללשון המקראות הללו שהיו שגורים אז בפי כל חכם לב (לא כעמם הללו שהשליכו אחרי גיוס לימוד המקרא ואלו חיו בזמנינו לא היו מסמיכים הדברי מוסר על לשון המקראות לזכר כי אינם שגורים עתה צפינו כמאז) אף שאין פשטות הכתובים סובל הענין שמו אותה בפי האבות והקדמונים לדיקי עולם בכדי ללמוד מהם הנגה טובה וכן מדה רעה ולמור מארחות עקלקלות הסמיכו

ללשון הכתובים (כמאמרים שהכאתי לעיל סי' זה) ופעמים שמו המדות רעות בפי המדברים שהן רשעי ארץ כבלעם ונביכדננר והמן וכדומה ויש מרז"ל שבמליצתם פתחו פי הארץ וחרון לשון אלמים גולמים שבטבע הבריאה ויריעו בני האלהים שרפי קודש והשכינה מדברת והיום ולילה שמש וירח שר העולם ושר שלום והלדיקים שבג"ע ושר של גיהנם בשמים ממעל ועל הארץ מתחת בהמות לחימו יער יפערו פיהם וישוחו בטענות ומענות עם בורא עולמים מעניני הנהגות הבריאה לטוב ולמוטב בכדי שילמדו תועים רוח בינה ודעת, על דרך שדיברו הנביאים והכתובים עלמן כמ"ש השמים משפירים וכו' יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחיה דעת א"ן אומר וא"ן דברים וגו' בכל הארץ וגו' ובקצה חבל מליהם — ופעמים שהלביבו רז"ל ענינים כאלו במעשה שהיה או במשל מפורש ואם שכל במליצה נשגבה בדרך הבאי והכל לתכלית האמור להלטיב נפש הישראלי לעבודת קונו ושיבין להכיר גדולת הבורא ורוממותו וחסדי ה' על יראיו וכמאמרם רעונך להכיר את מי שאמר והיה העולם למוד אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הב"ה ומדביק בדרכיו (ספרי עקב) שבטענה שהחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עוונותיהם של ישראל (מדרש משלי פי יוד) אמר הב"ה אומתי אני מתעלה בעולמו בשעה שישראל נאספים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות כו' ושומעין הגדה מפי חכם אני מתעלה בעולמי ואומר למלאכי השרת באו וראו עם זו שירת לי בעולמי כו' (שחר טוב משלי טס פי י"ד) ורבות כאלו שאמרו במעלות ודעת לתכלית ידוע ותן לחכם ויחכם עוד שגם האמירה לתלמים הנ"ל מפי הב"ה איננה בהצרת אותיות כדומה מהשטות הענין רק דרך נשגב ורעיון נפלא בליור מוסכל להמחזוניים אמרוניהם הטורות, אכן רוב המפרשים שחזרו לבקש דרכים שונים ודחוקים עלומים לתרץ מקראות ומדרשים כאלו עפ"י סברות כרסיות המה יגעו לריק כי שרשי הענינים הגה הגם על דרך שנחבאר, ולא עוד אלא שלדעתי יש מקראות וגם דרשות רז"ל שאי אפשר לפרשם עתה בזמנינו בשום אופן מטעם אומר והוא:

סימן ר' כאשר נחבון בתורה שבכתב ובתורה שבפ"פ נראה שכל אחת מהן כוללת ענינים שונים, דינים והלכות, דיקדוקים ודרשות, ברכות וקללות, משלים וחידות סייגים ואזהרות וכדומה, ולדעתי נושאי מאמרי חנ"ך שני חלקים ראשיים המה שימפרדו לשלש עשרה ענינים, וככה יש התלמוד יפרד לשני נהרים גדולים שמוציאים י"ג נחלים לרווח פני חב"ל חנוכה וזהו פרטן: תורת משה ונביאים וכתובים יחלק לשני חלקים ראשיים האחד כולל כל המצות שהם עיקרי הדינים והשני כולל שאר הענינים שאין בהם מצות ודינים ובפרטן מלאתי שנחלקים ל"ג ענינים:

א' המצות והדינים שנאמרו לחמה מסיני אשר יעשה אוחם האדם ומי בהם:

בשמים (דברי' א') בשמים ס"ד אלא גוזמא כיו דברו
 נביאים בלשון הבאי לכתיב והצקע הארץ לקולס
 (תמיד פז חולין לא) ומאמר אויב משל היה (ב"ב
 טו) והמשלים שהיו שגורים צפי ההמון ונאמרו צח"ק
 כמ"ש על כן יאמרו המושלים (צמ"י כא) כאשר
 יאמר משל הקדמוני ומשלי נביאים ומשלי שלמה וכל
 הדומה לזה:

שירים וקינוח שצח"ק הגודעים לכל קורא:

מקראות שנאמרו בדרך רמז ומלובשים באדר יקר
 המליצה שאיש הממוני לא יבין אותם רק חכמי לב
 ואנשי מדע יגלו סחרי מצפניהם:

מקראות שנמשכו על ענינים שנודע להם ודברים
 שנעשו בזמניהם, אמנם כעת אין מי יודע על חזיה
 ענין נמשכו כי לא נודעו לנו דברים אלו לכן נעלם
 מאתנו פירושיהן כגון מאמר למך לנשיו (ברא' ועל
 כן יאמר בספר מלחמות הי' (צמ"י כא) ועל כן יאמר
 המושלים (סס) ומקצת מקראות שצפי בלעם ובצרכת
 יעקב ובצרכת משה ובזיוכתי אויב ורעיו ודברי המלאך
 לדינאל וכיוצא בהן שנאמרו אז על אופן שומעת ומבין
 אותם בצורות ההם, ולדעתי הדבר דומה לחשבונות
 רבים ממסחר גדול שעברו בין איש לרעהו במשך זמן
 רב ויכתב בספר זכרון, ויקשב וישמע איש מרעהו
 דבר אחד או מלה אחת לבד או יכתוב לשון קצר
 מאוד וצא רעהו ותקרו, וע"י מלה זו או מאמר
 הקצר יבין ענין ארוך ועסק רב שרמו לו חבירו,
 וכל באי עולם וחכמיהם, לא יבינו כלל לשונם
 ומעלליהם, וזאת אשר ירמוזו עיניהם, כך אחת מוצא
 המקראות הללו שזכרתי שנדברו בין איש לרעהו בין
 איש לאשתו ובין אב ובניו וכדומה שראשית דבריהם
 ועיקרן היו כתובים באורך בספרים שהיו בימיהם
 או קודם זמנם כגון ספרי מלכי ישראל ודברי הימים
 למלכי יהודה ומדרש הנביא עדו והדומה להן שנזכרו
 בחי"ך ונאבדו מאתנו, ועתה אין צרכי שלינו להבינם
 על ביריין בשום אופן, ודורות האחרונים שבאו לפרש
 מקראות כאלו מי יודע אם יש מליץ אחד מני אלף
 להגיד לאדם ישרו של מליצה כזו, כי מה הוה לאדם
 שיעמיל לפחור דבר הנעלם מאתנו, ורז"ל צענמס
 הורו לנו כזאת באמנם אלמלא חרגונו דהאי קרא לא
 הוה ידענא מאי קאמר (סנה"ל נל) ומה גם בדברים
 שפשוט עמנו לא הבין דברי המגיד לו ומקראת מפורש
 הוא (דניאל יב) ואני שמעתי ולא אבין ואמרה אדני
 מה אחרית אלה ויאמר לך דניאל כי חמומים וסחומים
 הדברים, עד שאמרו רז"ל על דניאל מדקאמר אני
 בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה (מגילה יא)
 ורבות כהנה אלו הן הי"ג מדות שנקללן בחי"ך

ובנה תורה שצ"פ מחלקן לשני חלקים ראשיים

דברים שעשו משה ואהרן והנביאים מדעת עצמם מלד
 הסברא כמו שני ויקלוף על אלעזר וגוי וידבר אהרן
 אל משה הן היום וגוי ואכלתי חטאת היום היוטב צעיני
 כי וישמע משה ויטב צעיניו (ויקי יוד) ושלטה דברים
 שעשה משה מדעתו והסכים כב"ה עמו הוסיף יום
 אחד (בג' ימי הגבלה) מדעתו שדרש היום ומחר כיו
 (שבת פז) וטלה חלב שהקריב שמואל ופר שהקריב
 אליהו הנביא וכדומה:

יא

תקנות ומנהגים גזירות וסייגים שתיקנו לצורך השעה
 והזמן כמ"ש ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם
 יבואו למלחמה ואתם תשבזו פה וגוי' אם תעשון את
 הדבר הזה וגוי' והיתה הארץ הזאת לכם לאחזיה
 (צמ"ד לב) וכן ויאמר יהושע אל העם הריעו וגוי'
 והיתה העיר חרם וגוי' וישבע יהושע וגוי' (יהושע ו'
 ועיין רות רבה פ"ד) ותקנה שעשו להגבעונים שהיו
 חטבי עצים ושאיבי מים (סס ט') ותקנות יהוידע
 לאסוף הכסף בארון לחזק בדק הבית. (מ"ב יב)
 ושמונה תשמרות כהונה שתיקן משה ובאו שמואל ודוד
 והוסיפו עליהן (לששה עשר) והעמידו אותן על כ"ד
 תשמרות (ירושלמי ובבלי חגיגת פ"ד) ומנהג נביאים
 ותקנות עזרה וכיוצא בזה:

יב

יג

חוכמת מיסר ועסקי דרך ארץ בעניני העולם ומלאכת
 מתשבת בטבעיות למודיות ומושכלות שנאמרו בחי"ך
 ללמד לבני אדם דעת ויראת אלהים:

מעשי נסים ונפלאות שאירעו לאבותינו המפורשים
 בכתיבי הקודש להראות לנו חסדי הבורא על יראיו
 וסגולות ורפואות מי המרים ע"י משה ואלישע וכל
 כיוצא בזה:

נבואות שנחנצאו החוזים לבני ישראל ולעמים רבים,
 והבעתת ישועות ונחמות לעדת ישראל ונקמת שדי
 בעוברי רגונו ובקשות להעביר זדון מן הארץ וצרכה
 וחיים לשומרי פקודיו ועדותיו לחזק לבב עושי רגונו
 וללמד לבני יהודה לשפוך שיח פני בוחן לבות להקדיש
 ליוצרים בשפה ברורה ולשון נח להפיק רגון מה' לשמוע
 אל הרנה ואל התפלה:

סדר הדורות והשתלשלות יחוסם דלקתם ורשעתם,
 נסיעתם וחנייתם ומספר תפקד ישראל על לבאותם,
 גדולתם וכניעתם, גבורת מלחמתם והשפלתם, חיייהם
 ומיתתם:

גילות הארץ והמדבריות וגבולותיהם, ימים ונהרות
 ותולדותיהם והדומה לזה:

חלומות וחזיונות שנאמרו ליחידים להעיר אופן על
 העתיד אם לשבט ואם לחמד כחלמותיו של יוסף
 הנדיק וחלום פרעה ושריו וחלומות נבוכדנצר וחזיונות
 דניאל וחלומותיו וחזיון פסיד לבגסר וכדומה:

לשון הבאי וגוזמא ומשלים שנאמרו בחי"ך כמאמרים
 דברה תורה לשון הבאי לכתי' ערים גדולות וצבורות

ב'

ג'

ד'

ה'

ו'

ז'

ח'

ט'

יוד

החלק הראשון כולל עיקרי ההלכות ודיני המצוות שהם יסודי הדת שטרם בהם קדמונינו, והאלפסי והרמב"ם והסמ"ג ובעלי השלחן ערוך ונושאי כלים לאסוקי שמעתיאל אליבא דהילכתא ואחריהם חכמי כל דור יושבי על מדין להורות על פיהן את המעשה אשר יעשו והחלק השני כולל דברי מוסר ואגדה ודרשות קדמונינו ושאספו בעלי האגדה מתלמוד ירושלמי וצבלי וחיברו מהם ספר עין יעקב ובפרטן תמלא בתלמוד ג"כ י"ג מדות הללו:

- א' דיני התרי"ג מצוות והלכותיהן ופירושיהן שפירשו חכמי התלמוד להבין את הנאמר בתורה שבכתב.
- ב' דרכי הלימוד בעיון ומבטא עפ"י הכללים שהיו ביד חכמי התלמוד.
- ג' מנהגים ותקנות וגזירות שתיקנו חכמי המשנה והתלמוד לצורך המקום והזמן.
- ד' דברי מוסר ודרך ארץ ומלאכת מחשבת בטבעיות לימודיות ומושכלות לאושר האדם לפלס מעגלותיו.
- ה' מעשי נסים ונפלאות שנחוו בימי חכמי התלמוד להראות סגולת התורה וכן העוסקים במצוות לשמן וסגולות ורפואות שנועד להם ושאר חכמות רמות.
- ו' הבטחת רוב תענוגים לעוה"ב וישועות ונחמות לעתיד לבוא לחזק ידי עושי מלאכת ה' ולחבש לעצבותם הגלות החל הזה והפגנת עינם לרשעים להשיבם מדרכם הרעה ויחמו חטאים מן הארץ.
- ז' סדר הדורות וקבלת התלמידים מרבותיהם, גדולתם והשפלתם וחיי ראשי ישראל ומיתתם וכדומה לזה.
- ח' גלילות הארץ והמדברות לגבולותיהם, והימים והנהרות למולאותיהם ומקומות חכמי התלמוד למושבותיהם.
- ט' חלומות שנאמרו בירושלמי (מעשר שני) וצבלי (פי הרואה) והחזיונות שראו חכמי התלמוד בהקין או בתרדמה כמאמרם (בהרבה מקומות) ר' פלוני אדמוך או אחנתנס וראה כך וכך צבלי להעיר איזה מוסר בת קול ששמעו בדבר הנזכר לפי שעה (ע' תו' סנהד' יא וצנחן סו' כט):

יוד' לשון הבאי וגומא שנאמרו בתלמוד וכדחקו דברי חכמים בלשון הבאי (משנה חמיד פה וחולין לא) וכחצ בעל הערוך שהוא כאלם המגדל את הדבר הרבה ומוסיף בגידולו כו' וכיון שחקרו אנשי התלמוד כי לא בדיקדוק נאמרו משניות הללו אלא הבאי גילו כי כן הם כו' (ע"ש ערך גומא חשוב רב שרירא ורב האי בני הגאונים) ומשלים וחידות והיינו דאמרי אינשי וכדומה.

יא' שירים וקניות כגון מה שאמרו כי סמכו רבנן לר' זירא שרו ל' הכי כו' כי סמכו לר' אחי ורי' אס' שרו להו הכי כו' ר' אבובו כי הוה אחא מתיבתא לבי קיסר נפקן אמתיא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה כו' (כתו' י' וסנהד' יד) וההוא דמס' יומא (פו)

ובאלילים (כב) וכדומה והקניות שנאמרו במס' מועד קטן כגון פתח עליה ההוא ינוקא גזע ישישים כו' כי נח נפשי' דר' פלוני פתח עליה ההוא ספדנא כו' נשי אמרי הכי כו' ואיכא דאמרי נשי דשכנאב אמרי כו' (מ"ק כ"ח).

ענינים נשגבים וחכמות רמות שנמסרו לחכמי כל דור ודורשיו לחקור אחריהן ולדורשן וצבלי להסמיר הדברים מהמון עם שאינם כלאי להשתמש בחכמה נאה וחסודה כמו שהיא מצבלי לבוש אשר נערים ישחקו עליה ומעלולים יתשלו בה, לכן זאת העולה היעולה מצבלי התלמוד להלביש דברי חכמה במעטה חסלה במליצה נחמה וחידה נפלאה וסיפור מעשה נורא ברעיון נשגב כמפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו כגון מאמרי רבה בר בר חנה (ב"ב פ"ה) ור"י משתעה ור"י הינדולאה משתעי (סס) ואגדת סבי דבי אחינא (בכורו' פא) ועדות ר"י בן סהריאל (סס פט) והנסחיות שרמזו במעשה בראשית ומעשה תרצה (פי אין דורשין) וזה היה מנהג הקדמונים מיתות עולם להסמיר סודות החכמה תחת מסוה איזה סיפור והגדה ויש מהם דברים שמתפחות החכמה מסורים בדינו לפתוח בהם שערי אור שגנוזו הראשונים אמנם יש מהם שאי אפשר לפרשם כלל מטעם אשר אומר והוא:

יב' יס' בדברי רבותינו חידה או מליצה או מאמר אשר יפין ענין אורו, וערפלי טוהר חולתו, וחשכו הרואות בארובות שכלינו להליץ מחרביו אור האמת ולהשיג נקודת המטרה הקולט אל השערה אשר שיער בה צבלי המאמר והמליץ במליצתו וחידותו, לפי שלא נתגלו רק לחכמי דורו שהבינו רמזותיו, ולא נתוועדו כי אם להמשכילים שהיו אז ובידם הספרים והמפתחות שנאבדו מאתנו כהיום, מאמר כזה לדעתי לשוא זרף זורף לפרשו כעת כפי העולה על רוח השערהו, ומוטב לנו שנשים יד לנו פי מלשלות יד בקדשים לפרש ללא אמת, והבקי בשני התלמודים ידע להפרש שיש בין החליות המאמרים שבהם ההלכות הקבועות מספרא וספרי ומוספתא ומכילתא, ובין החליות המאמרים שנאמרו מפי הבאים אחריהם אולם גם על זאת יהיו עניו פקוחות להבין החליות המימרות שבהן דברי משל וגומא ודברים היוצאים מהיקס הטבעי וענינים נסתרים שקשה כעת לפרשם או אין צבכ שכלינו לבארם כלל באלו וכיוצא בהם תמלא חמיד שהתחלה היא ר' פלוני משתעי או עובדא הוה או סח לי פלוני, או לדידי הוה לי וכדומה מהלשונות המורים באבצע ומעירים האוזן לשמוע בלימודים כאלו שאינם מתשמען ממש כפי העולה על רוח איש ההמוני, וסימני החליות הללו המה כעין הסימן שבהחלית המאמרים שבאגדות ירושלמי שהתחלקן חמיד במלת

דלות, דרש ר' פלוני אפיתחא דרי פלוני, ר' פלוני פתח
 בכבוד אכסניא, צהילולא דר' פלוני, בכרס פלוני צעליית
 צבית אבל של פלוני נדרש כך וכך, ר' פלוני ראה את
 הצבור מתנמנם דרש להם דבר פלא היוצא מהיקש
 מהיקש הטבעי לעוררם משנתם (מכילהא צשלח וסיר השירים
 רבה פי הגך יפה רעייתו וצירושלמי וצבלי הרבה) ויש
 שלא למד לחצירו או לתלמידו רק איזה נוסח בקשה וקראוהו
 בשם דרש כדגרסינן (צענין צרכת כהנים) וכי מהדר
 אפי' מציבורא מאי אמר, אדברי רב חסדא לרב עוקבא
 ודרש רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו כו'
 (כוטה לט) אמנם לא עלתה על דעתם לחבר דרשות אלו
 והאגדות בכלל ככדי לכותבם על ספר אך התלמידים ציטו
 לעצמם התחלת ראשי הדרשות או חוכן עינים כסדר או
 בדילוג לזכרון מה שמעו מרצם זה צכה זה צכה, שהרי
 גם בהלכות ודינים מצינו שנים שמעו שזה הבין כך והשני
 הבין בדרך אחר ונכתבו דברי שניהם וכמ"ש רז"ל מר
 דשמיע ליה קאמר ומר דשמיע ליה קאמר (זבחים קז)
 ופעמים שהכותב עלמו היה סובר היפך ממה שכתב כמאמרם
 מאן חנא סדר עילם רי יוסי, ר' יוסי חנא לה ולא סבר
 לה (יבמות מב) וכ"ש במדרשים ואגדות, ופעמים שהדורש
 לא אמר דבריו רק לחצירו או לתלמידו בהסתר ובחידה
 ומליצה שיהי' לו לבדו ולא לפרסמו ברבים כלל כמ"ש רז"ל
 רבינא רמי כו' סבר למדשיי צפירקא ח"ל ההוא סבא
 לעלם כתיב (פסחים נון) וכדומה מהדברים שציוה הרב
 שלא לדורשו ברבים (בעבור הזרות שידמה בו להמון העם)
 וכאשר ערב לבו של אחד לעבור על אזהרת רבו, ודרשו
 ברבים, אזי הציבור שלחו רסן היראה וחקו על דבריו,
 וכמאמרם מרדכי זן ופירנס אייר יודן פעם אחת חזר על
 כל המניקות ולא מנא לאסתר לאלתר מניקה והיה מניקה
 הוא כו' כדדרשה רי אבוהו צציבורא גחך צציבורא לקלי'
 כו' (צ"ר פ"ל וילקוט אסתר רמז תתרגז ע"ש) כי היה
 כמחוק צעניהם שיהי' לזכר חלב (לשון מ"כ סס) ואע"פ
 שהדרשה אות שלפעמים גם לזכר יש חלב וכדתן חלב זכר
 טהור (משנה וחוספתא סוף תכשירין וצ"ר סס) מ"מ המון
 העם שאינם יודעים זאת שחקו על דבריו, ובעבור חשש
 תקלה יותר גדולה מזה שיוכל לנמות מענין הדרשות ברבים
 גזרו אומר (במשנה וחוספתא ותלמוד) על כמה ענינים
 שאסור לדרוש אותם ברבים ואף לא בשנים ושלשה בני
 אדם (ע' פ' אין דורשין) וממרו צידינו כללים צאמרם אין
 מניין בעריות ולא בהודע את ירושלים ואין דורשין שיר
 השירים לגנאי מעשה פלוני נקרא ולא מתרגם, ומעשה
 פלוני לא נקרא ולא מתרגם, ועוד אמרו רז"ל יש דברים
 שמציקין עליהם את הפה היקמה דאת אמר ישקני מניקות
 פיהו אר"י כתיב ואתי ציוה הי אתי (הל"ל וכתיב) ואומי
 (ו' לרבות) נאמר לי דברים שנאמר לכם ונאמר לי דברים
 ציני לבין עצמי ר"ש צ"ח ר' חגי צסס רש"צן כבשים ללבושך
 ומחיר שדה עתודים (משלי) כבשים כתיב הא כינז בשעה

דלמה שנצבאר ענינו לעיל (פרק זה סי' צ') ולכן אמרו
 אין משיבין על הדרש ולא מקשין צאגדה (ע' רמ"ב ס' פ'
 חלק ומ"ג ח"צ פו ובהקדמתו) ובמדרש ובפסיקתא זוטרתא
 אמרו, להורות אלו ההוריות, החוקים אלו המדרשות (ע"ש
 פ' שמיני) ומעטם זה כתבו בעלי כללי הגמרא דאע"ג
 לאמורא אין לו כח לחלוק על התנא הוא צעיקר הדין
 וההלכה אבל צענין דרוש והגדה מצינו צכמה מקומות מן
 התלמוד צאגדות שחולקין אמוראים עם תנאים צרובא
 דרובא (ע' דרכי הלימוד מרי דוד מלידולה כלל ח') ואחרי
 הודיע אלוקים אותך את כל זאת דעת לפשך יונעם להתצונן
 עד כמה הפדיון על המלה המחברים שדחקו עצמן להקשות
 דברי ההגדות והמדרשים אהלדי ולישצם צדרך רחוקה
 ויש שהאריכו צפילפילם צדברי פרעה ואבימלך ואחצורש
 והמן וכדומה שזה היה סיבר כחנא פלוני וזה כפלוני זה
 סבר כהמקשן וזה כהמסקנא צצמדרש והאגדה או שזה היה
 דעתו כאריסטו ואפלטון ופ כבן רש"ד ואבן סיני וכיוצא
 צדברים שהם להג הרבה ויגיעת צשר, ויש מחברים
 שהעמיסו צדברי רבינו הקדוש צמשנת שנים אוחזין צטלית
 ובמשנת שתי גנות זו למעלה זו וירק ציניהם שהכוונה
 היתה על הגוף והנשמה והצ"ה כציכול ורבות כהנה אמנם
 צאגדה רבצ"ח וסבי דבי אמונא ור' פלוני משחעי פירשו
 דברים שבושם אופן לא עלו כלל על דעת אומרם, וכל זה
 גרם להם יען לא צחנו ההפרש לחלק דברי חורה שכתב
 ושצ"פ על דרך שחלקתי אותם פה לכן נהפך להם לרועץ
 שעשו מהנגלות נסתרות, ומהנסתרות נגלות כי חלק הפשט
 של הדינים והלכות קבועות צצתורה שכתב ושצ"פ הגלויים
 לנו ולבינו המה פירשו אותם עפ"י סוד וסתרי סתרים,
 שאבותינו לא שערסם, ולהיפך המאמרים שאמרתי כאן
 (אות יג ולעיל אות יג) שכוונת הנביאים וכוונת רז"ל נעלתו
 צאמת מאתנו מהטעמים שכתבתי צאו המחברים ועשו מהם
 פילפולים ודרשות אשר כל השומע חילנה אזוני — וכן
 אמת שלהרבה מחברים כאלו, הזמן גרם להם לכחוב כזאת,
 כי הדיועות מהלימודים צענינים כאלו, ישתנו בכל דור ודור
 לפי מצב האומה ומחצריהם, יש דורות שהצנת הפשט
 הצבר צימיהם, ויש דורות שגנבו צלימוד הפילוספיא, ויש
 צחכמות הטבעיות ויש צפילפול וקוסיות, ויש צצחרו צרמונים
 ומידות וככה כהנינו דור אחר דור עד שלפעמים יבוא
 דור אחרון ויבטל דעות הראשונים וסדר לימודם, ואח"כ
 צניהם אשר יקומו מאחריהם מתחזקים לקיים דברי
 הראשונים, וכן חיצר חיליה וכמו שאראך השתנות הלימודים
 של כת וכת לקמן פרק אחרון, ופה נחזור לענינינו והוא:
 סימן ה' רבים חצבו שפרי המדרשים והאגדות כמו
 שהם סדורים לפנינו היום ככה ילאו ראשונה
 תיד מחצריהם, אבל יתכן לומר שאין הדבר כן, כי לדעתי
 לא חיצרו התנאים והאמוראים הספרים כמו שהם עתה
 צידינו שהרבה דרשות ואגדות לא נאמרו רק לצורך המקום
 והזמן ובדרך חידה וכדומה וכמפורש צדברי רז"ל פעמים

מהחלוקות כלל, וכזאת גמרו אומר גם בהלכות ודינים פעמים
 אין מספר מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי וכן כל
 המדרשים בכלל לא נשתנו מדרם ומהותם רק ע"י המאספים
 אותם זה היה בא"י וזה בצביל וזה במדינה אחרת, זה סידר
 הדרשות על סדר החורה וזה על תהלים משלי וזה היה
 חורז מחורה לנביאים ומנביאים לכתובים בכל פרשה ופרשה
 כמו מדרש אגדת בראשית (שנדפס עם ספר שתי ידות
 ואח"כ בזאלקווי תקמד) וככל המדרשים נ"ש מאמרים רבים
 שהם מיוגנון אחד בעיקר הדבר רק הסדר והלשון נשתנה
 לפעמים במקצת בעבור שהזמנים והכוחים והמעתיקים
 נתפזרו בארבע כנסות הארץ ומרוב הטלטולים ואריכות
 הגלות המר הזה נתרבו הנוסחאות וגם נשתנה עם מחבריהם
 ולא יודע מבטן מי יאזו הדברים ואין לנו כעת שום דבר
 ברור מי חיבר מדרש פלוני או פלוני כמו שבררתי לעיל
 (פ' יט) וזיותר גברה הרעה האתח מעת שנתפשטה מלכות
 הדפוס בעולם כמו שאומר והוא:

סימן ו' במאה השלישי לאלף הששי כשנתפשטה מלכות
 הדפוס בקנזי ארץ או נתרבו המעתיקים ספרי
 ישראל והמדפיסים והמגיהים הנמחרים ונחפזים במלאכתם
 ועל ידם נשתבשו נוסחאות רבות מספרי קדמינו וזיותר
 במדרשים ואגדות אשר לרובם נסתרה לנו ופעמים שעירבו
 חול בקודש, ויש שעל ידי מלה אחת ששיבשו באו גדולי
 המפרשים לידי שיאות רבות לפרש מאמר שלם ללא אחת,
 ולדוגמא לא הביא רק שמים ושלשה גרגרים בשיר השירים
 רבה (פ' ישקני) הדיבור נוסקו על פיו לאדקולאין בן
 הדסה ולמדו החורה ועוד שם (פ' תורי זהב) זו החורה
 שלמד אלקולאון בדעתו של הבי"ה כו' ע"ש שהמ"כ יודי משה
 ויפ"ת בספרו יפה קול ושאר מחברים כל אחד חתר למנוח
 דרך לענמו לפרש מאמרים אלו ולחברם עם תחלת מאמרי
 המדרש וסופן והכל ללא אחת כי עיקר הוא כמ"ש הר"מ
 די לינואנו בספרו שתי ידות וז"ל דע כי מעשה היה בסופר
 אחד שהיה לו אחות ושמה הדסה והיה לה בן ושמו אדקולאון
 והסופר הזה היה כותב מדרשים ובכל מקום שהיה מוצא
 חורה היה מחפלו על בן אחותו שזכה לחורה וכותב דבריו
 בספר וכל הרואה חשב שהם דברי הספר ולא הוא לכן
 נריך למוחקו עכ"ל (ע"ש במעריך אות אי) ואני אומר
 שיש ראה לדבריו מהילקוט שמעוני שמביא שני המאמרים
 הללו בתחלתן וסופן אולם ההוספות של אדקולאון ליתא שם
 כלל (ע"ש בשיר השירים רמז חתק פא) ועשה אתה הקורא
 אראך איך הוא הר"מ דילינואנו שגם מאוד במקום אחר
 בפירוש המדרש ע"י שיבוש מלה אחת שנתנסחה ע"י
 המעתיקים והמדפיסים והוא במדרש וינא והגה באר בשדה
 זה בית הכנסת והגה שם שלשה עדרי לאן אלו שלשה
 קרואים (מ"ר פ"ע וילקוט רמז קכ"ג) ופירשו שם המ"כ
 ויפה מואר שהם השלשה הנקראים לחורה בימות החול וכן
 הבעל עקידה ושאר מחברים האריכו לפרש מדרש זה בענין
 ג' קרואים העולים לחורה והרב רבינו מנחם דילינואנו

שהחלמידים קטנים כבוס לפניכם ד"ת הגדילו ונעשו כעבודים
 גלה להם רזי תורה ולא מסייעה להם דחני ריש בן יוחי
 ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם מה השימה (אור)
 אינה נגלה לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עמך
 בד"ת אלא לפני בני אדם כשרים (ירושלמי ע"ז פ"ב
 ומדרשים וילקוט פ' ישקני) לכן נראה שכל המדרשים
 והאגדות לא נכתבו תחלה רק דרך זיון וראשי פרקים כמו
 שאמרתיו אכן תלמידי תלמידיהם שמלאו אותן כמו שהן ומגודל
 קדושתן ודברי מוסר שראו בהן עמדו דור אחר דור
 והתחילו לסדר אותן ומקצתן שיראו לנפשותם לנגיע בהם
 הגיחו אותם בלי סדר וגם הדברים הכפולים נשארו כמו
 שהן שהלא גם בהלכות קבועות מצינו כזאת דמקשינין בגמרא
 אהא דתנין הרי זה מקודשת שלש פעמים דהוי סגי לתני
 פעם אחת ופירשו חדא חדא שמעינהו וגרסינהו (קידושין)
 כלומר כדרך ששמעם מרוב כך סידרם, ורבינו יונה במס'
 ברכיו החזיק זאת לכלל גדול בכל השם (ע"ש פ' אלו
 דברים ד"ה לתרומה עד הפרק) וכן נחזו קדמאי ובתראי
 (ע"י הליכה אלו אות ש"פ ובכנה"ג אר"ה אות ק"ז בכללי
 הגמרא ומתריק שורש פו ורד"ז ח"א ס"י רמ"ה) וק"ו
 בספרי האגדות והמדרשים שיש דברים שנכפלו פעמים רבות
 ויש מאמרים שהם חסרים דוגמא לדבר במדרש שחר טוב
 (על תהלים) חפר פרשה מד לו זו לא ושבע פסוקים מאות
 קוף שבתמיניא אפי והשמונה פסוקים שפאות ריש וכן הששה
 עשר פסוקים מאותיות שין תיו כולם חסרים וכדומה בהרבה
 מדרשים יכן להיפך תמצא במאמר אחד ענינים כפולים כגון
 מה שאמרו החדש הוא לכם (שמי') מסור הוא לכם אריב"ל
 למלך שהיה לו אורולוגין שלו כיון שעמד בנו מסרה לו אריב"ח
 למלך שהיה לו שומריה כיון — — — ארי"א
 למלך שהיה לו טבעת כיון — — — ארי"י
 למלך שהיה לו אורחות כיון — — — ארי"ד
 למלך שהיה לו כלי אומנות כיון — — — ארי"ן
 לרופא שהיה לו נתיק של רפואות כיון שעמד בנו מסר
 לו נתיקו (פסיקתא רבתי פ' החדש הזה וירושלמי ר"ה פא
 וילקוט בא רמז ז' ע"ש ובשמות רבה פטו) והנה לא נעלם
 מאחי דברי המפרשים הרבים שהאריכו בזה ברמזים וסודות
 ומליצות וחקירות שחקרו על כל משל מהששה משלים הללו
 לפרש כ"א בפ"ע ולפלפל בהחילוקים וההפרשים שביניהם
 ואיך כל משל מרמז על דבר אחר, אכן לדעתי אין הדבר
 יוצא מידי פשוטו שכל אחד שנתע מרבו משל אחר לקרב
 הדבר במשל ומליצה לפרש המקרא החדש הזה לכם
 שפירושו שבתחלה היחה סוד העיבור וקידש החודש גנוז
 באזרו של הבי"ה ואח"כ כשרצה להוציא בן יחידו ממזרים
 שהם ישראל למסור למן תורתו מסר להם תחלה עפ"י נביאים
 סוד העיבור וקידש החודש שזהו יסוד החורה והמועדים
 כתפוש שם בירושלמי ופסיקתא ומדרשים, והחלמידים שמלאו
 המשלים של רבותיהם, והמאספים שבאו אחריהם כתבו כל
 המשלים יחד אף שאין שום הפרש בעיקר הדברים ואין כאן

לחלקם בעקב ולהפיץ בישראל אך טמאים היו בחסם ומזמים בקרן זוית ברשות היחיד זה בארץ פלוני וזה בארץ אחרת ואחר כמה טילטולים וגזירות רעות הרבה ספרי רז"ל ירדו לטמיון ומקלחם אכלם סן הזמן חלים שרף כמו אש וחלים נשאר וזין לאל ידיו עתה לדעת מקורן של יתר הפליטה עד אשר יערה עליו רוח ממרום לכן אין להשתקע בפילפולים אלו לבלות זמני בהם יותר מדאי, אמנם יש לנו להחזוק על שני דברים עקריים - בעניני המדרשים והאגדות היינו שרדך ליתן לב על נוסחאות הישנות הנמצאים במדרשים (דפוסים הראשונים שלא נגע בהם עדיין יד המניהים כל כך) ושנית לעיין על אחת דרך יתפרשו לנו המדרשות והאגדות כאשר אומר ונא:

סימן ז' תמן חנינו פרוכת עוביה טפח כו' ושמים עושין בכל שנה ושלוש מאות כהנים מטבלין אותה (שקלים פח) ובש"ס הנוסחא ושמים עושין בשנה ושלוש מאות כהנים כו' (חולין ז') ומסקינן דגומתא קמי גי' מאות כהנים כי לא היו זריכין כל כך לטבילת הפרוכת (ע"ש במפרשים) ובתמיד (פב) הנוסחא ושמים עושין בכל שנה ושנה וג' מאות כהנים כו' אולם נוסחת המדרש רבה כך היא ושני רבותינו פרוכת היה עוביה טפח כו' ושמים עושין בכל שנה וש' כהנים מטבלין אותה (רבה ויקהל פג ע"ש די אמ"ר ופ"פ ושאר דפוסים ישנים) ומעשה קרוב לשמוע אף אשר שמענו ונדעם מאחר שבעלי המדרש היו קרובים לזמן חכמי המשנה ומקלחם היו בזמניהם בדאי ידעו הנוסחה האמתית יותר מהבאים אחריהם והיינו שהכוונה ושמים עושין בכל שנה וש' כהנים מטבלין ר"ל בכל שנה ושנה, ומימרא כהנים מטבלין היא מילמא באפי נפשה ולא נזכר כלל במשנה מספר הכהנים ולפ"ו אין כאן גומתא כלל רק המעתיקים גזמו דבריהם סבברו שהראשי חיבות של וש' היא ושלוש מאות ובאמת ליתא כי איננה רק הראשי חיבות של ושנה והבן (עתי"ש לקמן בענין המעשה באדם אחד מציפורי):

ושנית בפירושן של המדרשים והאגדות לדעתי אין לנו לבקש תחבולות למצוא דרכים חדשים לא שערום אבותינו אכן יש לנו לכופ ראשינו ולהטות אזנינו לשמוע הפירושים של קדמונינו הן המה הר"ח רמב"ם רשב"א ריטבא ר"ן ורבינו ישעי' אחרון וכדומה שחסרו כללים על איזו דרכים נפרש המדרשים והאגדות דוגמא לדבר שר"י האחרון הנ"ל כתב שהמדרשים הם על גי' דרכים יש מהן גומתא כו' כדברי רבב"ח (בפי' המוכר) ויש מהם מעשי נסים כסיפורי ר' בנאה (בפי' חזקת) ויש שלחו לדרוש הכתוב בכל ענין שכולין לדורשו יש שקרובין לפשט ויש שיש בס רתו מעט (ע' בפסקיו לסנהדר' והובא בשה"ג פ"א מאלילים) ודברי הרשב"א בפירושו ורמיזת הרמב"ם במ"נ ואחריו בנו החסידר אברהם כדבריו הנעמיים על האגדות (ד' ווילנא תקפ"א) הלא המה מציים ציד כל אדם ומאמר ר' יצחק מנין שהב"ה מניח תפילין (ברכו' ויו) שפירש הר"ח שהכוונה

הנ"ל כהב בספרו שתי ידות וז"ל בצבראשית רבה אלו שלשה קרואים פי' הערוך ג' ארונים של בתי כנסתו קשה וכי בכל בהכ"נ יש ג' ארונים ועוד כי אין קרואים ארונים ונראה לי גי' העולים לקרוא בחזרה עכ"ל (ע"ש חלק מערוך אות קי שהאריך לסתור דברי הערוך) ואני אליקים אומר הגם שהר"מ ד"ל עשה את בעל הערוך כטועה לדעתי הוא עלתו טעה כמו שאר המפרשים הנ"ל בגירסת קרואים (במדרש) ובפירושו, ולא עוד אלא שהר"מ דילונזאנו טעה עוד יותר בהבנת ארונים ברי"ש בספר הערוך כי באמת הוא ארונים בלתי כפי ערוך וגם במדרש מלה קרואים ט"ס וז"ל קוריים, כי זה לשון הערוך אלו שלשה קוריים פי' ג' ארונים של בהכ"נ עכ"ל (בערך קר טו) ולדעתי דברי הערוך וגירסתו אמת שהרי מלת קוריים פירושו בלשון יוני וארמי ארון כי בפסוק מלפני ארון (תהי קיד) הרגומו מן קדם קרים וכן עבד חפשי מאלונו (איוב ג') הרגומו מן קרים לדיה ובפסיקתא רבתי איתא קרייסים הושיב יוסף (ע"ש פג) עוד שם יש לפני הב"ה קוריוסים (ע"ש פח) וכנה בצבראשית רבה הנוסחה האמתית אלו ג' קוריים (או קוריים) ופירושו שלשה ארונים המפקחים על עסקי בהכ"נ ומתקיתו מוכרע שכך הוא שהרי כל הנדרש שם על שלשה עדרי לאן זה משה ואהרן כו' זה דוד כו' וכדומה הכל יאות לגירסא זו מפני שהיו מנהיגי הדור ומפקחים על עסקיהם כמו הרועים המנהיגים הלאן וכנה המה השלשה תמונים או גבאים או פרנקים שבבית הכנסת, אולם ג' העולים לחזרה אין להם שייכות כלל לדרשה זו — כהנה וכנה טעוית רבות ונוסחאות משושות אין ספורות למו נהערכו במדרשים מהמעתיקים והמפרשים והמדפיסים, והקורא קורא כסדרן ומאמין ששכרו אמו ופעולתו לפניהם שמיגע עלתו ללמוד הפירושים שנאמרו על אדקולוהין בן הדיסה וכדומה לזה, ואלה הלאן מה שטאו, כי מי זה יערב לגשת אל הקודש לברר האוכל מתוך הפסולת אם לא הכרדים בעם הי' וגם המה שגו ברואה לפעמים כמו שהראתיך מהמבקר הגדול רבינו מנחם דילונזאנו, ומה גם שאין אחד מאתנו יודע מי ומי היו המחברים של המדרשים הרבים (אשר עדן המה בכחובים. או אף אלו שכבר נדפסו) ובאיוה זמן נחברו בכדי שיוכל לפלם במאזני חשפט אמת ודק הנוסחאות הישרות (שנוכל לומר מדרש פלוני יש לו דין קדמה ממדרש אחר וגירסתו יותר אמתית ממדרש פלוני ופלוני) מאחר שכולם כ אחד חלויים ועומדים בספק כמו שהארכתי בזה לעיל (פרק יט) ומי יודע אם עד נלח נראה אור בהיר להוילאנו מתחשבי הספיקות הללו וכל מה שכתבו בזה קדמאי ובמראי ואריכת הדברים ברוב ספרו של החכם לונן באיוה עת וזמן נחבר מדרש פלוני או פלוני ומי היה מחברם הכל אינם רק שאלות על שאלות וספיקות על ספיקות, והכשבות אינם רק השערות דברים לבד מבלי לדעת דבר ברור יען שהמחולל ומשבר אשר ילד את המדרש כל אחד ואחד מהם לא כיוונו כלל

האש ואמר וזלתי הן הן מעשה מרכבה כו' וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע היה הוא ור"י הכהן מהלכין בדרך אמרו אף לנו נדרוש במעשה מרכבה פתח ר"י ודרש כו' והיו מלאכי השרת מתקבצין כו' הלך ר"י הכהן ואיפר הדברים לפני ר' יוחנן בן זכאי אמר אשריכם ואשרי ילדמכם אשרי עיני שכן ראו אף אני ואחסם בחלומי מסובצין היינו על הר סיני וניתנה עלינו בת קול מן השמים כו' (חגיגה פ' אין דורשין) וכחז אה"י המהר"שא בחידושי אגדות וז"ל ואמר וירדה אש מן השמים כו' דהיינו שירדה להם בשכלם מן השמים אש המרכבה כמראה אשר ראה שם יחזקאל כו' ואמר שנענה מלאך אחד כו' דהיינו שנתאמת להם בתושב כל כו' (ע"ש דבריו באריכות) ואתה הקורא מאמרים אלו וכיוצא בהם הבן בשמחה וחכס בצנייה יתירה הגודעת לנו מהם כללו של דבר כמו שיש מדרגות חלוקות בין כו"ל כחביה קודש זו למעלה מזו (שבררתי לעיל פ' זה סימן) ככה יש מדרגות חלוקות בין ההלכות והמדרשים והאגדות שינות הבלולים בבבלי וירושלמי ומדרשי רז"ל שזריכין אנתנו להתבונן בפירושו ולתת לב על הנוסחאות השיניות כדלמנן ובמ"א הארבעי יומר והחכס לונן שזהו עיקר מלאכתו בספרו לא יבא ידו קובצו בענינים אלו:

מנין שהב"ה מראה כבודו לנביאיו ולחסידיו באובנתא לבחא דמות כו' כי בפירש אמר הכתוב ואנכי חזון הרבתי וביד הנביאים אדמה כו' וכי ר' יצחק חולק על החורה הלל כתב כי לא יראתי האדם וחי כו' וכאשר ראה ר' ישמעאל בה"ג בבית קה"ק באכריראל ויהי כי זכאות יושב על כסא ארס ונשא בראיית סלב כמו ישעיה וירמיה א"ל ישמעאל בני ברנני, שיר ושבח הוא כמו זרכו הי מלאכיו ועמו שאנו אומרים ברוך כבוד הי ממקומו עכ"ל הר"ח (עיין גל לשונו ברא"בן סי' קכד והאריך בזה החכס רש"י דפאכו' בחולדת הר"ח בחון דבריו וחכס) והריט"בא על מאמרי רבה בר בר חנה כתב וז"ל והגאונים כתבו דכל היכי דאמרין גמא לדידי חזי לי במראה החלום היה כשהיה מהלך בים אוקיינוס עכ"ל (בפירושו לבי"ב פ"ה) כל זה וכיוצא בהן אני אליקים המחבר אומר שדברי הקדמונים הללו מפורשים הם במדרשי רז"ל עלמם למבין רמזותיהם וסדר אמרותיהם ולדוגמא אראך שני מאמרים זה מוארס הניח אמרו לו לר' יהודה והלא הרבה נפו לדרוש במרכבה ולא ראו אותה מימיהם, ורי יהודה החס באבנתא לבחא תליא מילתא והא קא מיכוין וילע כו' (מגילה כד ע"ג) ועוד אמרו מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רובץ על החומר ויוצא מירושלים והיה ר"א בן ערך מחמר אחריו כו' פתח ראב"ע ודרש במעשה מרכבה ירדה אש מן השמים כו' ואף מלאך נענה ממך

פ ר ק א ח ר ו נ

כה וכת פערו עלינו פיהם בלי חוק (עיין הקדמתי) זיען שהוכרחתי לכתוב דעות שונות מכל גת וכת דעת לנבון נקל לכל יחרץ משפטו עלי שאני מחזיק יד איזו דעה מהדיעות או נוטה לאיזו כת מהם, לא לא, אין אני אלף כזייר הנופה צורות נחמדות משמחות עין כל רואה, גם יביט צורות גוראות מבהילות הנפשיות, והוא המסדר אותם יחד על עייר אחד מקצה מזה הצייר מלך הדור בלבשו חומל דלים ופועל רחמיו על עבדיו, ומקצה מזה דנין לפניו רוחא חכור אשר דקר בחרבו אביו ואמו — והכל למכלית אחד הנרצה להצייר מבלי שימפעל מהם לשמחה או לחוגה — ועוד מדע וחשכיל שהגם שאנשי השם שבשמי הכחות שזכרתי כולם בשמות נפרדות יקראו איש איש לפי מהללו, דרך משל בהכת המחזיקים ידי בעלי הפילוסופיא יש פילוסוף ויש שיקראו בשמות, חוקר, מהנדס, מוכן, משורר, וכדומה, ובכת המחזיקים ידי המקובלים, יש מקובל, ובעלי שמות לדיק, חסיד, רבי, מגיד וכיוצא בזה, בכל זאת לא ידעתי אכנה רק דרך כלל, אלו בשם פילוסופים וחומכים אשוריהם, ואלו בשם מקובלים ומחזיקים ידיהם, וכמו כן כת הרבנים אף שיש בהם רבנים, מגידים, מוכימים, דרשנים, ובדומה לא אקרא אותם רק בשם

בפרק כ"ד שהוא פרק האחרון האריך החכס לונן מהשמות סדר הלימוד ומוסח החפלות והעוסקים בספרי קבלה האחרונים הנהוגים בזמנינו יעו"ש דבריו, ואני אליקים המחבר כבר אמרתי (לעיל ריש פ' כ') שאין רצוני להשיג עליו פה בפירוטו מטעם האמור שם לכן אברר כאן דרך כלל שהי' לונן שנה פה בתכלית בוונת ספרו המה שלא דיבר כלל מהסתנגדות שבין המקובלים והפילוסופים ודברי ריבות שפברו ביניהם בשמונה מאות שנה האחרונים (שהוא לונן בפעמו כתב שתכלית כוונתו לבאר השמות העיניים במשך כל השנים הללו עמ"ש לעיל ריש פ"ב) לכן אמרתי לפרש דרך כלל השמות עיני החפלה והמנהגים וסדר הלימוד בדרכי החורה מימות עולם עד היום הזה וביחוד משמונה מאות שנה האחרונים (היינו ממאה התשיעית לאלף החמישי עד סוף מאה השישי לאלף השישי) ואף זאת בדרך קצרה מאוד כי אין ממתי פה רק לדבר משני עיניים לבד הן המה חכמת הקבלה וחכמת הפילוסופיא ולהראות כמה גדלה המחלוקות בין הכחות הללו בשביל דברים שאינם נוגעים בעקרי הדת הנביאים וכחצי הקודש והמשטמה לא היתה רק עבור ענפי המנות וכדומה עד אשר אבוא לדורינו זה וגרמה אף המחברים שכל

הדרך ולכן זה וזאת המסלה הפולה בית אל וזאת אומרת
 לא זה הדרך ולא זו העיר ועד סוף אלף הרביעי היה אסור
 לכחוב תורה שבע"פ ואז נשחנה הדבר כמו שחשמע והוא:
 סימון ב' כשגברו הנרות על ישראל ורבו הטילטולים בגלות
 החל הזה וחששו שלא תשכח תורה ישראל, עמנו
 וגמרו להחיר כתיבת תורה שבע"פ, ובסוף אלף הרביעי
 ובמשך שלש ראשון מאלף חמישי כחבו מגילת חגיגת ומגלת
 יוחסין ומגלת הסידים וכיוצא וסדר עולם ספרי מכלתא
 משנה תוספתא ירושלמי צבלי ומס' כלל וכלומה אפ"כ מסי
 סופרים ויתר המסכתות קטנות ואבות דר"נ ופסיקתא
 מדרשים ואגדות שמקצת מן נכתבו בשלש האמנעי מאלף
 החמישי ומקצתן בשלש האחרון, וע"י כתיבת תורה שבע"פ
 נתרבו פירושים שונים וגברה המחלוקת בהרבה דיונים
 והלכות והנהגות ישראל, וגם תחת אשר בימי אנשי כנה"ג
 לא היה עיקר התפלה רק ק"ש ושמונה עשרה לבד, במשך
 הזמנים התחילו להוסיף בכל פעם ברכות ומזמורים ותחנונות
 ובקשות והנהגות וכדומה, ובהתחלת אלף החמישי עדיין
 לא נחבר ספר שיכלול כל הדיונים והלכות והנהגות ומוסר
 וכיוצא בהן יחד, עד שחיברו גמרא דבני מערבאי וגמרו
 אח"י חתימת התלמוד צבלי והכל בשלש הראשון של אלף
 החמישי ונמשכו אחריו כל בני הגולה, אמנם בעבור שהוא
 צלול ממקרא משנה ואגדות ודיונים הנהגין ושאינן נוהגין
 בזמן הזה, והיה קשה להוציא מהתלמוד דבר ברור צדין
 הנהגין, על כן בחצי האחרון של מאה תשיעי לאלף חמישי
 חיבר רבינו יצחק אלפסי ספר האלפסי, בו השמיט
 כל הדיונים שאינן נוהגין והשמיט הדרכות ואגדות רק בירור
 מירושלמי ובבבלי כל ההלכות הנהגות ומדרס עפ"י הלכה
 פסוקה ערוכה בכל ושמונה, להקל על מורי הוראות
 בישראל, וערך תי שנים אחריו לקט ואסף ר' יעקב בן
 חביב את האגדות מירושלמי ובבבלי הנקרא ספר עין
 יעקב, וכן אמת שחולעת רב נחמא מהעין יעקב לאנשים
 שדעתם קצרה לפלפל בעומקה של הלכה זיראו לגשת לירד
 לים התלמוד, ולכן אף האגדה ודברי מוסר הנמנא בתלמוד
 לא למדו כלל, אכן כשנבררו האגדות צעין יעקב גם המה
 לקחו מוסר ודברים המוסכים את הלב מהאגדות שצמספר
 זה, אמנם חזק אחר נתמעט עי"ז כבוד לומדי התורה,
 כי כל איש אשר אסף מלא חפניו אגדות והשביע עינו
 העין יעקב אמור יאמר שהוא מופלג כאחד מגדולי ישראל,
 ועוד זאת שחת אשר בימי הקדמונים לא היה דעס
 נוהח מלימוד האגדות (ע' לעיל פי כ') עכצו נעשה תורת
 האגדה קבע ונחברו מפרשי האגדות בדברים שנפש היפה
 לא תקבלם והתחילו להעמיס בזיונות האגדות ענינים לרוב
 על ערך שלא שערו הראשונים, אולם עד סוף אלף החמישי
 עדיין היה דבר הי יקר מאוד יען כל החיבורים נכתבו אז
 על עורות מעובדים כספר תורה ונגללין מסופן לתחלתן,
 ובגלל הדבר הזה היה קשה להוציא ענינים רבים בפעם
 אחת מהספר למצא דברי חפץ בשעה קלה כי עמל רב הוא

הכולל. כת רבנים. — וככה לא. אזכור שם. גאון או רבן
 של כל בני הגולה וכדומה, ולא חסיים בלשון ז"ל או
 זלנה"ה או זננ"ל- בשום כת — בכדי להשוות המדות —
 וכן לא אזכיר שמות הספרים המדברים מענינים אלו ולא
 אפרש שנות דור ודור בפרוטרוט, כי המחברים שאחרי
 ימות הגאונים עשו ספרים אין קץ, יש שמצאו וקורא דברי
 מי שקדמו, ויש שמצאו ואינו קורא שם המחבר הראשון
 שהמציא הדברים, וככה בשנות ימי קדם אי אפשר ללמס
 זמן המאורעות וההשתנות ולידת המחברים ופטירתם בפרוטרוט
 כי רבו הדעות בזה לכן משכתי ידי מלכתוב דבר שאינו
 ברור אך ארשום הכל דרך כלל כי לא בחתי פה לחבר
 ספר בזה רק לבאר דבר הנערך לעינינו:
 סימן א' מילות אדם יציר כפיו של הב"ה עד אברהם
 (ערך ב' אלפים שנה) היו המצות והלימודים
 רק מקובלים מפה אל פה, וגם לא היה עת קבוע לתפלה
 עד שבאו אברהם יצחק ויעקב וקבעו להתפלל בג' עתים
 ערב ובוקר וזהרים, ואף אחר תקנתם, לא נסדרה עדיין
 גיטח התפלה (ערך אלף תקשנה) עד מחנה השנייה של אלף
 הרביעי שאז סדרוה אנשי כנה"ג, ובשני אלפים תמי"ח
 שנה אחר בריאת העולם ניתנו למשה הלווחות ועליהם עשרת
 הדברות ואח"כ כתב כל התורה ואמרו רז"ל כך אמר לו
 הב"ה כתוב לך תורה ונביאים וכתובים שיהיו בכתב אצל
 הלכות ומדרש ואגדות ותלמוד יהיו על פה (ש"ר פמ"ז)
 לכן כל מה שאחר תורת משה הכל נקרא דברי קבלה לפי
 שכל אחד קיבל הדברים מפה אל פה עד הלכה למשה מסיני
 (משנה ויוספתא פאה פב עדיות פ"ח ידים פד) ועל דרך
 זה נמצא הרבה בדברי רז"ל לשון קבלה או דברי קבלה
 אצל שיאמרו לשון חכמת הקבלה זה לא נמצא בירושלמי
 ובבבלי ומדרשים, אולם קראו לענינים שמדברים מעסקי
 העלוונים בשם מעשה בראשית ומעשה תרכבה וסחרי חמה
 כי השם חכמת הקבלה נשמרצב מהאחרונים לכל איש
 אשר ימלא את ידו לכתוב ספר בעניני הספירות ושמות
 הבורא או בעסקי השבעות ורמזים נקראים צעלי קבלה
 מעשיות או בשם הכולל מקובלים, וככה השם פילוסוף או
 חכמת הפילוספיה לא נמצא בדברי רז"ל על חכמת התורה
 ולומדיה אכן שם זה נחפשט מהאחרונים שהחכמות העוסקים
 בהנדסה, חכמה, דברים טבעיים, ומה שאחר הטבע,
 וכדומה קוראין בשם פילוספיה, והלומדים החכמות נקראין
 פילוסופים (פי' בלשון יוני אוהבי חכמה), ובימי הקדמונים
 היה הפילוספיה והקבלה לומדים ואחוזים יחד תחת מסוה
 החידות והסודות בהעלם גדול, ושתי החכמות הללו היו
 עוזרות זו לזו ותומכת יד חברתה כגודע מספרי חכמי ישראל
 וספרי פיתוגא"רום ואפ"טין וכדומה, אמנם ברבות הימים
 באו תלמידיהם לפרש דברי הקדמונים זה בכה זה
 צכה ונעשו הקבלה והפילוספיה כשתי תורות עד שבמשך
 הזמן נעשו נרות זו לזו, ועד עתה שתי הכמות מתנגדות
 זו לזו בהנהגותיהם ותפילותיהם ולימודם זאת אומרת זו

ויגיעת בשר לגלול בכל פעם המגילות הללו מן הקלה אל הקלה, ואלו שכחו על עלי האילנות וכדומה, במעט קט ספו חמו מן בלאות ורקבון, לכן בעת ההיא לא רבים יחמנו להכין ספר מפורש ושום שכל להראות בקיאות במקומות רבות ומספרים שונים עד שכל הזמן להויתר בני אדם מן המצובה הזאת, וזהו:

סימן ג' תחלת אלף הששי נחודע המלאת מלאכת האייר, ובראשונה היו עושין אותו מן המוך הדק שחתת קליפת האילן הנקרא פאפי"רוס (שעל שמו נקרא עד היום) ואח"כ הוסיפו חכמה לעשותו מצלוי הסחבות, נייר זה מתקיים ומן רב דמיו הועטים ותועלתו רבות, ועל ידו נשתנה מאוד חפסם וישעם של המחברים והמעתיקים, כי כמעט רגע יוכל הקורא לעיין בספרו בכל מקום שלבו חפץ בהרבה דפים שונים, ולא כהקורא את המגלה למפרע אשר כלה שעתו בחפש מחופש וממנו עבר בכל יראה וכל ימצא רק אחת ושמים אחת ושלא מקומות מצוקתו, וברבות טובת האייר כן רבו המעתיקים ויד כל אדם מתשמש בו לכתוב ולהעתיק ספרים באות נפשו במעט מחיר, ולהראות בקיאות רב מתקומות אין ספורות לחו, ואשר לא ידעו ספר כי לא השיגה ידם די מקנתו, עתה גם כמה הרהיבו בנפשם עזו לקנות חיבורים והמשכילים אזרי חיל עשות ספרים הרבה, ותרבה הדעת בכל חכמה ומצוה (ומה גם בחכמת הקבלה והפילוסופיה ששתיהן מושבין לבב העוסק בהן) אכן מלד אחר נצתה מזה הקלה כי כאשר נחרבו הסופרים והמעתיקים כן פרצו לרוב הטעויות והשגיאות בהחיבורים ונשתכשו הנוסחאות הישנות בכחצי הקודש

וספרי הקדמונים ובנוסח התפלות כנודע, ומי זה האמין שבעת הזאת ריוח והגלה יעמוד ליהודים יתמקום אחד, וגם מצובה רבה מאותה הרוחה עצמה כי בהתחלת אלף הששי נחפשו ג"כ ספרי הרמ"בם אשר כתב תרוב אונים ואמין כח בידו החזקה שמה נקבלו ובאו כל הדינים והתלות הגוהגים בפני הבית (שלא בפני הבית וכל נוסחי התפלות והברכות בסדר נאה ולשון נח מצלי מחליקות כלל רק הכל הלכות פסוקות שנבררו תכל דברי דו"ל לעשות ריוח והגלה לכל ינטרכו עם ישראל לשום ספר אחר כי חמנו יתולאות יחיים לתחזיקים בו לפסוק כל דבר הלכה למעשה, אמנם בעבור שהרמ"בם לא זיין מאיזה מקור לקח דבריו, ופעמים שפסק בשיטה פלוני שלא נחברד טעמו, לכן קמו עליו בעלי זרוע בחנית וחגים וירדוהו וישטמחו, ויש שכתאו לעזרו להילכו מיד ירודפו, ועיין נחרבו על ספריו פירושים והיבורים בפילפול עלום, ועד היום זה ששח יחלות שנה לא פסקו תלהרות פילפולים בדבריו זה בונה וזה סותר, זה מתיר וזה אוסר, וזחר הדבר להיות כמבראשונה, אף כי ביד חזקה מפורש הדין אין אדם יודע אל מי מקדושים יאמין אם לי או להחולקים עליו, והרמבם עצמו לעת זקנותו נחחרט שלא הערה מקורן של הלכותיו, וביחוד נחחמן לבבם על ספרו מורה נבוכים

מה שפירש בטעמי המלות — ויחלק העם לשתי מחנות יש שהלכו אחר דעת הרמ"בם ובכבודו יתימרו, ויש ששמעו לחבתי צרפת וסייפתם שמוקו עליו וכוורידו לארץ כבודו אם אמנם בימיו נמחה הפילוסופיה והתחילה להכות שרשיה בלב מרבית העם, עדיין לא נגמרו ענפיה ואשכולות' ובעת הזאת הפחילה להתפרסם מאוד ג"כ חכמת הקבלה ועיני השמות ופעולתן וימר הדברים המתעפפים מזה אשר הרמ"בם במ"ג הכס בשבט עברתו וישפוך לארץ תיררתם, ודברי ריבות על ספרי הרמ"בם היו הולכין ומסרבין עד ימי הרמ"בן זהרדק וזהו:

סימן ד' במאה ראשונה לאלף הששי נחעורר אבי המקובלים יורב רבנים רבינו משה בר נחמן ואחריו החזיק אבי הפשענים הרד"ק וחררו בכל כחם להשקית סריב, ולא ביד חזקה, היללו את כיד חזקה, ואת החורה ללדקה, מהחמתרמים עליו בקול צעקה, אמנם במחק שפתים שכתב הרמ"בן לחכמי זרפתיים, שיקבלו ספרי הרמ"בם בפנים יפות ובהשמלות הרד"ק שלעת זקנותו כח רגליו מעיר לעיר ודרש דברי כבושין לנהוג כבוד דברי הרמ"בם ורבים מתשכילי העם שמעו לקולם לחורך השלום ובהמשך הזמן לאט לאט נכבה שלהבת החבערה ומסה ומריבה ושקע האם, והתחילו לתרץ דברי הרמ"בם לפסוק בהלכותיו ולעיין במ"ל לפרש עיניו, ואז ענפי הפילוסופיה התחילו להתפשט ורבו למעלה ראש ולעירי הלאן ותלמידיו בית המדרש נמשכו אחריה זיש שעשו לימודה עיקר והורגלו לשון עברי ולעסוק בלשונות העמים ובספריהם שנחברו בחכמת הטבע והפילוסופיה, והדרשנים והמחברים התחילו לבאר התקראות על דרך זה שחרמוין על חומר זאורה ובלומה מכפירושים לא שערס אבוהינו, והפילוסופיה שהיתה בוסר גומל עתה הכשילה אשכולותיה ועשתה פרי למעלה, ובעיני חכמי ישראל רע הדבר, ובימים ההם גם חכמת הקבלה התגלגלה ברוב זוהרה ע"י הרמ"בן שכתב חיבוריו ופי' התורה ע"ד הנסתר ובשנסע לארץ ישראל מסר סתרי התורה לאוהביו ולחושבי שמו וביחוד לתלמיד חבר שלו המקובל רבינו יצחק דמן עכו שנתפרסם מערותו בעיני ספר הזכר (שיחבאר פה מומן) ומן אז והלאה רבים וכן שלמים הלכו בעקבות הרמ"בן והלמדיו (שהגם שכבד בימי הגאונים וביחוד בימי רב האי גאון בצר גכתבו סודות מעיני הקבלה בכל זאת היו סתומים וחחומים ברתוים לבד ובהסתר רב אולם תלמידיו הרמ"בן ואילך התחילו לחבר ספרים ולפרש כחצי הקודש ודברי דו"ל עפ"י חכמת הקבלה ויש שהשיגו קונטרסים מספר הזכר ופירשו עפ"י דרכו בקודש המקראות ומאמרי רז"ל אמנם לא רבים תלאו כדן גאולתו של הזכר כולו כי העחקתו עלתה למים רבים לכן חכמת הקבלה עפ"י דרכו של הזכר הלכה וצברה לאט לאט מתאה ראשונה לאלף הששי ולהלן כולם לא עשתה קן לה עד תחלת מאה רביעי (כשנדפס אז עיין לקמן סימן) וחכמת הפילוסופיה חזרה להתחוטט בתחלת אלף הששי בי

במים הם עמד אביר הרוטים רבינו שלמה בן אדרת
 וביה דינו והחרים אנשי פרוצניניא על דבר לימוד הפילוספיה
 והיטל גודא רבא על הדרסן שדרש שאברהם ושרה מרמוין
 על חומר וזורה ועשו סקנות לזה, ואם אמנם ראש המלגים
 רי ידעיה הפניגי הבדרשי עמד בפרץ ובחב להרשבא מגילה
 עפה פלים ואחור, לא תסולה בכחם אופיר, להמליץ בעד
 עירו ועמו, בכל זאת לא הועילו ארשה שפתיו זנאמו, בי
 אחרי הרשבא ידאה הנשר הגדול הרא"ש יעיר קמו על
 גזוליו ומרחק על בניו האדירים, רבינו יעקב בעל הטורים,
 ושאר בניו הקדושים והטהורים, אשר לזכר עולם וזבירים,
 שחיברו הרבה ספרים, והעמידו חלמילים עדרים עדרים,
 וגם המה הממרמוו ברב בחם על חבמת הפילוספיה שלמדו
 זקנים ונערים, והחרמות והגזרות שנעשו בשביל הדברים
 הלא המה כחובים על ספרי שאלות ותשובות מהמחברים
 הנאחרים, וזאת הקורא תשכיל ותדע שמומן החחדשות
 מלאכה גיירי עד תשך שני מאות וחמשים שנה הגם שלחצה
 כתיבת הספרים יומר מבראשונה (עי' לעיל סימן) בכל
 זאת עדיין לא נתרבו כל כך, יען היו מברחים לפזר הון
 עשיר בשבב כתיבתם, וגם ימים עברו וזמנים חלפו עד
 שהעתיקו ארבעה וחמשה ספרים רבי הכמות והוגה סוגים
 מנחב הפועלים הענלים, וכל שכן ספרי מחברים חדשים
 שיש אשר כלה שארו וזכרו שנים ושמיטות קודם שגמר
 ספרו, ועד שזכה לראות כל כך העתקות שיוכל לחלקם
 ביעקב ולהפינס בישראל, ויש שבמשך הזמן נפטר המחבר
 או נשרף ספרו או געשה חקק של ספרים מעש וסם ולא
 ילא לאור כלל, עד שזאתה העת שיחמו הדברים ע"י
 מלאכה אחת, והוא:

סימן ר"ו ספר הזכר שגדפם תחלה מאה רביעי לאלף
 הששי שהותרו פרושים הדבר בפומבי ובראשם
 הרב הכולל רי יחזק לטאש אשר תחתיו בא אומר המהיר
 עפ"י פסק (הנדפס בראש הזכר) ואם בי רבים מחכמי
 הדור יגדולי הרבנים מנעו סם הסכמה לזה בכל זאת
 בשפסק דינו (שנת שיח) להעלותו ע"ג מזבח הדפוס בשנים
 עלאה לו הדפסו בשנה אחת (שנת שך) בעיר מנטובה
 ובעיר קרומנה (ע"י מה שהארכתי בזה לעיל ע') ובזמן
 לא כביר שינו ושיגשו הדפסו במדינות שונות וזאת גרמה
 שבשנים מועטת גחפשת לימוד הזכר בכל תפוצת ישראל,
 וחיבורים אין קץ בוחבים בק וכן איחא זכרה הקדום
 ופוסקים על פיו אף בדברים שהם נגד הגמרא זכ"ש בדברים
 שנחשבו צו (עי' מלך לחכמה להקנדיאה דף כ"ג ע"ב
 שנווסב הרבה דינים מהזכר שהם נגד פסק הגמרא וכפוסקים)
 בי זאתה ספר הזכר הוא ראש לכל ספרי המקובלים אשר
 לפניו לא היה ואחריו לא קם בתוהו ולכן ע"י גשנתו הרבה
 ממנהגי ישראל וזיחור מראה ת"ש בש"ת משאת בנימין וז"ל
 אם כל חכמי ישראל בקף אחת ובי הזכר בקף שניה מכריע
 את כולם כי הלא תפיו אנו חיים (ע"ש ס"י) ומה גם בעת
 ההיא שנחפשו או בחבי הארי לוריא ותלמידיו וסדר התפלה
 עם פירושו עפ"י בוגות וסודות הקבלה, שעי"י גיחוספו
 עוד מנהגים, וענינים רבים נשחנו על פיהם, ובהמשך
 הזמן גשרבו כוחי גימטריאות וסודות ורמזים ודומהם,
 ובהגים בחורת הי והעוסקים במלותיו התגבשו בלימודם
 ובמעשיהם על אופנים אחרים ודרכים שונים ממה שהורגלו
 בדורות שלפניהם, וזיחור שינו את טעמם ולימודם ומעשיהם
 מדרך האנשים שנמשכו אחרי הפילוספיה ותחמת העצב,
 ותחת שהיה דרגם מלפנים בישראל לפרש המקראות וקנעמי
 המלות ודברי אגדות ומדרשי רז"ל עפ"י חבמת העצב

במים הם עמד אביר הרוטים רבינו שלמה בן אדרת
 וביה דינו והחרים אנשי פרוצניניא על דבר לימוד הפילוספיה
 והיטל גודא רבא על הדרסן שדרש שאברהם ושרה מרמוין
 על חומר וזורה ועשו סקנות לזה, ואם אמנם ראש המלגים
 רי ידעיה הפניגי הבדרשי עמד בפרץ ובחב להרשבא מגילה
 עפה פלים ואחור, לא תסולה בכחם אופיר, להמליץ בעד
 עירו ועמו, בכל זאת לא הועילו ארשה שפתיו זנאמו, בי
 אחרי הרשבא ידאה הנשר הגדול הרא"ש יעיר קמו על
 גזוליו ומרחק על בניו האדירים, רבינו יעקב בעל הטורים,
 ושאר בניו הקדושים והטהורים, אשר לזכר עולם וזבירים,
 שחיברו הרבה ספרים, והעמידו חלמילים עדרים עדרים,
 וגם המה הממרמוו ברב בחם על חבמת הפילוספיה שלמדו
 זקנים ונערים, והחרמות והגזרות שנעשו בשביל הדברים
 הלא המה כחובים על ספרי שאלות ותשובות מהמחברים
 הנאחרים, וזאת הקורא תשכיל ותדע שמומן החחדשות
 מלאכה גיירי עד תשך שני מאות וחמשים שנה הגם שלחצה
 כתיבת הספרים יומר מבראשונה (עי' לעיל סימן) בכל
 זאת עדיין לא נתרבו כל כך, יען היו מברחים לפזר הון
 עשיר בשבב כתיבתם, וגם ימים עברו וזמנים חלפו עד
 שהעתיקו ארבעה וחמשה ספרים רבי הכמות והוגה סוגים
 מנחב הפועלים הענלים, וכל שכן ספרי מחברים חדשים
 שיש אשר כלה שארו וזכרו שנים ושמיטות קודם שגמר
 ספרו, ועד שזכה לראות כל כך העתקות שיוכל לחלקם
 ביעקב ולהפינס בישראל, ויש שבמשך הזמן נפטר המחבר
 או נשרף ספרו או געשה חקק של ספרים מעש וסם ולא
 ילא לאור כלל, עד שזאתה העת שיחמו הדברים ע"י
 מלאכה אחת, והוא:

סימן ר"ו במחלה ראשונה תמאה שלישי לאלף ששי תחדשה
 מלאכת הדפוס ועד מהרה שלחה פארותיה
 ונחפשה בכל התדינות, והיא שעמדה לאבותינו ולנו להשפיע
 לנו מטובה גם להביא עלינו דעות רבות וזרות, את הטוב
 נקבל מידה בעדה מלאה גדושה*) ורחבה, שהמחברים
 נפשו תגיל עשות ספרים הרבה אין קץ, כי לא ימעף
 לאשר מונק לה תאו לתת מחיר רב עבוד ההעתיקות ולבלות
 ימיהם עדי יומתרו איוה סך כתיבות ידות בכדי להודיע
 טבעו של המחבר למרחוק, אכן עתה בעת שהשלם ספרו
 נוחנו לבית הדפוס ובזמן לא כביר עיניו יראו וישתחו אלף
 ושבע מאות או אלפיים ספרים ויותר צבת אחת, ומחיר
 כל אחד אגורה כסף אחת, ועד מהרה ירון דברו לקנאי
 ארץ ויס רחוקים וישבע חפרי עמלו (אם עבודתו רצויה)
 הון יקר, גם הרוחנו ע"י הדפוס החפשות החכמות
 ומלעים בפלים לתשיה וזכהה טובות למרבה הנודעים
 לכל, אולם גם את הרע נקבל מהמגיבים והמדפיסים
 הנמחרים בתלאבתם ובקמראה הכזק ירוזון ברטוא ושוב

(*) צימי חורפי חשמי לחפוט שאפשר לומר בזה"מזו לירך המלאכה הפתוחה ה"נחדשה והרחבה כי פה אין לומר קדושה
 בחמטנ לפי נחות לשון הקודש, ומקרוז רחיתי בצח"מזו של המסודים (עס העתקה כארטוגושי) תמלאה הגשמה
 הפתוחה והרחבה.

הצאים אחריהם, כי מינות נזרקה בפייהם, להטעות כל בני דורם, ותחלה האמינו בו אלפים ורבבות מישראל ואף אחר שהמיר דתו בשנת חכ"ו עליין היה השטן מרקד בליהם וימים ושנים עברו שנשארו באמונתם הרעה המון רב, עד שהוכרחו חכמי ישראל וגדולי הרבנים לכתוב להרבה עיירות שיסובו מדרכם כאלו למנו וגזרו חרמות על האתמים בכת הש"ס ועל הלוטמים ספריהם*) והטילו שמתא שלא יזכרו ולא יפקדו החינות והבקשות והפזמונים שניחוספו בימי ש"ס שר"י ויען שלדעת חכמי הדור ההוא נלמחה הרעה הגדולה הזאת תמה שנעשה לימוד הקבלה עיקר ביותיהם כי ש"ס ותלמידיו הרשעים כולם תלו עלמן באינן גדול הוא ספר הזהר וכתבי הארי שהיו מראין בהם מאמרים רבים שלדעתם מרמזין על אמונת הש"ס וגם הארורים הללו זייפו ספרי המקובלים וביחוד כתבי האר"י לוריא, לכן מאז והלאה תשבו הנוטעים את ידיהם מלימוד הקבלה והרמזים והסודות והגימטריאות, ואף הפילוסופיא שכבר הייתה אז עזובה וגלמודה לא חזרה לאיתנה הראשון, וגשאריו בעלי העיון קרח תכאן וקרח תכאן, על כן אחרו לבי וגשובה לדרך קדמוניתו לעשות תורתיו קבוע בהוויות לאבי ורבה ומדרשים ואגדות ומפרשים ולא נלך בגדולות הפילוסופיא ובנפלאות הקבלה לכן בעת ההיא נחמטנו רגלי הרבנים והחריפים ותלמידיהם ללמוד וללמד שיעות הש"ס והפוסקים ולפלפל בהם עד מקום שידם מגעת, ואז נחרותמו קרני הוד של התורה ונתגדל כבודן של ת"ח המנגיחים זה את זה בהלכה ולימוד תורה שבש"ס עשו קבוע ושאר לימודים ארעי כי כל גממתם הייתה לירד לעומקה של הלכה אמנם במשך הזמן נחרבו בעלי פילפול וילפתו ארחות דרכם דרך עקלתין והתפלפלים אחד באחד וגשו לנחש איש אחיהו, וכל כך נשתקעו הלוטמים בחידוד ושינון עד אשר דרכו קשקש לירות כמו אופל חליהם להלאה מן המתרה הרחק מאוד מן המבקש לבוא לתכלית הגרמה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

והפילוסופיא, התחילו לפרש הכל על דרך סוג ורמז ור"ח וס"ת ולירופים וגימטריאות וכדומה, ואף כת הרבנים יושבי על מדון ההולכים בדרך המלך מצלי לנטות אחרי דעות הפילוסופים ואינם יורדים להשתקע עמם בחכמת הקבלה גם עליהם נשמנה אז סדר הלימוד כי תחת אשר בראשונה היה הרב פוסק הלכותיו ופסק דינו עפ"י השערת שכלו אם כלעת האלפסו או כהרמבם או כהראש או כחד מן קמאי ובתראי, ועתה במחזה ראשונה מתאה רביעי לאלף הששי עמד רבינו יוסף קארו ואסף ביתה יוסף כל הדעות ובמקום שהריף והרמבם והראש חולקין הכריע בשנים מהם וסידר כל הדינים בש"ע שלו ונמשכו אחריו הרבנים ותלמידיהם, ועשו תורמם קבוע בספרו לפסוק כמומו להקל ולהתמיר ואף הוא היה מחכוון להוציא חיבור כולל כל הדינים הנוהגים בזמנינו שלא ינטרנו לחיבורים רבים, אכן לא נתקיימה מחשבתו כי הר"מא ויתר האחרוני חלקו על הפרעותיו וסבדותיו ונחרבו פירושים על בעלי השלחן פרוך. וספרים חדשים ושאלות ותשובות אין מספר עוסקים בשקליא וטריא איך לפסוק הדין וחזר הדבר לנמות שהיה ובימי של הב"ה הוא וחכמי דורו עמדו והחרימו ספר מאור עינים שחיבר המבקר הגדול החכם הכולל ר' עזריא מן האדומים*) ועכ"פ במשך מאה הרביעי לחוד הפילוסופיא היה הולך וחסר ודרכי המליצה רפתה כחה בין הרבנים, וינגדה חכמת הקבלה אזרה חיל בתעלומות ועז ע"י ס' הזהר וכתבי האר"י ותלמידיו ושאר ספרי המקובלים עד תחלת מאה החמישי שאז נשטנו הדברים בשביל איש אחד והוא:

סימן ז' בתחלת מאה חמישי קם שבתי צבי ותלמידיו, והרעים עולם בלימודיו, והיו רצין אחר צבי שבור המונים, ובחבלי חטאחו משך לבב נבונים, והאמינו בתשיח שהמיר דתו, ותלמידיו הסיתו והדיחו אף אחרי מיתו, רמזים וגימטריאות כתבו בחיבוריהם, להראות שבכל ספרי המקובלים מרומז שם תוריהם, והגיעו לבב העם

*) נוסח החרם והתחומים עליו נדפס סוף ס' מבחר הפנינים ד' ווינצ'ו ע"ס.

**) ספרי המינין של כת הש"ס הלח המה חיבור רוח דיתורא, ושארית יוסף וספר מהימנותא שחיבר חיים מלאך וחצירו הדומה לו (שהרעישו יחד העולם באשכנז ופולנת). הנה נחמיה חיון שחיבר דברי נחמיה, ושלהבת יה, וספר עוז לאלהים וקידש הקדשים, וסוד היחוד וכתר עליין וכדומה נס סידר הנדפס באמש"ט עם פי' כתר יוסף הוא מהם, והספר הידוע שהיעצן כתב עליו ע"י חקוק על לבו כהמן, ובדרך כלל כתב בספרו מטפתא ספרים וז"ל רבים ממכתבי עמל של שבת צבי שר"י ותלמידיו הארורים התערבו בין ספרי הקבלה וביחוד כתבי האר"י כזייפו מאוד ע"י כתבי הארורים הללו עכ"ל יעצן (במטפתא חז דף למד) ובתורת הקבלות כתב שציימי ש"ס היו כותבים על הכתלים המזמור ה' בעוף ישמח מלך ומצייירים דיוקנאות נאים ובחמטע זורת הכתר לרמו על ש"ס שר"י שהוא משיח (ע"ש דף ד') ומזהרואי היה לפרסם יתר המחזרים הזייפנים הללו כמחמטם מצוה לפרסם את החכמים המה המינים (ריש יורה רצה) שאינם מקבלים פני השכינה (טוטה מצ) אכן חיון הפלאי ממכסו ואני אליקים המחבר לא חציה רק דוגמא אחת מספר חמדת צבי (ד' חמט"ד שנת תת"י) שהוא פי' חרוך על התיקוני זהר חיבורו הרב ר' צבי הירש צהרר ירחמיאל חמטט מקראקא (שחיבר ג"כ ספר שבתא דריגלח וספר דרך ישרה וספר נחלת צבי בלשון לעו על התורה) ובפתח שער חמדת צבי מצויר זורת צבי לימין וצבי לשמאל האוחזים כתב שחללו נדפס ביום ההוא היה ה' צהלות לעטרת צבי ולנפירת תפארה ותחת כל הציונים צוללי השער נדפס בזה הלשון מאן דבעי למידע רוח דהאי תרפת עליאה, יחוי בהקדמה לתיקונים צריש מאמר קדמאה עכ"ל וכיונתו שהרצה לדעת סוד של זה השער העליון יראה בהקדמה (ר"ל בפירושו חמדת צבי) על התיקונים בתחלת מאמר הראשון, ואני המחבר עיינתי סם (דף כון ע"א) וכתב סם צרמו שבתי צבי הוא היה מגיד מראשית אחרית ע"ס:

הטעמים (שאין כאן מקומו לפרשם) גזרו בוועד של רבני ד' ארצות שלא יודפס שום ספר משך כמה שנים במדינת פולין ורוסיה ואשכנז ויתר הגלילות שנהגו שררה עליהם רבי ד' ארצות (כתבואר בהקדמת והכמות ספר באר מים חיים ד' דוהרנפורט ובשאר ספרים ע"ש ועיין בהכמות הרבנים דד' ארצות על ספר לקח טוב דפוס פ"פ לאדרה שנת תס"א ובספר תולדות יצחק בן אברהם דרשות על התורה ד' פפ"דא שנת תנא' לפ"ק) ועניני החילוקים והפילוסופים והדרשות והגוונים ושררת רבני ד' ארצות ופרנסיהם ובית הוועד שלהם ומעשה הקפס ועוזם נמשך עד קרוב לסוף מאה חמישי ועד הזמן ההוא גברה כת הרבנים ואבזרייהו אכן חכמת הקבלה והפילוסופיה הושפלה והרד פלאים כל אחת לפי מדרגתה עד שעל ידי פילוסוף אחד מקצה מזה ואיש תומך ידי המקובלים מקצה מזה (עיין הקדמת ר"ש ליב רפאפו' לקונטרסו שנגע בסניף זה במקלח) נשמתו הדברים שינוי רב, והוא:

סימן ד' סוף מאה חמישי לאלף הששי נתעוררה מלחמתה של תורת הקבלה והפילוסופיה בין אחינו בני ישראל חשבי אשכנז ובין הדריים בארצות פולין ורוסיה, באשכנז קם פילוסוף גדול (וסויעתו עמו) להקים הפילוסופיה ולסעדה, ובפולין ורוסיה עמדו בעלי שם לתמוך ידי המקובלים והלכס בראשם ונחלקו לשתי כחות גדולות, שמה הדפיסו ספרים לחזק יסודי הפילוסופיה ולימוד לשונות העמים עד שבזמן לא כביר העתיקו תורת משה וכל כתבי הקודש ללשון אשכנז, ופה עמדו חסידים ואנשי מעשה לעשות כונים למלאכת השמים לעורר תנית וחזים לקראת נשק והגפת תריסים של אשכנז, יום יום רבחה החמלוקות ביניהם, הללו הוגים בשפה עברית ודיקדוקיה ומדברים כלשון עם ועם, ועושין לימוד הנגלות ועסקי החכמות ומלאכת קבע, ומפלאים ארעי, אמנם אלו לא יאצו דבר נחות ולשונות

והפילוסוף נהפך להם לרועץ, ובלעגי שפה ולשון אחרת ידברו, כי נחות לשון עברי לא ידעו הן, והמליצה נחרקה מהם כל כך עד שהרב לא ידע לכלכל דבריו במשפט הכתיבה והגייון לה"ק, יען מעשוריו למד ידיו לקרב ולרחק הסוגיות לחדש בטובו בכל יום מעשה הפילוסוף בכדי שיוכל לומר חילוק, והיו מבליס ימיהם בזה עד שלא נשאר להם פנאי ללימודים אחרים, ולא עוד אלא שהפריזו על המדה להעמיס בכתיבי הקודש פילוסופים כאלו ומדבריו פרעה ואצמילך ואחשורש והמן וכיוצא בזה העלו שזה היה סובר כתנא פלוני וזה כאידך תנא ואחשורש סבר כהמקשן והמן כהתארץ וכדומה ומפריס רבים יאזו לאור על דרך זה והגם שכוונתם היתה לש"ש שארי להו מרייהו כי ברוב המקומות נחמו מקום לבעלי דין שילעיגו עלימו יפטירו בשפה יניעו ראש לאמר הזאת היתה כוונת הנביאים וכתבי הקודש ואם ככה עלתה על דעת חכמי החלמוד לפלפל פילוסוף של הבל כזה ולכן קמו גדולי הדור וכתבו על החילוקים (ופילוסופים האלו מרורות*) ועוד זאת היתה בימים ההם בעבור שהרבנים נשחקו הרבה בפילוסוף כשדרשו בזה"כ החילוקים לכן לא הספיק להם הזמן להאריך בדברי הוכחה ומוסר להמון העם על כן היה המנהג שיבוא חכם לעיר נקרא מוכיח או דרשן לעורר לבב העם לתשובה ותפלה ולדקה ודברי הנזמות וזעקתם זעקת שבר הגים והגה והי לזרזם למען לא ישלחו בעולתה ידיהם ולעשות המצות כתיקונן ורבות כהנה ולמוכיהם יונעם שהיו קובצים על יד צדקת פורום בכל מקום אשר תדרוך כף רגלם, ויש מוכיחים שנחפרנסו ממעות הכולל שהיה ת"י הרבנים והפרנסים של ארבע ארצות**) ורבים מהדרשנים חיברו ספרי דרשות יקרי הערך, ויש שלא היו ראויים להעלות על ספר ותהיינה מורת רוח לחכמי הדור ומטעם זה וגם בשביל ספרי המינים של כת שבתי זבי שה"י שנחפשו במאה החמישי ויתר

(* עיין טל"ה וספרי ירחים שנעקו מרה על פילוסוף וחילק בזה וכל א' אמר לא חילק ידענא ולא צילק ידענא הנא מתניתא ידענא ורבה מ"ש אח"י המהרש"א בה"א שלו וז"ל הו' וודאי דגם בני א"י היו מקשין ומפרקין כו' משא"כ בני צבל דחפשו שהיו מפלפלים ודגמת חילוקים שבדור הזה אשר כל היודע לכונן על ד' היותר בפילוסוף של הבל ה"ז משוכח וכל א' מוכין לדחות דברי חזירו דקדקו להו מחבלים וע"כ לא סלקא להו שמעתתא חליבא דהילכתא כו' כי פילוסוף בזה מטרידת האדם מן האמת ואינו מניע לתכלית מזוקק עכ"ל (ע"ש צצ"מ דף פה):

(** יראשי העיירות שיטשו זהם הרבנים של ד' ארצות היו, קראקא, פוזנא, לבז, לובלין וארבעה רבנים כוללים הללו הנהיגו שררה על כל ארץ פולין ואוקריינא ורוסיה ואשכנז ומאודתם פרוסה על ארצות איטלייא ביהמן ומערתן כו' ועל פיהם כתמנו כל הרבנים והפרנסים והמכהינים של הארצות הללו, וכל המסים והארניכיות מנהגו בלו והלוד והנערכות כל קהלה וכל נעות שהיה לעובת הכלל הכל היה תחת ידם וכל מעשי תקפס וגבורתם ופרשת גדולתם הלא הם כמובים על ספר דברי הימים של הפנקס שבכל עיר מעיירות שנוכרו, חולס דבר אחד חזכיר השיך לענייניו והוא שבכל השתנות העתים ודברי ריבית שעצרו בין השלשה כחות (מקובלים רבנים פילוסופים) שבחרנו, שבולס עמדו כת הקראים מרחוק בי חזן להם חלק בחכמת הקבלה והפילוסופיה ולא נחלה בצורה שצ"פ (כי הם חומרים שמקיימים כל המצות עפ"י תורת משה וכתבי הקודש כפי שפירשו להם חכמי הכת שלהם מבלי שיטערו לקבלת חז"ל ורבני הדור) ומעולם לא שמענו שראונו לשזו מורכס להתאחד אחנו לקיים מצות דרבנן, אמנם כשנברה ממשלת הרבנים של ד' ארצות, שלחו הקראים גדוליהם אל בית הוועד של רבני ד' ארצות עם הגילה עפה בלשון נח שמצקשים שחכמי הקראים יתווכחו עם רבני הוועד ואם יהיו מנוכחים יקבלו עליהם תורה שצ"פ ויתאחדו אחנו להיות לעם אחד באמוה וריעות, וכאמר בזה דעות רבות צבית הוועד מה להשיב להם אז קם אח"י המפ"י מ' שמואל אבדן קרעמין שהיה מראשי בית הוועד וכתב להם תשובה חמשה תיבות הללו אלו הקראים אינן מתאחין לעולם (משנה מ"ק פ):

זרות, אך עוסקים בנסחרות, ועושין תפלתם קצת ומלאכתם
 ארעי ומדקדקים ביהרון הכשר מלוא עפ"י רמזים וסודות,
 שבספר הזוהר וכחצי הארי והלמדיו, ובימיהם, נחגלה יותר
 ההפרש שבין גוסס אשכנז ומנהגיהם, ובין גוסס ספרד
 (האחרונים קראו כן להתחזיקים ידי המקובלים) והנהגותיהם,
 ונדפסו גוססו התפלות והדינים והנהגות של כל כת בסגנון
 שלהם דרך משל המקובלים מניחים תפלה של יד מיושב
 עפ"י הזוהר והאשכנזים מעומד, וברכת הלבנה לאחר ג'
 ימים שלדעת המקובלים אין להניח חפילין בחי"ה ואין לקדש
 הלבנה עד אחר ז' ימים וכדומה הרבה (המפורשים בספרים
 פ' לעיל סי' ויו) והתחזיקים ידי בעל הפילוסופיא אוחזים
 תמיד מנהג האשכנזים, וכל אחת משתי הכחות הללו כתבו
 ספרים לחזק סדרתם, ורבותיהם והלמדויהם היו נאחזים
 ונעמיתים בחייהם לעמוד בפרץ כל כת שלהם להוציא מתחבתם
 אל השועל כל אחת לפי מדרגתה לטובת כללות הכת שלה,
 אולם אחר שנפטרו רבותיהם והלמדויהם הראשונים, נפרדו
 תלמידי תלמידיהם של כל כת איש לדרכו ולא נעזרו כח
 לכחוב בעמדם ספרים הבנויים על עמודים ויסודות מחשבות
 רבותיהם, אך כל כת מומכת עלמה על דברי ראשי הכחות
 שלהם במעשה והנהגה וכוחים בחיבוריהם כך קבלתי
 מרבותי וזאת אומרת כך שמעתי מרבותי, וכל רב ותלמיד
 של דור אחרון אשר קמו מאחריהם כל אחד בזוג בזה
 לעצמו לחדש מדעתו ככל העולה על רוחו, ובכל זאת במשך
 העת הריא נחרותו ונחזקו בעלי שתי הכחות, כת
 התחזיקים ידי הפילוסופים הלכו וגברו עשות חיל בהדפסת
 חיבוריהם בלתיק ולשון אשכנז ועל ספרי הרמב"ם ומורה
 נבוכים וכדומה תומכים יתדויהם, והמקובלים מאשרים
 לרכייהם על פי ספר הזוהר וכחצי הארי ותלמידיו ואותו
 יום יום ידרשון ודעת דרכיו יתפזן אמנם כת הרבנים
 והדרשנים שהיה בחוץ בין שתי הכחות שזכרנו הלכה
 ונתלדלה כי המקובלים וגם הפילוסופים שתייהם בחלה נפסו

בהחילוקים והפילופים המכריים (לעיל סי' זי) ולא הטו
 אזנם לקול הדרשנים והמוכיחים לכן בימיהם פסקו הדרשנים
 והמוכיחים לכן בימיהם פסקו הדרשנים ובטלו החילוקים
 והפילופים הרבים והעלומים ואז נלקח ג"כ כבוד דבני ד'
 ארצות ופרנסיהם (עפ"י פקודת מלך פולין) ונתעוררה
 מחלוקת חדשה בין רבני הדור, והוא:
 סימן ט' תחלת מאה שני לאלף השני עמד הרב התפ"ו
 חפארת גאון יעקב עמדת קנאי בן קנאי בן בנו
 של קנאי * וערך תלחמה נגד רב רבנים שהפליא לעשות
 ספרים בחריפות ובקריאות רב התפ"ו בשמו רבי
 יונתן אב"ד אה"י, בדבר הקטיועו שינאו מת"י שחשדו
 יעבן שללכד ברשת כת הש"ל וכל גדולי הדור וחכמיה ילאו
 גדודים לקראת נשק התלחמה ויתקעו בשופרות להטיל
 חרמות ושתחיות אלה מפה ואלה מפה וכתה קולמוסין נשחרו
 וכמה דיו נשחק עד שנשחקו הדבר הלא הם כחובים על
 ספרי הריבוב שנדפסו אז, אף הוא יעבן שחיבר ספרים
 רבים והיה בקי בחכמת הקבלה ובפילוסופיא עמד תחוך
 העדה ויקח רומח בידו לדקור שתי הכחות יחד בדברי
 חירופין וגידופין, קשמו דרך נגד הרמ"בס וסדרותיו בעיני
 הפילוסופי והחוכח עמו על אשר שקע עלמו יותר מדאי
 בחכמות חילוניות וחזר וגמר דינו של ספר מורה נבוכים
 שלא ללמדו (עי' לעיל סימן ד') והוכיח מסברתו שהרמ"בס
 לא חיבר כלל את המורה נבוכים, ושלף חרבו נגד הרבה
 מחברים בעלי הפילוסופיא, ויורה חץ קשמו לנקר עין ימינו
 של בעל מאור עינים שנית (עי' לעיל סי' ויו) וגם על
 המקובלים שבפולין ורוסיא לעק נעקה גדולה ומרה וביותר
 עשה רושם ספרו מטפחת ספרים בו בנה דיק ושפך סוללה
 לגתון ארמון של ספר הזוהר, והרבה בראיותיו שרבו כולו
 איננו כלל מר"ש בן יוחאי ובנו רק ר' משה דיליאון כהבו
 תדעתו **) והוכיח שהתחבר ספר הזוהר לא היה בקי

* הרב ר' יעקב עמדת הנקרא יע"בין (ר"ת יעקב בן צבי) היה בן החכם צבי אשר קנא לחלויו ודקף עד חרמה את
 חכמיה חוץ מתלמידיו ש"ל (עי' לעיל סי' ז' בהערה) והחכם צבי היה בן בנו של גאון יעקב ששפורטש ראש הקנאם על
 דבר השבתי צבי עלמו שהיה צימין יעוין בספרים המיוחדים לקורת העתים שנעשו צימים ההם.

** הטענת הזוהר מוקה היא ממ"ש במ' יוחסין ד' קונטאכטינא מפר חוץ שכלה ממנו שר' משה דיליאון המציא בעצמו
 את ספר הזוהר ויען שבכל הדפוסים המצויים בידינו חסר מהיוחסין כל הסיפור הנורא הלו לכן תמצא שהרב התפ"ו מקובל
 ופילוסוף אלהי מהו' חצי עד שר שלום במפרו אמרת חכמים כתב וז"ל ר' משה די ליאון היה בשנת כ"ג לאלף השני
 בדורו של הרשב"א בו' כתב יוחסין כפי מה שסיפר לי שנמצא בספר יוחסין הכדפס בקונסטנטינה שלא ראתיו עד
 הנה שמצא כתוב ולא ידע מי כתבו שאיש אחד לא ירענא מי הוא ולא נמצא שמו בשום ספר או בשום פילוסוף הגיד
 שאשה אחת סיפרה לו שר' משה דיליאון הגיד לאשה הזאת שהוא היה מחבר ספר הזוהר ושהיה תולה הדברים ברשב"י כרי
 ליקח מתיר רב (ואם זה היה אמת כל מה שכתב במ' הזוהר מהיכלות ומדורות ג"ע וניהנס ושמות המלאכים וכל מה
 שכתב שם בשם אלוהו זכור לעזב שנגלה לרשב"י הכל שקר גמור) [כל זה מסגיר בעל אמונת חכמים בחוץ דברי יוחסין]
 ושאלו את פי ר' משה דיליאון על הדבר בו' ומי אלהי השמים והארץ שעמד לדון באש בזערת המוציא שם רע על תורה
 שצ"ע שאפי' ר' משה היה נשבע שהוא חיברו, כל הקורא בו ומצין דבריו יכיר שזה שקר גמור ולכן הרר שמואל שלום
 [ר"ל תבנית ספר יוחסין לבית הרשום בקונסטנטינא] יפה כתב על האפיקורסת הזה הדברים הללו, אמר שמואל שלום
 הכך רוחה צעיקך סכלות הדוברים על דיק עתיק לא ידעו ולא יבינו ההוסכים ללענה דברים שהם כשזינו של עולם
 ודברי הספר התחום לזר יתשבוהו וישמנו לאל מלתו וראיותיהם וטענותיהם הזל ואין צם מועיל עכ"ל בעל אמונת חכמים
 (ע"ש פ' כ"ה וכ"ו) ואחר כל האדם הזה והמורה הגדול שהטיל בצל אמונת חכמים על הקוראים, בכל זאת לא פחד

במקראות ודבריו סותרים דברי התלמוד (יעו"ש בספרו) ומן אז והלאה התחילו להתמוטט רגלי שתי הכתות כי לשתייהם נחן היעבץ כלי זיינו ללחיס יחד, זאת אומרת בני החי ובני המת ונשענים על דברי היעבץ שהיה בקי בפילוסופיה והתרוי נגדה ונגד כל החוסים בה, וזאת אומרת לא כי בני החי ובני המת כי היעבץ שהיה מקובל גדול נטל כבודו וזהו של הזהר שהוא ראשון ואחרון לכל ספרי הקבלה וגם הורה באצבע שכתבי הארי לוריא נודייפו מהארורים כשכתי כפי יח"ש (עי' לעיל סי' ז' ובהערה)

לצבו של היעבץ והרהיב בנפשו עוז לחבר ספר מטפחת ספרים אשר בו יצקר בך טוב לרע את כל הכמאל כתב על לדותיו של הזהר ומה שמן דבר כמאל הזהר העקרי ובמאמרים שניתוספו בו כגון מדרש הכעלס ור"מ וכו', ובתחלת ספר המטפחת כתב היעבץ וז"ל גם צמ' אמונת חכמים הגיע לידי העתק מקצת הלשון של אותו יכות [שביוחסין ד' קאנטשטניכה] חכם בלו לא ראה צנוק הספר ואכני לא שקטתי עד שהשגתי ממרחק בדמים יקרים וכמעט שלח בו ידי שלוחי בו' ובכח ובמריצה הזלתיי מפיו ויהי לכם ולא האמנתי לדברים עד שזה הספר לידי ותרחינה עיני עכ"ל היעבץ (דף ה' ע"ג) ובמטפחת ח"צ העתיק לשון היוחסין הנ"ל (דף ל"ז ע"ט) אך לא העתיק צדיו הענין אכן חכי אליקים המחבר (המחפכסם צבער מיניעי כפי ואין צידי לקנות ספרים צמחיר רב) דברתי על לב צביר אחד אשר סר למשמעתי וקנה אותו צעצורי צמחיר רב מארץ מרחק והבני מעתיק את אשר עיני ראו ולא זר והוא דע שצבער הספר כתב צה"ל ותיי ראשית מלאכתו (ר"ל הדפסו בקושטאכטינה) יוס ד' בה תצרכו לחודש סיון שנת כי נ"ע"ו"ר ממעון קדשו (היא שנת שכ"ו) ובחור הספר אחר סיפר עיני הרמ"צם (שני דפיס אח"כ כי שם לא נדפסו עדיין רשימת הדפן) כתב היוחסין ציה הלשון הרי' משה מליאון סיכן באוילא והוא מואד ח"ל האגירה היה צומן הזה (לזכו לומר שנת נ"ג לאחלף השעי כי מטט קודם זה זכר שם היוחסין שכפטר אז ר' ע"כ טוב מליאון שחיבר ס' המשקל בו') — ולמנו המסרו לדור "אחרון אודיעכם מה שגאלתי כתב: שר' יצחק דמן עכו הלך לחקור על ספר הזהר שכבראה שיה דבריו מופלאים ושלחו ממקור העליון ואשר הוא לשון ירושלמי כראה שדבריו דברי קבלה ואמת, ואשר הם לשון הקודש הם דברי זיק חמר ושאלתי את התלמידים (צדפוס התלמידים וט"ם דמוכה הוא) אשר כמאל צידיהם ספר הזהר קאין צל להם ולא רחיתי דצריהם מכוונים, יש מי שאמר שהרמ"צן מאל אותו בארץ ישראל ושלחו לקאטלוגיה והציאו הרוח לארנון וכפל ציד ה"ר משה די ליאון, ויש אומרים שמעולם לא היה תצור של רשצ"י רק שר' משה ירע שם הכתוב ובכחו יכתוב דברים מופלאים ולמען יקח צהם מחיר רב היה תולה עצמו באילן גדול שהוא רשצ"י ור' אלעזר צנו וחצרי, ואחז אל עיר והליאוד"ל ואלמאל שם ר' משה די ליאון וישעז לי שספר ר' שמעון צן יוחי הכו צצית ישיבתו באוילא שראשו לי בלכתי "שם ובצובו לציתו מת בארציאל ואחז אל עיר אוילא ואמאל שם חכם זקן ושמו ר' דוד רפאן קרובו ואמאל חן צציינו "ואשציעהו לאמר אם היה נודע אמיתת ספר הזהר אם היה אמת אם לא, ויאמר החכם כי כתצבר (במטפחת העתיק "כתצבר וליתא רק כתצבר כתב ציוחסין) לו צודקו שר' משה צצם הכותב היה צודאם וצנת האמתות הוא כי ר' משה הנוצר היה כותב סודות ופלאות לעשירים אשר צצלוכות ההוא ולוקח צהם מתנות רבות וזהו וכסף, ואותו היום כל מה שהיה מרויח היה מסור עד שציוס מוחו לא נשאר לו אפי' פרוטה, ואשתו וצניו צבער וצמאל וצעירוס וצחוסר כל ובשמעי מיתתו קמתי (והלכתי הוסף היעבץ במטפחת וליתא ציוחסין) אל הר"ר יוסף די אוילא שהיה עשיר גדול וצחיו לקח ממון גדול ואומר לו עתה הנה עתך עת דודים תוכה למפר הנדול ותקח הספר מיד אשתו צמנה יפה שחשלה ציד אשתך שהיא כעת ערומה וכן עשה וישלח מתנות ציד אשתו אל אשת ר' משה הנוצר ותשעז לה אשת ר' משה הנוצר שמועלס לא היה לו ספר לאישי רק מלצו ודעתו היה כותב, ואומר לאישי למה אהה תולה עיונך צחקס אחר הלל "טוב היה לך לומר כי משכלך אתה כותב ויודוך כי תטיצ לך ואישי ענני שאם קייתי אומר שמדעתי הם לא יחשבו אותם ולא יתכו לי מתנות צהם ולכן אחי תולה אותם ברשצ"י וחצרוו אח"כ דברה (כך הוא ציוחסין אמנם במטפחת הגי' צצרת) עס צחו ואמאל דצריהם מכוונים, אלה הדברים אשר דבר אלי החכם הזקן ר' דוד, אמר יצחק (במטפחת כשמטו "צ' מלות אלו אמר יצחק) ואשע מאוילא ואחזו עד טאלאצריה ומאלתי שם חכם מופלא שמו ר' יוסף הלוי צן ר' טודרס "המקובל ואחקרה ממנו לדעתי (במטפחת העתיק ואחקרה שמו ולרעת וט"ם הוא במטפחת) מה שידו מנעת צידיעת ספר צזהר, ויאמר אלי דע צלמת כי היה ציד ר' משה הנוצר ספר הזהר אמתי וצנת אממת דצרי הוא כי היה כותב לי "קונטרסים ואני לצחון הספק הזה לקחתי קונטרס אחד מצין הקונטרסים ואמרת לי לו שאלצד מחני שיתן לו ממאל "מקומו ויאמר הראה לי אחרית הקונטרס הקודם לו ולאשית הקונטרס המתאחר ויכתוב לי קונטרס וארח ואין ציניסם שיניו כלל אפי' תיבה אחת רק שפה אחת ודברים אחרים היט כסיון גדול מה, אח"כ באתי לסוליוולה ואמר לי "שבחינת החכם ר' יוסף הלוי איננה צחונה שאלוי קודם כחון הקונטרס לאדם היה מעתיק אחר (במטפחת העתיק אחד וט"ם הוא) לענמו ואח"כ מתוך אותם הקונטרסים אשר צציתו היה כותב לאחרים, עד כאן דברי ר' יצחק הנ"ל עכ"ל "היוחסין ואני אליקים המחבר רחיתי עוד צמ' מנרף לחכמה להחכם יש"ר מקדיאה שכתב וז"ל שמעתי מפי מנידי אמת שצגנת ש"פ כצצו הספרדיים עיר אידילצורגה לקחו מצית עקד הרוסיס ר"ל האקאלועמיהא כמה אלפיס ספרים מכל לשון וצינייהם כמה ספרים קדושים כתובים צקלף גם שם ספר הזהר על כל עשרים וארבע משל סבל וקאתם שלחו לחשמן לרומה וקאתם לקח דוכס באוואריאה גם למפרד שולחו קנת מהם עכ"ל מנרף לחכמה (דף) ועיין שלשלת הקבלה צדורו של רשצ"י והצן:

ה ש ג ר ת

שאינו מטה אחר איזה כח המכחות הנ"ל או מחזק ביד המעשרים כי אין אינו רק כלייר שלייר לורות שונות ותחומות מזהירות מבלי שיחפעל מהם (ע"ש ס"י א') אך על זאת ידו כל אנשי לבב שבחוק הכחות המחזיקים ידו הפילוסופים והחומרים בעלי הסודות והרמזים שבזמנינו ויקרעו סגור לבס באשר יטו אוזן לשמוע דברת בני האדם ובראותם החיבורים (שזכרתי ס"י זה) שנדפסו בימינו, והמנהגים הזרים שנתקדו בחוכמו, חכמי העמים תגיל נפשם לאמר האח האח שהמחברים מבני ישראל בעצמם יבזו ספרי הקודש ונביאייהם וחכמת קדמוניהם ותורחם הרבנים השלמים עיניהם למעות יזולון על שבר בת עמינו האגשים הכשרים והחמיימים יפטירו בשפה יניעו ראש על חכמי הדור העומדים תנגד ומרחוק יביטו מבלי לעמוד בפרץ להשיב חמתם (של הכחות הנ"ל) מהשחית נחלת עם ישראל, הפילוסופים והמקובלים האמתיים במסחרים תבכה נפשם תכני גוה וגאון עריניים ומר ינרחו למה אינם מתאספים חכמי הדור וגדוליה הישרים בלבושם לתת חכה זרסן בפי מחברים וכוחבי פלמחר כאלו וכדומה מהדברים אשר תגילנה אוני השומע כללו של דבר השיי יתן בלב מחברי זמנינו ובלבבינו אהבנו ויראנו למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה ובימינו יושע יהודה וישראל ישכון לבטח חמן :

סימן יוד בתחנה שניה של מאה ששי לאלף הששי בדורינו זה דור יתום נהפך עלינו הגלגל במדות ודעות ומנהגים חדשים לא שערום אבותינו, כי אלה הקורא קום לא קרא בפיך שנית עניני המחלוקות שהיתה בין הכחות הנ"ל שזכרתי עד הנה, כי הללו שמהזיקים ידי הפילוסופים, ונחמדים חיבורים להכריח מדברי רבותינו הקדושים שתלו להפלת בגילוי ופרוע ראש צבה"ג, ולדחות קדושת שבת ליום ראשון, ולבטל מצות השמיעות, ומזולזלן בכבוד הנביאים ועושין כתבי הקודש פלמחר ורבות כהנה (עיין הקדמתי לחיבר זה), ואלו שמהזיקים ידי המקובלים והסודות, יש מהם שהחליטו שיעקר חכמת האבודה היא בלב ובמחוי חכ"מה צי"נה דע"ת לבד ולא בעשיית המצות בפועל ואינם מהפללים בניב שפתים ודיבר הפה רק מהרהרים התפלות והברכות ומכוונים במוח חבי"ד כוונת התפלות והקדושות וביולא ויש שאינם מתפללין בליבור כלל ואף ביחיד לא יפטירו בשפה רק יניעו ראש במחשבות רוממות שקורין התבוננת ויש שאומרים שכל מצוה שאיננה לבוף וכמה ימד אין לעשותה, וכדומה ממנהגים זרים ודברי רוח העולה מהם ומספרייהם לכל הבקי בהם ובשמותיהם ובכלל המה עושין לימוד הרמזים וסודות של האחרונים עיקר, אולם תורת הראשונים אגלס טפל וארעי, ואני המתבר מלפנים אותה גליתי בפחימת פרק זה לבל יחמדני שומע

הערה א' להשגה כ"ב

בלשון רבים ספרי) הוא מתחיל בפי נשא מפסוק וישלחו בעבור שזהו מצוה הראשונה שבספר במדבר, אכן הספרא שהוא פ"י על תורת כהנים היינו ס' ויקרא שכל פי ופרשה יש כמה מצוה, לא נחמר בו שום סדר שלא פירשנוהו בספרא עפ"י עומק ההלכות הקבועות והדינים היוצאים מהמצוה הללו בכלליהן ופרטיהן עפ"י ה"ג מדות שהתורה גדרשת, וזהו שאמרו רז"ל מעיו עשת שן, מה עשת שן זה אלה עושה מתנה כמה יתירות כמה רמזים כך תורת כהנים יש בה כמה מצוה כמה דיקדוקים כמה קלים יחמורים כמה פיגולים כמה נותרות כו' (ש"ה רבה וילקוט שם פ' מעיו) ואין שום פרשה בספרא שלא יהא נדרש שמה איזו מדה מה"ג מדות של ר"י ישמעאל או תשבע מדות של הלל (ול"ב מדות של ר"י הגלילי) וככה הספרי הוא תלם ג"כ בכל פרשה מהדרשות הג"ל, ובעבור שהספרא והספרי נפתחו ונדפסו יחד בזוויניא (שנת ש"ה ועיין שפתי ישינים מלת ספרא) לכן הציבו י"ג מדות אלו וכן ז' מדות של הלל בתחלת הספרא בכדי שיהיו סגורים בפי לומדי ספרא והספרי ולא בדברי לוקן :

לדעתי חוכן הדברים כך הוא יען שהספרא והספרי והמכילתא הן המה עיקר פירש המצות שבחורה ובספר בראשית אין שם רק ג' מצוה (פ"ו תילה גה"כ) אף לחשבון כל מוני המצוה למספר תרי"ג (כי לדעת רמ"בן לא נחמר למשה בסיני מספר תרי"ג יעוין ריש ס' המצוה להרמזם בהשגות הרמ"בן) לכן לא חיברו התנאים פירש בחיבור מיוחד על ספר בראשית בעניני הלכות קבועות ומצוה התורה (רק דברי אגדה שבבראשית רבה ואגדה בראשית שמהן נסחעפו קצת שמועות והלכות שנתגלגלו דרך דרוש), אמנם נחמרה המכילתא על ספר שמות המתחלת מסדר בא מפרשת החדש הזה שזהו מצוה ראשונה בספר זה אבל בשמי הסדרים הראשונים שמות וארץ והתחלת פי"ב בא אין שם שום מצוה זכן על פי פקודי אין במכילתא שום פירש מטעם הג"ל (וככה תרומה תלוה שעומקים במצוה בה"מק לבד ונחפרש במקומות בחורת כהנים, או תאמר שנחמרו מהמכילתא כדמכתה מסיום של פ' משפטים וכי תשא שבמכילתא יעו"ש), וכן הספרי שבו פירש המצוה שבמדבר ודברים יחד גלל כן נקרא

הערה ב' להשגה כ"ב

לישראל, לכן אורחה דמילתא היא שלא כחבד תחלה רק ההלכות היותר הכרחיים היינו הלכות נזיקין והעסקים שבין אדם לחבירו בדוני ודייני שמכריחם לבוא לב"ד בכל שעה והוצרכו בעלי התלמוד לקבץ תחלה ההלכות הללו ולכותבם על ספר בכדי שידעו דייני ישראל לשפוט את אחיהם משפט אחת ושלוס כי הן הן עיקר קיומו של עולם וכדמקן על ג' דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלוס של אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם (אבוי פא) ושלשון דבר אחד נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום (ירושלמי מעניית פד) ור' אלעזר גמר אומר כל התורה תלויה במשפט לכך נק' הב"ה דינין אחר עשרת הדברות (ש"ר שם) וזהו שאמרו הרובה למהוי חסידא יקיים מילי דנזיקין והרת"בין ריש משפטים האריך לפרש הפרשיות של ואלה המשפטים שנאמרו כולם על סדר עשרת הדברות (ודבריו לקוחים ומפורשים בשמות רבה שם) לכן הדעת ומכרעת שכתבו ראשונה הלכות נזיקין שהן השלשה צבות* ומחללה לא נקראו בשם מסכתות משום דלוליהו דבוי חשיבי חד (ע' בפ' לגזול עניס ופ"ק דע"ו, ובש"מ רלב"ח דף שי"ז השיג על מה"רי צי רב שקראום מסכתות) וכן אח"כ כינו אותם מסכתות, והנה השם צבא רגיל בש"ס וכן התחלקות איזה חיבור לצבות מנינו בספרים שקדמו לחתימת התלמוד כגון בחוספתא ובסדר עולם תמא שנתחלקו לצבא קמא צבא מליעא וצבא בתרא והגם דלוליהו דבוי חשיבי חד ללעת רב יוסף יראה לו טעם נכון לסדר קריאת הצבות הללו, מה שקראו הראשונה צבא קתא הוא מהני שזקי אדם ובהמתו - רגילין להיות בכל יום והבתי דינין נתעסקו בהן יותר לכן קבעו הלכות אלו בצבא קתא, אבל עניני מניאה ומפקיד ושאל וכדומה שאינם מניס כל כך סדרו אח"כ וקראוהו צבא מליעא יען הלכותיה ראוין להיות באמצע בין הקלה הראשון המלוי בכל יום ובין הקלה האחרון היינו הלכות שושפין וחפירות קרקעות וחזקת הבתים ומכירה המפיעות וכדומה שאינם רק לעמים רחוקים אשר לזאת סדרה באחרונה ונקראת צבא בתרא (והרמבם והתו והכפ נחח והתו"ט לא נחמו לזה) ושמותיהן (קמא מליעא בתרא) מוכיח עליהן שרק המה לצדנה העלו תחלה על ספר בשביל ההכרח הגדול שהוצרכו לעסוק בהן וזאת הימה עיקר לימודם וצבא בתרא סימון, וראהו לדברי מאמרי רז"ל בשני דרכי יהודה כולו הנוי דנזיקין הוה ואנן קא

הרמבם טרח למצוא טעמים על סמיכת סדר המסכתות זו אחר זו בכל הששה סדרים ואחריו החזיקו מחברים רבים וכן נלפס הכבלי על הסדר מס' צרכות ראשונה וגדה באחרונה ואנחו בהו סימנא זמ"ן נק"ט (זרעים מועד כו') לבי אומר לי דבר שלא קדמני אדם והוא שהשלשה צבות (בי"ק צ"ת צ"ב אעפ"י שהן בסדר רביעי אלוליו) המה נחברו קודם, וראהו ראשונה על זה הוא חן שמות המסכתות שכולם נקראו על שם הענינים שמדובר בהם צרכות פאה דתאי כו' שבת עירובין כו' כתובות קידושין כו' סנהדרין שבועות כו' זבחים כו' גלים אהלות מקוואות, אמנם השלשה שזכרנו לא נקראו על שם נושא המאמרים שנדברו בהן רק נקראין צבות וטעמא דמילתא יתכן לומר מפני שידוע במנהגו של עולם כשיקום שר או מלך חדש על אומה אשר עדין לא קיבלה שום יתום ודא, ויראה להכניסם במסורת הברית לתת להם חוקים והמשפטים וחורות הגה היותר הכרחי הוא שיצו להם תחלה הדינין והמשפטים שבין איש לחבירו — ודבר זה מתורת משה למדנו שמלות שבת (לבד מפני נס המתן שלא ירד בשבת) ודינין במרה נלטוו קודם מתן תורה, וכן חיבב אחרי שמעם עשרת הדברות אמר הדיין אמת לתתה ואלה המשפטים אשר חשים לפניהם רבי אומר כשם שהזכיר הב"ה על הדברות כך הזכיר על הדין שבו העולם תלוי (שמות רבה פ"ל), ויהי אחרי מות משה ובא יהושע להנחיל הארץ לישראל עמד הוא וצית דינו וחיבבו תקנות רבות ודינים שבין איש לחבירו (עיין בי"ק פי מרובה ורמבם הי נזקי מתון פה מהעשר תקנות ועוד תקנות רבות המפורשים בש"ס) והתנה יהושע עמהם שעל מנת כן הוא מנחיל להם הארץ (בי"ק ורמבם שם) וכן תימות שלמה עד עזרא הסופר נתקנו תקנות רבות כאלו, ולא עוד אלא שהיקנו שיהיו בתי דינין קבועין בכל יום ועזרא חיקון שיהיו קבועין בשני וחמישי בכל עיר ועיר (עיין מו' כתובי דף ג' ד"ה שבתי דינין בתירז ר"י) וכן תקנות ר"ג הזקן ותקנות המשנה ותקנות אושא ותקנות חכמי התלמוד רובם ככולם המה בין אדם לחבירו ולשון חכמים מרפא שבסוף כל תקנה סימון מפני חיקון העולם וכמאמר רז"ל שם (צ"ר פ"ל) ויען שדברים שבע"פ נאסרו להכתב בספר ורק מפני הטילטולים וגלות ישראל ותגבורת השכחה החירו משום ועת לעשות לה' להעלות על ספר ההלכות הנזכרים

(*) והכי דייק לשי' רש"י צימרי רבי כשנית משנה זו כו' שנתן לו הב"ה חן צעירי חכמינו כו' וקבץ כל תלמידי ח"י כו' ועד ימינו לא היו מסכתות סדורות כו' וכשכתבנו אחר כל ח"י מה שמענו כו' וסידרו המסכתות דבר ר' כזיקין לבדם ודברי יבמות לבדם כו' (ע"ש שילתי פ' אלו מניחות) ומנהג ראשי הישבות היה ללמוד סדר נזיקין תחלה והאגדה ושאר מחברים רבים כמנהג פירושם על נזיקין בצאשונה:

תחנין טובא בשמא סודרי כו' (ברכו' כ' תענית כ"ד סנהדרין ק"ו) ופר"שי כל הגמרא שלהן לא הובא אלא בסדר מ"קין (סנהדרין שם ועי' סנהדרין למד: בזו"קין דבי קרנא וזו"ק ז"ין זאת בהערה לזד נה והראה לערוך ערך תלמוד יעו"ש ותבין אח אשר אני תראה אותך) ולדעתי זהו שטינו בסוף צבא בתרא הקוצה שיחכים יעסוק בדיני תמינות שאין לך תקלוע בתורה יותר מהן והן כמע"ין הנובע (משנה אחרונה שבסוף ב"ב) וזהו כע"ן הסיום שבסוף פרק אבות הפוך בה והפוך בה כו' ומנה לא תזע בעבור שטיקך ליתודם היה תלמא צבי דזו"קין לבד צבא קמא התחילו וצבא בתרא (כשמה כן הוא שהיתה האחרונה) בה סיימו זלכן בסוף ב"ב הזתירו וזירו לעסוק בהלכותיהן, אכן ההלכות שבמסכתות אחרות שרובם ככולם המה בין אדם למקום וכל אחד ואחד אחזו מעשי אבותיהם בידיהם ואין מי שיכריח אותם לזבא לבית דין לשאל עליהם גלל כן לא היו נזקקין לכן תתחלה להעמיק בהן ולהעלותן על ספר וכשאירע שהנזקך אחד לשאלת חכם בזה השיב לו פוק חזי מאי עמא דבר או אל תזוזו ממנהג אבותיכם או השיב מנהג אבותיהם בידיהם, או הנח להם לישראל אם אינם נביאים כו' וכדומה וכן בספיקות של נוסח הברכות שזה אומר בכה וזה נהג נוסח אחר היה מרגלם בפומיה דרב פפא לומר תמיד הילכך נמרינכו לתרווייהו ואם יותר תשנים נחלקו בחזיו נוסח אזי אחר רב פפא הילכך נמרינכו לכלהו (עיין ברכו' יא: ובאלפסי וראש שם ובקונטרס רפאפו ועיין ברכו' נט ושם סמך: תענית ואו סוטה תם) אולם אחר שהותרו פרושים הדבר להעלות על ספר דברים "שבע"פ כחבו אח"כ גם הלכות ודינים שבין אדם למקום, ועוד יש לי ראייה שהבבות נכתבו תחלה הוא מלשון אל תיקרא כך אלא כך שלא נמלא כלל במשנה ומספחא וספרא וירושלמי שקדמו לבבלי אכן בבבלי נמלא לשונות אל תיקרא רבבה מאוד אמנם בהבבות (ב"ק ב"מ ב"ב) המה דק

מעט תזעיר וגם אלו רובם אגב גררא כמו שהארנתי במ"א, ולדעתי זאת היא ג"כ הסיבה שלא נמלא בתלמוד ירושלמי על ב"ק וב"מ דברי אגדה כבשאר מסכתות (וזו"ק ז"ד בהערה העיר זאת בלי טעם) בעבור שטיקך מבוקשם לא היתה תחלה רק לכתוב ההלכות הקבועות של זו"קין וכדאיתרן ואח"כ ניתוספו אגדות ומסכתות אבל לא סדרו המסכתות בזו אחר זו על סדר שהם עתה בידינו, כי נקטו כלל בידם אין סדר לתשנה, רק הדורות שאחריהם עשו להם סדר אך לא הסכימו יחד על סדר אחד שהרי המסכתות שבירושלמי תשונים בסדרן מסדר הבבלי ואף מסכת נדה שבשמיים (ירושלמי לבבלי) היא האחרונה אללנו כבר היתה מסודרת בדר נשים (ובמ"ש ז"קין בעלמא ז"ד נד) וגם הגמרא שעל מ"ס שקלים איננה כלל מהבבלי רק המדפיסים העמיקוה מהירושלמי, וככה הגמרא שעל מ"ס תמיד סדרה אחר רב אשי (עיין בספרי הדורות ושפתי ישנים אות תלמוד) לכן מה שהאריכו קדמתי ובתראי למנא טעם לסדר המסכתות שמדרו בגמרא בבבלי המנא בידינו איננו טעם כעיקר וביותר יש לתמוה על גדולי האחרונים שהפרזו על המדה זה טרח לעשות סמיכת חכמים לנעוץ סופה של מסכת בראשה של מסכת הבאה אחריה, וזה הביא סתמיים מעשה רקת להוציא גמטריאות מהתיבוח ואותיות של ראשי הפרקים וסופן והסמיכות שלהן בש"ס והעמים כמו סודות מכתבי תלמודי האר"י לוריא ז"לה"ה אשר לא עלו לבב חכמי המשנה והתלמוד ובת"א הארכתי בזה ופה הקינר יפה שאין מגמתי כאן רק להוכיח שאין בידינו סדר מיוחד להמסכתות מקדמונינו ואין לנו שום בירור תאווה זמן התחילו לסדר אותן ולפ"ו ממילא בטלו החשבונות שעשה החכם ז"קין בספרו כמה דפיס יש בש"ס בבבלי להוציא מספר עשרה נגד עשרה דורות ועשרה מי יודע — אולי הם אחד עשר (כדברי ז"קין עלמא ע"ש בספרו) או שנים עשר דורות ויותר:

הערה ד' להשגה כ"ח

הזרבה חוקרים ומקובלים שגו ברואה בענין הטעמים והנקודות ובחנם הלז עמנו בחזיון גדול הוא ספר הזהר בדבר שלא היו דברים מעולם וביותר שגו בזה ארבעה מטיב לכת בעל ספר החייט ובעל מאור עינים והיעבץ במטפת ספרים שלו והרמב"מן בהקדמתו אור לגתיבה והאריהם בעה"מת ספר בן יוחאי (מענה פט) וכדומה, ויען שזה דבר חדש שלא קדמני אדם לכן אבדר דברי, המדקק ר' אליה במור (במטרת המסורת הקדמה ג') הביא דעות חלוקות, שמקלמן אמרו שהטעמים והנקודות

(פשוט מונח זקא כו' חולם שורק כו') ניתנו עם המורה מסוטי ושכחום יחזר עזרא המספר ויסדס, ויש שאמרו שעזרא עצמו המציאם ומספרים רבים העמיק שכתבו שאחר חתימה התלמוד המציאו אותם הנקדנים ואח"כ הביא סברותיו שהושמו אחר חתימת תלמוד בבלי בימי בעלי המסורות היינו אנשי טבריה שהיו בקיאים מאוד בתקפא והמה יסדו הנקודות והטעמים כמו שהם עתה בידינו, וראיותיו הם תמה: שלא תלינו שום זכר מהטעמים ונקודות הללו בש"ס ובמדרשים וגם: משמותם (סגולתא געייא תלשא גרשיים בוי

בעל אמרי בינה (במאור עינים) ביטל את סברתו זאת (של הבחור) מספרי המקובלים הראשונים והספר הבכיר והתיקונין והאדרת שקדמו לא לבד לחתימת הגמרא אלא אף לחבור המשנה וזוכרים שם שמות הנקודות והטעמים בצורתן אשר אלנינו ואמר כמתגלל בעד הבחור שבימיו לא נדפסו ולא נחפרסמו הספרים הן והוא עלמנו אם עמנו עומד היום יודה ויאמר נענתי והנה אף שאין הראיה מן הספרים ההם מברחת כל כך אחרי שלא בא עליהם החתימה מכל הגולה כאשר באה על המשנה והגמרא כו' ואולם אחרי שאין הכרע בלל לדעת הר"א בחור מדברי רז"ל בעלי התלמוד כי קמו בו' כדאי הם המאמרים שהביא בעל אמרי בינה מספרי הקבלה לדחות בפניהם סברת הר"א בחור ועל פיהם יישרו בעיני דברי החכם ר' עזרי' בפי נ"ט מספרו היודע פשר דבר עכ"ל הרמב"מ אצל אני אליקים המחבר אותם יען דברי הרמב"מ וכל הבאים אחריו בולם סמכו עלתם על היסוד שיסד בעל מאור עינים לכן אברר לעיני כל קורא שהיסוד הזה הוא רעוע מאוד וממילא יפלו כל הבנינים שבנו המחברים הנ"ל ענ יסודותיו ואען ואומר מי יגלה עפר מעיניך בעל מאור עינים להאיר לך הדרך בארץ מאפליה והנני משיב על כל אמריו לבטלן מראשן עד סופן ולבטל דעת היעבז והרמב"מ שאלכו בשטתו ושטת רבינו יהודה חייט ובבאים אחריו ואבררם בראיות חזקות ונחת:

א' ת"ש המאור עינים שהבביר והזכר והתיקונין ילאו החוזה מפעולות ר"ג בן הקנה ורשב"י ובייעתו לפני חבור המשנה עכ"ל כל זה ליחא כי הגם שבס' הבטור (הנדפס ראשונה באמש"ד שנת תי"א) הדפיסו בשער הספר בזה"ל ספר הבביר מודות גפלאות של ר' נחמיה בן הקנה קנה חכמה קנה בינה שהובא בדפוסם בבקשה אנשי פולין ע"י איש אחד עכ"ל וכן נהבו השפתי יאנים ובעל מדר הדורות ושאר מחברים רבים שר"ג בן הקנה חיברו אכן לדעתי אין הדבר בן כמו שהארבתי בת"א וגם מגוף ספר הבביר מובח בדברי מלא ששמו של ר"ג בן הקנה לא נזכר רק פעם אח' בהתחלת הספר ותו לא ואח"כ מוזכר שם שמות אמוראים ואחרונים כגון ר' ברביה ר' רחומאי ר' אמוראי (ע"ש דף א') גם מביא לשון הבבלי דהא רבא בר אבא גברא שרריה לנביה ר' זירא עוד כתב שם ומאי אינכם רואים זולתי קול ההוא בלתיא בתו' כו' (ע"ש דף ג' עד) עוד כתב שם ונקודה בפתח קטן כו' הסגול שהוא כפתח קטן כו' (ע"ש דף ג' ע"א) ומי לא יודה שקריאת שם פתח קטן הוא מבטראי ועוד דאיות כהנה שאין כאן מקומו (עמ"ש לעיל):

ב' ומ"ש שהזכר והתיקונים ילאו החוזה מרשב"י ובייעתו לפני חבור המשנה גם זה ליחא שהרי לא בא אומר המתיר להדפיס הזכר עד שנת שי"ח כמ"ש לעיל וכבר הודעתך המחלוקת שנאמרה וגשנה על ספר הזכר מצדן

וכן צרי חירק תלאפוס כו') שכן לשון אמרי מובה שלא ניתנו למשה מסוגי ומעובדא דיואב ששאל אחוה דוד וזה אכן זכר קריינין א"ל אכן זכר קריינין אול שילי' לרבי' כו'

(ב"ב בא) גראה שבתי התלמוד עדיין לא היו הנקודות (וע"ש שהאריך בזה שאמרו רז"ל זה פיסוק טעמים וכדומה שהכל יתפרש בדרך אחר ממה שפירשו המפרשים) אמנם החכם ר' עזרי' מן האדומיים בספרו מאור עינים כתב על ר' אלי' בחור בזה"ל מי יגלה עפר מעיניך בחור מעם כי עם היות שבזמני לא נדפסו ספרי המקובלים אשר נזכיר באופן שהתגלגלו מבוזרת הלא כהיום הזה ברוך אלהים עין רואה ואוזן שומעת כל הבביר והזכר והתיקונים ממערכות האלהיות אשר ילאו החוזה מפעולות ר' נחמיה בן הקנה ורשב"י ובייעתו לפני חיבור המשנה המפיקים מן אל זן אמרות טהורות על הנקודות והטעמים בצורתן ושמותן בכל אשר נודע מהמה, ראה רבינו בחיי פ' בשלה והחייט במערכת השמות שהביא בשם הבביר זה המאמר למיין נקודות באחזותא למשה כשמתא לחיי בניפא לחניש ובזכר שיר השירים לית לכל אחוון רשו לנטלא להאי סטרא ולהאי סטרא בר בנקודין, אחוון כולן בניפא בלא נפשא כד אחיין נקודין הא גופא אחקיים בקיומיה, ובהקדמת ספר התיקונין נבטיי אינון נשמתין ונקודין רוחין ואחוון נפשין, אלן מתנהגין בחר אלו — עד כי גבוה מעל גבוה, ואם תאמר שטעמים ונקודות אלו שזכרו אינם אלא ההברות וההפסקות שנלמדו על פה, תא חזי בספר התיקונים הנזכר כי בין ויתר חלקיו תיקונא חמשהא ותקוני תמני סרי, וכן זהר בראשית פסוק ויקרא אלהים לאור ופסוק ויאמר אלהים נעשה אדם וזהר לפום קרימונה פסוק והאדם ידע כי מזה ומזה הם כתובים שמות הנקודות והטעמים ביון בצורתן אשר אלנינו לא אחת ולא שתיים ובפרט בשם ספר האידרא ולניעותא לספרא כפי מה שהביאם ג"כ החייט על מערכת האלפות ונקודות מהחכמה והטעמים מהכתר ככל הכתוב שמה, הרי כי דעת הבחור הנזכר מצואר הבטול יען יש לנו יבדים מוכיחות שהנקודות והטעמים למיניהם נתאלו לא לבד קודם חתימת הגמרא אצל גם לפני חיבור המשנה והוא עלמנו (ר"ל הר"א בחור) אם עמנו עומד היום אמר יאמר נענתי עכ"ל מאור עינים (פ' נט) ואחריו החזיק היעבז במטפחת ספרים שלו לומר שהזכר תבאר בדרך רמז וסוד עניני הטעמים ונקודות (ע"ש דף זיו) שכתב וז"ל בעזר הזכר תופיע אור כו' לתיבה יתירה כו' יעשה להר, וכן לאות נקוד וטעם שם פעל ומלה כו' עליהם יפיץ עין אורו כו' עכ"ל ולכן הקשה היעבז קושיות רבות על הזכר במקומות שמא שהזכר יורש המקראות שלא עפ"י טעמים ונקודות שבידינו יעו"ש בספרו וכן הרמב"מ בהקדמתו אור לתיבה בא לקיים כל דברי מאור עינים ושיבא דבריו בשואת חן כי אחר שהביא סברת הבחור כתב הרמב"מ וז"ל ואולם

כל התאמרים האלו עיקרן בחיקונים וזכור חדש דק שבזר
גדול הכניסו אותם המעתיקים והמדפיסים כמו שאר קאמרי
ספר הצהיר וחיקונים וזה חדש שהכניסו בזוהר העקרי
שם אתנם בזר קטן שהדפיסו ראשונה במנטובה אין שם
אף מאמר אחד מהם לא בתוך הזר ולא בסופו אולם
המדפיסים שאחריהם באמש"ד (הגם שהשיטו התאמרים מן
והאדם ידע ולהלן אפש"כ) בכדי להרבות קופצים על ספריהם
זיינו בסוף חלקי הזר כל מאמרים אלו איפוא מקימן
בחיקונים וזיזה שהדפיסו בעלמם ג"כ באמש"ד ועשה
בא וראה בחיקונים (חיקון ס"ט ד' אמש"ד קי"ו) בסוף
התאמר והאדם ידע יש הגהה וז"ל אמר המגיה זה הלשון
דלעילא תלמידיה מוטעב וז"ל שהנוסחה האמתית היא זאת
אלהי הא סבא דסבין כו' עכ"ל המגיה והנה בזר גדול
ד' קרימונה (ואח"ז ד' לובלין ודי זולצבאך) הכניסו מאמרי
החיקונים האלו והלשון המוטעה ג"כ בתיך גוף הזר —
והבזון נא עוד בתאמר התחיל זר סתום וגנוז כו' רזא
דחלה נקדין כו' והמשכילים יזהירו כגוני דמנועי דמגני
כו' כל מאמרים אלו (שבזר גדול הם בדף הראשון ובקטן
נדחו לדף טו) קנס כחובים על ספר החיקונים בהקדמתו
מן דף זאו ולהלן ובחיקון י"ח ובזר חדש בשינוי לשון
שהוסיפו המעתיקים והמדפיסים כגון תאמר התחיל בספר
הזר זר סתום וגנוז כו' ושם בהקדמת החיקונים תחיל
הלשון כך והמשכילים יזהירו כו' זר טמיר וגנוז זר בטר
בשחקים זר זריק ניטונין ומצביק כבדק לעיינין זר כליל
ירוקא כחמה זר זר חיוורא כסיכרא זר זר סומקא
כמאדים זר ירוק ככוכב זר כליל חיוור וסימק זר זר
לכל עיבה כמאן דמחי בפטיש זריק שביבין לכל סטרא
הכי מהאי זר זרין כמה שמתין כו' (הקדמת חיקוני דף
א') ועשה בא וראה בחיקונים שנדפסו בסוף זר חדש
(ד' ווינליאה דף לב עד) תאמר זה עלמו בזוהר והמשכילים
יזהירו כזר הרקיע איזו זר טמיר וגנוז וזא כזר,
זר צהיר בשחקים דא חכמה — זר זריק ניטונין ומצביק
לעיינין דא בינה, זר חיוורו כסיכרא דא גדולה זר
זר סומק כמאדים דא גבורה, זר מצביק כליל סומק
וחוור דא מפארת, זר ירוק ככוכב דא נח, זר כליל
וסומק דא הוד זר זר זר כמאן דמחי בפטיש
זריק שביבין לכל סטרא דא יסוד כו' ובסוף התאמר יש
שם הגהה בזה הלשון אמ"ז ר"ת אמ"ר מש"ה וכ"ווא
והוא המקובל רמ"ז שהגיה הזר חדש וזה שיר השירים
ורוח ואיכה והחיקונים שנדפסו בווינליאה שנת נ"ז (חסי"ד)
כמאן נמלא חוספות זה בזר הנדפס בסאלוניקי ועליו כתב
הרמ"ל ר"ת הר"ב ר' מנחם ד"ו לומאנו כי בבית גנוז
נמלאו ההגהות והחיקונים שבזר חדש כמבוארהם בפמת
השער) זיל שזה היה פירש על מה שכתב בתחלת החיקונים
(אמר אליקים ר"ל הקדמת החיקונים שהעמקתי ע"ש)
ושהמדפיס שינה בו הסדר והוסף בו דברים כדי ליישב
פירושו ע"כ לשון ההגהה שם — ואתה הקורא בין תבין

הזר העקרי, ולא עוד אלא שגם המעוררים ובחוסם
הגאון ר"י עמנו שאמרו שהרעיה מהיתנה ומדרש הנעלם כו'
אינם ממחבר את ספר הזר בכל זאת לא הזכירו דבר
מהתאמרים הרבים שניתוספו בגוף הזר העקרי ובפרט
צפי בראשית שנכלעו בחוכו ממש ולא נודע כי באו אל
קרבו ולא עלתה על דעתם לבקר הסימנים המבדילים בין
גוף הזר העקרי ובין יתר ההוספות שנחברו בו וסימנים
אלו רבים המה ובארתים במ"א והנלרך לענינינו הוא סימני
הנקודות וטעמים (חולם שורק קמץ טי זרקא חקף שופר
כו') אשר יגעתי ומלאתי שבכל חלקי הזר העקרי אין
מהם שום זכר כלל והמוזכרים פה יש להם פירש וכוונה
אחרת כמו שאבדך אכן במקומות שתזכרין באמת (חולם
כו' זרקא כו') כולם המה הוספות שנכלעו בזר העקרי
ואין איש שם על לב, ולברר זאת מוכרח אני לפרש כולם
על הסדר וזהו אורחן:
והמשכילים יזהירו כזר הרקיע זר סתומא דמחמימן
כו' זר סתום וגנוז כו' רזא דחלה נקדין
חולם שורק חירק כו' גופא אחוון ורוחא נקודה כד נגוני
דטעמא נטיל נטלו אחוון ונקודי כו' (זר ברא' ד' אמש"ד
ד' דף טו) ויקרא אלהים לאור יום מהו ויקרא קרא וזמין
כו' ואחיר תמן חילא דחלה נקדין חולם שורק חירק כו'
(שם דף יז) ויאמר אלהים נעשה אדם סוד ה' ליראיו
וגוי פתח ההוא סבא דסבין כו' כו' זרקא חקף שופר הולך
סגולתא כו' (זר בראשית מן דף כב עד דף כד) והאדם
ידע את חובו כו' וכי לא אשתמודע בה כו' קס ר"ש זמנא
תנינא ואמר וחוסף ללדת כו' אלהי הא סבא דסבין קא
נחית כו' אי איזו לתמא איזי חירק כו' שבע כפולות בג"ד
כפ"ת כו' אחש ואינון חש"ק כו' ז' קלין לקבל ז' שמתן
אב"ג ית"ן כו' כו' והנה אלה מאמרים האחרונים השמיטו
בזר קטן (שהוא ד' אמשטרדם וכל יתר הדפוסים שעל
נייר קטן) לכן הוסיף בעל מאור עינים ואמר וזה
דפוס קרימונה פסוק והאדם ידע עכ"ל לפי שאינם
רק בזר גדול לבד ד' קרימונה (שנדפס על נייר גדול)
ועל כל התאמרים שהעמקתי פה הראה בעל מאור עינים
באצבעו שמדברים מטעמים ונקודות וכן כל המחברים
שקדמני מביאים מאמרים הללו בשם ספר הזר יען המה
מובלעים בזר עלמו (ולא נדפסו בשולי הריעה או באותיות
קטנות כיתר ההוספות) אכן כל זה טעות גמור מאחס כי
אלו התאמרים הם מחיקוני זר חדשים גם ישנים והמעתיקים
היזו להכניסם בזר העקרי וכן העיד המקובל ר' משה
קורדווארו בזהמ"ח פרדס רמונים שנדפס בשנת הגהה
בזר גדול (ד' זולצבאך דף לד) וז"ל חדק כ"ב עד כאן
(היינו עד דף לד עב) אינו מהזר והלשון מוכיח עכ"ל
העקיה (ואתה הקורא דע שבזר די אמש"ט וכל יתר
הדפוסים מאמרים אלו הם מן דף י"ז עא עד דף מט עב
וכולם נלקו שם בחסיד ויחיר וחליף וכמ"ש במ"א) ותשה
ספיר קאמרי ואתה יהגה חטו ואביא ראיות לדבריו שהרי

את אשר הראתיך וחקור ובחון מה שכחתי לעיל ועיין עוד
 בזהר ריש וירא בסמרי תורה (דף קוף עא) מאמר המחיל
 והמשלים וגוי זכר זהר לזכרון בדליקו זהר כו' ויתבאר
 לך מה שכחתי לעיל שהתוספתא שזכר נקראת כן בעבור
 שניתוספה מהחבר אחר אחרי הזהר העקרי כי דוגמא זו
 שהראתיך בתיקונים וז"ח תראה ג"כ בתוספתא הראשונה
 שזכר פ' בראשית שזה תוארה בראשית ברא רמז לכתר
 חכמה, אלהים רמז לבינה, את רמז לגדולה וגבורה, השמים
 דא הוא תפארת ואת רמז לנה"י והארץ רמז לתלכות עכ"ל
 התוספתא (זהר בראי דף לא עב) (ובמ"א בראתי שזכר
 העקרי לא נזכר כלל מלת כתר שקראו המקובלים לספי
 הראשונה והבאתי ראיות לסתור דעת היעבז שכתב בתוספתא
 ספרים שלו שהתוספתא שזכר המה קדמונים יותר) ומה
 תקום לכל ההוספות שנספחו לזהר העקרי ועוד אני אומר
 שמתקומו מוכרע בהכרעת המקובל ר' משה קורדווארו
 שהתאמרים הנ"ל שנלפסו בזהר העקרי הכל הוא תוספת
 ואיננו כלל מגוף הזהר שהרי בזהר בראשית דף כד עא שם
 תהחיל לדרוש ענין זרקא מקיף שופר כו' ואח"כ בראותו דף
 כ"ב בסוף המאמר כתב בזה"ל פתח ואמר זרקא מקיף שופר
 הולך סגולתא עכ"ל ונפסק המאמר ואינו דורש יותר כלום
 רק אח"כ יש שם מאמר מוסגר המחיל פתח נקודת ימין
 ה' מלך כו' ומסיים ארון הברית עכ"ל ודרשה זו שבמאמר
 המוסגר הוא בזהר ברא' שם לקמן (דף לד עא) שכבר
 נחברר לעיל שהכל שם תוספת כי באתת עיקר דרשות אלו
 של זרקא מקיף שופר הלא המה בתיקונים חדשים שבסוף
 זהר חדש (ד' וויניציאה דף הי ויו ודף ח' וט' ויב ויג)
 ובתיקונים של שבעין אנפין ע"ש (ריש תיקון יוד ותיקון יט
 ותיקון כא דף נג נד נה נו וזכגהה שם ובתיקון ס"ה)
 וכן המאמרי' שזכר בראשית המחילים אוף יעקב בגין
 לחמא ברוח קודשא דותקא דגלותא בהראה כו' ורזא דחילין
 זרקא מקיף שופר הולך סגולתא פתח ר"ש ואמר עלאין
 שמעו כו' תרועה דא שלשלת כו' נקודת ימין כו' ארון
 הברית עכ"ל שהחלת המאמר אוף יעקב הוא בזהר ברא'
 דף כ"ג עב שורה י"ג וסוף המאמרים ארון הברית אלה
 תולדות השמים כו' הוא בזהר שם דף כ"ד סמוך לסוף ע"ב
 ומאמרים אלו הנה הנס בתיקונים שבסוף זהר חדש הנ"ל
 (מדף כ' עד דף כב) וכולם שייכים לתיקונים ישנים (על
 ע' אנפין) לסוף תיקון י"ג וכן תפורה בגליון הזהר (פ'
 בראשית כ"ג) וז"ל שורה יג אוף יעקב מכאן עד פשוט
 אלה תולדו בדף כד עב שייך לספר התיקונים תיקון יג
 עכ"ל (ואני אודיעך שבתיקונים לא נדפס שם המאמר הנ"ל

*) הא לך כל לשון נקודה שכל חלקי הזהר העקרי, עידי ברישא נקודה חדא ודא סליק למהוי מחשבה (זהר ברא' דף ז')
 דנקיד בנקודה דנעין (שם ג') נקודה עלאה דקיימי בהיכלי' כו' נקודה דלמנעיתא כו' נקודה שריא (שם ויו) תריך
 נקודין (שם ז') נקודה חדא (פרשת כה עא) נקודה דלמנעיתא דישבא (לך לך עא) נקודות חיו (וירא קא) את נקוד
 מלעילא (וישב קפג) נקודה דעלמא כו' ונקודה דכל עלמא (קפו) נקודה דלמנעיתא (ויחי רכו) מההוא נקודה דתונת
 כל ההוא עגולה (דכט) ובהוי נקודה קיימי קודש הקדשים (רלא) נקודה עלאה (שמות ד') נקוד וישקאו (משפטים
 קבר) נקודה עלאה קדמאה (תרימה קבו) נקודה עלאה לעילא (קבו) נקודה עלאה (קבו) נקודה עלאה (קבו)
 9

ה ש ג ר ת

מאתרים מענין הטעמים והנקודות בשם הזהר ומפרא
 דלניעותא ואלרר רבא וזוטא הכל שגגה היא ויותר פלא
 בעיני הלל קריתי ושניתי ספרא דלניעותא וכל האדרא
 רבא וזוטא ולא תלאתי טיהא מוזכר שמה איזו תלה של
 נקודה או חיצת נקודות או טעמים, אלא כלאמרן שהתחברים
 הי"ל החליפו הנוספות של הזהר עם נוסחת הזהר העקרי
 ומזה נלמח להם כל השגגות הג"ל וככה אירע פה להחכם
 לזנן שחפס לשון הרעיא מהימנא ומבר אזהר הזהר העקרי
 וליתא:

והשמים או גיע או גיהנם או מחשבה עלאה ספי' כתר או
 חכמה או בינה או מלכות שבקדושה או בקליפה או מרתו על
 אות יוד או על רגל פנימי שבאות הי תהייה או על קדושת
 שבת מלכתא וכדומה זו על הנקודות שבחורה שעל האותיות
 מלמעלה כגון איו ובדרך רחוקה אח לאן אביהם וכדומה
 (כמו שהראתי כולם פה בבהגה) וכן כל לשון טעם ופסוק
 שבגוף הזהר העקרי כולם תורים על ענינים אחרים כתי"ש
 בת"א ופה אין כוונתי רק כמה שבררתי שלא זו בלבד שדברי
 בעל תאור עינים וסייעתו יעלו בתבו ויאבדו אלא שגם
 שיטת שאר המתחברים תורניים מקובלים וחוקרים שהביאו

נקודה קדמאה כו' ה' קדמאה דא נקודה (קסב) יוד נקודה קדמאה כו' כו' (תניה קפא ע"ש יוהר משלושים
 פעמים לשון נקודה) ספרא אחרת חיהו נקודה כו' ונקודה אמצעייתא (שס קפ"ד יותר מעשר פעמים לשון נקודה)
 נקודין דשמא (ריש ביתשא) נקודה טמירא כו' כו' (ויקהל מן דף רנ עד רסו יוהר מעשרים פעמים) נקודה עלאה
 כו' כ"י (פקודי שבע עשרה פעמים) מעשרה דאיזון נקודין באורייתא (בהעלותך קכג) חד נקודה כו' נקודה דא
 (שלא לך קעא) נקודה באמצעייתא (בלק קפח) דנקודה עלאה (קכג) נקודה עלאה (רז) נקודה חדא כו' נקודה אשנימח
 לעשר כו' בההו נקודה (פנחס ר"כ) נקודה קדמאה (ואתחנן קע"ד) נקודה עלאה (שס רס"ד):

* רדע שזה כתצוה לפי השונוותהם של רפאפו' ולזנן אמנם כל אחד מהם חשבונו מזויף מתוכו כי רפאפוט
 כתצ (בהערה י"ג שהעתקתי לעיל) וז"ל אנסיכה (מלכ"י) לפניו בהתהלכי לזמנו בהמליכי עוליס אלעזר צירצי יעקב
 קיליר והשמיט מלת מלכ"י כו' או שחזו דרכו בראש קינת שבת כי מלכ"י כמספר מני ור"ל מני אלעזר צירצי יעקב קיליר
 עכ"ל רפאפו' וזה כוז ששתייהם טעה בעשר כי החתימה אלעזר כו' וכן מני אלעזר כל אחת עולה עשר יותר מהחרוז
 אנסיכה והיה אפשר להרין שג"ל קליק וי"ו קרת קא הזינח במלת קיליר חכן יקשה למה לא תקן זאת בקיבצריסיו שהדפיס
 אח"כ (שנת תקנ"א ותקנ"ב שתיקן שם הרבה טעיות שאינם מוכרחים כל כך כטעית זס), חכן הרבה יותר יש לתמוה על הח'
 לזנן כשהעתיק הגימטריאות של רפאפו' כתצ (בהערה ז' שפ"ה) כזה הלשון אנסיכה כו' עוליס חלף ס"ד כמספר אלעזר
 צירצי יעקב קיליר ומלת מלכ"י כו' עכ"ל (ע"ש שהעתיק כל לשון רפאפו' כסומא בחרובה) וזה שקר מוחלט כי החרוז
 אנסיכה אינו עולה רק חלף כ"ד (בלל מלת מלכ"י) או חלף קנר עס מלת מלכ"י ואף הוא לזנן בלוח הטעות (שצמוק ספרו)
 לא תיקן טעית מפורסם כזה — ולפ"ז שפויט אנסיכה עולה באמת חלף קנד תמצא עוד דבר פלא שהסמוק ח"ש היה
 בארץ עון איזב שמו שעולה ככל הדיעות שונות שהוצאו בגמרא שם ובחתימת אלעזר קליר (כתי"ש לעיל) הנה מספר הסמוק
 הוא חלף קנ"ה וחתימת קליר הכ"ל לפייט והתחלת אנסיכה עוליס רק ח' פחות ולשיטת לזנן שאין להקפיד בחסירות
 ויתירות של ח', כמלאח שהחרוז אנסיכה וחתימת קליר עולה ג"כ ככל הדיעות שבגמרא הכ"ל וכמספר הסמוק שנתחלת איזב
 וגם בחתימת רפאפו' בזה חכי שלמה יהודה ליב כהן רפאפארט וכמו כן בחתימת לזנן בזה חכי ליסמאלן דאקטר לזנן מצבלין
 (כי בצלילת בהצרת דאקטיר כשמוע החד חכן בשאר חריות חין היו"ד נרגש בדאקטר כעודט)